

.....
137.542

OSZK

|||.

BOCCACCIO

DEKAMERON

HARMADIK KÖTET

KÖNYVKEDVELŐK KIADÁSA, BUDAPEST

BOCCACCIO
DEKAMERON

BOCCACCIO
DEKAMERON

FORDÍTOTTA

RÉVAY JÓZSEF

HARMADIK KÖTET

KÖNYVKEDVELŐK KIADÁSA, BUDAPEST

E MŰ ILLUSZTRÁCIÓI A
BOUCHER, EISEN, GRAVELOT
RÉZMETSZETEIVEL ÉS KÖNYVDÍSZEIVEL 1757-BEN MEG-
JELENT LONDONI BOCCACCIO-KIADÁS UTÁN KÉSZÜLTEK.

*

A VERSEKET RADÓ ANTAL FORDÍTOTTA.

137.542

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

NYOLCADIK NAP

Végződik a *Dekameron* hetedik napja ; kezdődik a nyolcadik, melyen Lauretta uralkodása alatt arról van szó, miképpen jár túl minden áldott nap nő a férfinak, vagy férfi a nőnek, vagy egyik ember a másiknak eszén.

NYOLCADIK NAP

Vasárnap reggel a legmagasabb hegyek csúcsain feltűntek már a kelő nap sugarai és minden árnyék eloszlott és a tárgyak kibontakoztak a sötétségből, midőn a Királynő társaságával együtt felkelt s akkor elsöben a harmatos pázsiton sétálgattak, annakutána pedig kilenc óra tájban ellátogattak valamely közeli kápolnába, hol is szent misét hallgattak ; és hazatérvén vidáman és jó hangulatban megebédeltek, kicsinyég énekeltek és táncoltak s végezetül, hogy a Királynő elbocsátotta őket, kinek kedve tartotta szundítani térhetett. De mikor a nap már általhaladt a delelőn, a Királynő akaratja szerint valamennyien letelepedtek a szép szökőkút mellett a szokott novella-mondásra és akkor a Királynő parancsára Neifile ekképpen fogott szóba :

ELSŐ NOVELLA.

Gulfardo pénzt vesz kölcsön Guasparruolótól és minekutána annak feleségével megegyezett, hogy eme pénz fejében véle hál, a pénzt oda adja neki és az asszonynak füle hallatára azt mondja Guasparruolónak, hogy megadta a pénzt az asszonynak, mit is ez igaznak elismer.

Ha már Isten úgy rendelte, hogy e mai napon én legyek az első, ki novellát mond, belenyugszom. És mivel, szerelmes hölgyeim, sok szó esett már arról, miképpen üztek csúfot az asszonyok a férfiakból, én elmesélni kívánok egy novellát, melyben férfi üzött csúfot asszonyból, ugyan nem azért, mintha a férfinak cselekedetét kárhóztatni akarnám, vagy azt akarnám mondani, hogy az asszonnyal méltatlanság esett, hanem inkább, hogy megdicsérjem a férfit és kárhóztassam az asszonyt és megmutassam, hogy a férfiak is meg tudják csúfolni azokat, kik beugranak nekik, mint ahogy belőlük is csúfot üznek azok, kiknek ők beugranak : igazság szerint, hogy inkább ide illendő szóval éljek, ama történetet, melyet elbeszélni akarok, nem is annyira megcsúfoltatásnak, mint inkább a kölcsön visszafizetésének kellene neveznem, mivel bizonyos, hogy az asszonynak fölöttébb tisztességesnek kell lennie és tisztaságára úgy kell vigyáznia, mint szeméfényére és semmiképpen nem szabad arra vetemednie, hogy beszennyezze ; ezt pedig gyengeségünk miatt nem tudjuk oly teljes tökéletességgel megtartani, mint kellene ; én mégis azt mondom, hogy méltó a tűzhalálra az az asszony, ki pénzért vetemedik ilyesmire : holott ama nő, ki megismervén a szerelem nagy hatalmát, ennek miatta adja fejét ilyesmire, az emberséges bírótól bocsánatot érdemel, mint madonna Filipával történt Pratóban, miként Filostrato kevés napokkal ennekelőtte megbizonyította.

H. Gravelot inv.

Le Mire Sculp.

Élt tehát valaha Milanóban egy német, ki szolgálatban állott, bizonyos Gulfardo nevezetű, derék ember és hűséges annak irányában, kinek szolgálatába szegődött, mi pedig ritka dolog németeknél: mivel pedig mindig hűségesen megadta ama pénzt, melyet néki kölcsön adtak, számos kereskedő akadt volna, ki csekély kamatra szívesen kölcsönzött volna neki akármely nagy summa pénzt. Ez tehát Milanóban lakozván belészeretett bizonyos madonna Ambruogia nevezetű szépséges hölgybe, ki felesége volt Guasparruolo Cagastaccio nevezetű gazdag kereskedőnek, ki jó ismerőse és barátja volt: és szerelmében oly tartózkodón viselkedett, hogy sem a férj, sem más semmit nem vett észre; üzent tehát egy napon a hölgynek s kérte, hogy kegyesen hajoljon szerelmére, ő pedig viszontag készségesen hajlandó mindent megcselekedni, mit csak tőle kíván. A hölgy sok huza-vona után arra az elhatározásra jutott, hogy megteszi azt, mit Gulfardo kíván, hahogy az két feltételt teljesít: egyik, hogy eme dolgot soha nem szabad senki előtt felfednie; másik, hogy mivel néki bizonyos okokból szüksége vagyon kétszáz arany forintra, azt kívánja, hogy gazdag ember létére adja meg ezt néki s annakutána mindenben kedvére leszen. Gulfardo, mikor ekképpen értesült az asszonynak kapzsiságáról, felháborodott hitványságán, holott eleddig becsületes asszonynak gondolta és akkor forró szerelme szinte gyűlöletre vált és feltette magában, hogy megcsúfolja őt; üzent tehát neki, hogy nagyon szívesen megteszi ezt s minden egyebet, mi hatalmában vagyon s mit a hölgy kíván; miért is üzenje csak meg néki, mikor kívánja, hogy meglátogassa őt, mert akkor elviszi a pénzt is, és bizony eme dolog fölül senki meg nem tud semmit, legfeljebb egyik pajtása, kiben fölöttébb megbízik s ki minden ügyes-bajos dolgában mindig el szokta kísérni. A hölgy, vagyis inkább ez a ringyó, ennek hallatára megörvendezett és visszaüzente néki, hogy férje Guasparruolo kevés napok múltán üzleti ügyeiben Genovába utazik és ezt majd idejében értésére adja és üzen érte. Gulfardo pedig alkalmas időben elment Guasparruolóhoz és szólott hozzá ekképpen:

— Valamely üzletet szeretnék nyélbeütni, melyhez kétszáz arany forintra volna szükségem; kérlek kölcsönözd nekem eme pénzt oly kamatra, miként máskor is szoktál kölcsönt adni.

Guasparruolo felelte, hogy szívesen, és azon nyomban markába olvasta a pénzt. Kevés napok múltán Guasparruolo elutazott Genovába, miként a felesége megmondotta: miért is az asszony üzent Gulfardóért, hogy jöjjön hozzá és hozza magával a kétszáz arany forintot. Gulfardo maga mellé vette pajtását és elment a hölgynek házába, kit is ott lelt, amint reá várakozott; és mindjárt első dolga volt, hogy pajtásának szemeláttára markába olvasta a kétszáz arany forintot és szólott hozzá ekképpen:

— Madonna, fogd ezt a pénzt s add oda férjednek, ha majd hazatér.

A hölgy elvette a pénzt és nem értette, miért beszél Gulfardo ekképpen; azonban azt hitte, hogy azért beszél így, hogy a pajtása ne gondolja, hogy fizetség fejében adta neki. Miért is szólott ekképpen:

— Szívesen megteszem, de meg akarom olvasni, hogy mennyi.

És kiöntötte a pénzt az asztalra s mikor látta, hogy megvan mind a kétszáz, fölöttébb megörvendezett magában, eltette a pénzt és visszatért Gulfardóhoz, kit is ágyasházába vezetett s nem csupán amaz éjjel, hanem még sok más éjszakán által részesítette őt testének gyönyörűségeiben, mígnem férje megtért Genovából. Mikor tehát Guasparruolo Genovából megtért, Gulfardo meglesván, mikor van együtt feleségével, nyomban hozzája ment s az asszony előtt szólott hozzá ekképpen:

— Guasparruolo, a pénzre, vagyis a kétszáz arany forintra, melyet a minap nekem kölcsön adtál, nem volt szükségem, mivelhogy nem tudtam nyélbeütni amaz üzletet, melyre kértem; annakokáért nyomban visszahoztam feleségednek s általadtam neki; töröld ki tehát számadásomból.

Guasparruolo feleségéhez fordulván megkérdezte, vajjon

megkapta-e a pénzt. Az asszony, ki ott látta a tanút, nem tagadhatta a dolgot, hanem szólott:

— Bizony hogy megkaptam, csak még eddig elfeledtem megmondani neked.

Mondotta akkor Guasparruolo:

— Gulfardo, rendben vagyok; Isten áldjon, én majd elrendezem a számadásokat.

Gulfardo eltávozott, az asszony pedig hoppon maradt és odaadta férjének bectelensége szennyes bérét: és ekképpen a afurfangos szerelmes ingyért élvezte kapzsi hölgyét.

MÁSODIK NOVELLA.

Varlungo plébánosa Monna Belcolorevel szerelmeskedik: zálogul ott hagyja nála köpönyegét; kölcsönkér tőle egy mozsarat s mikor visszaküldi, visszakéri köpönyegét, melyet zálogban ott hagyott; melyet is a jó asszony csípős kiszólás kíséretében visszaad.

Az ifjak és a hölgyek egyenlőképpen javallották ama módot, ahogyan Gulfardo elbánt a kapzsi milanói hölgygel, midőn a Királynő Pamfilóhoz fordulván mosolyogva parancsolta néki, hogy folytassa a sort; miért is Pamfilo ekképpen fogott szóba: Szépséges hölgyeim, eszembe jut egy kis novella azok ellen, kik szüntelenül sértegetnek bennünket, holott nekünk nincs módunkban viszonzni a sértéseket; értem a papokat, kik valóságos keresztes hadjáratot vezetnek feleségeink ellen és ha egyet-egyét sikerül levenniök a lábáról, azt hiszik, hogy éppúgy bűnbocsánatot és búcsút nyertek, mintha legalább is elhozták volna Alexandriából a szultánt megkötözve Avignonba. Szegény világi emberek nem tehetik meg ezt, ámbátor anyjukon, nővérükön, szeretőiken és leányaikon éppoly tüzesen töltik haragjokat, mint ahogy a papok az ő feleségeiket megrohanják. Miért is szándékom elmesélni nektek egy falusi szerelmi történetet, mely nem hosszú lélegzetű, de a végén mulatságos és melyből azt a tanulságot nyerhetitek, hogy nem mindig és mindenben lehet hinni a papoknak.

Elmondom tehát, hogy Varlungóban, ebben a hozzánk közel eső faluban, miként valamennyien tudjátok, vagy hallhattátok, élt egy derék pap, izmos és fáradhatatlan legény a szerelmi szolgálatban, ki is ámbátor nem igen értett a betűhöz, mégis vasárnaponkint talpraesett és jámbor szavakkal szólott a szilfák alatt híveinek épülésére; s ha a férfiak elmentek hazulról, sűrűbben látogatta feleségeiket, mint

bármely más plébános, ki előtte ottan volt; vitt nekik képecskét és szentelt vizet, egy-egy gyertyacsonkot, s áldását adta reájok. Történt pedig, hogy egyéb hívő asszonyok között, kik annakelőtte néki megtetszettek, fölöttébb megtetszett bizonyos Monna Belcolore nevezetű, bizonyos Bentivegna del Mazzo nevezetű napszámosnak felesége, ki valóban szemrevaló és tűzről pattant néember volt, barna és zömök, és minden más asszonynál alkalmasabb a köpülésre. Ezen felül pedig senki nála jobban nem tudta verni a csörgődobot és énekelni: *«Szakadékba foly a víz»*, és senki nála jobban nem tudta a táncot vezetni s ha sor került reá a körtáncot is, szép finom keszkenővel kezében, akármely asszony volt is a szomszédja: miért is plébános uram oly bolondul belészeretett, hogy szinte eszét vesztette és egész napon által arrafelé csavargott, csak hogy láthassa. És ha vasárnap reggel meglátta a templomban, elénekelte a *Kyrie*-t és a *Sanctus*-t s iparkodott nagy mesternek mutatkozni az éneklésben, holott úgy szólt a hangja, mint a szamarordítás: mikor pedig az asszonyt nem látta ottan, könnyű szerrel túlesett az éneken. De úgy tudta intézni dolgát, hogy sem Bentivegna del Mazzo, sem valamely szomszédja semmit nem vett észre. És hogy minél bizalmasabb viszonyba jusson Monna Belcolorevel, hébe-hóba ajándékkal kedveskedett neki s néha egy-egy csomó friss fokhagymát küldött neki, mert az egész környéken a legszebb az ő kertjében termett, melyet is maga kezével művelt, máskor kis kosár borsót, néha meg egy-egy csomó csípős vöröshagymát, vagyogyoróhagymát; és ha alkalma nyílt rá, hát rákacsintott és szeltemetesen csalogatta-csábítgatta; de a menyecske rártinak tette magát és mintha észre sem venné, félvállról vette őkegyelmét: miért is plébános uram sehogy sem tudta nyélbeütni a dolgot. Történt pedig egy napon, hogy midőn a plébános délidőben ide-oda csavargott az utcán, találkozott Bentivegna del Mazzóval, ki teherrel megrakott szamarát hajtotta; megszólította hát s megkérdezte, hová megyen. Kinek is Bentivegna felelt ekképpen:

— Hát, tisztelendő uram, hogy ne kerülgessem a dolgot,

én bizony a városba megyek valami dologban és eme holmit messer Bonaccorri da Ginestretónak viszem, hogy megsegítsen tudom is én miféle dologban, melyben a törvénybíró tárgyalásra idézett engemet a poroszlójával.

Mondotta erre a plébános vidáman :

— Jól teszed, fiacskám ; csak menj, áldásom reád és térj meg hamar ; és ha találkozol Lapuccióval vagy Naldinóval, ne feledd megmondani nekik, hogy hozzák el ama bizonyos szíjakat a cséphadarómra.

Bentivegna azt felelte, hogy meglesz ; és mikor tovább indult Firenze felé, a plébános gondolta magában, hogy most itt az alkalom elmennie Belcolore asszonyságához és szerencsét próbálnia ; és lépéseit szaporásván meg sem állott, mígnem annak házához érkezett és belépván szólott ekképpen :

— Adjon Isten minden jót, ki van itthon?

Belcolore asszony, ki éppen a padláson volt, ennek hallatára szólott :

— Ó tisztelendő atyám, Isten hozott : mit tekeregsz kint ebben a lőségben?

Felelte a plébános :

— Isten segedelmével azért jöttem, hogy kicsinyég véled mulassak, mivelhogy találkoztam férjed uraddal, ki a városba ment.

Belcolore asszony lejött a padlásról, leült és elkezdte a kelmagot szemezni, melyet ura kevéssel annakelőtte kicsépett. Akkor a plébános ekképpen adta fel a szót :

— Belcolore, hát csakugyan azt akarod, hogy így pusztuljak el?

Belcolore asszony elnevette magát és szólott :

— Jaj, hát mit tettem veled?

Felelte a plébános :

— Nem tettél semmit, de nem engeded megtennem azt, mit szeretnék s mit Isten parancsol.

Felelte Belcolore asszony :

— Ugyan menj, menj : vagy tán a papok is megtesznek ilyesmit?

Felelte a plébános :

— Meg bizony, még pedig különbül mint más férfiak ; miért is ne? S mi több, mondom néked, hogy mi jóval különb munkát végzünk ; és tudod-e miért? Mivelhogy mi megduzzasztott vízzel hajtjuk a malmot : bizony mondom, nem bánod meg, ha meglapulsz nekem s megengeded, hogy végezzem dolgomat.

Felelte erre Belcolore asszony :

— Hogyne bánnám meg, hiszen valamennyien oly zsugoriak vagytok, mint a görcsös nyavalya.

Mondotta akkor a plébános :

— Én nem vagyok ; kérj, amit akarsz : egy pár cipőt, vagy inkább egy szalagot, vagy egy szép nagy posztókendőt, vagy amit akarsz.

Felelte Belcolore :

— Barátocskám, nem addig van az! Éfféle holmim éppen elég vagyok ; de ha már olyannyira szeretsz, tedd meg bizonyos dologban kedvemet s akkor én is megteszem, mit tőlem kívánsz.

Mondotta akkor a plébános :

— Csak mondd, hogy mit kívánsz s én szíves-örömet megteszem.

Akkor Belcolore asszony szólott ekképpen :

— Szombaton Firenzébe kell mennem s elvinnem a gypjút, mit megfontam és megjavíttatnom orsómat : hahogy tehát adsz nekem öt lírát, mivel tudom, hogy van ennyid, kiváltanám az uzsorástól a zálogból a szoknyámat s az ünnepi csattos bőrvemet, melyet hozományul kaptam, mivel láthatod, hogy így amint vagyok sem a templomba, sem egyéb tisztos helyre nem mehetek ennek híjján ; annakutána pedig mindig megteszem, mit tőlem kívánsz.

Felelte a plébános :

— Isten engem úgy segítjen, nem hoztam magammal a pénzt : de hidd el nekem, szombatig szíves-örömet a kezembe juttatom.

— Igen, — felelte Belcolore asszony — valamennyien

fűt-fát ígértek, hanem aztán szép szó marad az egész : azt hiszed, engem is úgy lóvá tehetsz, miként lóvá titted Biliuzzát, kinek egy nagy nesze semmi fogd meg jól volt a fizetsége? De biz Isten orrod tőle fokhagymás, hiszen ő éppen e miatt került a világ szájára ; ha nincs nálad a pénz, menj haza érte.

— Ugyan, — szólott a plébános, — ne kívánd, hogy most hazamenjek ; hiszen nézd csak : a gerjedelmem tótágast áll éppen, meg aztán senki sincs itt s talán mire visszatérek, itt lesz valaki s megghiúsítja dolgunkat : pedig nem tudom, mikor lesz megint ilyen jó alkalom, mint e mostani.

Az asszony pedig szólott :

— Nekem mindegy ; ha el akarsz menni, menj ; ha nem akarsz, maradj.

A plébános látván, hogy az asszony nem hajlandó kedvére tenni, legfeljebb a *salvum me fac* szerint, holott ő a *sine custodia* szerint szerette volna, szólott ekképpen :

— Ejnye, hát nem hiszed, hogy meghozom ; hogy tehát elhidd, itt hagyom zálogba ezt az atlasz köpönyegemet.

Belcolore asszony elfintorította orrát és szólott :

— Micsoda, ezt a köpönyeget, ugyan mit ér ez?

Felelte a plébános :

— Hogy mit ér? Tudd meg, hogy a szövetje kétesi, ha ugyan nem hármasi, sőt vannak a híveim közt, kik azt mondják, hogy négyesi ; nincs még két hete, hogy Lottónak, a zсібárúsnak kerek hét lírát fizettem érte s bizony öt garassal olcsóbban vettem, legalább is ezt mondja Buglietto, ki, mint tudod, fölöttébb jól ért az efféle atlasz szövetekhez.

— Csakugyan? — kérdezte Belcolore asszony, — biz Isten nem hittem volna : add ide csak.

Plébános uram, kinek íjja már feszült, levetette a köpönyeget s odaadta az asszonynak ; az pedig minekutána letette, szólott ekképpen :

— Tisztelendő atyám, menjünk abba a fészerbe, mivel ottan soha nem jár senki.

És ekképpen cselekedtek. Ottan pedig plébános uram

H. Gravlot inv.

Pire Sculp.

előbb kimondhatatlan gyönyörűséggel össze-vissza csókolta az asszonyt, annakutána pedig sógorságba juttatta az Űristennel s nagy jó ideig mulatta magát vele : aztán csak úgy a csuhájában távozott, mintha esketésről jönne s visszament a templomához. Otthon meggondolván, hogy mindama gyertyácskák, melyeket egész esztendőn által adományul kapott, mind összesen felét sem érik az öt lírának, észbe vette, hogy bolondot cselekedett s megbánta, hogy ott hagyta köpönyegét ; miért is törte fejét, hogy miképpen szerezhetné vissza fizetség nélkül. Mivel pedig lakozott benne néminemű huncutság, hamarosan kieszelte, hogy mit kell tennie, hogy visszakapja ; hát végre is hajtotta tervét. Tehát másnap éppen ünnepnap lévén elküldötte egyik szomszédjának gyerekét ama fent mondott Monna Belcolore házába azzal a kéréssel, hogy ne terheltesék kölcsönadnia a kőmozsarát, mivelhogy az nap nála ebédel Biguccio dal Poggio és Nuto Buglietti, ő pedig mártást akar készíteni. Belcolore asszony tehát elküldötte neki a mozsarat. Amint pedig az ebéd ideje elérkezett, a plébános megleste, mikor Bentivegna del Mazzo és Belcolore asszony asztalnál ült és szólítván sekrestyését mondotta neki :

— Fogd eme mozsarat s vidd vissza Belcolore asszonynak és mondd néki : «A tisztelendő úr azt üzeni, hogy köszöni szépen és küldd vissza a köpönyeget, melyet a fiú zálogban itt hagyott.»

A sekrestyés a mozsárral elment Belcolore asszony házába és ottan lelte Bentivegnával együtt, amint éppen asztalnál ültek és ebédeltek. Letette hát a mozsarat és elmondotta a plébános üzenetét. Mikor Belcolore asszony hallotta, hogy visszakéreti a köpönyeget, már meg akart felelni, de Bentivegna mérgesen rászólt :

— Hát te zálogot veszel a plébános úrtól? Krisztus úgyse kedvem volna, hogy jól pofonvágjalak : lódulj, add vissza azonnal a köpönyeget, hogy a ragya verjen ki : és jegyezd meg, hogy akármit kíván, nem bánom, ha akár a szamarunkat is akarja, egyébről nem is szólván, semmit sem szabad megtagadni tőle.

Belcolore asszony duzzogva felkelt és odament az almáriomhoz, kivette belőle a köpönyeget, odaadta a sekrestyésnek és szólott :

— Vidd meg plébános uramnak ímez üzenetemet : «Belcolore asszony üzeni, hogy megfogadja Isten előtt, hogy többé soha nem fogsz mártást csinálni az ő mozsarában, mivelhogy mostan ily nagy tisztességgel bántál velem.»

A sekrestyés hazament a köpönyeggel s megvitte az üzenetet a plébánosnak, ki is nevetvén szólott ekképpen :

— Ha találkozol véle, mondd meg neki, hogy ha ő nem adja kölcsön a mozsarát, én nem adom kölcsön a mozsártörőt, mivel e kettő egybe tartozik.

Bentivegna abban a hiszemben volt, hogy felesége csak azért beszélt így, mert ő összeszidta és többet nem törődött a dologgal. De Belcolore asszony megorrolt a papra és szóba sem állott vele mind a szüretig : annakutána azonban a plébános megfenyegette, hogy a pokol mélységes fenekére juttatja s akkor ijedtében a must és a forró gesztenye közt megbékélt vele s annakutána sokszor mulattak még egymással. És cserében az öt líráért plébános uram behúzatta az asszonynak csörgősdobját és csengettyűt csináltatott rá, az asszony pedig beérte vele.

HARMADIK NOVELLA.

Calandrino, Bruno és Buffalmacco lemennek a Mugnone partján, hogy megkeressék a Heliotrop-követ ; Calandrino azt hiszi, hogy megtalálta ; kövekkel megrakodva hazatér ; felesége civakodni kezd vele, mire ő mérgében megveri, cimboráinak pedig elmeséli azt, mit azok jobban tudnak nála.

Minekutána Pamfilo novellája beveződött, melyen a hölgyek annyit kacagtak, hogy talán még most is kacagnak, a Királynő parancsolta Elisának, hogy folytassa a sort ; ki is még mindig kacagván ekképen fogott szóba : Nem tudom, bájos hölgyeim, vajjon novellámmal, mely éppoly igaz, mint amily illedelmes, sikerül-e megnevettetnem benneteket úgy, ahogy Pamfilo megnevettetett az övével, de mindenképpen igyekezni fogok.

Városunkban, melyben mindig bővében voltak a fura és különös emberek, nem nagy ideje még élt bizonyos Calandrino nevezetű festő, együgyű és fura egy ember, ki idejének java részét két más festővel töltötte, kiknek nevök volt egyiké Bruno, másiké Buffalmacco, fölöttébb mulatságos, egyébként pedig okos és éles elméjű emberek, kik Calandrinnal azért barátkoztak, mert furcsaságain és együgyűségén gyakorta pompásan mulattak. Hasonlatosképpen élt ugyanazon időben Firenzében bizonyos Maso del Saggio nevezetű huncut és szemrevaló ifjú, kinek minden dolga, bármibe fogott is, úgy sikerült, mint a karikacsapás : ki is midőn egyet-mást hallott Calandrino együgyűsége felől, feltette magában, hogy tréfát űz annak ostobaságából, úgy hogy bolonddá teszi, vagy elhítt vele valamely furcsaságot. Midőn véletlenül egy napon találkozott vele a San Giovanni-templomban s látta, amint ottan áll és figyelmesen nézegeti a festményeket és a faragványokkal ékes szentségházat, melyet csak nem sok idővel

ennekelőtte helyeztek el ama templomnak oltárán, úgy vélte, hogy itt az idő és alkalom szándokának végrehajtására: és kioktatván egyik cimboráját affelől, mit cselekedni szándékozott, mind a ketten közelebb mentek oda, hol Calandrino egymagában üldögélt s úgy tettek mintha nem is látnák; s akkor beszélgetni kezdetek bizonyos köveknek erejéről, melyekről Maso oly határozottan beszélt, mintha fölöttébb hozzáértő fő-fő ismerője lett volna a köveknek. Calandrino oda fülelt erre a beszélgetésre és kisvártatva felkelt s mikor hallotta, hogy nem holmi bizalmas dolgokról folyik a szó, hozzájok csatlakozott, minek is Maso fölöttébb megörült; s mikor folytatta magyarázatait, Calandrino megkérdezte tőle, hol találhatóak ama nagy erejű kövek. Maso felelte, hogy a legtöbb efféle kő Eldorádóban akad, a Haslagok országában, bizonyos Dinom-Dánom nevezetű vidéken, hol is a szőlőt kolbásszal kötözik s egy libának egy garas az ára és kis liba a ráadás; és van ott egy hegy egészen reszelt parmezán sajtból, melynek tetején olyan emberek laknak, kik semmi egyebet nem tesznek, mint makkarónit és gombócot csinálnak, melyeket is kappan-levesben megfőznek s annakutána lehajigálnak s ki-ki mennél többet vesz belőlük, annál több van neki: és a hegynek tövében van egy kis folyó, melyben édes bor folyik, olyan finom, hogy különbet még senki nem ivott és nincsen benne egy cseppnyi víz sem.

— Tyhű, — szólott Calandrino, — ez aztán a finom ország; de mondd csak, mit csinálnak a kappanokkal, miket megfőznek?

Felelte Maso:

— Mind megeszik a Haslagok.

Kérdezte ekkor Calandrino:

— Voltál-e már ottan?

Felelte Maso:

— Azt kérdezed, voltam-e ottan? Hogyne, voltam bizony, ha nem egyszer, hát ezerszer.

Szólott akkor Calandrino:

— És hány mérföldnyire van innét?

Felelte Maso :

— Innét több mint sokezer, ha odaérsz, ott leszel.

Szóltott Calandrino :

— Hiszen akkor messzebb van, mint az Abruzzo.

— Hogyne, — felelte Maso. — Éz semmi ahhoz képest.

Mikor az együgyű Calandrino látta, hogy Maso mindezt komoly ábrázattal mondta és nem is mosolygott, úgy elhitte neki, mint a legnyilvánvalóbb igazságot, s az egészet szent igaznak vélte és szóltott :

— Ez túlságosan messzire van nekem ; de ha valamivel közelebb volna, bizony mondom neked, egyszer elmennék veled, hogy lássam, amint potyog az a bizonyos makkaróni és hozzak belőle egy teli hassal. De mondd csak, az Isten áldjon meg, nincs-e itten a mi vidékünkön valami efféle nagyerejű kő ?

Felelte néki Maso :

— Dehogy nincs, kétféle fölöttébb nagyerejű kő akad erre felé : az egyik a settignanoi és a montiscii malomkövek, melyeknek oly nagy az erejük, hogy ha malomköveknek használják őket, megőrlik a gabonát ; s éppen ezért mondják ama vidéken, hogy Istentől jönnek a kegyelmek és Montisciből a malomkövek ; de ott rengeteg ily malomkő van, melyeknek nálunk éppoly csekély az értéke, mint náluk a smaragdnek, mely nagyobb hegyekben áll ottan, mint a Monte Morello s éjjélkor világít, hogy az ördög vigyen el. És tudd meg, hogy aki megcsiszoltatná és gyűrűbe foglaltatná ama malomköveket, minekelőtte még kifúrják őket és elvinné a Szultánnak, mindent megkapna tőle, amit kívánna. A másik az a kő, melyet mi, kövekhöz értő emberek Heliotropkőnek nevezünk ; fölöttébb nagyerejű kő, mivelhogy azt, ki magánál hordja, mindaddig, míg nála van, senki sem látja ott, ahol nincsen.

Szóltott ekkor Calandrino :

— Bizony nagy erő ez ; de ez az utóbbi hol található ?

Maso megmondotta neki, hogy a Mugnoneban szoktak ilyeneket találni. Szóltott ekkor Calandrino :

— Mekkora ez a kő? Milyen színű?

Felelte Maso:

— Van nagyobb, van kisebb, külön-különbféle nagyságú, de valamennyi feketés színű.

Calandrino mind eme dolgokat jól megjegyezte magának s úgy tett, mintha más valami dolga akadt volna és elbúcsúzott Masótól s feltette magában, hogy elindul ama kő keresésére; de elhatározta, hogy nem fog hozzá Bruno és Buffalmacco tudta nélkül, kiket különösképpen szeretett. Elindult hát keresésükre, hogy mindenki mást megelőzván, haladéktalanul elmenjenek megkeresni a követ s az napon mind napestig keresésükben töltötte idejét. Végezetül, hogy már három óra is elmúlt, eszébe jutott, hogy hiszen azok a faenzai apácák kolostorában dolgoznak s ámbár a hőség szörnyű nagy volt, otthagya minden dolgát, odaloholt, szólította őket és monddta nekik:

— Pajtások, ha hitelt adtok szavaimnak, Firenze leggazdagabb embereivé lehetünk, mivelhogy szavahihető embertől hallottam, hogy a Mugnoneban van bizonyos fajta kő, mely láthatatlanná teszi azt, ki magánál hordja; miért is ammondó volnék, hogy késedelem nélkül induljunk és keresük meg, minekelőtte még más érte megyen. Bizonyosan megtaláljuk, mivelhogy én ismerem; ha pedig megtaláltuk, nem lesz egyéb dolgunk, mint erszényünkbe rejtenünk s elmennünk a pénzváltók asztalaihoz, melyek mint tudjátok csak úgy roskadoznak a garasoktól meg az aranyoktól s aztán elcsenni onnét, amennyit akarunk. Senki sem fogja észrevenni; és ekként egy csapásra meggazdagodhatunk s nem kell álló napon által a falakat mázolniunk holmi csigák módjára.

Bruno és Buffalmacco ennek hallatára összenevettek és egymásra hunyorgatván úgy tettek, mintha rettentően csodálkoznának és javallották Calandrino tervét; de Buffalmacco megkérdezte, mi is a neve ama kőnek. Calandrino nehéz fejű ember létére már rég elfelejtette annak nevét, miért is felelt ekképen:

— Mit törődünk a nevével, ha csak ismerjük az erejét?

Én ammondó vagyok, hogy nyomban induljunk a keresésére.

— Jó jó, — mondta rá Bruno, — de hát milyen ama kő?
Felelte Calandrino :

— Van belőle mindenféle fajta, de valamennyi feketés :
miért is úgy vélem, hogy ahány feketét csak látunk, össze kell
szednünk, mindaddig, mígnem az igazira bukkanunk ; azért
hát ne vesztegessük az időt, hanem induljunk.

Felelte rá Bruno :

— Várj csak.

És Buffalmaccóhoz fordulván mondotta :

— Úgy vélem, hogy Calandrinónak igaza van ; de nem
gondolnám, hogy ez az óra alkalmas, mivelhogy a nap
magasan jár és éppen a Mugnoneba süt és megszártotta mind
a köveket, miért is ahány csak ott van, mind fehérnek látszik,
holott reggel, minekelőtte még a nap megszártotta volna
őket, feketéknek látszanak : különben is ma, midőn munka
napja vagyon, külön-különb-féle okokból rengeteg ember van
a Mugnonenál, kik is ha meglátnának bennünket, kitalál-
hatnák, hogy mit keresünk ottan, magok is akképpen csele-
kednének és akkor véletlenül ők kaparinthatnák meg, mi
pedig hiába kutyaoltunk oda-vissza. Én ammondó volnék,
ha javalljátok, hogy ez olyan munka, mit reggel kell végezni,
mikor jobban meg lehet különböztetni a fehéréket a feketék-
től s még hozzá ünneppan, mikor egy lélek sincs ottan, ki
megláthatna bennünket.

Buffalmacco javallotta Bruno tanácsát s Calandrino is
beléegyezett és megállapodtak, hogy vasárnap reggelre kelvén
mind a hárman együtt elmennek és megkeresik a követ ; de
mindenek felett kérte őket Calandrino, hogy eme dolgot a
világon senkinek ne említsék, mivelhogy vele is titoktartás
pecsétje alatt közölték. Minekutána pedig ezt megbeszélték,
elmondotta nekik, hogy mit hallott Dinom-Dánom orszá-
gáról s égre-földre esküdözött, hogy a dolog szent igaz. Midőn
Calandrino elbúcsúzott tőlük, ezek ketten megbeszélték,
miképpen fognak viselkedni eme dologban. Calandrino epe-

kedve várta a vasárnap reggelt ; mikor is alighogy pitymalott, szólította cimboráit, s kimentek a San Gallo-kapun és lementek a Mugnonehez, annak folyása irányában keresvén a követ. Calandrino, mivel a legbuzgóbb volt, elől ballagott s fűgén ide-oda ugrándozott s ahol csak fekete követ látott, rávetette magát és felszedte s a keblébe rejtette. Cimborái nyomában ballagtak, néha-néha magok is felvettek egy-egy követ ; de Calandrino még nem is jutott nagyon messzire, mikor a keble máris tele volt : miért is felemelvén meglehetősen bő dolmányának szegélyét és bő iszákot formálván abból, köröskörül jól összeszűjzta ; és kevés idő múltán azt is megtöltötte s nem sokkal utóbb köpönyegéből is tarisznyát formált s azt is hasonlatosképpen tele tömte kövekkel. Miért is Buffalmacco és Bruno látván, hogy Calandrino megrakodott s már az ebéd ideje is közeledett, megegyezésökhöz híven mondotta Bruno Buffalmaccónak :

— Hol van Calandrino?

Buffalmacco, ámbár látta, hogy ott van az orra előtt, jobbra-balra nézelődött, majd hátrafordult és felelt ekképpen :

— Én bizony nem tudom, de az imént még itt volt előttünk.

Mondotta Bruno :

— Jó jó, az imént, de én bizonyosra veszem, hogy már otthon van s ebédel, minket meg itt hagyott a faképnél, hogy csak keressgéljünk fekete köveket a Mugnoneban.

— Ejha, ugyan ügyesen kimesterkedte, — szólott akkor Buffalmacco, — hogy ide csalt bennünket és itt hagyott a faképnél, miért voltunk olyan bolondok, hogy hittünk neki. Ide hallgass : hát ki lett volna rajtunk kívül olyan ostoba, kivel eltudta volna hitetni, hogy a Mugnoneban ily nagy erejű követ lehet találni?

Calandrino eme szavak hallatára azt gondolta, hogy kezébe került ama bizonyos kő s annak erejénél fogva nem látják őt amazok, holott itt van az orruk előtt. Mődfellett megörvendezett tehát ekkora szerencséjén ; nem is szólott nekik semmit, hanem elhatározta, hogy hazamegy ; és vissza-

fordulván útnak eredt. Ennek láttára Buffalmacco szólott Brunóhoz ekképpen:

— Mitevők legyünk? Miért nem megyünk mink is haza?

Felelte erre Bruno:

— Gyerünk; de esküszöm az Istenre, hogy Calandrino többet így lóvá nem tesz; és ha most itt volna a kezem ügyében, mint ahogy egész délelőtt itt volt, úgy a sarkába vágnám ezt a követ, hogy egy hónapig is megemlegetné eme csfnyt.

S ahogy ezt mondta, abban a pillanatban meglóbálta a követ és belevágta Calandrino sarkába. Calandrino, amint a fájdalmat megérezte, felkapta a lábát s nyögött egyet, de csak hallgatott és tovább ment. Buffalmacco fogott egy kövecskét azokból, melyeket szedett és szólott Brunóhoz ekképpen:

— Ehol ni, nézd csak ezt a szép kis kövecskét; bárcsak belevágódnék Calandrino oldalába!

És elröpítette a követ és alaposan oldalba találta vele Calandrínót. Ekképpen hajigálták kövekkel, hol ilyen, hol amolyan csípős mondás kíséretében, végig fel a Mugnone mentén, egészen a San Gallo kapuig. Ottan pedig eldobták a köveket, melyeket szedtek, néhány szót váltottak a vámnak őrségével: kik is az oktatáshoz híven úgy tettek, mintha nem látnák Calandrínót és harsogó hahotázás közben átengedték. Az pedig megállás nélkül házába ment, mely a Canto alla Macina tőszomszédságában volt: a szerencse pedig annyiban kedvezett a tréfának, hogy miközben Calandrino a folyóparton, annakutána pedig a városban mendegélt, senki meg nem szólította, tudniillik kevés emberrel találkozott, mivelhogy úgyszólván mindenki ebédnél ült. Tehát Calandrino így megrakodva belépett házába. A felesége, kinek neve volt Monna Tessa, csinos és derék egy asszony, éppen ott állt a lépcső legfelső fokán: mivel pedig kissé zokon vette férjének hosszú elmaradását, amint jönni látta, civakodni kezdett vele szólván ekképpen:

— No barátocskám, hát hazahozott az ördög? Már mindenki megebédelt s te most jössz haza ebédre.

Mikor Calandrino ezt meghallotta és észrevette, hogy meglátták, igen megdühödött és megszorodott és ekképpen fogott szóba.

— Ejnye, ebadta hitvány asszonya, minek voltál itten? Most mindent elrontottál: de Isten engem úgy segéljen, megfizetek érte.

És bement az egyik kis szobába s ottan kirakta a rengeteg követ, mit összeszedett, annakutána pedig nagy dühösen feleségéhez sietett s megragadván hajánál fogva, lerántotta a földre s ottan míg csak kezét-lábát mozgatni tudta, összerugdosta s össze-vissza öklözte egész testét és szinte minden szál haját kitépte és minden csontját összetörte és bizony hiába könyörgött a menyecske összetett kézzel kegyelemért. Buffalmacco és Bruno, minekutána a kapu őreivel darab ideig nevetgéltek, szép lassacskán megindultak és távolról követték Calandrinót s mikor házának küszöbéhez értek, hallották, mely rettenetesen veri feleségét s akkor úgy tettek, mintha csak éppen most érkeztek volna oda s szólították őt. Calandrino verejtékezve, vörösén és kimerülten odament az ablakhoz s kérte őket, hogy csak jöjjenek fel. Azok úgy tettek, mintha neheztelnének rá némiképpen és hát felmentek és látták, hogy a szoba telisteli van kövekkel s az egyik sarokban ott van a megtépázott, ronggyá vert menyecske dagadt arccal, teli kék foltokkal és keservesen zokog; a másik sarokban pedig ott ül Calandrino nekigyürkőzve és lihegve a kimerüléstől. Minekutána darab ideig elnézelődtek, szólottak ekképpen:

— Mi dolog ez, Calandrino? Talán falat akarsz építeni, hogy ennyi kő hever itten?

Annakutána még hozzátették:

— Hát Monna Tessának mi baja? Úgy látszik, megverted; miféle dolog ez?

Calandrino, ki belefáradt a kövek cipelésébe s a nagy haragba, mellyel feleségét elverte és fájdalmába, hogy vélekedése szerint elvesztette szerencsáját, nem tudta annyira összeszedni magát, hogy kinyöggön valami értelmes feleletet.

Miközben ekképpen küzködött magában, Buffalmacco megint megszólalt :

— Calandrino, ha más valami miatt dühös voltál is, azért nem lett volna szabad így bolonddá tenned bennünket ; mivel-hogy előbb elvittél magaddal, hogy ama becses követ keressük, annakutána pedig annyit sem mondtál, hogy befellegzett s ott hagytál bennünket a Mugnonenál, mint két birkát, magad meg hazajöttél, ezt pedig fölöttébb zokon vesszük tőled ; de annyi szent, hogy ez volt az utolsó, többet soha be nem csapsz bennünket.

Calandrino megemberelte magát s e szavakra felelt ekképpen :

— Pajtások, ne haragudjatok, másképpen vagyon a dolog, mint gondoljátok. Jaj, én szerencsétlen: megleltem ama követ ; s tudni akarjátok, vajjon igazat mondok-e? Mikor első ízben kérdeztétek egymástól, hol vagyok, ott voltam mellettetek nem is egészen tíz könyöknyire ; s mikor láttam, hogy felém jöttök és nem láttok engemet, megindultam és szüntelenül valamivel előttetek járván, hazajöttem.

És elejétől kezdvén tövéről-hegyére végig elmesélte nekik, hogy mit tettek és mit mondtak s megmutatta nekik hátát és sarkát, hogy hogyan összezúzták a kövek s annakutána folytatta :

— És mondom, hogy mikor beléptem a város kapuján mindezzel a rengeteg kővel az ölemben, mit most itten láttok, senki sem szólt hozzám egy szót sem, holott tudjátok, mily kellemetlenek és utálatosak szoktak lenni emez örök s mindent látni kívánnak: s ezenfelül az utcán több komámmal és barátommal találkoztam, kik rendszerint mindig megszólítanak s hívnak egy ital borra, de most még csak egy fél szóval sem szóltak hozzám, mivelhogy nem láttak engemet. Végezetül, mikor hazatértem, ez az Istenverte átkozott asszony elém jött és meglátott, mivel, miként tudjátok, az asszonyok mindennek az erejét tönkreteszik : miért is én, ki eldicsekedhettem volna, hogy Firenzének legszerencsésebb embere vagyok, egyszerre a legszerencsétlenebb lettem ; és hát ezért vertem

el oly kegyetlenül, míg csak a kezemet mozgatni tudtam és nem is tudom, mi tart vissza attól, hogy el ne vágjam a nyakát; átkozott legyen az óra, melyben megláttam őt s melyben a lábát házamba betette!

És újból haragra gerjedvén már-már felkelt, hogy előlről kezdje a verést. Buffalmacco és Bruno eme dolgok hallatára úgy tettek, mintha szörnyen csodálkoznának és egyre-másra megerősítették azt, mit Calandrino elmondott s közben oly nevezhetnékjök volt, hogy szinte megpukkadtak; de mikor látták, hogy nagy dühösen felkelt, hogy újból eldöngesse feleségét, közbeléptek és visszatartották, mondván, hogy ebben az asszony ugyan nem hibás, hanem ő maga, mivel tudta, hogy az asszonyok tönkreteszik minden dolognak erejét s még sem mondotta meg neki, hogy az nap ne mutakozzék a szeme előtt: ezt a bölcs előrelátást pedig Isten elvette tőle, vagy azért, mert nem néki szánta eme nagy szerencsét, vagy pedig azért, mert meg akarta csalni a cimboráit, kiknek szólnia kellett volna, mikor észrevette, hogy megellete ama követ. És sok huzavona után nagy ügyyel-bajjal megbékítették a kesergő asszonnyal, ők magok pedig eltávoztak, ott hagyván őt nagy bánatával, kövekkel megtömött házában.

NEGYEDIK NOVELLA.

A fiesolei prépost szerelmes egy özvegy asszonyba, ki azonban nem szereti őt; s midőn azt hiszi, hogy az asszonnyal hál, tulajdonképpen egyik szolgálójával hál és akkor a menyecske öccsének útmutatására a püspök rajtakapja.

Elisa már befejezte novelláját, melynek elbeszélésével az egész társaság tetszését megnyerte, midőn a Királynő Emiliához fordult, és jelezte néki akarátját, hogy Elisa után mondja el ő is novelláját; ki is nyomban ekképpen fogott szóba: Nemes hölgyeim, hogy a papok és barátok s mindenmű egyházi emberek mely igen kísértének bennünket, már több eleddig elbeszélte novellából megbizonyosodott; mivel azonban e tárgyban nem lehet annyit mondani, hogy még mindig ne maradna elmondani való, tehát ama novellákon felül én is el akarok mondani nektek egyet bizonyos prépostról, ki mindenáron azt akarta, hogy egy nemes hölgy kedvét töltsse, akár ínyére vagyon annak, akár nincs: ez pedig okos hölgy létére úgy bánt el vele, miként megérdemelte.

Miként valamennyien tudjátok, Fiesole, melynek dombját innen is láthatjuk, ősrégi és hatalmas város volt valaha, holott ma egészen tönkre jutott; de azért mindig volt püspöke s ma is van. Ottan a székesegyház tőszomszédságában volt valaha bizonyos Monna Piccarda nevezetű nemes hölgynek birtoka s nem éppen nagy háza; mivel pedig nem volt valami túlságosan vagyonos hölgy, az esztendőnek nagyobb részében ottan lakott két bátyjával, kik derék és jólnevelt ifjak voltak. Történt pedig, hogy mivel eme hölgy rendszerint a székesegyházba járt s még fiatal, szép és szemrevaló teremtség volt, a székesegyház prépostja oly bolondul beleszeretett, hogy szinte már helyét sem lelta miatta. És kevés idő múltán oly

vakmerőségre kapott, hogy ő maga elárulta gerjedelmét az asszonynak s kérte: vegye szívesen szerelmét és szeresse őt, miként ő szereti. Eme prépost pedig esztendeit tekintvén öreg volt már, de szívében fölöttébb ifjú, hetyke és magabizakodó és azt hitte, hogy néki mindent szabad, viselkedése és jelleme pedig oly kényeskedő és utálatos volt, oly pöffeszkedő és kellemetlen, hogy senki nem szívelhette; és legkevésbé szívelte ama fent mondott hölgy, ki nemcsak hogy ki nem állhatta, hanem jobban utálta, mint a fejfájást. Miért is okos asszony léteire felelt néki ekképpen:

— Messer, fölöttébb nagy tisztesség reám, hogy szeretsz engemet, illendő tehát, hogy én is szeresselek s én szívesen szeretni is foglak; de a mi szerelmünkbe sohasem szabad tisztességtelen dolognak vegyülnie. Te lelki atyám vagy s azonfelül pap s bizony már gyorsan közeledel az agg korhoz, miért is tisztességes és erkölcsös életet kell folytatnod; másfelől én sem vagyok már süldő leány, kihez efféle szerelmeskedés illenék, hanem özvegy asszony vagyok; te pedig tudod, mely tisztos életmódot kívánnak özvegy asszonyoktól: annakéért ne vedd zokon, ha sohasem foglak szeretni oly módon, miként kívánod s azt akarom, hogy te se szeress ekképpen.

A prépost, bár ez alkalommal többet nem ért el, éppenséggel nem csüggedt s nem adta meg magát az első csapásra, hanem léha találékonysággal sűrűn ostromolta az asszonyt mind levelekkel, mind üzenetekkel és személy szerint is, valányszor látta belépni a templomba. Miért is a hölgy úgy vélte, hogy eme tolakodás túlságosan kellemetlen és bosszantó és feltette magában, hogy olyképpen rázza le a nyakáról a papot, miként az megérdemli, mivelhogy másképpen nem tudta; de semmit sem akart cselekedni, minekelőtte bátyjával meg nem beszélte. S elmondotta nekik, hogyan viselkedik vele szemben a prépost s azt is, hogy ő maga mily tervet főzött ki s mivel azok teljesen rábízták a dolgot, a hölgy kevés napok múltán szokása szerint elment a templomba. Amint a prépost megpillantotta, azon nyomban hozzálépett és szokása szerint atyáskodó módon szóba elegyedett véle. Midőn a hölgy maga

felé jönni látta, vidám arccal tekintett reá s minekutána félrevonultak és a prépost a szokott módon telibeszélte fejét, a hölgy nagyot sóhajtván szólott ekképpen :

— Messer, gyakorta hallottam emlegetni, hogy nincsen olyan erős vár, melyet ha naponta ostromolnak, végezetül is el ne foglalnának ; s most nyilván látom, hogy vélem is ez történt. Addig-addig settenkedtél utánam hol hizelkedő szavakkal, hol ilyen, hol amolyan kedveskedéssel, hogy rávittél megszegnem elhatározásomat és íme hajlandó vagyok, ha csakugyan annyira tetszem, odaadni néked magamat.

Mondotta erre a prépost nagy vidáman :

— Madonna, szívesen köszönöm ; és őszintén szólván fölöttébb csodálkoztam, hogy oly nagy ideig tartottad magadat, ha meggondolom, hogy ilyesmit még más asszonynál soha nem tapasztaltam : s mi több, gyakorta mondogattam magamban : «Ha az asszonyok ezüstből volnának, nem lehetne pénzt verni belőlük, mivelhogy nem állná meg egyikök is a tűzpróbát.» De mostan ne firtassuk ezt : hol és mikor találkozhatunk?

Felelte erre a hölgy :

— Édes uram, a «mikor» lehet akármikor, midőn kedvünk tartja, mivelhogy nékem nincsen férjem, kinek számot kellene adnom éjszakáimról ; csak azt nem tudom kitalálni, hogy «hol?»

Felelte a prépost :

— Hogyne! Hát a házadban.

Felelte a hölgy :

— Messer, te tudod, hogy két öcsém van, kik éjjel és nappal cimboráikkal járnak haza, már pedig a házam nem valami nagy s éppen ezért ott nem lehet, ha csak nem akarna az ember néma módjára viselkedni, meg sem mukkanni és vakok módjára sötétben tapogatózni : ha így akarod, lehet, mivelhogy ők feléje sem néznek a szobámnak ; de az ő szobájok oly közel van az enyémhez, hogy még a legcsendesebb mukkanás is áthallatszik.

Mondotta akkor a prépost :

— Madonna, e miatt ugyan sem egy, sem két éjszakával el nem halasztjuk a dolgot; majd én közben kieszelem, hol lehetünk együtt nagyobb nyugalomban.

Mondotta a hölgy:

— Messer, csak rajtad áll; de arra az egyre kérlek, hogy mindez titokban maradjon és soha senki meg ne tudjon belőle valamit.

Akkor mondotta a prépost:

— Madonna, e miatt ne félj s ha lehetséges, intézd úgy, hogy ma estére együtt lehessünk.

Felelte a hölgy:

— Beleegyezem.

S kioktatván őt, hogyan és mikor kell jönnie, elbúcsúzott tőle s hazament. Volt pedig eme hölgynek egy szolgálója, ki már nem volt éppen fiatal, de oly csúf és torz volt ábrázatja, hogy nem akadt volna egyhamar hozzája fogható; mivelhogy orra mélyen be volt lapítva, a szája idétlen volt, az ajkai duzzadtak, fogai pedig rendetlenek és nagyok, hozzá még kancsalított, szeme folyton csöpögött, arcának színe pedig zöld volt meg sárga, mintha nem is Fiesoleban, hanem Sini-gagliában töltötte volna a nyarat. És mindezekon felül sántított s jobb oldala kissé béna volt; eme szolgálónak neve volt Ciuta; mivel pedig oly igen ocsmány volt az ábrázatja, mindenki csak Ciutazzának nevezte. És ámbátor külseje torz volt, mégis volt benne néminemű huncutság. Ezt tehát a hölgy magához hívatta s szólott hozzá ekképpen:

— Ciutazza, ha megteszel nékem ma éjjel valamely szolgálatot, adok neked egy szép új inget.

Ciutazza mikor az inget hallotta emlegetni, felelte:

— Madonna, ha egy inget adsz nekem, egyébről nem is szólván, a tűzbe is belevetem magamat.

— Jól van, — mondotta a hölgy — tehát azt kívánom, hogy ma éjszaka egy úrral hálj ágyamban s légy hozzá kedves és jól ügyelj, hogy meg se mukkanj, nehogy öcséim meghalljanak, mivel tudod, hogy a szomszéd szobában alszanak; annakutána pedig megkapod az inget.

H. Grandot inv.

Tardieu Sculp.

Mondotta erre Ciutazza :

— Hálók én akár hattal is, nem hogy eggyel, ha szükség van rá.

Amint tehát az este leszállt, megérkezett prépost uram a megegyezés szerint, az ifjak pedig, miként a hölgygel megbeszélték, ott voltak szobájukban és nagy hangosan tettek-vettek odabent ; miért is a prépost a sötétben halkan besurrant a hölgynek ágyasházába s az asszonynak meghagyása szerint az ágyhoz ment, a másik oldalról pedig Ciutazza ment az ágyba, kit a hölgy pontosan kioktatott teendője felől. Prépost uram abban a hiszemben, hogy a hölgy fekszik mellette, karjaiba ölelte Ciutazzát s némán kezdte csókolgatni, Ciutazza pedig őt ; és a prépost kezdett mulatozni vele és birtokába vette ama gyönyörűséget, melyre oly rég ideje sóvárgott. Mikor a hölgy úgy gondolta, hogy a dolog megtörtént, figyelmeztette testvéreit, hogy végezzék most már azt, mi a megbeszélés szerint hátra vagyon. Azok tehát nesztelenül kiosontak szobájokból, lementek a piarcra s dolgukban, mit végrehajtani kívántak, jobban kedvezett nekik a szerencse, mintsem ők magok kívánhatták volna ; mivelhogy a meleg nagy volt, a püspök éppen kérdezősködött eme két ifjú felől, hogy meglátogassa őket szórakozás és iddogálás okából. De mikor látta, hogy jönnek, nyomban értésökre adta kívánságát s akkor meg is indult velök és beléptek a hűvös kis udvarba, hol sok lámpa égett s ott nagy élvezettel iddogált velök azoknak finom borából. És iddogálás közben szólottak az ifjak :

— Messer, mivel oly kegyes voltál hozzánk, hogy méltóztattál meglátogatni szerény házunkat, melybe éppen meg akartunk hívni, arra kérnénk, kegyeskedjél megtekinteni valamely érdekes dolgot, mit néked megmutatni kívánunk.

Felelte a püspök, hogy szívesen megteszi : miért is az egyik ifjú égő fáklyát fogott kezébe s megindult előre, nyomában pedig a püspök és a többiek mind ; és egyenesen ama szobába vezette őket, melyben prépost uram feküdt Ciutazzával. Ki is, hogy hamarább célhoz érjen, vágtaiban lovagolt

s mire ezek odaérkeztek, már több, mint három mérföldet megtett; miért is bágyadtan pihent, magához ölelvén Ciutazzát, ámbár igen nagy volt a hőség. Minekutána tehát az ifjú kezében a fáklyával belépett a szobába, nyomában pedig a püspök s mind a többiek, megmutatták neki a prépostot, ki karjaiban tartotta Ciutazzát. Ezenközben prépost uram felébredt s mikor látta a világosságot s köröskörül e gyülekezetet, szörnyű szégyenkezésében és félelmében a takaró alá dugta fejét. Akkor a püspök keményen lepocskondiázta s parancsolta neki, hogy bújjon ki a takaró alól s nézze meg, kivel hált. Midőn a prépost megismerte, hogy a hölgy lóvá tette, mind e miatt, mind pedig a reája háramló gyalázat miatt a világ legboldogtalanabb emberének érezte magát; s minekutána a püspök parancsára föltözködött, szigorú őrizettel hazakísérték, hogy bűneért kemény bünbánatot tartson. Annakutána a püspök tudni kívánta, hogyan esett a dolog, hogy a prépost Ciutazzával a hölgynek szobájában feküdt ágyba. Az ifjak mindent rendre elmondottak neki. A püspök ennek hallatára föltöbb megdicsérte a hölgyet s ugyancsak az ifjakat, mivelhogy úgy bántak el véle, amint megérdemelte, a nélkül, hogy papnak vérével szennyezték volna kezeiket. A püspök parancsára a prépost negyven napig siratta eme bűnét, de a szerelem és a bosszúság miatt még több mint negyvenkilenc napig vezekelt miatta, nem is szólva arról, hogy még nagy sok ideig ennekutána nem mehetett ki az utcára, hogy a gyerekek újjal ne mutogattak volna reá ekképpen szólván:

— Nézd csak, ez az, ki Ciutazzával hált.

Ez pedig annyira bántotta, hogy szinte belébolondult. És hát ekképpen rázta le nyakáról a derék hölgy a kiállhatatlan prépost tolakodását, Ciutazza pedig ezen a réven inget nyert s élvezetes éjszakát.

ÖTÖDIK NOVELLA.

Három ifjú Firenzében lehúzza egy Marchei bírónak a nadrágját, miközben a bíró székében ül s igazságot teszen.

Minekutána Emilia elbeszélése véget ért s az özvegy asszonyt mindenki dícsérte, a Királynő Filostratora pilantván szólott ekképpen: Most rajtad az elbeszélés sora. Miért is az nyomban felelte, hogy készen van s ekképpen fogott szóba: Gyönyörűséges hölgyeim, ama körülmény, hogy Elisa kevéssel ennekelőtte említette ama bizonyos Maso del Saggio nevezetű ifjút, arra indít engemet, hogy elhallgassam azt a novellát, melyet elmondani szándékoztam s e helyett róla s némely cimboráiról mondjak novellát, mely ugyan nem tisztességtelen, de oly szavak fordulnak elő benne, melyeket ti szégyellenétek kimondani; de annyi benne a nevetni való, hogy mégis csak elmondom.

Miként bizonyára valamennyien tudjátok, városunkba gyakorta jönnek marchei hivatalnokok, kik általánosságban kicsinyes emberek s oly szűkösen és nyomorúságosan élnek, hogy minden cselekedetökből kirí a piszkos zsugoriság; és eme velök született hitványságuk és fukarságuk miatt olyan bírakat és jegyzőket hoznak magokkal, kik szemlátómást inkább az ekeszarva mellől, vagy a vargaműhelyekből kerültek elé, mint a törvénytudomány oskolájából. Nos tehát, midőn egyszer egy ilyen ember helytartónak jött hozzánk, ama sok bíró között, kiket magával hozott, elhozott bizonyos messer Nicola da San Lepidio nevezetűt is, ki is leginkább hasonlatos volt holmi lakatoslegényhez, s ezt is odaültették a többi bírák közé, hogy a peres ügyek tárgyalásában részt vegyen. S miként gyakorta megtörténik, hogy a polgárok, ámbátor semmi dolguk nincs a törvényházban, mégis oda csődülnek, akképpen történt, hogy Maso del Saggio egy reg-

gelen valamely barátját keresvén odatévedt : s mikor odaért, odapillantott, hol ama messer Nicola ült s észrevette, mely csodabogár és tetőtől-talpig szemügyre vette őt. S mikor végignézte füst-rágtá prêmes kucsmáját a fején, tolltartóját az övében, zekéjét, mely kilógott a felső kabátja alól s minden egyéb furcsaságát, mit rendes és tisztességes emberen ugyan látni nem lehetett, egyebek közt látott rajta olyasvalamit, mi vélekedése szerint minden egyébnél furcsább volt : még pedig a nadrágját ; tudniillik, ahogy ült, a szűk ruhája elől szétnyílt s akkor látta, hogy nadrágjának az ülepe egészen a térdéig lefityeg. Miért is nem sokáig báméskodott, hanem semmit nem törődve tovább azzal, kit keresett, más emberek keresésére indult s meg is lelte két pajtását, kik közül egyiknek neve volt Ribí, másiké pedig Matteuzzo, mindegyik éppoly mulatságos fickó, mint maga Maso és szólott hozzájuk ekképpen :

— Ha rám hallgattok, gyertek velem a törvényszékre, mivel megmutatom nektek a legfurább csodabogarat, mit világlétetekben láttatok.

Elment tehát velök a törvényszékre s megmutatta nekik ama bírót és annak nadrágját. Azok már messziről lahotára fakadtak eme furcsaságon s mikor közelebb jutottak a dobogóhoz, melyen bíró uram ült, látták, hogy könnyűszerrel be lehet bújni a dobogó alá s ezenfelül látták, hogy a deszka, melyen bíró uram lába nyugodott, el van törve, úgy hogy kényelmesen bedughatta rajta az ember a kezét és a karját. És akkor Maso mondotta cimboráinak :

— Ammondó vagyok, hogy húzzuk le róla a nadrágját, mivelhogy oly igen könnyen megtehetjük.

Már mind a három cimborá kitalálta a dolognak módját : miért is meghányták-vetették, mit kell tenniök s mondaniok s másnap visszatértek oda : mivel pedig a törvényszék zsúfolva volt emberekkel, Matteuzzo észrevétlenül bebújt a dobogó alá s odamászott egészen ama deszkáig, melyen a bíró lábát nyugtatta. Akkor Maso egyik oldalról odalépett bíró

uramhoz, s megfogta kabátjának egyik csücskét, Ribi pedig a másik oldalról odalépvén, hasonlatosképpen cselekedett; s akkor Maso ekképpen fogott szóba:

— Messer, ó messer: az Istenre kérlek, rendeld, hogy e tolvaj, ki ott áll másik oldaladon, minekelőtte még elillan innét, adja vissza nékem azt a pár csizmámat, mit ellopott tőlem: és ne merje tagadni, hisz nincs még egy hónapja, hogy láttam, mikor megtaláltatta.

A másik oldalon Ribi kiabált nagy hangon:

— Messer, ne higj neki, mivelhogy enyveskezű fickó ez; és mivel tudja, hogy azért jöttem ide, hogy visszaköveteljem tőle egyik iszákomat, mit tőlem ellopott, ő is nyomban idejött s mostan a csizmáról beszél, mely pedig Isten tudja mióta megvan már nekem; ha pedig nem hiszel szavamnak, ide hozhatom tanúskodni Trecca szomszédasszonyt és Grassa bélmosó asszonyt, meg azt az asszonyságot, ki a szemetet összeszedi a Santa Mariától a Verzajaig, aki látta őt, midőn a városba jött.

A másik oldalon Maso nem engedte szóhoz jutni Ribit, hangosabban ordított, Ribi pedig még hangosabban. Miközben a bíró felállt, hogy közelebről és jobban hallja őket, Matteuzzo felhasználta az alkalmat, benyúlt a törött deszka résén, megragadta a bíró nadrágjának ülepét s nagyot rántott rajta. A nadrág nyomban lecsúszott, mivelhogy a bíró vékonydongájú és sovány legény volt; ki is mikor a dolgot megérezte s nem tudta mire vélni, össze akarta vonni elől a ruháját s betakarni magát s le akart ülni; de egyfelől Maso, másfelől Ribi csak fogták és hangosan ordítottak:

— Messer, méltatlanul bánsz velem, hahogy nem teszel igazságot s nem akarsz meghallgatni s el akarsz menni innét; efféle csekély dologban, mint ez, erre mifelénk semminémű írásra nincsen szükség.

S efféle szájaskodás közben addig-addig fogták a kabátját, mígnem mindenki, ki csak a törvényszéken volt, észrevette, hogy lehúzták a nadrágját. Matteuzzo pedig, minekutána

egy darabig fogta, végezetül eleresztette, kimászott s észrevétlenül eltávozott, Ribí mikor már megelégtelte a dolgot, szólott ekképpen:

— Esküszöm az Istenre, hogy feljebb megyek a főtörvényészekhez.

Maso pedig a másik oldalról eleresztvén kabátját, szólott:

— Nem, én bizony mindaddig visszajövök ide, mígnem egyszer több lesz a ráérő idő, mint ma.

És eltávoztak, egyik jobbra, másik balra, ahogy csak a lábuk bírta őket. Bíró uram mindenkinek szemeláttára felhúzta a nadrágját s mintha csak álmából ébredt volna, akkor megvilágosodott elméjében az egész csíny s kérdezte, hová lettek azok, kik a csizmán és iszákon összeperlekedtek; de hogy nem találta őket, megesküdt az Úristen beleire, hogy mindenképpen meg kell tudnia, vajjon szokás-e Firenzében lehúzni a bírákról a nadrágot, mikor éppen törvényt ülnek. Másfelől a helytartó, mikor hírért vette a dolognak, nagy veszekedést csapott: amikor barátai megmagyarázták neki, hogy ez csupán azért történt vele, hogy megmutassák neki, hogy a firenzeiek tudják, hogy bírák helyett birkákat hozott közéjük, hogy olcsóbban megússza a törvénykezést, jobbnak vélte hallgatni s ezúttal a dolognak nem lett semmi folytatása.

HATODIK NOVELLA.

Bruno és Buffalmacco ellopja Calandrino disznáját; ráveszik őt, hogy próbát tegyen gyömbérpirulával meg édes borral, hogy nyomára jusson a disznónak s neki magának egymásután beadnak két áloéban főzött vadgyömbér-pirulát s akkor kiderül, hogy ő maga volt a tolvaj; tetejében még kénytelen váltságdíjat adni nekik, hogy el ne mondják a feleségének.

Alighogy véget ért Filostrato novellája, melyen sokat nevettek, a Királynő parancsolta Filoménának, hogy utána novellát mondjon; ki is ekképpen fogott szóba: Kedves hölgyeim, miként Filostratót Maso neve indította arra, hogy elmondja ama novellát, melyet most hallottatok, szakasztott úgy indít engem Calandinónak és cimboráinak neve arra, hogy elmondjak róluk egy másik novellát, mely is, bizonyosra veszem, tetszeni fog nektek.

Nem szükséges nektek magyarázgatnom, ki volt Calandrino, Bruno és Buffalmacco, mivelhogy már előbb eleget hallottatok róluk; annakokáért mindjárt tovább megyek és elmondom, hogy Calandinónak nem messzire Firenzétől volt egy kis birtoka, melyet felesége hozományul kapott; ebből egyéb jövedelmein kívül évente volt egy disznaja és szokásában volt decemberben feleségével együtt kimenni a tanyára, hol is leölték a disznót és besózták. Történt egyszer, hogy a felesége éppen rosszul érezte magát, miért is Calandrino egymagában ment ki disznóölésre: mikor Bruno és Buffalmacco ennek neszét vette s megtudta, hogy a felesége nem megy ki, elmentek egy paphoz, ki kebelbarátjok volt, Calandinónak pedig szomszédja, hogy néhány napot nála töltsenek. Calandrino éppen ama reggelen ölte le a disznót, melyen ezek kiértek s mikor meglátta őket a pappal, behívta őket s mondá nekik:

— Isten hozott benneteket. Szeretném, ha megnéznétek, milyen kitűnő gazda vagyok.

S bevezetvén őket házába, megmutatta nekik a disznót. Azok látták, hogy a disznó gyönyörű s Calandrínótól hallották, hogy a cselédsége számára be akarja sózatni. Szólt akkor Bruno:

— Ejnye, milyen ostoba vagy! Add el s mulassuk el az árát; feleségednek pedig mondd, hogy ellopták.

Felelte Calandrino:

— Dehogyan adom, hisz nem hinné el s kizavarna a házból: ne is fáradjatok, mivelhogy úgysem teszem meg.

Hiába beszéltek akármennyit, nem mentek semmire. Calandrino meghívta őket vacsorára, de oly savanyú ábrázattal, hogy azoknak nem volt kedvük véle vacsorázni s elbúcsúztak tőle. Akkor Bruno mondotta Buffalmaccónak:

— Ellopjuk ma éjszaka ezt a disznót?

Felelte Buffalmacco:

— Ugyan, hát van rá mód?

Felelte Bruno:

— A módját én már látom, ha ugyan nem vitte el onnét, hol az imént volt.

— Hát akkor lopjuk el, — mondotta Buffalmacco; — miért ne? Aztán majd a tisztelendő atyával együtt jót lakmározunk belőle.

A pap is mondotta, hogy fölöttébb javallja a dolgot. Akkor szólt Bruno:

— Csakhogy néminemű huncutsággal kell ám hozzálátunk: te tudod, Buffalmacco, hogy Calandrino milyen zsigori s milyen szívesen iszik, ha más fizet: menjünk hát s vigyük el a korcsmába, hol is a pap tegyen úgy, hogy megvendégel bennünket s mindent ő fizet s nem engedi meg, hogy Calandrino bármit is fizessen: az pedig majd leszopja magát s akkor a mi munkánk könnyű leszen, mivelhogy rajta kívül egy lélek sincs a házban.

S akképpen cselekedtek, ahogy Bruno mondotta. Calandrino látván, hogy a pap nem engedi fizetni, nekilátott az

ivásnak s bár nem sok kellett neki, rengeteget vedelt: s mikor már jól bent jártak az éjszakában, távozott a korcsmából, mivel vacsorázni sem akart már; bement házába s abban a hiszemben, hogy bezárta a kaput, holott nyitva hagyta, lefeküdt aludni. Buffalmacco és Bruno elment vacsorázni a paphoz s vacsora után magukhoz vettek bizonyos szerszámokat, hogy betörjenek Calandrino házába azon az oldalon, hol Bruno kitervelte; nesztelenül odalopódtak tehát, de hogy a kaput nyitva lelték, azon mentek be s meglelvén a disznót magukkal vitték a papnak házába, hol is elrejtették s aludni tértek. Calandrino reggel, mikor a bornak gőze kiszállott fejéből, felkelt s ahogy lement, körül nézett, s nem látta a disznaját, de látta, hogy a kapu nyitva van: miért is fűtől-fától megkérdezte, vajjon nem tudják-e, ki lopta el a disznót, s mivel nem akadtt nyomára, rettentő ordítózást csapott:

— Jaj-jaj szegény fejemnek, ellopták a disznómat.

Bruno és Buffalmacco, ahogy felkeltek, elindultak Calandrinohoz, hogy hallják, mit beszél a disznóról. Ki is rájok pillantván, szinte zokogva hívta őket mondván:

— Jaj, cimborák, ellopták a disznómat.

Bruno odalépett hozzája s odasúgta neki:

— Csoda, hogy végre ez egyszer volt magadhoz való eszed.

— Jaj, — mondotta Calandrino — bizony úgy igaz, ahogy mondom.

— Csak mondd így, — szólott Bruno, — csak ordítsd torkod szakadtából, hadd higgyék, hogy csakugyan így esett a dolog.

Akkor Calandrino még hangosabban ordítózott mondván:

— De az istenfáját, színigazság amit mondok, hogy ellopták.

Bruno pedig szólott ekképpen:

— Csak fújjad, csak fújjad, így kell beszélni, csak ordíts, hadd hallják, hadd higgyék, hogy így esett.

Felelte Calandrino:

— Te még kárhozatba viszed a lelkemet. Te nem hiszed,

amit mondok : pedig kössenek fel a nyakamnál fogva, ha nem lopták el.

Mondotta ekkor Bruno :

— Ejnye, hát ez hogyan történhetett? Hiszen tegnap még itt láttam. Azt hiszed, elhiteted velem, hogy elrepült?

Felelte Calandrino :

— Pedig úgy van, amint mondom.

— Ejnye, hát lehetséges? — mondotta Bruno.

— De bizisten, — felelte Calandrino — így van a dolog ; most aztán benne vagyok a csávában s azt sem tudom, hogyan menjek haza : a feleségem nem hiszi el, s ha el is hiszi, esztendeig nem lesz tőle békességem.

Szólott akkor Bruno :

— Isten engem úgy segéljen, ez bizony baj, ha igaz ; de tudod Calandrino, hogy tegnap este én oktattgattalak, hogy ekképpen beszélj : nem szeretném, ha feleségeddel együtt bennünket is lóvá akarnál tenni.

Akkor Calandrino ordítózni kezdett és mondotta :

— Ejnye, hát mi hasznotok van belőle, ha kétségbeesésemben káromlom az Istent meg a szenteket? Mondom, hogy ma éjszaka ellopták a disznómat.

Akkor megszólalt Buffalmacco :

— Ha így vagyon a dolog, akkor törni kell a fejünket, hogy módját ejtsük, miképpen szerezzük vissza.

— Hát miféle módját lehetne kieszelnünk? — kérdezte Calandrino.

Mondotta akkor Buffalmacco :

— Annyi szent, hogy nem Indiából jött ide valaki ellopni a disznódat : bizonyosan valamelyik szomszédod a ludas benne ; és ha valamennyit összegyűjthetnéd itten, én bizony értem a kenyér és a sajt-próbát s akkor nyomban megtetszik majd, ki lopta el.

— Hogyne, — szólt közbe Bruno — ugyan sokra mennél a kenyér és sajt-próbával ezeknél a szedett-vedett uraknál, kik melletted laknak, mivel bizonyosra veszem, hogy közülök

lopta el valamelyik. Hiszen ha megorrontják a próbát, nem fognak eljönni.

— Hát mitévők legyünk? — kérdezte Buffalmacco.

Felelte Bruno :

— Szelíd-gyömbér-pirulával meg finom édes borral meg lehetne csinálni; meg kell hívni őket egy kis italozásra. Gyanútlanul el fognak jönni; és a gyömbér-pirulát éppúgy meg lehet babonázni, mint a kenyeret meg a sajtot.

Szólott Buffalmacco :

— Bizisten, igazad van; hát te, Calandrino, mit szólsz hozzá? Belevágjunk?

Felelte Calandrino :

— De mennyire! Kérlek is rá, az Isten szerelmére; mivel ha legalább megtudnám, hogy ki volt, azt hiszem félig-meddig megvígasztalódnám.

— Hát jó, — mondotta Bruno — én szívesen elmegyek Firenzébe, hogy meghozzam eme dolgokat a kedvedért, ha pénzt adsz rá.

Volt Calandinónak vagy negyven soldója, mit is odaadott neki. Bruno tehát elment Firenzébe egyik barátjához, ki fűszerszám-kereskedő volt, vásárolt egy font szelíd-gyömbér pirulát és csináltatott kettőt vad-gyömbérből, melyeket friss májálóéval kevertetett; annakutána meghengergette mind a kettőt cukorban, valamint a többit s nehogy összeté vessze, vagy felcserélje őket, bizonyos kis jelet tett reájok, melyről könnyű szerrel felismerte őket; s minekutána vásárolt még egy üveg finom édes bort, visszatért a nyaralóba Calandinóhoz s mondotta neki :

— Intézd úgy, hogy meghívjad holnapra magadhoz egy ital borra azokat, kikre gyanakodol: ünnepnap vagyon, mindenki szívesen eljön, én pedig ma éjszaka Buffalmaccával egyetemben megbabonázom a pirulákat, holnap pedig idehozom házádba s a kedvedért majd én magam osztom ki s megteszem és elmondom mindazt, mit mondani és tenni kell.

Calandrino tehát ekképpen cselekedett. Másnap reggel

nagy sereg firenzei ifjút gyűjtött egybe, kik ott nyaraltak, meg parasztokat, a templom előtt a szilfa alatt s akkor odajött Bruno és Buffalmacco egy doboz pirulával s egy üveg borral s minekutána azokat mind körben állították, szólott Bruno :

— Urak, el kell mondanom az okát, melyért itt vagytok, hogy ha olyasmi történik, mi nem lenne ínyetekre, meg ne haragudjatok reám. Az itt jelenlévő Calandrinótól ma éjszaka ellopták hízott disznaját s nem tud nyomára jönni, ki lopta el ; mivel pedig senki más nem lophatta el, csak valaki közülünk, kik itt vagyunk, mindegyiteknek le kell nyelnetek egy-egy ilyen pirulát meg egy ital bort. S tudjátok meg már most, hogy az, ki a disznót ellopta, nem bírja lenyelni a pirulát, sőt keserűbbnek fogja érezni a méregnél s kiköpi ; éppen ezért, minekelőtte ilyen szégyen esnék rajta ennyi ember szemelättára, talán jobb volna, ha az, ki ellopta, meggyógná a tisztelendő úrnak, s akkor én nem firtatom tovább a dolgot.

Valahányan csak ott voltak, mind azt mondták, hogy szívesen lenyelik a pirulát: miért is Bruno sorba állította őket, közéjük besorozta Calandrinót s egyik végén elkezdvén sorra mindegyiknek beadta a maga piruláját ; mikor pedig Calandrinóra került a sor, elővette az egyik vad-gyömbéripirulát s a kezébe adta. Calandrino nyomban a szájába vette s rágni kezdte ; de alighogy megérezte az áloé ízét, nyomban kiköpte, mivel oly keserű volt, hogy nem bírta ki. Akkor az emberek egymásra néztek, ki-ki a másiknak arcát kémlelte, hogy lássák, ki fogja kiköpni ; és Bruno még nem is végezte be az osztogatást, s miközben úgy tett, mintha rá sem hederítene a dologra, hallotta, amint a háta mögött mondogatták :

— Ejha, Calandrino, mit jelent ez?

Miért is nyomban hátrafordult s látván, hogy Calandrino kiköpte a magáét, szólott :

— Megállj csak, talán más ok miatt köpted ki : fogd ezt a másikat.

S elővette a másikat és szájába tette Calandrinónak és tovább osztogatta a pirulákat azoknak, kik még nem kaptak.

Calandrino, ki már az elsőt is keserűnek érezte, most úgy érezte, hogy ez még százszorta keserűbb: mindazonáltal szégyellette kiköpni, egy darabig a szájában tartotta és szájában tartván oly kövér könnyecseppek buggyantak szeméből, mint egy-egy mogyoró; végezetül azonban, mikor már tovább nem bírta, ezt is kiköpte, mint az elsőt. Buffalmacco és Bruno inni adott a társaságnak, kik is midőn a többiekkel együtt ezt látták, valamennyien azt mondták, hogy egészen bizonyosan maga Calandrino lopta el a disznót; és voltak olyanok, kik keményen megszidták miatta. De mikor eltávoztak s Bruno és Buffalmacco hármásban maradt Calandrinoval, Buffalmacco ekképpen adta fel a szót:

— Én amúgy is bizonyosra vettem, hogy magad loptad el s csak azért akartad velünk elhíttetni, hogy más volt a tolvaj, hogy ne kellessék még csak egy ital bort sem adnod nekünk abból a pénzből, mit a disznóért kaptál.

Calandrino, ki még most sem köpködte ki egészen az áloé keserűségét, esküdözni kezdett, hogy ő bizony nem lopta el. Szólt akkor Buffalmacco:

— Hát mondd meg igaz lelkedre, cimbora, mennyit kaptál érte? Kaptál-e hatot?

Calandrino ennek hallatára szinte kétségbeesett. Mondotta akkor néki Bruno:

— Ide hallgass, Calandrino, volt valaki a társaságban, ki velünk evett a pirulából és ivott a borból, s azt mondotta nekem, hogy van nálad idefönt egy leányzó, kit szeretőd gyanánt tartasz s néki adsz mindent, mit el tudsz dugdosni; ez tehát bizonyosra veszi, hogy a disznót is e leányzónak küldötted: hiszen lerí rólad, mekkora huncut vagy. Egyszer elvittél bennünket a Mugnone mentén fekete köveket szedni s mikor mi lépre mentünk, ott hagytál a faképnél; annakutána pedig el akartad híttetni velünk, hogy megtaláltad a követ; mostan pedig azt hiszed, hogy esküdözéssel elhíteted velünk, hogy ellopták tőled a disznót, holott pedig bizonyosan elajándékoztad, vagy eladtad. De most már tapasztaltuk és ismerjük a tréfáidat: bennünket ugyan

többé lóvá nem teszel: mivel, pedig őszintén szólván a babonázással sok fáradságunk volt, illendőnek véljük, hogy megajándékozzál bennünket két pár kappannal, mert különben mindent elmondunk Monna Tessának.

Calandrino, látván, hogy nem hisznek neki, úgy érezte, hogy elég volt már a bosszúságból s nem igen áhítozott feleségének nyelvelésére: hát odaadta nekik a két pár kappant. Azok pedig minekutána besózták a disznót, bevitték Firenzébe, Calandrinót pedig kárával és csúfságával a faképnél hagyták.

HETEDIK NOVELLA.

Egy deák beleszeret egy özvegyasszonyba, ki mást szeret s egy téli éjszakán által állatja és várakoztatja a deákot a hóban ; később a deák valamely dologban tanácsot ad a hölgynek, kit is július havában egész napon által meztelenül ott állat valamely torony tetején, legyenek és bögölyöknek és a nap tüzeinek prédájául.

Sokat nevettek a hölgyek a tökfejű Calandrinón s még többet nevettek volna, ha nem sajnálták volna, hogy a kappant is kizsarolták tőle azok, kik a disznaját ellopták. De minekutána a novella véget ért, a Királynő parancsolta Pampineának, hogy mondja el novelláját ; ki is készségesen ekképpen fogott szóba : Drága hölgyeim, gyakorta megesik, hogy becsapásért becsapás a fizetség s éppen ezért rövid észre mutat, hahogy valaki mások elbolondításában leli kedvét. Már több novellában jól megnevettük a benne elkövetett becsapásokat, de egyszer sem hallottuk, hogy valamelyikért hasonlóval fizettek volna : én viszont szeretnék rokonérzést támasztani bennetek amaz igazságos bosszú irányában, mely egyik városunkbéli hölgyet érte, kinek is fejére szállt és szinte halálát okozta a csúfság, mellyel csúfságáért megfizettek. És bizonyára tanulságos leszen ezt meghallgatnotok, mivel óvakodni fogtok másokból csúfot üzni s fölöttébb megokosdtok eme dologban.

Nem sok esztendeje múlt még, hogy élt Firenzében egy gyönyörű szép és büszke, ősi nemes származású, földi javakkal bőven megáldott ifjú hölgy, Elena nevezetű, ki is midőn özvegyen maradt, többé nem akart férjhez menni, mivel szerelmes volt egy csinos és kedves ifjúba, kit maga választott ; s mivel egyéb gondja nem volt, szolgálójának segítségével, kiben fölöttébb bizakdott, gyakorta csodálatos gyönyörűségekben mulatta magát az ifjúval. Történt pedig, hogy ezen

időben bizonyos Rinieri nevezetű városunkbéli nemes ifjú, ki nagy időn által tanult Párisban, nem azért, hogy annakutána aprópénzre váltsa tudományát, miként sokan teszik, hanem hogy megismerje a dolgok értelmét és azoknak okait (mi nemes emberhez leginkább illendő), megtért Páris városából Firenzébe; ottan pedig mind nemessége, mind tudománya miatt nagy tiszteletben élt a többi polgárok módjára. De miként gyakorta megtörténik, hogy a szerelem éppen azokat keríti leghamarább hatalmába, kik legtisztábban látnak a mélyértelmű dolgokban, hasonlatosképpen megeseett Rinierivel is. Kinek is, midőn valamely napon szórakozás okából elment egy ünnepre, szemébe tűnt ama fent mondott Elena, ki fekete ruhát viselt, ahogy nálunk az özvegyasszonyok járnak s az ifjúnak vélekedése szerint oly szépség és kedvesség áradt belőle, minőt még soha életében semmi nőben nem látott; és gondolta magában, hogy boldognak mondhatja magát amaz ember, kinek Isten megadja a kegyelmet, hogy e hölgyet meztelenül karjaiban tarthatja. És egyszer-másszor nagy vigyázatosan nézegette s jól tudván, hogy nagy és becses dolgokat nem lehet fáradalom nélkül megszerezni, feltette magában, hogy minden követ megmozgat és minden erejét megfeszíti, hogy megnyerje tetszését eme hölgynek, hogy ennek révén megnyerje szerelmét s ekként birtokába vehesse őt. Az ifjú hölgy, ki ugyancsak nem tartotta földre sítve szemeit, hanem mivel annyira s még többre tartotta magát, mint amennyit ért, nagy huncutul kacsintgatott s maga körül nézelődött, nyomban észrevette, ha ki gyönyörűséggel szemlélte őt: s mikor Rinierit észrevette, mosolyogván szólott magában ekképpen: «Ma, úgy látszik, nem jöttem hiában, mivel ha nem tévedek rigót fogtam csőrénél fogva.» És innentúl egyszer-másszor, amennyire tehette, rá-rápillantott a szeme szögletéből s igyekezett úgy mutatni, mintha tetszenék neki; holott magában gondolta, hogy minél több férfit lépre csal s rabul ejt huncutságában, annál nagyobb értéket nyer szépsége, különösképpen annak szemében, kinek odaadta magát és szerelmét. Az okos deák

H. Gravelot, inv.

Pire Scip.

sutba dobta minden bölcs gondolatját s egész lelkével a hölgyön csüngött; s abban a hiszemben, hogy tetszik neki, megtudakolta házát s kezdett arrafelé ögyelegni különb-különbféle ürügyekkel leplezván sétálgatását. A hölgy pedig, ki a már fent mondott okból nagy hívságosan büszkélkedett, úgy tett, mintha szívesen látná az ifjút; miért is a deák módját ejtette, hogy szót váltson annak szolgálójával; és felfedte előtte szerelmét s kérte, eszközölné ki asszonyánál, hogy hajlandóságát feléje fordítsa. A szolgáló fűt-fát megígért s elmesélte a dolgot asszonyának, ki hangos kacagás közben hallgatta végig és szólott:

— Hát látod, miben kívánja idehaza eltékozolni a tudományát, melyet Párisból hozott? Hát jó, kapja meg, amit keres. Mondd meg neki, ha legközelebb megszólít, hogy én még sokkalta jobban szeretem őt, mint ő engem; csakhogy nékem vigyáznom kell tisztességemre, hogy emelt fővel állhassak egy sorba a többi hölgyekkel, ezért pedig még jobban kell szeretnie engemet, ha oly igen bölcs, miként a híre tartja.

Ó a szerencsétlen, a szerencsétlen! Bizony nem tudta, mit teszen az: deákkal tengelyt akasztani. A szolgáló, midőn az ifjúval találkozott, megmondta asszonyának üzenetét. A deák jó reménységgel még forróbb könyörgésre fogta a dolgot, leveleket írogatott, ajándékokat küldözgetett, miket is a hölgy mind elfogadott; csak éppen felelet nem jött semmi, csak úgy általánosságban; és nagy jó ideig ekképpen hitegette-csalogatta. Végezetül minekutána a hölgy mind eme dolgokat felfedte kedvese előtt, ki is egyszer-másszor összehaverkedett vele s némiképpen erőt vett rajta a féltékenység, hogy megbizonyítsa neki, mely igaztalanul fogta gyanúba őt ennek miatta, midőn a deák csak nem hagyta nyugton, elküldötte hozzá szolgálóját amaz üzenettel, hogy eleddig soha nem volt még alkalma betöltenie vágyakozását, azóta, hogy szerelme felől megbizonyosodott, de reményli, hogy a most közelgető karácsony ünnepén együtt lehet véle: miért is, ha kedvére vagyon, ünnepnap estéjén későn a sötétben jöjjön el udvarába, hová, mihelyt teheti, lemegyen érte.

A deák kimondhatatlanul boldog volt s a mondott időben elment a hölgynek házába, hol is, minekutána a szolgáló bebocsátotta az udvarba és rázárta az ajtót, kezdette várni a hölgyet. A hölgy pedig azon este éppen magához hívta kedvesét s minekutána jókedvben megvacsorázott vele, elmondotta néki a mai estére tervezett csínyét s hozzátette:

— Ebből láthatod, mekkora s milyen ama szerelem, mellyel eddig is, most is viseltetem annak irányában, ki miatt bolond fejjel féltékenység támadt benned.

Eme szavakat kedvese szívbéli nagy gyönyörűséggel hallgatta s igen kívánczozott a valóságban látni azt, mit a hölgy szavakkal immár értésére adott. S véletlenül úgy esett, hogy ez napon erősen havazott s mindent hó borított, miért is a deák, alig várakozott kicsiny ideig az udvarban, kegyetlenül fázni kezdett, mi sehogy sem volt ínyére; de békeséggel tűrte, abban a reménységben, hogy nemsokára úgylis felmelegedhetik. Kisvártatva szólott a hölgy kedveséhez ekképpen:

— Menjünk csak a szobába s annak kicsiny ablakából nézzük meg, mit csinál az, kire te féltékenykedtél s hallgassuk meg, mit felel a szolgálónak, kit leküldöttem, hogy beszéljen vele.

Tehát odamentek egy kicsiny ablakhoz, hol rejtekben voltak és láttak mindent és hallották, amint a szolgáló egy másik ablakból kiszólt a deáknak mondván:

— Rinieri, asszonyom a világ legboldogtalanabb asszonya, mivelhogy ma este megérkezett egyik bátyja és sokat beszélgetett vele, aztán véle kívánt vacsorázni s még mostan sem távozott; de én azt hiszem, hogy hamarosan elmegy; ez volt az oka, hogy asszonyom még nem jöhetett le hozzád, de most már hamarosan itt lesz: arra kéret, ne terheltessél vára-kozni reá.

A deák szentül elhitte ezt és felelte:

— Mondd meg hölgyemnek, hogy ne is törődjék velem, míg nem kényelmesen lejöhet értem; de mihelyt csak teheti, jöjjön.

A szolgáló elment az ablaktól s lefeküdt aludni. Akkor mondotta a hölgy kedvesének :

— No, mit szólsz hozzá? Azt hiszed, hogy ha úgy szeretném, mint ahogy te képzeled, engedném, hogy odalent ácsorogjon és megfagyjon?

S ekképpen szólván kedvesével, ki némiképpen már megnyugodott, ágyba feküdt s nagy jó ideig szerelmeskedtek és mulatoztak s nagyokat kacagtak a szegény deák rovására és csúfoltak rajta. A deák fel s alá járkált az udvarban s kezét lábát mozgatta, hogy felmelegedjék, de sehol sem tudott leülni, vagy födél alá menekülni s átkozódott, hogy a hölgnél oly sokáig ott időzik a bátyja ; s ha bármi neszt hallott, azt hitte, már nyítna néki a hölgy az ajtót, de reménysége hiábavaló volt. A hölgy pedig, minekutána majdnem éjfélig mulatozott kedvesével, szólott hozzá ekképpen :

— Miképpen vélekedel a mi deákunk felől, lelkem? Mit gondolsz, az okossága nagyobb-e, vagy irántam való szerelme? Vajjon ez, hogy én őt fagyoskodni hagyom, kiveri-e fejedből azt, mi multkori tréfálkozásom miatt belévette magát?

Felelte a kedvese :

— Édes szívem, igen, jól megismerem, hogy miként te az én kincsem és nyugodalmam és gyönyörűségem és minden reménységem vagy, akkép én is a tiéd vagyok.

— Akkor hát — mondta rá a hölgy — csókolj meg vagy ezerszer, hadd lássam, igazat szólta-e.

Miért is kedvese szorosán átölelte s nem ezerszer, de több mint százezerszer megcsókolta. S minekutána kicsinyég ilyenképpen beszélgettek, szólott a hölgy :

— Ugyan keljünk csak fel s nézzük meg, vajjon kialudott-e már a tűz, mely egész álló napon által emésztette ímez újdonszerelmesemet, miként nékem írta.

És felkelvén odamentek a fent mondott kicsiny ablakhoz s letekintvén az udvarba látták, hogy a deáknak a szörnyű hidegtől vacognak a fogai s eme muzsikára ottan bokázik ám a hóban, oly frissen-ropogósan, hogy soha még ehhez foghatót nem láttak. Mondotta akkor a hölgy :

— Mit szólsz hozzá, édes reménységem? Elhiszed-e, hogy meg tudom táncoltatni a férfiakat trombita és bőrduda muzsikája nélkül is?

Elnevette magát a kedvese és felelte :

— Hogyne hinném, fő-fő gyönyörűségem te.

Mondotta a hölgy :

— Menjünk le a kapuhoz : te majd ott állsz csöndben, én pedig beszélek veled, hadd halljuk, mit mond ; hátha ez is olyan mulatságos lesz, mint amit mostan láttunk.

És halkán kinyitván az ajtót, lementek a kapuhoz és ottan a kaput ugyan nem nyitották ki, hanem annak valamely keskeny hasadékán által a hölgy suttogó hangon szólította az ifjút. A deák hallván, hogy szólítják, hálát adott az Istennek, abban a hiszemben, hogy most már igazán bemehet ; és a kapuhoz lépven szólott :

— Itt vagyok, madonna ; nyisd ki az Istenért, mivelhogy megfagyok.

Felelte a hölgy :

— Hogyne, hiszen tudom, milyen fagyos szent vagy ; s még hozzá szörnyű nagy a hideg, mivelhogy ez a csekély hó esett! Jól tudom én, hogy Párisban sokkalta nagyobb havazások vannak. Még nem nyithatom ki, mivelhogy ez az istenverte bátyám, ki tegnap este vacsorára jött hozzám, még most sem ment el ; de nem sokára megy már s akkor nyomban lejövök ajtót nyitni. Most is csak nagy ügyel-bajjal tudtam elsökni mellőle s idejönni vígasztalásodra, hogy meg ne bosszankodjál a várakozásban.

Felelte a deák ;

— Jaj, madonna, az Istenre kérélek, nyisd ki, hogy legalább odabent álldogálhassak fedél alatt, mivelhogy az előbb rengeteg hó hullott s még szüntelenül havazik ; ott aztán addig várok rád, amíg csak akarod.

Felelte a hölgy :

— Jaj, édes kincsem, nem tehetem, mivelhogy ez az ajtó éktelenül nyikorog, ha megnyitják s ha kinyitnám, könnyen meghallaná a bátyám : de felmegyek s megmondom neki,

hogy hordja el magát, hogy annakutána visszajöhessenek s ajtót nyithassak neked,

Felelte a deák:

— Csak siess; és kérlek, parancsold, hogy jól megrakják a tüzet, hogy ha majd bent leszek, megmelegedhessem, mivel csontig fagytam s szinte már megdermedtem.

Felelte a hölgy:

— Aligha van ez így, ha ugyan igaz, mit annyiszor írtál nekem, hogy egész tested ég az irántam való szerelemben; biztosra veszem, hogy csak tréfálsz. No, most megyek: várj és bizakodjál.

A szeretője, ki mindent hallott és pompásan mulatott, vele együtt ágyba feküdt s amaz éjszakán édeskeveset aludtak, hanem inkább mind hajnalig gyönyörűségekben töltötték az időt és gúnyolódtak a deákon. A szegény deák (ki szinte gólyává lett, úgy kepeltek a fogai) mikor észrevette, hogy lóvá tették, többször is próbálkozott, ha ki tudná-e nyitni az ajtót és nézelődött, ha másfelé kijuthatna-e; de hogy semmi módját nem látta, oroszlán gyanánt ide-oda forgolódott s átkozta az ítéletidőt, a gonosz asszonyt és a hosszú éjszakát, egyúttal pedig maga ostobaságát is: és keményen felgerjedvén a hölgy ellen, iránta való hosszú és forró szerelme kegyetlen és keserű gyűlöletre fordult és különb-különb-féle nagy terveket forgatott fejében, hogy módját találja a bosszúnak, melyet most sokkal inkább kívánt, mint ahogy annakelőtte epekedett, hogy a hölgyvel együtt lehessen. Nagy hosszú várakozás után az éjszaka nappalba fordult s kezdett a hajnal feltünedezni. Miért is a szolgáló, kit a hölgy jól kioktatott, lement s kinyitotta az udvart és szánakozást színlelvén az ifjú iránt szólott ekképpen:

— Az ördög vigye el azt a tegnapi esti vendéget. Nekünk egész éjszaka nem hagyott nyugtot, te meg itten megfagyál miatta. De tudod mit? Viseld békességgel, mivelhogy ami ma éjszaka nem lehetett meg, meglesz máskor: jól tudom, hogy asszonyomat ennél nagyobb kelletlenség nem érhet.

A deák dühöngött, de okos ember létére meggondolta,

hogy a fenyegetődzéssel csak annak ad fegyvert a kezébe, kit megfenyeget, tehát kebelébe zárta haragját, melyet féktelen indulatja szerint legszívesebben szabadjára eresztett volna és fojtott hangon, mintha egyáltalán nem volna mérges, szólott ekképpen :

— Őszintén szólván ily gyalázatos éjszakát még nem éltem meg, de jól tudom, hogy a hölgy nem tehet róla, mivelhogy megszánt engemet s maga személyében lejött ide mentegőtődni s megvígasztalni engemet ; s miként te is mondod, az, mi ma éjszaka nem lehetett meg, meglesz máskor : köszöntséd őt nevében és Isten áldjon.

És szinte egészen meggémberedetten nagy ügyel-bajjal hazavánszorgott ; hol is holt fáradtan s az álmoasságtól szinte ájultan ágyára vetette magát és elaludt ; mikor pedig felébredt, karjait és lábait úgyszólván meg sem tudta mozdítani. Miért is orvosért küldött és elmondván neki, micsoda fagyoskodást szenvedett végig, rábízta magát, hogy meggyógyítsa. Az orvosok nagyerejű és gyorsan ható orvosszerekkel gyógyították, de csak ügyel-bajjal és jó idő múltán sikerült annyira vinniök, hogy idegei meggyógyultak s ismét rugalmasakká váltak ; s ha nem lett volna fiatal s nem állott volna be a meleg idő, még többet kellett volna szenvednie. De mikor épségét s egészségét visszanyerte, keblébe zárta gyűlöletét, s oly szerelmet színlelt az özvegy iránt, mint soha annakelőtte. Bizonyos idő múltán pedig történt, hogy a sors meghozta a kedvező alkalmat a deáknak, hogy kielégíthesse bosszúvágyát, mivelhogy az az ifjú, kit az özvegy szeretett (fittyet hányván a hölgynek iránta való szerelmére) belészeretett valamely más hölgybe, s mivel semminémű szavában, avagy cselekedetében sehogy sem akart a hölgynek kedvére tenni, az könnyezésben és bánkódásban emésztette magát. De a szolgálónak, ki fölöttébb szánakozott asszonyán, s nem lelt rá módot, hogy megszabadítsa őt a szerelmese elpártolásán érzett bánkódásától, látván, hogy a deák a szokott módon ögyeleg az uccájokban, ostoba ötlete támadt, még pedig az, hogy asszonyának kedvesét bizonyosan rá lehetne kénysze-

ríteni valamiféle varázslattal, hogy éppúgy szeresse őt, mint annakelőtte; efféle varázslatnak pedig a deák bizonyára nagy mestere. Ezt meg is mondotta asszonyának. A rövideszű asszony nem gondolván meg, hogy ha a deák értene a varázslathoz, bizonyára maga javára vetné latba, hajlott szolgálójának szavaira, és nyomban felelte neki, hogy tudja meg a deáktól, vajjon hajlandó-e megtenni, és szentül ígérje meg, hogy ennek fejében a hölgy megteszi azt, miben a diáknak kedve telnék. A szolgáló jól és hűségesen megvitte az üzenetet, melynek hallatára a deák fölöttébb örvendezett magában és szólott ekképpen: «Istenem, dicsértessék a te neved: itt az idő, mikor segedelmeddel megbüntethetem a gonosz asszonyt ama méltatlanságért, melyet rajtam elkövetett, iránta való nagy szerelmem jutalmául.» A szolgálónak pedig mondotta:

— Mondd meg hölgyemnek, hogy e miatt ugyan ne legyen gondja, mivelhogy én nyomban ide kényszerítem szerelmesét, még ha Indiában volna is és kényszerítem, hogy bocsánatot kérjen azért, mit ellene elkövetett; hogy pedig eme dologban mit kell végezni, majd én megmondom neki, ahol és amikor leginkább kedvére leszen: ezt mondd meg néki s vigasztald meg őt nevében.

A szolgáló megvitte a választ s megegyeztek, hogy a Santa Lucia del Pratónál találkoznak. Midőn tehát a hölgy és a deák odaért s négyszem közt beszéltek egymással, a hölgy feledvén, hogy szinte halálra juttatta a deákot, őszintén elbeszélte neki minden dolgát és vágyakozását és kérte, segítené meg inségében. Kinek is a deák felelt ekképpen:

— Madonna, igaz, hogy Párisban többek közt a varázslatot is megtanultam, melyben mindent, mi csak lehetséges, hiba nélkül tudok; mivel azonban az ilyesmi Istennek fölöttébb kedve ellenére vagyon, megesküdtem, hogy soha sem magamért, sem másért nem használom. De az is igaz, hogy irántad való szerelmem oly nagy erejű, hogy nem tudom, miképpen tagadhatnék meg tőled valamit, amit cselekednem kívánsz: s éppen ezért hajlandó vagyok megcselekedni,

minthogy te kívánod, még ha csupán ennek miatta kell is a poklok fenekére jutnom. De figyelmeztetek, hogy nehezebb a dolog, mint talán gondolod: különösképpen pedig akkor, midőn egy hölgy vissza akar hódítani egy férfit, vagy egy férfi egy hölgyet, mivelhogy ezt csak maga személyében művelheti az, kinek ügye-baja; és ennek véghezvitelében annak, ki végzi, erőlelkűnek kell lenni, mivelhogy a varázslatot éjjel kell végezni, elhagyott helyen és magányosan: nem tudom, mennyire vagy hajlandó efféle dolgokra.

A hölgy, ki szerelmesebb volt, mint amilyen okos, felelt néki ekképpen:

— Ámor oly erősen ösztökél engemet, hogy nincs semmi, mit meg ne tennék, hogy visszahódítsam azt, ki méltatlanul elhagyott engemet; mindazonáltal légy szíves, mondd meg, miben kell erőlelkűnek lennem.

A deák, ki agyafúrt egy ember volt, szólott ekképpen:

— Madonna, nekem képmást kell készítenem önből, mely azt példázza, kit visszahódítani kívánsz; melyet is midőn elküldöttem neked, a te dolgod az leszen, hogy újhold idején, az első álom órájában, egy szál egy magad, meztelenül ama képmással együtt hétszer alámerülj valamely folyóvízben; annakutána pedig azon meztelenül menj fel valamely fára, vagy valamely lakatlan ház tetejére; és kezedben a képmással észak felé fordulván hétszer mondj el bizonyos ígéket, melyeket majd írásban adok neked; minekutána pedig emez ígéket elmondottad, megjelenik előtted két gyönyörű hajadon, minőket még életedben nem láttál és köszönteni fognak s nyájasan megkérdezik, mivel lehetnek szolgálatodra. Ezeknek tehát mondd el híven és apróra minden kívánságodat; és jól vigyázz, hogy a neveket össze ne tévedd. Minekutána kívánságodat megmondottad, azok eltűnnek, te pedig lejöhetsz ama helyre, hol ruháidat hagyta, felöltözhetsz és hazatérhetsz. És bizony még itt sem lesz a másnap éjjél, midőn szerelmesed zokogva hozzád megyen s bocsánatért és irgalomért esedezik: és tudd meg, hogy emez órától fogva soha nem hagy el más nő miatt.

Midőn a hölgy eme dolgokat hallotta, mindent szentül elhitt és máris úgy képzelte, hogy újra karjaiban tartja kedvesét s félig meddig felvidultan szólott:

— Ne félj, mivel mindezt pontosan végrehajtom és kiváltképpen módom is vagyon benne, mivel a felső Arno-völgyben van egy birtokom, közel a folyó partjához s most éppen július vagyon, mikor is kellemetes dolog lesz fürdeni. S most jut eszembe, hogy nem messzi a folyótól van egy lakatlan torony, melybe néha napján legfeljebb a pásztorok másznak fel azon a gesztenyefa-lajtorján, mely ott van, a toronynak kikövezett pádimentomára, hogy onnan kémleljék elbitangolt jószágait; (egészen magányos és elhagyott hely); hát ide megyek én fel s reménylem, hogy ottan kifogástalanul végrehajtom azt, mit rám bízol.

A deák, ki igen jól ismerte a hölgynek birtokát és a toronyot, örömeiben, hogy az asszony elárulta neki szándokát, szólott ekképpen:

— Madonna, én még soha nem jártam ama vidéken s éppen azért nem ismerem sem a birtokot, sem a toronyt; de ha úgy van, amint mondod, ennél alkalmasabbat képviselni sem lehet. Miért is, mikor itt leszen ideje, elküldöm neked a képmást, meg a varázsigt; de nagyon kérlek, ha-hogy kívánságod teljesül és megismered, hogy jó szolgálatot tettem néked, emlékezzél meg rólam s tartsd meg ígéretedet.

A hölgy felelte, hogy ezt minden bizonnyal meg fogja cselekedni; s elbúcsúzván tőle hazatért. A deák örvendezett, hogy terve sikerrel kecsegtette, készített valamely képmást mindennemű ákombákomokkal s varázsige gyanánt firkantott valami zagyvalékot; s mikor elérkezettnek vélte az időt, elküldötte a hölgynek s megüzente neki, hogy másnap éjjel késedelem nélkül végezze azt, mit néki mondott: annakutána pedig szolgálójával nagy titokban kiment valamely barátjának házába, mely tőzsomszédságában volt ama toronynak, hogy tervét végrehajtsa. Másfelől a hölgy is útnak eredt szolgálójával s kiment birtokára; s midőn az éjszaka leszállt, úgy tett, mintha lefeküldnék, szolgálóját is aludni küldte s az

első álom órájában halkán kiosont a házból és elment az Arno partjára a torony tövébe, hol is minekutána sokáig köröskörül kémlelődött, de senkit nem látott s nem hallott, levetkőzött, ruháit valamely bokor alá rekkentette s a képmással kezében hétszer a vízbe merült, annakutána pedig ugyancsak a képmással kezében meztelenül megindult a torony felé. A deák, ki alighogy az éjszaka leszállt, szolgájával egyetemben elbújt a fűzek és egyéb fák között a torony közelében, mind eme dolgokat látta, s mikor a hölgy szinte egészen közel hozzá elment mellette azon meztelenül s ő látta, hogy testének fehérsége megszégyeníti az éjszaka sötétségét, annakutána pedig szemlélte keblét s testének egyéb részeit, e gyönyörűségek láttára gondolta magában, hogy hamar idő múltán mely csúfságra jut mindez s akkor némiképpen megsajnálta a hölgyet; másfelől hirtelen lecsapott rá a test ösztökéje s eladdig nyugvó gerjedelme felágaskodott és sarkantyúzta, hogy kibújjék rejtekhelyéből, odamenjen s megragadván a hölgyet kedvét töltse vele: s kevésben múltott, hogy erőt nem vett rajta a sajnálkozás is, a gerjedelem is. De meggondolván elméjében, hogy kicsoda is ő s miféle méltatlanság esett rajta, miért s kinek részéről, haragja újból lánggra lobbant s elervén szánakozását és testi vágyakozását, szilárdan állotta elhatározását s engedte tovább menni a hölgyet. A hölgy pedig felmászott a torony tetejére s északnak fordulván elkezdte mondani ama varázsigéket, melyeket a deáktól kapott, ki is kisvártatva odalopódkodott a toronyhoz, nagy óvatosan elvette a létrát, mely a tetőre vezetett, hol a hölgy volt, s annakutána várakozott, vajjon mit szól és mit cselekszik az. A hölgy, minekutána hétszer elmondotta a varázsigéket, elkezdte várni a két hajadont és addig-addig várt (nem is szólván a hidegről, mely olyannyira csípte, hogy sehogyan sem volt ínýére), mígnem a hajnalpirkadás ottan érte; miért is bosszankodván, hogy nem úgy történt a dolog, miként a deák mondotta, szólott magában ekképpen: «Félek, hogy ez épp olyan éjszakát akar szerezni nekem, minőt én néki szereztem; de ha ezért cselekedte ezt velem, akkor bizony

nem érti a bosszúállás módját, mivelhogy ez az éjszaka harmadát sem tette az övének, nem is szólván arról, hogy ez a hideg is egészen másnémű.» S nehogy a nappal is ott kapja, készülődött leszállani a toronyból, de egyszerre csak észre vette, hogy a lajtorja nincs ott. Akkor, mintha csak a föld megnyílt volna lábai alatt, inába szállott bátorsága s ájultan bukott a torony tetejének pádimentomára. S minekutána megint erőre kapott, elkezdett keservesen sírni és jajgatni; s nyilván megismervén, hogy ez bizonyosan a deáknak műve volt, kezdett jajveszékélni, hogy miért is bántotta meg azt, annakutána pedig, hogy miért bízott meg annyira benne, holott tudnia kellett volna, hogy ellensége; és nagy jó ideig ebben emésztette magát. Annakutána körülnézett, ha van-e valamely mód leszállani onnét, de mivel semmi módját nem látta, újból sírva fakadt, nagy elkeseredés vett rajta erőt és szólott magában ekképpen: «Ó te szerencsétlen, mit mondanak majd testvéreid, rokonaid, szomszédaid s általában mind a firenzeiek, ha megtudják, hogy meztelenül lelték itten? Meg fogják ismerni, hogy hamis volt a tisztességed, melyet oly nagyra tartottak; ha pedig hazug mentségeket keresnél eme kalandodra, hát ilyesmi akadna ugyan, de az átkozott deák, ki minden dolgotat ismeri, bizony meghazudtolna. Jaj, te szerencsétlen, ki egyszerre vesztetted el tisztességedet s az ifjút, kit szerencsétlenségedre szeretted.» Ennekutána oly nagy fájdalom fogta el, hogy már-már a mélységbe vetette magát a toronyból. De mivel már felkelt a nap, ő pedig egyik oldalon odament a toronynak mellvédjéhez s körülkémlelődött, vajjon nem jár-e valamely pásztor a nyájával, kit elküldhetne szolgálójáért, történt, hogy a deák, ki kevés ideig aludt egyik bokorban, felkelt s meglátta a hölgyet, az pedig őt. Akkor a deák szólott hozzá ekképpen:

— Jó napot, madonna: megjöttek-e már ama hajadonok?

A hölgy, mikor meglátta őt és hallotta szavát, újfent keserves sírásra fakadt s kérte, jöjjön a toronyhoz, mivel szólni kíván vele. A deák szívesen megtette. Akkor a hölgy

hasmánt feküdt a pádimentomon s csak a fejét dugta ki a mellvéd nyílásán és zokogván szólott:

— Rinieri, annyi szent igaz, hogy ha én gonosz éjszakát szereztem neked, te bőségesen megállottad érette bosszúdat, mivelhogy ámbár július vagyon, ma éjszaka, amint meztelenül itt állottam, azt hittem megdermedek: nem is szólván arról, hogy úgy megsirattam a rajtad elkövetett csúfságot, meg azt, hogy ostobaságomban hittem szavaidnak, hogy csoda, hogy a szememet ki nem sírtam. Annakokáért kérek, nem irántam való szerelmedre, hiszen nem szerethetsz, hanem magad szeretetére, mivel nemes úr vagy, elégedjél meg bosszú gyanánt ama méltatlanságért, melyet veled elkövettem, azzal, mit ez ideig műveltél velem. És adasd vissza ruháimat, hogy leszállhassak innét és ne kívánd elvenni tőlem azt, mit annakutána nem tudnál visszaadni, még ha akarnád is, vagyis becsületesem: mivelhogy ha annakidején kisemmiztelek abból, hogy velem töltsed amaz éjszakát, most, amikor csak kedved tartja, számos éjszakát adhatok neked, amaz egynek fejében. Érted be tehát ennyivel s nemes ember létedre elégedjél meg azzal, hogy megbosszúlhattad volna magadat s ennek ím előttem bizonyosságát adtad: ne kívánd asszonyon megmutatni erődet: nem dicsősége a sasnak, ha legyőzi a galambot: tehát Isten szerelmére s magad tisztességére könyörülj rajtam.

A deák kemény szívvel emlékezetébe idézvén a rajta esett méltatlanságot s látván a hölgyet zokogni és könyörögni, örömet s egyúttal bánatot érzett kebelében; örömet a bosszú miatt, melyet mindennél inkább kívánt; és bánatot, mert embersége szánakozásra indult a szegény asszony iránt. De mivel embersége nem tudott fölébe kerekedni kegyetlen bosszúvágyának, felelt ekképpen:

— Madonna Elena, ha könyörgéseimmal (melyeket, igaz, nem tudtam könnyekben fürösztetni, sem megédesíteni, mint te mostan a tiédet) el tudtam volna érni amaz éjszakán, midőn behavazott udvarodban majd megvett az Isten hidege, hogy legalább valami fődél alá bebocsátottál volna, könnyű

dolog volna mostan meghallgatnom könyörgéseidet; de ha mostan jobban szíveden viseled becsületedet, mint a múltban és nehezedre esik odafent meztelenül álldogálni, intézzed könyörgéseidet ahhoz, kinek karjaiban nem röstelleted meztelenül eltölteni amaz éjszakát, melyre jól emlékezel, holott tudtad, hogy én ott járkálok az udvarodban s taposom a havat és vacognak a fogaim; hát segítsen rajtad ő, véle hozasd el ruháidat, támassza ő ide a lajtorját, hogy leszállj, próbálgd ő benne gyengéd érzést ébresztteni becsületed iránt, melyet most és ezerszer másszor nem haboztál kockára vetni érette. Miért nem szólítod, hogy siessen segítségdre? Kinek volna ez inkább kötelessége, mint neki? Az övé vagy: és hát mire vigyáz s kinek segít, ha rád nem vigyáz s rajtad nem segít? Szólítsd hát, te ostoba, és próbálgd meg, ha vajjon iránta való szerelmed s a te okosságod meg az övé meg tud-e szabadítani az én ostobaságomtól, mely felől, mikor véle mulattál, megkérdezted, melyiket véli nagyobbnek: az én ostobaságomat-e, vagy iránta való szerelmedet. Ne légy most bőkezű irányomban olyasmivel, mit nem kívánok s mit nem tagadhatnál meg tőlem, ha kívánnám; tartogasd csak kedvesed számára éjszakáidat, ha ugyan innét elevenen elkerülsz: legyenek csak tiétek amaz éjszakák: nekem az az egy is sok volt s elég, hogy egyszer csúffá tettetek. S mostan is ravaszul fűzvén szavaidat dicsérsz engemet s ekképpen iparkodol megnyerni hajlandóságomat s nemes és derék embernek mondasz, holott titokban azt szeretnéd elérni, hogy nagylelkűn elengedjem a hitványságodért járó büntetést; de hízkelvéseid most már nem homályosítják el értelmem szemeit, mint valamikor hitszegő ígéreteid elhomályosították: én ismerem magamat, de mindaz idő alatt, míg Páris városában tartózkodtam, nem sikerült annyit okulnom magam erejéből, mint amennyire te amaz egyetlen éjszakán megtanítottál. De még ha nagylelkű volnék is, te nem vagy olyan fából faragva, hogy nálad a nagylelkűségnek foganatja volna: a büntetésnek s hasonlatosképpen a bosszúnak is a magad fajta vadállatoknál végső határa csak a halál lehet, holott emberek

számára elegendő az, mit mondottál. Miért is, ámbár én nem vagyok sas, te pedig nem vagy galamb, hanem mérges kigyónak ismerlek, ősi ellenségem gyanánt minden gyűlölettel és minden erőmmel üldözni akarlak, nem is szólván arról, hogy mindazt, mit véled művelek, tulajdonképpen nem is bosszúnak, hanem inkább fenyítésnek kellene nevezni, mivelhogy a bosszú rendszerint meghaladja a megbántást, az pedig, mit én művelek, el sem éri: mivelhogy ha meg akarnám bosszúlni magamat, tekintettel arra, mely igen meggyötörted lelkemet, nem volna elegendő elvennem az életedet, sem akár száz más magadfajta nőnek életét, mivelhogy akkor is csak egy hitvány és gonosz és bűnös asszonyt ölnék meg. És (ha nem vesszük számba ezt a parányi ábrázatot, melyet néhány esztendő ráncba von és tönkre silányít) ugyan mi az ördöggel vagy különb akármelyik ronda szolgálónál? Hiszen kutyába se vetted, hogy halálba kergetsz egy derék embert, minek az imént engemet mondottál, kinek az élete egyetlen napon hasznosabb lehet a világnak, mint százezer magadfajtáé, míg a világ világ. Ezzel a gyötrellemmel tehát, melyet most szenvedsz, megtanítalak, mit jelent az: csúfot üzni értelmes emberekből, és mit jelent az, deákból csúfot üzni; és eszedre térítelek, hogy soha többé ilyen ostobaságra ne add fejedet, hahogy most elviszed szárazon. De ha oly igen kívánczol leszállani, miért nem veted magad a mélységbe? Ha Isten segedelmével kitöröd a nyakadat, megszabadulsz ama kínszenvedéstől, melyben, mint mondod, sínylődöl, egyúttal pedig engem a világ legboldogabb emberévé teszel. Több szavam nincs hozzád: én kiszeltem a módját s rávettelek, hogy oda felmásszál, te meg eszed ki a módját, hogy leszállj onnét; tedd meg mostan, hogy leszállsz onnét, mint ahogy értetted a módját, hogy csúfot üzzél belőlem.

Miközben a deák ekképpen szólott, a szerencsétlen hölgy szüntelenül zokogott, az idő pedig haladt s a nap egyre feljebb hágott. De mikor a hölgy észrevette, hogy a deák elhallgatott, szólott ekképpen:

— Ejj, kegyetlen ember, ha oly igen nehezedre esett amaz átkozott éjszaka s bűnömet oly nagynak tartod, hogy nem bírnak könnyöretre indítani sem ifjú szépségem, sem keserű könnyeim, sem alázatos könnyörgéseim, legalább némiképpen indítson meg s enyhítse kemény szigorúságodat az az egyetlen cselekedetem, hogy mostan bizalommal voltam irányodban s felfedtem előtted minden titkomat s ezzel utat nyitottam ama kívánságodnak, hogy ráébresszél engemet bűnömnek megismerésére; mivelhogy ha nem bíztam volna benned, semmiképpen nem lett volna módod bosszút állnod rajtam, amit pedig, miként elárulod, nagy epekedéssel kívántál. Jaj, enyhítsd haragodat s immár bocsáss meg nekem: ha megbocsátasz s lesegítesz innét, én hajlandó vagyok ama hűtlen ifjút örökre elhagyni s egyedül téged választani kedvesem s uram gyanánt, ámbátor ugyan fitymálok szépségemet, bizonygatván, mely keveset ér s mely hamar elmúlik: de bármilyen is, a többi asszonyok szépségével egyetemben, azt az egyet tudom, hogy ha másért nem, hát azért érdemes megbecsülni, mivelhogy ez a férfiaknak ifjúságokban fő vágyakozások, mulatságok és gyönyörűségök; te pedig nem vagy öreg ember. És ámbátor kegyetlenül elbántál velem, mégsem tudom elhinni, hogy az volna szándokod, hogy oly gyalázatos halállal láss engem elpusztulni, mint az volna, ha kétségbeesésemben levetném magam innét, szemeid láttára, melyek oly nagy gyönyörűséget leltek bennem, mikor még nem voltál oly hazug, amilyenné lettél. Jaj, Isten és az irgalom nevében könnyörülj meg rajtam: a nap már égetni kezd s miként az elmúlt éjszakán a csípős hideg gyötört, akkép most szörnyen kezd kínozni a forróság.

A deák, ki örömét lelte benne, hogy ingerkedjék vele, felelt ekképpen:

— Madonna, te nem irántam való szerelemből ajándékoztál meg bizalmaddal, hanem azért, hogy visszahódítsad azt, kit elvesztettél; s ezért még nagyobb büntetést érdemelsz; ostobaság azt hinned, hogy ez volt az egyetlen alkalmas mód, hogy óhajtott bosszúmat tölthessem. Volt ezer

más módomban, ezer tört vettem lábaid elé, szerelmet hazudván neked s ha ez nem történik, nem sok időbe telt volna, hogy valamelyikbe okvetlenül beleestél volna; s akármelyikbe estél volna, csak nagyobb gyötrelmedre és gyalázatodra lett volna, mint ez; ezt pedig nem azért választottam, hogy megkönnyítsem dolgodat, hanem azért, hogy minél előbb megszerezsem magamnak ímez örömet. S ha mindegyik csü-törtököt mondott volna is, itt volt még a tollam, mellyel annyi s olyfajta dolgokat írtam volna felőled s olyképpen, hogy ha megtudtad volna (pedig megtudtad volna), napjában ezerszer is kívántad volna, hogy bár soha ne jöttél volna a világra. A tollnak ereje sokkalta nagyobb, mint azok gondolják, kik tapasztalásból még nem ismerik. Ésküszöm az Istenre (ki is adja meg nékem, hogy e rajtad vett bosszúmban mindvégig oly örömem legyen, mint most a kezdetén vagyon), hogy oly dolgokat írtam volna felőled, hogy szégyelletedben nemcsak más emberek, hanem tulajdon magad előtt, kikapartad volna szemeidet, csak hogy ne lássad magadat: annakokáért ne pirogassd a tengert, hogy a kicsiny patak megduzzasztotta. Miként már mondtam, fütyülök a szerelmedre, meg arra is, hogy az enyém légy: maradj csak, ha tudsz, azé, akié voltál, kit én, mint ahogy annakelőtte gyűlöltem, mostan éppúgy szeretek, azért, mit ellened elkövetett. Nektek csak a szerelmen jár az eszetek s ifjak szerelmére vágyakoztok, mivelhogy némiképpen frissebb a testök s feketébb a szakálluk s látjátok őket, hogy peckesen járnak és táncolnak és lándzsát törnek: eme dolgokat mind tudták azok is, kik némileg korosabbak s tudnak olyasmiket is, mit amazoknak még meg kell tanulniok. S ezenfelül azt hiszitek, hogy különb lovagok és több mérföldet meg tudnak tenni napjában, mint a meglett férfiak. Megvallom, hogy az ifjak tüzesebben kefélik az irhátokat, viszont a korosabbak tapasztaltabbak is s jobban tudják, hol rejtőzködik a bolha; és okosabb a keveset s az ízeset választani, mint a sokat és ízetlent: és a sebes ügetés összetör és kifáraszt, holott a lassú ballagás, ha kicsinyég későbben is, de legalább kényel-

mes szállására juttatja az embert. Ti nem veszitek észre, oktalan teremtések, mennyi rossz rejtezik eme csekély külső szépség alatt. Az ifjak nem elégszenek meg eggyel, hanem ahányat csak látnak, mind megkívánják, s azt hiszik: valamennyihez joguk van; miért is szerelmök nem lehet állhatatos; s effelől épp most te magad teheted a legigazabb bizonyosságot. És juszt tartanak rá, hogy a nők imádják és dédelgessék őket; és nincs nagyobb büszkeségök, mint eldicsekedni ama nőekkel, kik már az övéik voltak: s az ifjaknak e hibája már sok nőt vezérelt a barátok karjaiba, mivelhogy azok nem fecsegik ki a dolgot. Ámbátor azt mondod, hogy szerelmedről senki más nem tudott, csak szolgálód meg én, hát bizony ezt rosszul tudod s tévedsz, ha ezt hiszed. A te utcádban is, az ő utcájában is egyébről sem beszélnek az emberek, mint erről; de többnyire épp legutoljára jutnak az efféle dolgok annak fülébe, kit illetnek. Azonfelül az ifjak kifosztanak benneteket, holott a korosabbak elhalmoznak ajándékokkal. Ha tehát rosszul választottál, maradj azé, kinek adtad magadat, engem pedig, kit megcsúfoltál, hagyj másnak, mivelhogy nálad sokkalta különb asszonyra akadtam, ki jobban megismert engemet, mint te. És hogy szemeimnek kívánsága felől nagyobb bizonyosságot vihess a másvilágra, mint aminőt, úgy látszik, szavaimból merítesz e tárgyban, vesd le magad onnét s én szentül hiszem, hogy a lelked, melyet az ördög nyomban karjaiba veszen, megláthatja, vajjon a szemem elhomályosodik-e vagy nem, mikor látja fejjel lefelé zuhanásodat. De mivel azt hiszem, hogy ezt a nagy örömet nem fogod megszerezni nekem, csak annyit mondok, hogy ha a nap égetni kezd, jusson eszedbe a hideg, melyet miattad szenvedtem, s ha azt egybe vegyíted e mostani forrósággal, bizonyosan langyosnak fogod érezni a nap tűzét.

A kétségbeesett hölgy látván, hogy a deák szavai kegyetlen végre céloztak, újfent sírva fakadt és szólott ekképpen:

— Nos tehát, ha gyötrelmem nem indít szánakozásra, indítson meg szerelmed ama hölgy iránt, kit, miként mondtad, okosabbnak tartasz nálam s ki, mint ugyancsak mon-

dottad, szeret téged; hát annak szerelméért bocsáss meg nekem s hozd ide ruháimat, hogy felöltözhessem s engedj leszállanom innét.

Akkor a deák elkacagta magát, s látván, hogy már jóval elmúlt reggeli kilenc óra, felelt ekképpen:

— Lásd, mivel erre a hölgyre kértél engemet, most már nem tudom megtagadni kérésedet: mondd meg tehát, hol a ruhád, én elmegyek érte s annakutána leszállítlak onnét.

A hölgy elhitte szavát s némiképpen megnyugodott s megmutatta néki a helyet, hová ruháit tette. A deák eltávozott a toronytól s parancsolta szolgájának, hogy ne mozduljon onnét, hanem maradjon a közelben s minden erejével vigyázzon, hogy senki oda ne menjen, mígnem ő visszatér: ekképpen szólván bement barátjának házába, ottan nagy kényelmesen megebédelt s mikor idejét elérkezettnek látta, lefeküdt szundítani. A hölgy, ki ott maradt a torony tetején, módfelett kesergett, ámbár balga reménykedése némiképpen felbátorította; felkelt fektéből, hogy leüljön s odament a falnak ama részéhez, hol kevéske árnyék volt és miközben megülték nagy keserű gondok, várakozni kezdett: s néha úgy gondolta, néha remélte, néha már le is mondott róla, hogy a deák visszajőjön a ruháival s gondolatai egymást kergették; mivel pedig a fájdalom elgyötörte s az elmúlt éjszakán semmit nem aludt, elnyomta az álom. A nap forrón süttött s már delelőre hágott, és szabadon s merő egyenesen tűzött a hölgy gyenge és finom testére és fedetlen fejére, még pedig oly erővel, hogy nem csupán megpörkölte a húsát ahol érte, hanem apró darabkákra repesztette; s oly kegyetlenül égette, hogy felriasztotta mély álmából. S ahogy a tűz belényilallott, úgy érezte, amint kissé megmozdult, hogy mozgás közben egész megégett bőre megreped és lehámlik, mint ahogy a megégett pergamenten látjuk, ha huzunk rajta egyet: ezenfelül pedig oly igen fájt a feje, hogy úgy érezte, mintha meghasadna, ami nem is volt csoda. A torony tetejének pádimentoma pedig oly izzó volt, hogy sem állva, sem másként nem bírta ki: miért is nem állt egy helyben, hanem

sírván szüntelenül változtatta helyét. Ezenfelül pedig, mivel lehelletnyi szellő sem mozdult, rengeteg légy meg bögöly verődött össze, melyek sebhedt testére telepedtek s oly kegyetlenül csípték, hogy minden csípésöket egy-egy tör-szúrásnak érezte: miért is szüntelenül hessegette őket kezeivel, miközben egyre átkozta maga életét, kedvesét és a deákat. És miközben a szörnyű forróság, a nap, a legyek és bögölyök, ezenfelül az éhség, s mindenekfelett a szomjúság, tetejében pedig ezernyi fájdalmas gondolatja szorongatta, kínozta és gyötörte, felegyenesedett, nézelődni kezdett, vajjon lát-e, vagy hall-e valakit a közelben, mert mindenképpen elszánta magát, hogy bármi történjék is vele, megszólítja és segítséget kér. De kaján végzete ezt is megtagadta tőle. A munkások a forróság miatt mind elmentek a mezőről, s éppen e napon egy teremtett lélek sem állt munkába a közelben, mivel minden ember otthon volt s a gabonáját csépelte: miért is nem hallott egyebet, csupán a tücskök cirpelését s nem látott egyebet, mint az Arnot, mely epekedést támasztott benne víze után, de nem csillapította szomjúságát, hanem csak növelte. Látott ezenfelül itt is ott is erdőket, meg árnyas helyeket, meg házakat, melyek hasonlatosképpen mind gyötrelmére voltak, mivel megkívánta őket. Mit mondjunk még többet a szerencsétlen hölgy felől? Felülről a nap, lábai alatt a tüzes pádimentom, oldalában a legyek és bögölyök csípései oly igen eléktelenítették, hogy holott a múlt éjszakán testének fehérségével meggyőzte a sötétséget, most égő vörösen, végesvéig vértől szennyezetten olybá tűnt volna az emberek szemében, mint a világ legocsmányabb teremtése. És ekképpen várakozott a hölgy, tanácstalanul és reménytelenül s mindennél inkább sóvárogta a halált; midőn délután félhárom óra tájban a deák felébredt szundításából s eszébe jutott hölgye: kíváncsiságában, hogy mi lett vele, visszament a toronyhoz, szolgáját pedig, ki még nem evett, ebédelni küldötte. Mikor a hölgy észrevette őt, bágyadtan és a kemény szenvedéstől elgyötörtten odament a mellvédhez s minekutána leült, zokogván ekképpen fogott szóba:

— Rinieri, kelleténél keményebb bosszút vettél rajtam, mivelhogy ha miattam amaz éjszakán összefagyttál udvaromban, én te miattad eme nap alatt megsültem, sőt megégtem itt e torony tetején, s ezenfelül éhen-szomjan halok: miért is kérlek az egy igaz Istenre, hogy jőjj fel ide s mivel nékem nincs bátorságom magam kezével véget vetnem életemnek, ölj meg, mivel oly szörnyű kegyetlen az én gyötrelmem, hogy mindennél inkább kívánom a halált. S ha emez irgalmasságot nem akarod vélem megcselekedni, legalább juttass fel hozzám egy ital vizet, hogy megnedvesítsem szájamat, mivelhogy erre könnyeim nem elegendők, oly nagy szárazság és forróság vagyok bensőmben.

A deák már a hangján jól megismerte a hölgynek gyengeségét, ezenfelül pedig látta testének egy részét, melyet a nap összeégetett, s ezek miatt, meg alázatos rimázkodásai miatt némiképpen megesett ratja szíve; mindazonáltal felelt neki ekképpen:

— Hítvány némben, kezeimből ugyan nem nyered halálot: halj meg tulajdon magad kezétől, hahogy kedved van hozzá; és annyi vizet kapsz tőlem forróságod csillapítására, amennyi tüzet kaptam én tőled fagyoskodásom enyhítésére. Csak az fáj nékem nagyon, hogy a fagyoskodásban szerzett nyavalyámat bűzös trágyának melegével kellett gyógyítanom, holott neked e forróságban szerzett nyavalyádat illatos rózsavíz hűvösségével fogják gyógyítani; s míg nékem szinte ráment tagjaim épsége s életem, te épp oly szép maradsz, mint voltál, ha e forróságban bőröd lehámlott, mint ahogy a kígyó megifjodik kibújván régi bőréből.

— Ó én szerencsétlen, — szólott a hölgy — az ily áron szerzett szépséget adja Isten azoknak, kik gonosz indulattal vannak irányomban; de te, minden vadállatnál kegyetlenebb ember, hogyan veheted lelkedre, hogy engem ekképpen meggyötörtél? Mit várhatnék tőled vagy mástól, ha mind egész atyafiságodat kegyetlen kínzásokkal meggyilkoltam volna? Valóban nem tudom, lehetne-e kegyetlenebbül elbánni akár valamely árulóval, ki egy egész város népét lemészároltatta,

mint amily kegyetlenül elbántál te velem, mikor ide állítottál, hogy megsüljek a napon s agyonmarjanak a legyek : s ezenfelül még egy ital vizet sem akarsz adni, holott a gyilkosoknak, kiket a törvényszék halálra ítél, rendszerint bort adnak inniok, ha ugyan kérik, midőn a vesztőhelyre viszik őket. Nos tehát, mivel látom, hogy szilárdan megállsz embertelen kegyetlenségemben és szenvedéseim cseppet sem tudnak megindítani, elszánom magamat, hogy megadással fogadom a halált, hogy Isten irgalmas legyen lelkemhez, kit is kérek, hogy igaz bíró szemével nézze e művedet.

És ekképpen szólván kínos-keservesen a pádimentom közepére vonszolta magát, lemondván minden reménységről, hogy megmenekedhetik a tüzes forróságból ; s nem egyszer. hanem ezerszer azt hitte már, egyéb fájdalmaidról nem is szólván, hogy eleped szomjúságában, miközben szüntelenül keservesen zokogott és panaszkodott szerencsétlen sorsán. De hogy beesteledett és a deák megelégelte a dolgot, parancsolta szolgálójának, hogy hozza el a hölgy ruháit és csavarja köpönyegébe s akkor megindult a szerencsétlen asszony háza irányában s ottan lelte annak szolgálóját, ki vígasztalanul, bánatosan és tanácstalanul az ajtóban üldögélt ; szólott tehát hozzá ekképpen :

— Édes leányom, mit művel asszonyod?

Kinek is a szolgáló felelt ekképpen ;

— Messer, nem tudom : ma reggel azt hittem, hogy ágyában lelem, hová tegnap este, ha jól emlékszem, szemem láttára lefeküdt ; de nem leltem sem ottan, sem másutt s nem tudom, hová lett, miért is fölöttébb nagy bánkódás emészt ; de te, messer, talán tudnál valamit mondani felőle.

Felelte neki a deák :

— Bárcsak veled együtt odajuttathatnálak téged is, hová őt juttattam, hogy éppúgy megbüntethesselek bűnödért, miként őt megbüntettem ! De annyi szent, te sem fogsz kisiklani a kezemből, míg nem megfizetek néked is, azért mit elköveztél, úgy hogy soha többé férfiből csúfot nem üzöl, engem pedig ugyan megemlegetsz.

És ekképpen szólván mondotta szolgájának:

— Add oda néki eme ruhákat s mondd, hogy menjen asszonyáért, ha kedve tartja.

A szolgáló teljesítette urának parancsát, miért is a szolgáló, amint átvette a ruhát és megismerte, és hallotta, mit néki a deák mondott, fölöttébb megijedt, hogy hátha megölték asszonyát és alig tudta visszafojtani a sikoltozást; és szüntelen sírás közben, alighogy a deák eltávozott, nyomban megindult a ruhákkal futva a torony irányában. Véletlenül a hölgy egyik béresének ama napon elbitangolt két disznaja, miért is keresésökre indult; és kevéssel utóbb, hogy a deák eltávozott, odaérkezett a toronyhoz s miközben ott járkált s mindenfelé kémlelődött, ha nem látja-e két disznaját, meghallotta a szerencsétlen asszonynak keserves jajgatását; miért is odaugrott s torkaszakadtából kiáltott ekképpen:

— Ki sír odafönt?

A hölgy megismerte béresének hangját s nevéen szólítván őt mondá:

— Jaj, szaladj a szolgálómért s intézd úgy, hogy feljöjjön ide hozzám.

Akkor a béres megismervén őt, szólott ekképpen:

— Jajjaj, madonna, ki juttatott téged oda? A szolgáló egész álló nap mindenfelé keresett; de ugyan ki gondolta volna, hogy odafent voltál?

És fogta a lajtorjának rúdjaikat, egyenesen egymás mellé fektette őket, ahogy a lajtorjának állnia kell és kezdte fűzfavesszővel rákötözni a keresztrudakat. Ezen közben odaért a szolgáló, ki a toronyhoz lépven nem bírta tovább túrtörtetni magát, hanem összezsapta kezeit s ekképpen sikoltozott:

— Jajjaj, hol vagy, édes asszonyom?

Hangjának hallatára a hölgy, amely hangosan csak tudott, lekiáltott:

— Itt vagyok fent, kedvesem: ne sírj, hanem sebtiben hozd ide a ruháimat.

Mikor a szolgáló meghallotta asszonyának hangját, szinte egészen megnyugodott, felment a lajtorján, melyet a béres

rendbehozott s annak segedelmével feljutott a torony tetejére; s mikor megpillantotta asszonyát, ki inkább hasonlított holmi megszenesedett fadarabhoz, mint emberi testhez s ájultan, eltorzultan, meztelenül feküdt a földön, a szolgáló maga arcába vágta körmeit s elkezdett zokogni fölötte, mintha halottat siratna. De a hölgy Istenre kérte, hogy hallgasson és segítsen néki az öltözködésben. S minekutána a leányzó megtudta, hogy senki nem tudja, hol volt az éjszaka, csupán azok, kik a ruháit hozzá vitték, meg a béres, ki velök volt, némiképpen lecsillapodott s kérte őket Isten szerelmére, hogy soha senkinek eme dolgot egyetlen szóval ne említsék. A béres hosszas magyarázkodás után vállára vette a hölgyet, kijárni sem tudott s épségben lehozta a toronyból. A szerencsétlen szolgáló, ki mögöttük jött, leszállás közben nem volt eléggé vigyázatos, megcsúszott, a lajtorjáról a földre pottyant és combjacsontját törte s fájdalomában úgy elkezdett üvöltöni, mint holmi oroszlán. A béres letette a hölgyet a pázsitra s odament megnézni, mi baja esett a szolgálónak s mikor látta, hogy a csontját törte, hasonlatosképpen őt is odavitte a pázsitra s asszonya mellé fektette. Mikor a hölgy látta, hogy egyéb bajaira ráadásul még ez is megesett s a leánynak csontja törött, holott mindenekfelett éppen tőle várt segítséget, módfelett búslakodott s újra sírva fakadt, még pedig oly keservesen, hogy a béres sehogy sem tudta megvigasztalni s mi több, ő maga is elpityeredett. De mivel a nap már mélyen járt, nehogy az éjszaka ottan lepje őket, a kétségbeesett hölgy meghagyása szerint a béres elment házába s ottan szólította két öccsét, meg feleségét s visszatértek a toronyhoz egy deszkával, arra ráfektették a szolgálót és a béresnek házába vitték; minekutána pedig a hölgyet kevés hideg vízzel s néhány jó szóval felfrissítették, a béres nyakába vette s elvitte őt házába. A béresnek felesége mártott kenyeret adott ennie, annakutána pedig levetkőztette, ágyba fektette s megegyeztek abban, hogy őt és a szolgálót éjszaka beviszik Firenzébe; és ekképpen cselekedtek. Ottan a hölgy, kinél könnyen állt a füllentés, kieszelt valami mesét, melynek

semmi köze nem volt a valóban megtörtént esethez s elhitette bátyjaival és nővéreivel s mindenki mással, hogy eme dolog mind vele, mind szolgálójával valami ördögi varázslat miatt esett. Az orvosok munkához láttak és tüzes lázából s minden egyéb nyavalyájából kigyógyították a hölgyet, ki is szörnyű fájdalmakat és gyötrelmet szenvedett és bőre nem egyszer odaragadt a lepedőhöz; hasonlóképpen meggyógyították a szolgálónak törött csontját is. Miért is a hölgy kiverte fejéből szerelmesét s innentől fogva bölcsen óvakodott mind csúffá tenni, mind szerelemre kívánni a férfiakat. A deák pedig, mikor híret vette, hogy a szolgáló csontját törte, úgy érezte, hogy bosszúja tökéletes és örömeben abbahagyta művét s nem törődött többé a dologgal. Ez történt tehát az elkövetett csíny miatt az ostoba hölgygel, ki azt hitte, hogy deákból éppúgy csúfot űzhet, mint más emberfiából, mivel nem gondolta meg jól, hogy azok, ha nem is valamennyien, de java-részüik bizony minden hájjal meg vannak kenve. Annak-okaért, hölgyeim, óvakodjatok csúfot űzni másokból, különös-képpen pedig deákokból.

A. Grand clot in.

Le Miroir de l'Europe

szép asszony volt a felesége. Történt tehát, hogy Spinelloccio, ki sokat járt Zeppa házába, akár otthon volt Zeppa, akár nem, oly módon megbarátkozott Zeppa feleségével, hogy nemsokára levette azt lábáról; s ekképpen élvezték szerelmüket jó darab ideig és senki nem vette észre. De idő múltán, midőn egy napon Zeppa otthon volt, felesége pedig nem tudta, Spinelloccio jött és szólította barátját. Akkor mondotta neki az asszony, hogy nincs otthon: miért is Spinelloccio nyomban felment s az asszonyt a nagy teremben lelvén s látván, hogy senki más nincs ottan, megölelte és csókolgatni kezdte, az asszony pedig őt. Zeppa, ki mindent látott, meg sem mukkant, hanem meglapult rejtekében s várakozott, hogy lássa, mi lesz a játéknak vége; egy szó mint száz, látta, amint felesége meg Spinelloccio összeölelkezve bementek az ágyasházba s magokra zárták az ajtót, miért is igen megháborodott. De meggondolván, hogy ha lármát csap, azért a rajta esett méltatlanság nem lesz csekélyebb, szégyene pedig annál nagyobb lesz, feltette magában, hogy eme dolog miatt boszszút áll, mely kielégíti lelkét, a nélkül, hogy a világ számára kerülne: és hosszas fejtörés után úgy vélte, hogy meglelte ennek módját, tehát rejtekében maradt mindaddig, míg Spinelloccio a feleségével mulatott. Mikor pedig az eltávozott, ő nyomban bement az ágyasházba, hol ottan lelte feleségét, ki még abban foglalatoskodott, hogy rendbe szedje fejkendőjét melyet Spinelloccio incselkedés közben lerántott; tehát szólott hozzá ekképpen:

— Mit művelsz asszony?

Felelte a menyecske:

— Nem látod?

Szólott Zeppa:

— Látom én, hogyne látnám, de láttam egyebet is, bár ne láttam volna.

És a történetek felől beszédbe elegyedett vele, mire a menyecske sok hímezés-hámozás után nagy szorongás közben bevallotta szerelmeskedését Spinelloccióval, melyet amúgy

sem igen tagadhatott volna és zokogván bocsánatért esedezett. Akkor Zeppa szólott hozzá ekképpen :

— Látod, asszony, bünt követted el ; ha pedig azt akarod, hogy megbocsássam neked, igyekezzél hűségesen megcselekedni azt, mit rád parancsolok, amint következik : azt kívánom, hogy mondd Spinellocciónak, hogy holnap reggel kilenc óra tájban eszeljen ki valamilyen ürügyet, hogy elváljon tőlem s ide jöjjön hozzád ; s ha majd itt lesz, én hazatérek s mikor meghallod jöttömet, nyomban bebújtatod őt ím e ládába s rázáród a fedelét : minekutána pedig ezt megcselekedted, én majd megmondom a többit, mi még dolgod leszen ; és csak bátran tedd meg ezt, mivel megígérem neked, hogy egy újjal sem nyúlok hozzá.

Az asszony, hogy urát megnyugtassa, megígérte, hogy megteszi és ekképpen is cselekedett. Midőn másnap Zeppa és Spinelloccio kilenc óra tájban együtt voltak, Spinelloccio, ki megígérte a menyecskének, hogy elmegy hozzá ebben az órában, szólott Zeppához ekképpen :

— Egyik barátomnál kell ebédelnem ma, kit nem akarok megvárakoztatni, miért is Isten megáldjon.

Mondotta akkor Zeppa :

— Ugyan, hol van még az ebéd ideje?

Felelte Spinelloccio :

— Nem baj, úgyis meg kell véle hánynom-vetnem valamely dolgomat, miért is korán nála kell lennem.

Spinelloccio tehát búcsút vett Zeppától s nagy kerülővel elment annak házába a feleségéhez : s alig hogy beléptek az ágyasházba, kisvártatva hazatért Zeppa : midőn a menyecske hallotta jöttét, úgy tett, mintha megrémült volna, bebújtatta kedvesét ama ládába, melyet férje mondott, rázárta a fedelet, maga pedig kiment az ágyasházból. Zeppa, amint felért, szólott ekképpen :

— Asszony, készen van-e az ebéd?

Felelte a menyecske :

— Hogyne, készen van.

Szólott akkor Zeppa:

— Spinelloccio ma elment ebédre egyik barátjához s egyedül hagyta a feleségét: menj csak az ablakhoz és szólítsad hogy jöjjön át s ebédeljen velünk.

A menyecske, ki féltette maga magát, miért is szíves készséggel engedelmeskedett, teljesítette urának parancsát. Spinelloccio felesége sokáig kérette magát Zeppa feleségével, de mikor hallotta, hogy férje nem ebédel otthon, átjött. S mikor megérkezett, Zeppa nagy kedveskedéssel fogadta, nyájasan kézen fogta s halkán parancsolta feleségének, hogy menjen ki a konyhába, a menyecskét pedig magával vitte az ágyasházba s alighogy benn voltak, egyet fordult s bezárta az ajtót. Mikor a menyecske látta, hogy magukra zárta az ajtót, szólott ekképpen:

— Jajjaj, Zeppa, mit jelent ez? Hát ezért hívattál át? Hát így szereted Spinellocciót, hát ez az a híres hű barátság?

Zeppa erősen fogta a menyecskét s a láda felé közeledett vele, melyben annak férje be volt zárva; és szólott ekképpen:

— Asszony, minekelőtte síránkoznál, figyelmezz jól szavamra: én testvéremül szerettem és szeretem Spinellocciót és tegnap, ámbár ő még nem is tudja, rájöttem, hogy benne vetett bizodalmanak az lett a vége, hogy az én feleségemmel éppúgy szeretkezik, mint veled: s éppen azért, mivel szeretem, nem szándékozom nagyobb bosszút venni rajta, csak épp olyant, amilyen a megbántás volt: ő ölelte az én feleségemet, hát én ölelni akarlak tégedet. Ha pedig nem akarod, akkor bizony nincs más hátra, mint itten rajtakapnom őt; mivel pedig eszem ágában sincs túrnöm, hogy szárazon elvigye, bizisten úgy megtáncoltatom, hogy mind a ketten arról koldultok.

A menyecske, hogy Zeppa égre-földre esküdözött, minden szavát elhitte és felelt ekképpen:

— Zeppám, mivelhogy fejemre száll eme bosszú, én belenyugszom, de csak akkor, ha úgy intézed, hogy bármit művelünk is, én azért jóbarátságban maradjak feleségeddel, amint-

hogy abban kívánok maradni vele, bármit cselekedett is ellenem.

Felelt néki Zeppa ekképpen :

— Bizonyosra vedd, hogy úgy intézem ; ezenfelül pedig ajándékul adok neked oly becses és gyönyörű drágaságot, amilyen nincs neked még egy.

És ekképpen szólván megölelte és csókolgatni kezdte, annakutána pedig a ládára fektette, melyben a menyecskének ura bezárva volt és ott a láda tetején mulattak egymással, míg csak kedvük tartotta. Spinelloccio, ki a ládában lapult és hallotta Zeppának minden szavát s feleségének válaszát is, annakutána pedig hallotta a csördögölőt, melyet feje felett jártak, sokáig oly nagy fájdalmat érzett, hogy azt hitte : belehal ; s ha nem félt volna Zeppától, azon mód, ahogy ott bezárva volt, csúnyán lepocskondiázta volna feleségét. De utóbb meggondolván, hogy ő kezdte a becstelenedést s hogy Zeppa joggal tette meg ugyanazt, mit ő megtett s hogy irányában emberségesen s jó cimbora gyanánt viselkedett, feltette magában, hogy ennekutána még jobb barátja lesz Zeppának, ha ugyan az is úgy akarja. Zeppa minekutána addig incselkedett a menyecskével, míg kedve tartotta, leszállott a ládáról s mikor a menyecske kérte tőle az ígért drágaságot, kinyitotta a szobának ajtaját s beszóltotta feleségét, ki csupán ennyit mondott :

— Madonna, te ugyan visszafizetted nékem a kölcsönt.

S ekképpen szólván elkacagta magát. Mondotta akkor Zeppa a feleségének :

— Nyisd fel eme ládát.

Az asszony felnyitotta s akkor Zeppa megmutatta abban a menyecskének az ő Spinelloccioját. És hosszadalmas volna elmesélnem, melyikök szégyellette magát inkább : vajjon Spinelloccio-e, mikor meglátta Zeppát, kiről tudta, hogy bizony ismeri bűnét, vagy a menyecske-e, mikor meglátta férjét s meggondolta, hogy az bizony hallott és tudott mindent, mit a feje fölött művelt. Mondotta akkor Zeppa a menyecskének :

— Íme a drágaság, melyet néked ajándékozok.

Spinelloccio kimászott a ládából és nem sokat teketóriázott, hanem szólott ekképpen :

— Zeppa, egyikünk tizenkilenc, a másik egy híján húsz ; miért is legjobb lesz, miként magad is mondtad az imént feleségemnek, ha mint eddig, ennekutána is jóbarátságban maradunk ; mivel pedig mindenünk közös, csak a feleségeink nem, innentúl vegyük őket is közösbe.

Zeppa beleegyezett és mind a négyen szent békességben együtt ebédeltek. És innentől fogva mindegyik menyecskének két férje volt s mindegyik férjnek két felesége, ennek miatta pedig soha semminémű civakodás avagy pörlekedés nem volt közöttök.

KILENCEDIK NOVELLA.

Simone mester, az orvos, be akar jutni egy portyázó társaságba ; Bruno és Buffalmacco elküldi őt éjjel bizonyos helyre, hol is Buffalmacco betaszítja egy pöcegödörbe s ott hagyja.

Minekutána a hölgyek kicsinyég eltréfálkoztak a két sienainak asszony-közösségén, a Királynő, ki már csak maga volt adós novellájával, ha ugyan Dioneót nem akarta megbántani, ekképpen fogott szóba : Szerelmetes hölgyeim, Spinelloccio méltán rászolgált a csúfságra, melyet Zeppa elkövetett rajta ; miért is nem gondolnám, hogy miként Pampinea az imént bizonygatni kívánta, keményen rosszalani kellene, ha olyasvalakiből úznek csúfot, ki maga kereste azt, vagy ki rászolgált. Spinelloccio rászolgált, én pedig mesélni kívánok valakiről, ki maga kereste ; s úgy vélem, hogy nem rosszallást, hanem dícséretet érdemelnek azok, kik csúfot úztek belőle. Az pedig, kivel az eset megesett, orvos volt, ki tökfilkó létére is doktorok prémes kalapjában tért meg Bolognából Firenzébe.

Miként minden áldott nap látjuk, a városunkbéli polgárok ki bíró, ki orvos, ki jegyző gyanánt térnek meg Bolognából, hosszú és bő köpönyegben, bíborban és prémesen és mindenmű egyéb nagy pompában ; hogy aztán miképpen munkálkodnak, annak is naponta tanúi vagyunk. Ezek között nem nagy ideje még megtért bizonyos Simone da Villa mester, kinek nagyobb volt örökölt vagyona, mint tudománya ; bíbor ruhában, nagy kerek gallérral, az orvosi tudomány doktora gyanánt tért meg, mint maga mondotta, s amaz utcában vett szállást, melynek mai napság Via del Cocomero a neve. Éme Simone mesternek, ki nemrégiben tért meg, mint fentebb mondatott, egyéb furcsa szokásai között szokásában volt megkérdeznie attól, ki éppen vele volt, hogy kicsoda ez meg ez az ember, kit az utcán megpillantott ; s mintha az emberek

cselekedeteiből kellett volna összekotyvasztania a betegeknek szánt orvosságot, mindenre figyelt s mindent megjegyzett. S mind a többiek között, kikre különös figyelmezzéssel irányította szemeit, volt két festő, kikről ma már kétszer is szó esett, Bruno és Buffalmacco, kik sülve-főve együtt voltak s éppen az orvos szomszédságában laktak. Mivel tehát úgy vélte, hogy ezek mindenki másnál kevesebbet hederítnek a világra s vidámabban élnek, aminthogy igaz is volt, különböző embereket megkérdezett állapotjuk felől. S mivel mindenkitől azt hallotta, hogy ezek bizony szegény emberek és festők, szeget ütött fejébe, hogy szegény ember létökre hogyan élhetnek ilyen vidáman; miért is értesülvén, mely agyafúrt fickók, fejébe vette, hogy bizonyára roppant jövedelmeik vannak bizonyos forrásból, melyről az emberek nem tudnak; miért is mindenáron szeretett volna mind a kettővel vagy legalább is az egyikkel jó barátságba jutni; és sikerült is barátságot kötnie Brunóval. És Bruno, ki ama kevés alkalmal, midőn az orvossal együtt volt, megismerte, mely nagy számár az, pompásan mulatott fura ötletein és hasonlatosképpen az orvos is fölöttébb megszerette őt. S minekutána néhányszor meghívta magához ebédre s e réven úgy vélte, hogy bizalmasan szólhat vele, elmondotta neki, mennyire csodálkozik rajta és Buffalmaccón, hogy szegény ember létökre ily vidáman élnek; s megkérte, hogy oktathá őt ki, mi ennek útja-módja. Bruno az orvos szavainak hallatára mindjárt látta, hogy eme kérdése méltó egyéb hülye ostobaságihoz, hát nagyot nevetett s feltette magában, hogy butaságaihoz illendő feleletet ad néki, és szólott ekképpen:

— Mester, sok embernek nem szívesen mondanám el, hogy mi ennek útja-módja, de néked tartózkodás nélkül elmondom, mivel barátom vagy és tudom, hogy senkinek el nem árulod. Az bizony igaz, hogy én meg a cimborám csakugyan oly vidáman élünk, amint te gondolod, s még annál is vidámabban; már pedig a művészetünkéből, meg ama jövedelemből, melyet birtokaink hoznak, legfeljebb a vízre futná, melyet elhasználnak: de azért nem szeretném,

M. Gravet del.

Père Sulp.

ha azt hinnéd, hogy lopni járunk; mi portyázni járunk s ebből szerzünk meg mindent, miből élvezeteinkre és szükségleteinkre telik, a nélkül, hogy bárkit is megkárosítanánk s innét ama vidám életmódunk, melynek tanúja vagy.

Amint az orvos ezt hallotta, semmit nem értett belőle, de elhitte és fölöttébb elálmélkodott; és nyomban ellenállhatatlan vágyakozás támadt benne megtudni, mi az a portyázás; és nagy rimánkodással kérte Brunót, mondaná meg neki, esküdözvén, hogy bizisten soha senkinek el nem mondja.

— Jaj mester, — felelte Bruno — mit kívánsz tőlem? Roppant nagy titok az, mit tudni kívánsz s romlásomra és vesztemre válhatik s mi több, a San Gallo-templom Luciferének torkába juthatok, ha valaki megtudja: de oly nagy ama szeretet, mellyel mélykórásos hülyefalvi Fajankóságod iránt viseltetem s oly igen megbízom benned, hogy semmi kívánságodat meg nem tagadhatom s elárulom tehát neked ezt ama feltétellel, hogy megesküszöl Montesone feszületjére, hogy ígéretedhez híven soha senkinek el nem mondom.

A mester égre-földre esküdözött, hogy nem mondja.

— Akkor hát, édes-kedves mesterem, — felelte Bruno — tudnod kell, hogy nem nagy ideje még élt ebben a városban a varázslás tudományának valamely nagy mestere, kinek neve volt Michele Scotto, mivelhogy Skóciából származott, és számos nemes úr, kikből ma már kevesen élnek, fölöttébb nagy tisztelettel környékezte őt; ki is mikor távozni akart innét, emez uraknak nagy istenkedő könyörgésökre itten hagyta két legügyesebb tanítványát, kiknek parancsolta, hogy eme nemes uraknak, kik őt oly igen megtisztelték, minden kívánságát szíves hajlandósággal teljesítsék. Ezek tehát készségesen szolgálatjokra voltak ama nemes uraknak némely szerelmeikben s egyéb apró-cseprő dolgaikban; annakutána pedig, mivel megtetszett nekik a város s az embereknek természete, elhatározták, hogy itten megtelepednek s meleg és szoros barátságot kötöttek néhány emberrel, válogatás nélkül, nemesekkel és közrendűekkel, gazdagokkal és szegényekkel egyaránt, csak azt nézték, hogy magokszőrű

emberek legyenek. S emez újdonsült barátaiknak kedvéért valami huszonöt emberből társaságot alapítottak, melynek tagjai havonta legalább kétszer összegyülekeztek valamely általok rendelt helyen: s mikor ottan egybegyültek, mind-egyikök megmondotta kívánságát, ők pedig nyomban, még ugyanazon éjszakán teljesítették. Mivel Buffalmacco meg én különösképpen bizalmas barátságban voltunk eme két emberrel, bevettek minket is a társaságba s benne is vagyunk. És mondom neked, hogy valahányszor egybegyülekezünk, csoda látni is a rengeteg szőnyeget köröskörül az ebédlő-teremben s a királyi módra megterített asztalokat, a rengeteg előkelő és szemrevaló szolgát, még pedig mind férfiakat, mind nőket, a szerint, hogy a társaság minden tagjának milyenre van kedve, meg a tálakat, meg a kannákat, meg az üvegeket, meg a serlegeket, meg az egyéb arany és ezüst edényeket, melyekben eszünk és iszunk; ezenfelül pedig a sok és sokféle eledeleket, melyek kinek-kinek kívánsága szerint mind a magok idejében asztalra kerülnek. Nem is tudnám neked elmondani, miféle s mennyi édes hang árad a rengeteg hangszerből s mily dús-dallamos énekek zengenek; azt sem tudnám elmondani, mennyi gyertya elég ottan egy-egy ilyen vacsorán, mennyi csemege elfogy, s mily drága borokat iszunk. És nem szeretném, tökfilkócskám, ha azt hinnéd, hogy ebben az öltözetben, vagy ilyenféle ruhában vagyunk ottan, melyet rajtunk látsz: nincsen ott egy olyan ágrólszakadt sem, kit ne néznél legalább is császárnak, oly drága ruhákba és oly ékesen öltözködünk. De mind az ottani gyönyörűségek felülhaladják a gyönyörű nők, kik tüstént ott teremnek akárhonnán a világról, mihelyt valakinek kedve szottyán rájuk. Megláthatnád ottan a Szakállrengetők úrasszonyát, a Haslagok királynéját, a Szultán feleségét, Osbech császárnőjét, Pletykócia Locsikáját, Eldorádó Félnadrágját és Orrondia Tenyerestapasát. De mit soroljam fel valamennyit? Ott van a világ valamennyi királyasszonya, egészen Hübele Balázs Finumrózsijáig, kinek szarva közt a tőgye: most bámulsz, úgy-e! Hol is minekutána valamennyien ittak és

csemegéztek, eljárnak egy-két táncot s annakutána mindegyik hölgy szobájába vonul azzal, kinek kívánságára idehozták. És tudd meg, hogy eme szobák valóságos paradicsomkertek, oly gyönyörűségesek; és éppoly illatosak, mint a fűszerszámos dobozok boltodban, mikor ottan köményt törnek: s olyan ágyak vannak ottan, melyekhez képest a veneziai dozsének ágya kismiska, melyekbe is azok lefeküsznek. Azt már magad is elképzelheted, hogy e nők, miközben mi a szövőszéken dolgozunk, hogyan mozgatják a motollájukat, hogyan magukhoz rántják a bordaszerszámot, csak hogy a posztó minél sűrűbb legyen: de valamennyi közt legjobb dolgunk van vélekedésem szerint nekem meg Buffalmaccónak, mivelhogy Buffalmacco legtöbbször Franciaország királynéját hozatja el, én pedig Angolország királynéját, már pedig ez a kettő a világ két legszebb asszonya; és mi már annyira elbolondítottuk őket, hogy bizony rajtuk kívül másra rá sem néznek. Ékként magad is megítélheted, ha vajjon lehet-e és kell-e a többi embereknél vidámabban élnünk és lézengenünk, meg gondolván, hogy két ily gyönyörű királyné a szeretők: nem is szólván arról, hogy ha egy vagy kétezer forintot kérünk tőlük, meg sem kapjuk. És eme dolgot nevezzük mi mind közönségesen portyázásnak; mivelhogy valamint a kalózok elveszik más ember tulajdonát, mi is akképpen cselekszünk: csupán abban különbözünk tőlük, hogy azok soha nem adják vissza, mit elvettek, mi azonban visszaadjuk, minekutána használtuk. Mostan tehát, derék mesterem, hallottad, mit nevezünk mi portyázásnak; de magad is láthatod, mely hét-pecsétes titoknak kell maradnia ennek, miért is erre nem kérlek többé s nem is vesztegetek rá több szót.

A mester, kinek tudománya talán nem terjedt túl azon, hogy a gyermekeket az ótvartól meggyógyította, úgy elhitte Bruno szavait, mint holmi színtiszta igazságot; és oly nagy sóvárgás támadt benne, hogy bevegyék ama társaságba, hogy jobban már valami sokkalta kívánatosabb dologra sem sóvárogthatott volna. Miért is felelte Brunónak, hogy valóban nem csoda, ha ily vidáman élnek világukat és csak ügyyel-bajjal

tudta megfékezni magát s ama társaság után való kívánczóságát amaz időre halasztani, mikor majd annyi szívességet tett már Brunónak, hogy nagyobb bizakodással terjesztheti elébe kérését. Minekutána tehát kívánczóságát jobb időkre halasztotta, tovább is barátkozott vele, ebédre, vacsorára magánál tartotta és határtalan szeretetet mutatott irányában: barátkozásuk pedig oly nagy és oly állandó volt, hogy úgy látszott: a mester Bruno nélkül már nem is tud, nem is akar élni. Bruno úgy érezte magát, mint a hal a vízben s nehogy érdemtelennek lássék ama tisztességre, melyben az orvos részesítette, lefestette néki nagy termében a nagy bőjtöt, szobájának ajtaja felett festett egy *Agnus Dei*-t, a háznak kapuja felett pedig éjjeli edényt, hogy azok, kiknek az orvos tanácsára szükségök vagyon, megismerjék kapuját a többi között: s valamely kis csarnokában lefestette néki az egerek s a macskák csatáját, mely is az orvosnak csodamód megtetszett. Ezenfelül pedig mondotta az orvosnak néhanapján, mikor nem vacsorázott nála:

— Ma éjszaka ott voltam a társaságban s mivel Angolország királynéját némiképpen meguntam már, elhozattam magamnak a kukutyini Nagy Kán Pökhendikéjét.

Kérdezte a mester:

— Mit jelent az, hogy Pökhendikéjét? Én nem értem ezeket a neveket.

— Ó mesterem, — felelte Bruno — nem csodálkozom, mivel jól tudom, hogy Kipók-rátesz meg a Zabicérna nem emlegetik ezeket.

Szólott a mester:

— Talán azt akarod mondani, hogy Hippokrates meg Avicenna.

Mondotta Bruno:

— Bizisten, én már nem tudom; én éppúgy nem értem a te neveidet, mint te az enyémeiket; de a Pökhendike a Nagy Kán nyelvén annyit jelent, mint császárnő a miénken. Ó mennyire tetszenék neked ez a némbér! Annyit mondhatok,

hogy elfeledtetne veled minden orvosságot, minden klistért, minden flastromot.

S miközben néhányszor ekképpen tartotta szóval, hogy annál jobban feltüzelje, történt, hogy egy este későn, miközben éppen világított Brunónak, ki az egerek és macskák csatáját festette, doktor uram úgy vélte, hogy már eléggé meghódította őt szívességeivel, miért is elhatározta, hogy felfedi előtte szíve vágyát; mivel pedig kettesben voltak, szólott hozzá ekképpen:

— Bruno, Isten a megmondhatója; hogy nincs ember a világon, kiért úgy meg tudnék tenni mindent, mint éretted; és ha azt mondanád, hogy kutyagoljak innét Peretolába, szinte azt hiszem oda is elmennék; ne csodálkozzál tehát, ha bizalmas barátsággal megkérlek valamire. Miként tudod, nem sok idővel ennekelőtte szólottál előttem a ti vidám társaságotoknak élete módjáról, miért is nagy vágyakozás támadt bennem, hogy abba bejussak; bizony senki emberfia így még nem kívánt meg valamit. És erre megvan a jó okom, miként majd meglátod, ha sikerül bejutnom; mert ama pillanattól fogva nem bánom, kicsúfolhatsz kedvedre, ha nem hozatom oda a leggyönyörűbb lányt, kit esztendőök óta láttál s kit jómagam a múlt esztendőben láttam meg a Cačavincigli-utcában s kit tiszta szívemből megszerettem; és Krisztus szent testére mondom, hogy tíz nagy fene garast ígértem neki, ha kedvemre hajol, de ő nem akart. Miért is esdekelve kérlek, oktass meg engemet, mit kell cselekednem, hogy oda bejuthassak s magad is mozgass meg minden követ, hogy bevegjenek; és bizony mondom neked, derék és hűséges és becsületes cimborát nyersz bennem. Csak nézz meg: láthatod, csinos ember vagyok, legény a talpamon, az arcom mint a rózsa; tetejébe meg az orvostudomány doktora vagyok, holott ha jól tudom egyitek sem az, és tudok sok szép történetet, meg szép nótát, mingyárt el is énekelek egyet.

És azon nyomban elkezdett énekelni. Brunónak oly rettentő nevetethnékje támadt, hogy majd megpukkadt;

mégis túrtöztette magát. S mikor a dal véget ért, szólott a mester:

— No, mit szólsz hozzá?

Felelte Bruno:

— Annyi szent, elbújhat melletted minden seprőnyél-citera, oly firlefáncosan kornyikáltál.

Mondotta a mester:

— Bizony, ha nem hallottad volna, el sem hitted volna felőlem.

— Bizony, igazad van — hagyta rá Bruno.

Szólott a mester:

— Tudok ám én többet is, de most hagyjuk. Oly igaz, mint ahogy itten látsz: nemes ember volt az apám, ámbátor falun lakott, anyai ágon meg magam is a Vallecchio-családból származom: s miként láthattad, minden firenzei orvosok között nekem vannak a legszebb könyveim s a legszebb ruháim. Isten engem úgy segéljen, van olyan ruhám, amely össze-vissza majdnem száz font fityingembe került, több mint tíz esztendőnek előtte: miért is minden erőmből kérlek, intézted úgy, hogy bejussak; és ha bejuttatsz, Isten engem úgy segéljen, essél olyan nyavalyába, amilyenbe csak akarsz, én majd gyógyítalak s egy dénár nem sok, annyit sem veszek érte.

Bruno, ahogy ezt hallotta, megint megbizonyosodott felőle, mint már eleddig annyiszor, hogy a mester hülye; szólott tehát:

— Mester, világíts csak jobban ide és ne terheltelessé vára-kozni, mígnem megfestem ímez egereknek farkát, annakutána pedig megfelelek néked.

Mikor a farkak készen voltak, Bruno olyan képet vágott, mintha a kérés fölöttébb kellemetlen volna neki és szólt:

— Mesterem, nagy dolog az, mit megtennél értem, elismerem; mindazonáltal amit tőlem kívánsz, ámbátor csekélység a te agyvelőd nagyságához képest, nékem kimondhatatlanul nagy s tudom nincs a világon senki emberfia, kinek, ha módom volna benne, megtenném, ha nem neked; egyfelől

írántad való igaz szeretetemért, másfelől szavaidért, melyeket oly nagy okosság fűszerez, hogy még a szenteskedő asszony-ságokat is kihúzná a csizmáikból, nemhogy engem el tud téríteni feltett szándokomtól; s minél többet vagyok veled, annál okosabbnak látlak. És azt is megmondom, hogy ha másért nem szeretnélek, hát azért szeretlek, mert szerelmes vagy ama gyönyörű teremtésbe, kiről szólottál. De meg kell mondanom: én nem tehetek e dologban annyit, mint gondolod, miért is nem tehetem meg éretted azt, mit kellene; de ha megígéred, szent és törhetetlen hitedre, hogy titokban tartod a dolgot, én megmutatom neked a módját, hogy mit kell cselekedned és bizonyosra veszem, hogy sikerülni is fog, mivelhogy oly gyönyörű könyveid vannak s egyéb holmid, miként az imént mondtad.

Felelte néki a mester:

— Csak mondd bátran: látom, hogy nem ismersz jól engemet s nem tudod még, mely nagy erősen tudok titkot tartani. Kevés dolog volt, mit messer Guasparruole da Saliceto végzett az időben, midőn Forlimpopoli helytartójának bírása volt, hogy el ne mondta volna nekem, mivel titoktartónak ismert. És bebizonyítsam, hogy igazat mondok? Én voltam az első ember, kinek megmonda, hogy meg akarja kérni Bergamina kezét. No látod?

— Hát akkor rendben van, — felelte Bruno — ha ő annyira bízott benned, én is megbízhatom. Ama mód pedig, mely szerint cselekedned kell, a következő: ebben a társaságban mindig van egy kapitány, meg két tanácsúr, kik hat hónaponként váltakoznak; és elsőjén minden biztonnal Buffalmacco lesz a kapitány, én pedig a tanácsúr, ez már ekképpen vagyon megállapítva: aki pedig kapitány, az sokat tehet a felvételnél s úgy intézheti, hogy felvegyék azt, akit akar; miért is úgy vélekedem, hogy te minden erődből igyekezzél barátságba jutni Buffalmaccival és bánj vele nagy tisztességgel. Olyan ember ő, hogy ha meglátja, mily bölcs vagy, menten meg fog szeretni s ha okosságoddal és sok szép holmiddal némiképpen megnyerted őt, megkérheted s ő nem

fogja megtagadni kérésedet. Én már szólottam vele felőled s ő nagy jó indulattal van irányodban; minekutána pedig ekképpen cselekedtél, a többit bízd rám, majd én elvégzem veled.

Mondotta akkor a mester:

— Fölöttébb kedvem szerint vagyok, amit mondottál; s ha ő olyan ember, ki örömét leli okos emberekben s kicsinyég elbeszélget velem, én könnyen elérem, hogy mindig meg fog látogatni, mivel annyi az eszem, hogy jutna belőle akár egy egész városnak s nekem még mindig bőven maradna.

Minekutána ekképpen megegyeztek, Bruno mindent rendre elmondott Buffalmaccónak: miért is Buffalmarco alig várta már, hogy megtehesse azt, mit Fajankó mester oly igen óhajtott. Az orvos, ki módfelett kívánczozott a portyázásra, nem nyugodott, mígnem megbarátkozott Buffalmaccóval, mi könnyűszerrel sikerült is; s ettől fogva pompás vacsorákat és csodálatos ebédeket adott neki s ugyancsak Brunónak is: ezek pedig telikaratyolták a fejét, mivel ő kegyelmőknek ízettek a finom borok, meg a kövér kappanok, meg a többi jó falatok, olyannyira hogy nem tágítottak mellőle s nem is kellett őket nagyon hívogatni, mindig vele voltak s egyre mondogatták, hogy másnak a kedvéért ezt ugyan meg nem tennék. De mikor a mester elérkezettnek látta az időt, mint ahogy valamikor Brunóhoz, most Buffalmaccóhoz fordult kérésével. Melynek hallatára Buffalmarco nagy haragot színlelt s gorombán ráförmedt Brunóra mondván:

— Esküszöm a pasignanói magasságos Úristenre, hogy alig bírom visszatartani magamat, hogy úgy fejbe ne kólintsalak, hogy az orrod a sarkadat verje, te betyár, mivelhogy eme dolgokat senki más el nem árulhatta a mesternek.

De a mester mindenáron mentegette s esküvel bizonygatta, hogy máshonnan tudta meg a dolgot; és sok bölcs szavával végezetül megbékéltette őt. Buffalmarco pedig a mesterhez fordulván szólott:

— Mesterem, nyilván megtetszik, hogy Bolognában jártál s hogy mind e városig csukva hoztad el a szádat; s ezenfelül

mondok neked, hogy te bizony nem almán tanultad az ábécét, miként sok hülye cselekszi, hanem alomszalmán, mivelhogy ez hosszabb; s hahogy nem csalódom, téged bizonytalán vasárnapon kereszteltek. S mivel Bruno mondotta nekem, hogy ottan az orvostudományt tanultad, úgy vélem, hogy ott tanultad meg, hogyan kell az embereket megbabonázni, mit is okosságoddal és szavaddal jobban értesz, mint akárki más, kivel életemben találkozásom volt.

Az orvos a szavába vágott s Bruno felé fordulván szólott ekképpen:

— Mely pompás dolog bölcsekkel érintkezni és társalkodni! Ki értette volna meg ily hamar tövéről-hegyére az én értelmemet úgy, mint e derék ember? Te nem vetted észre oly hamar, mint ő, hogy mit érek én; de legalább mondd meg, mit mondtam neked, mikor azt mondtad nekem, hogy Buffalmacco örömét leli az okos emberekben. Látod, hogy igazam volt?

Felelte Bruno:

— De még mennyire.

Akkor a mester mondotta Buffalmaccónak:

— Egészen másképpen beszéltél volna, ha láttál volna engem Bolognában, hol nem volt sem nagy, sem kicsiny, sem mester, sem tanítvány, ki engem kimondhatatlanul nem szeretett volna, olyannyira el tudtam szórakoztatni valamennyit beszédemmel és okosságommal. Azt is elmondom, hogy ha csak a számat kinyitottam, mindenkit megnevettettem, oly igen tetszett nekik; s mikor eltávoztam onnét, mind valamennyien keservesen sírtak s mindenáron azt akarták, hogy ott maradjak; s oly igen kívánták, hogy ott maradjak, hogy azt akarták, hogy mind a diákokat én oktassam az orvostudományban; de én nem akartam, mivel elhatároztam, hogy idejövök öröklött nagy vagyonomba, mely mindenkor a családomé volt; s ekképpen cselekedtem.

Mondotta akkor Bruno Buffalmaccónak:

— No most beszélj! Mikor én mondtam, nem hitted nekem. A szent evangéliumra! Nincs ebben a városban orvos,

ki úgy értene a számárvizelethez, mint ez s bizonyosan nem lelnél hozzá foghatót innentől Páris kapujáig. Hát próbáld meg csak meg nem tenni azt, mit ő akar.

Szólott az orvos :

— Brunónak igaza van, de itt nem ismernek engemet ; ugyan ti is pallérozatlan emberek vagytok, de azért szeretném, ha látnátok engemet a doktorok között, hogyan megállom ottan helyemet.

Szólott ekkor Buffalmacco :

— Csakugyan, mester, sokkalta különbül érted a dolgot, mint hittem volna : miért is úgy beszélek veled, mint a magadfajta okos emberrel szokás és hetet-havat, tücsköt-bogarat összehordván mondom néked : mindenképpen nyélbe-ütöm, hogy felvegyenek társaságunkba.

Émez ígéreték után az orvos megtetézte hozzájok való szívességét : miért is ők nagy örömeikben a legnyakatekertebb ostobaságokra ugratták s megígérték, hogy neki majd Árnység-székhelyi grófnét juttatják párjaul, ki a leggyönyörűbb izé, mi csak akad az emberi alkotások minden trágadombjain. Kérdezte is az orvos, kicsoda ez a grófné ; kinek Buffalmacco felelt ekképpen :

— Magvaváló Tökfilkócskám, nagy úri dáma ez bizony, s kevés ház vagyon a világon, melyben néki ne volna némi-nemű joga ; s nem is szólván másokról, még a ferences barátok is leróják néki adójukat nagy durrogás közben. És azt is megmondom, hogy ha körüljár, bizony árad belőle az illat, ámbátor többnyire zárva tartják : de azért nem is nagy ideje még, hogy itt ment el a kapu előtt valamelyik éjszaka, hogy lábvizet vegyen az Arnóban s némi friss levegőt szippantson ; de rendszerint Árnységvárosában lakozik. Azért a poroslói gyakorta körüljárnak s nagy hatalmának jeléül valamennyien seprőt meg vödröt hordanak magokkal. Fő nemes urait gyakorta látni mindenütt, kik között vagyon : Hasmenéssy, don Kisrakás, Doronghy-Vastagh, Higanereszthy s mások, kikkel gondolom jó ismeretségben vagy, csak most nem jutnak eszedbe. Tehát ha nem tévedünk számításunkban, ennek

a nagy úri dámának juttatunk édes karjaiba, ha faképnél hagyod azt a másikat ott a Cacavincigli-utcában.

Az orvos, ki Bolognában született és növekedett, nem értette ezeknek furcsa szavait, miért is kijelentette, hogy eme hölgy jó lesz neki. Nem sok idővel eme beszélgetés után hírül hozták neki a festők, hogy felvették a társaságba. Midőn pedig elérkezett ama nap, melynek éjszakáján a gyülekezetre kellett mennie, a mester mindkettőt meghívta ebédre s minekutána megebédeltek, megkérdezte őket, mely úton-módon juthat el ama társaságba. Akkor Buffalmacco felelte néki:

— Nézd csak, mester, bátornak kell lenned, mivelhogy ha nem vagy bátor, szándokod meghiúsulhat, minket pedig nagy bajba keversz; halld meg tehát, miben kell bátornak lenned. Mődját kell ejtened, hogy ma este első álom idején ott légy egyikén ama síroknak, melyeket nem rég ideje hantoltak a Santa Maria Novella mellett, s egyik legszebb ruhádat öltsd magadra, hogy mindjárt első alkalommal nagy méltósággal jelenhess meg a társaság előtt, meg azért is (már amint velünk közölték, mivel mi magunk nem voltunk ottan), mert nemes ember létedre a grófnő maga költségén mártott lovaggá kíván tenni; ottan pedig mindaddig várakozzál, mígnem eljön érted az, kit mi küldünk. Hogy pedig minden dologban megoktassunk, érted jön majd valamely fekete és szarvas, nem nagy állat s hogy megrémítsen, ott a térségen jár majd előtted nagy prűszkölés meg nagy ugrádozás közben; de ha látja, hogy nem ijedsz meg, szelíden közeledik hozzád: mikor pedig melletted leszen, akkor bátran szállj le a sírról és pattanj fel hátára, de ne gondolj Istenre vagy a szentekre, s mikor fent vagy rajta s jól megülted, vond kebledre kezeidet s többé hozzá ne nyúlj a szörnyeteghez. Az pedig akkor szelíden megindul veled s elhoz mihozzánk: de már most megmondom, hogy ha Istenre vagy a szentekre gondolsz, avagy félsz, akkor netalán ledob, vagy behajít valahová, hol orrodát bűz facsarja; miért is ha nem bizakodol magadban, hogy bátor leszel, ne menj oda, mivel nagy bajod lehet belőle, nekünk pedig ugyan nem szerzel vele örömet.

Szólott akkor az orvos:

— Ti még nem ismertek engemet: talán azért félték, mivel keztyűt viselek s hosszú kabátot. Ha tudnátok, mi mindent műveltem már éjnek-éjszakáján, mikor néhanapján cimboráimmal a lányokhoz mentem, szemetek szátok elállna. Isten engem úgy segítjen, egyik ilyen éjszakán történt, hogy mivel egy efféle leányzó nem akart velünk jönni (pedig nyavalyás s ami még rosszabb: öklömnyi pöttöm teremtes volt), én előbb jól megöklöztem, aztán felkaptam a levegőbe s elvittem legalább is egy jó kőhajtásnyira s addig vittem, mígnem ráfanyalodott, hogy velünk jőjjön. Máskor meg, emlékszem, hogy midőn csak egyik szolgám volt velem, s ugyancsak ottan kevéssel az *Avemaria* után, elmentem a ferences barátok temetője mellett, hol is éppen az napon temettek el egy asszonyt, egy cseppet sem féltém: miért is ne aggódjatok miattam, mivel vakmerő és kemény legény vagyok én. S mondom nektek, hogy előkelő méltósággal menjek oda, magamra öltöm bíborruhámat, melyben felavattak s majd meglátjátok, hogyan meg fog örülni a társaság, mikor megpillant s hogy hamar idő múltán kapitánnyá leszek. Majd meglátjátok, hogy ha én egyszer ott leszek, úgy megyen a dolog, mint a karikacsapás, ha már ama bizonyos grófnő, holott még nem is látott, oly igen belém szeretett, hogy mártott lovaggá kíván tenni: majd meglátjuk, illik-e hozzám a lovagi rang, avagy nem s vajjon megállom-e abban helyemet, vagy nem! Csak bízzatok rám.

Felelte Buffalmacco:

— Csuda jól beszélsz, de vigyázz, lóvá ne tégy bennünket olyképpen, hogy nem jössz el, vagy nem leszel ottan, mikor érted küldünk; ezt pedig azért mondom, mivel foga vagy az időnek, mitől is ti doktor uraimék igen félték.

— Isten ments, — szólott az orvos — én nem vagyok afféle fagyos szent: én fütyülök a hidegre; ha néha-néha felkelek éjjel testi szükségemet végezni, mi egyszer-másszor megesik az emberrel, egyebet semmit nem veszek magamra, mint a bundámat a kabátom fölé. Hát biztosan ott leszek.

Midőn tehát beesteledett, azok ketten eltávoztak, a mester pedig valamit füllentett a feleségének, nagy titokban elővette az ünneplő ruháját s alkalmas pillanatban felöltötte és elmenvén leült az egyik sírra, melyről fentebb szó esett: s mivel csikorgó hideg volt, összekuporodott a márvány-lapon s várta a szörnyeteget. Buffalmacco, ki szép szál izmos legény volt, szerzett valamiféle maskarát, minőt bizonyos játékokban használnak, melyek manapság már divatjokat múlták s kifordított fekete bundát öltvén magára úgy elváltoztatta formáját, hogy valósággal medvének látszott s csak éppen hogy a maskarájának ördög-pofája, meg szarva volt. Tehát e maskarában elindult a Santa Maria Novella piarca felé, Bruno pedig ugyancsak odament, hogy lássa a történelmőket. Mikor pedig látta, hogy doktor uram ott van, elkezdett ugrabugrálni s rettenetesen fújni-prüszkölni keresztül-kasul a piarcon, annakutána pedig szuszogni meg üvölni meg bömbölni, miként ha ördög szállotta volna meg. Mikor pedig a mester látta és hallotta őt, azon nyomban minden haja szála égnek meredt s reszketett minden porcikája, mivel valóságos anyámasszonykatonája volt; s ebben a pillanatban jobban szeretett volna otthon lenni, mint itten. Mindazonáltal, ha már egyszer itt volt, iparkodott megemberelni magát, oly igen ösztökélte a vágyakozás, hogy megláthassa ama csodákat, miket azok ketten emlegettek. Minekutána pedig Buffalmacco dühöngött, mint fentebb mondatott, úgy tett mintha lecsillapodnék s odament ama sírhoz, melyen a mester kuporgott és megállott. A mester, bár félelmében minden porcikája remegett, nem tudta, mitévő legyen, vajjon felpattanjon-e rá, avagy maradjon. Végezetül is félelmében, hogy baja esik, ha nem ül rá, ez utóbbi félelme lebirta az előbbit, lelépett tehát a sírról s halkán fohászkozott: *«Isten segíts»*, és felpattant a hátára, jól elhelyezkedett rajta s szüntelenül egész testében remegvén kezeit alázatosan keblére vonta, miként azok megmondották. Akkor Buffalmacco lassan megindult a Santa Maria della Scala irányában és négykézláb cammogván vitte őt egészen a ripolei apácáig. Voltak pedig

akkoron amaz utcában gödrök, melyekbe a mezei munkások Árnýékszék helyi grófnét ürítették, hogy földjeiket megtrágyázzák vele. Midőn Buffalmacco ezekhez odaért, odamászott az egyiknek széléhez s alkalmas pillanatban elkapta a doktornak egyik lábát, melynél fogva lerántotta hátáról s fejfelé lefelé belehajította, annakutána pedig kezdett rettenetesen üvölteni és toporzékolni és dühöngeni s a Santa Maria della Scala mellett nekivágott az Ognissanti nevezetű rétnek, hol is ráakadt Brunóra, ki nem tudván visszafojtani nevetését odamenekült: akkor mind a ketten tomboltak örömben s jó messze lesben állottak, hogy lássák, mit művel a bedagasztott doktor. Doktor uram, mikor észrevette, mely undorító gödörbe esett, igyekezett feltápáskodni s kikászolódni, de visszapottyant, hol ide, hol oda, s a feje búbjától a lába újja hegyéig bedagasztotta magát, mígnem végre siralmasan és nyomorúságosan kikecmergett, miközben nyelt is egy-egy falatocskát, a köpenyegét pedig ott hagyta: s minekutána nagyjából lekaparta magáról kezeivel a maszatot, nem tudván okosabbat cselekedni, hazament s addig kopogott, mígnem ajtót nyitottak neki. Alig hogy azon bűzösen belépett a házba s a kapu bezárult, már is ott termett Bruno meg Buffalmacco, hogy hallják miképpen fogadja a mestert felesége. Miközben tehát ott hallgatództak, hallották, amint az asszony irgalmatlanul piszkolja a mestert, ahogy még soha bitangot le nem piszkoltak, mondván:

— Ejha, ez aztán a szép legény! Bizonyosan valami ringyóhoz mentél s nagyon tetszeni akartál neki a bíborruhában. Hát én nem vagyok elég neked? Barátocskám, egy egész várost meg tudnék elégíteni, nemhogy téged. Hej, bár belefojtottak volna oda, hová érdemed szerint behajítottak. Ez aztán a tisztos doktor: felesége van otthon, ő meg éjszakának évadján más némberek után settenkedik!

Miközben tehát az orvos tetőtől-talpig megmosakodott, felesége efféle s egyéb szavak áradatjával szüntelenül mind éjjelig gyötörte. Reggelre kelvén, Bruno és Buffalmacco, minekutána egész testöket bemázolták kék foltokkal ruhájok

alatt, olyanokkal, minők verés után szoktak maradni a testen, elmentek az orvosnak házába, kit is már talpon letek; s midőn beléptek hozzá, mindenütt érezték a bűzt, mivel nem lehetett még mindent úgy megtisztogatni, hogy ne bűzlött volna. Mikor az orvos hallotta, hogy látogatására jönnek, elébök ment s «adjon Isten jónapot» köszöntött reájok. Erre Bruno és Buffalmacco megegyezésök szerint dühös ábrázattal ráförmedtek:

— Mi ugyan nem kívánunk néked ilyent s mi több, kérjük az Istent, hogy addig verjen mind a két kezével, míg nem agyonver, mivelhogy a leghitványabb s a leggyalázatosabb gazember vagy, kit a föld hátán hordoz: mivel nem rajtad mulott, hogy agyon nem vertek bennünket, mint a kutyákat, mert néked tisztességet s örömet akartunk szerezni. És hit-szegésed miatt ma éjjel annyi verést kaptunk, hogy felényivel el lehetett volna hajtani egy szamarat akár Rómáig; s mi több, abban a veszedelemben forogtunk, hogy kivetnek bennünket a társaságból, melybe téged bevezetni akartunk. S ha nem hinnéd szavunkat, nézd meg a testünket, milyen.

És a derengésben elől felnyitották ruháikat s megmutatták néki bemázolt mellüket, utána pedig nyomban megint eltakarták. Az orvos mentegetődzni akart és szerette volna elmesélni balesetét, meg hogy miképpen s hová hajították. De Buffalmacco ekképpen szólott hozzá:

— Bárcsak beledobtak volna a hídról az Arnóba! Minek gondoltál Istenre meg a Szentekre? Nem megmondtuk előre?

Felelte az orvos:

— Nem gondoltam én rájok, Isten engem úgy segéljen.

— Micsoda, — kiáltott fel Buffalmacco — még hogy nem gondoltál rájok! De bizony nagyon is gondoltál; hiszen mondotta az, kit érted küldöttünk, hogy úgy reszkettél, mint a nyárfalevél s azt sem tudtad hol vagy. Hát ugyan megadtad nekünk; de bizony soha többé senki ekképpen nem tesz lóvá bennünket, neked meg majd ellátjuk még a bajodat, amint megérdemled.

Az orvos kezdett bocsánatért könyörögni s Istenre kérte:

őket, hogy ne gyalázzák meg; s a tőle telhető legékesebb szavakkal igyekezett megbékíteni őket. És ha már eddig is tejben-vajban fürösztötte őket, most félelmében, hogy gyaláztatát világgá kürtölik, még inkább kereste kedvöket s innentől fogva lakomákkal s mindenféle módon kényeztette őket. Tehát, miként hallottátok, ekkép térítik észre azt, ki nem tanult eleget Bolognában.

TIZEDIK NOVELLA.

Egy sziciliai leány nagy furfangosan kicsalja egy kereskedőtől mindenét, mit az Palermóba hozott; mikor a kereskedő megint visszajön, úgy tesz, mintha még több árút hozott volna magával, kölcsönpénzt vesz a leánytól s annak fejében vizet meg kócot hagy neki.

Mondanom sem kell, hogy a Királynő novellájának nem egy része megneveltette a hölgyeket; nem volt közöttük egy sem, kinek a harsogó kacagástól tizenkétszer is ki ne buggyantak volna a könnyei. De minekutána bevégződött, Dioneo, ki tudta, hogy rajta a sor, szólott ekképpen: «Bájos hölgyeim, nyilvánvaló, hogy a fortélyosság annál jobban tetszik, minél fortélyosabb ember az, akin nagy ügyesen kifognak. Miért is, ámbátor sorra igen szép történeteket meséltetek, én is szándékozom nektek elmesélni egyet, mely bizonyára annál jobban fog tetszeni nektek mindazoknál, miket eddig elmondtak, mivel nagyobb mestere volt a huncutságnak az a nő, akin kifogtak, minden más nőnél avagy férfinál, kit valaha lóvá tettek.

Szokásban volt s talán még ma is szokásban vagon valamennyi tengerparti városokban, melyeknek kikötőjük vagon, hogy mind a kereskedők, kik oda árúikkal befutnak, kirakatják azokat s elhelyezik valamely hombárban, melyet számos helyen vámháznak neveznek s melyet a község vagy ama városnak ura tart. És ottan azoknak, kik ama ház fölé vannak rendelve, általadják írásban az árúiknak s azok árának lajstromát s akkor a felügyelők megjelölnek néki valamely raktárt, melyben a kereskedő elhelyezi portékáját és kulccsal bezárja; akkor a fent mondott vámosok beírják a vámnak könyvébe a kereskedő nevére minden árúját, annakutána beszedik tőle a vám fejében járó fizetséget az egész árúért, vagy annak egy részéért, melyet éppen a vámházból kivisznek.

És az alkuszok többnyire eme vámkönyvből szoktak tájékozódni az ott felhalmozott árúknak mennyiségéről és minőségéről, meg arról, hogy mely kereskedők tulajdonai azok, kikkel is alkalomadtán tárgyalnak váltókról, cserékről, eladásról és egyéb üzletekről. Ez a szokás, miként sok más helyen is, divatban volt a szicíliai Palermóban is, hol ugyan csak voltak s ma is vannak számos gyönyörű, de a tisztességgel hadilábon álló nőszemélyek; ezeket pedig ha ki nem ismeri, bizonyára fölöttébb előkelő és tisztos hölgyeknek nézné. Mivel pedig egyetlen céljuk az, hogy a férfiakat, nem is megkopasszák, hanem mindenestül megnyúzzák, ahogy megpillantanak valamely idegen országbeli kereskedőt, első dolguk megtudakolni a vámkönyvből, mije van ottan és mennyi a pénze; annakutána csábításokkal, szerelmi mesterkedéseikkel, mézes-mázos szavaikkal igyekeznek eme kereskedőket lépre csalni és szerelmökre édesgetni: és már sokat behálóztak, kiktől árújuk java részét, gyakorta pedig az egészét kicsalták: s ezek között voltak olyanok is, kik árújokat, hajójukat, csontjukat, velejüket ott vesztették, oly fortélyosan ki tudta őket szípolozni egy-egy ilyen pióca. Nos nem nagy ideje még történt, hogy odaérkezett bizonyos firenzei földink, ifjú ember, kit gazdái küldöttek, s kinek neve volt Nicolo da Cignano, s kit más nevéen általában csak Salabaettonak neveztek, mind ama gyapjúval, mi a salernói vásáron nyakán maradt s mi legalább is ötszáz arany forintot ért: minekutána tehát a járandóságot megfizette a vámosoknak, árúját egyik raktárba vitette s mivel úgy látszik nem sietett nagyon a kalmárkodással, egyszer másszor bejárogatott a városba szórakozás okából. Mivel pedig fehér és szőke és csinos és helyre egy legény volt, történt, hogy az egyik ilyen pióca, ki madonna Jancofiore néven nevezte magát, meghallott egyet-mást ennek vagyona felől, miért is szemet vetett rá. Mikor ezt az ifjú észrevette, abban a hiszemben, hogy előkelő hölgy s ő a szépségével meghódította, feltette magában, hogy fölöttébb vigyázatosan intézi majd eme szerelmét; és senkinek effelől semmit nem szólván

kezdt fel és alá ögyelegni a hölgynek háza előtt. Ki is midőn észrevette s néhány napon által tüzelte pillantásaival, maga is úgy mutatván, hogy epekedik az ifjúért, nagy titokban elküldötte hozzá egyik szolgálóját, ki pompásan értette a kerítés mesterségét. Ki is előbb hímezett-hámozott, annakutána pedig szinte könnyes szemmel mondotta az ifjúnak, hogy szépségével és kedvességével úgy megejtette asszonyát, hogy az már sem éjjel, sem nappal helyét nem leli; miért is legfőbb kívánsága, hogy mikor az ifjúnak kedve tartja, vele titokban találkozhasson valamely fürdőházban: annakutána pedig elővont erszényéből egy gyűrűt s asszonya nevében átadta az ifjúnak. Salabaetto ennek hallatára kimondhatatlanul boldog volt és elfogadván a gyűrűt szeméihez emelte, megcsókolta majd újjára húzta s felelte a derék leányszónak, hogy ha madonna Jancofiore szereti őt, méltó jutalmat nyer érte, mivelhogy ő is jobban szereti maga életénél s hajlandó elmenni akárhová, ahová kívánja, még pedig bármely órában. Visszatérvén tehát a hírvivő eme felelettel asszonyához, ez hamarosan megüzente Salabaettónak, hogy melyik fürdőházban várjon reá másnap vecsernye után. Salabaetto pedig egy árva kukkot sem szólván senkinek eme dolog felől, a megszabott órában pontosan odament s megtudta, hogy a hölgy a fürdőházat lefoglalta; kisvártatva megjelent két szolgálóleány, holmikkal megrakottan; az egyik szép nagy pamut derékaljat hozott a fején, a másik pedig tetejesen megrakott roppant kosarat: s minekutána eme derékaljat letették a fürdőnek egyik szobájában a heverőre, leterítették két finom, selyemmel átszőtt lepedővel, erre pedig helyeztek hófehér ciprusi lenvászón-terítőt s két remekmívű párnát. Annakutána pedig levetköztek s belépván a fürdőbe azt alaposan megmosták és tisztára súrolták. És nem sok időbe telt, hogy két más szolgálóleánnyal maga a hölgy is megérkezett a fürdőházba; hol is Salabaettót, alig hogy hozzájuthatott, kitörő örömmel köszöntötte s minekutána nagy hangos sóhajtozás közben össze-vissza ölelte és csókolta, szólott hozzá ekképpen:

— Nem tudom, ki más tudott volna rávenni ilyesmire rajtad kívül; te huncut toskánai, tüzet bocsátottál ereimbe.

Ennekutána a hölgy kívánságára mindketten meztelenül beszállottak a fürdőbe s velök a két szolgálóleány. Ottan pedig nem engedvén, hogy más hozzányúljon, mosusz- és szekfű-illatos szappannal maga a hölgy mosta le jól és nagy ügyesen Salabaettónak egész testét; annakutána pedig lemosatta és ledörzsöltette maga testét is a szolgálóleányokkal. Ennek végeztével a szolgálóleányok két hófehér és finom lepedőt hoztak, melyekből oly pompás rózsailat áradott, mintha csupa rózsa lett volna az egész szoba; s az egyik beburkolta az egyikbe Salabaettót, másik a másikba a hölgyet s karjaikba emelvén mindkettőt a megvetett ágyba vitték. Ottan pedig minekutána eleget izzadtak, a leányok levették rólok a lepedőket s ők meztelenül maradtak az ágyban. Akkor a szolgálóleányok kivettek a kosárból rózsavízzel, narancsvirág-vízzel, jázminvirág-vízzel s arábiai szagos vizekkel töltött gyönyörű kis ezüst kancsókat s emez illatos vizekkel mindkettőt meghintették: annakutána pedig elővették a csemegés dobozokat s a drága finom borokat, melyekkel magokat kissé frissítették. Salabaetto úgy érezte, hogy a Paradicsomban van és ezerszer is ránézett a hölgyre, ki csakugyan gyönyörű szép volt és száz esztendőnek tetszett néki minden óra s alig győzte várni, hogy a szolgálóleányok eltakarodjanak s karjaiba ölelhesse a hölgyet. Minekutána tehát azok égő gyertyát hagyván a szobában, a hölgynek parancsára eltávoztak, ez átölelte Salabaettót, az pedig őt s nagy jó ideig mulattak egymással, kimondhatatlan gyönyörűségére Salabaettónak, ki szentül hitte, hogy a hölgy eleped az iránta való szerelemben. De minekutána a hölgy úgy vélte, hogy itt az ideje felkelniök, behívatta a szolgálóleányokat, annakutána pedig fölöltöztek s mégegyszer frissítvén magokat némiképpen itallal és csemegéekkel, arcukat és kezeiket pedig megmosván amaz illatos vizekben, mikor már indulófélben voltak, mondotta a hölgy Salabaettónak:

— Ha kedvedre vagyon, fölöttébb megtisztelnél engemet,

ha ma este eljőnnél hozzám vacsorára s velem töltenéd az éjszakát.

Salabaetto, kit már megejtett a hölgynek szépsége és erőltetett kedvessége, abban a szent meggyőződésben, hogy a hölgy úgy szereti őt, mint szeme világát, felelt ekképpen:

— Madonna, kimondhatatlanul kedvemre vagyok nékem minden, mi néked kedves s éppen ezért ma este is és mindenkor szándokomban vagyok megtenni kedvedet s azt, mit nékem parancsolsz.

Tehát a hölgy hazatért s ruháival és minden drágaságaival pompásan felékesítette szobáját, remek vacsorát rendelt és várta Salabaettót, ki is, minekutána kissé besötétedett, elment hozzája; a hölgy vidáman fogadta, ő pedig jó hangulatban ette a pompás vacsorát. Annakutána bementek az ágyasházba s ottan csodálatos illatát érezte az álóé-fának s látta a ciprusi madárkákkal dúsan faragott ágyat, s a rengeteg szép ruhát a rudakon. Mindez együtt s mind külön-külön azt a vélekedést támasztotta benne, hogy ez bizonyára előkelő és dúsgazdag hölgy. És ámbár hallott már egy és más ellenkező dolgot suttogni a hölgynek élete módjáról, a világ minden kincséért sem hitte volna el: s ha el is hitte, hogy egy-két embert bolonddá tett már, a világ minden kincséért sem hitte volna, hogy ez még vele is megesik. Tehát amaz éjszakán kimondhatatlan gyönyörűségben hált vele s egyre jobban nekitüzesedett. Reggelre kelvén a hölgy Salabaettót szép és ékes ezüstövel övezte, melyen gyönyörű erszény csüngött és szólott ekképpen:

— Édes Salabaettóm, neked ajánlom magamat: s miként személyemmel kedved szerint parancsolhatsz, akképpen mindenemmel, mi csak itt vagyok: annakokáért rendelkezél mindenem, miben hatalmam vagyok.

Salabaetto boldogan megölelte és megcsókolta és távozott a házából s elment oda, hová a kereskedők járogatni szoktak. S hogy egyszer és másszor együtt volt eme leánnyal, a nélkül, hogy egy fillérjébe is került volna, egyre jobban annak hálójába bonyolódott; történt pedig, hogy nagy nyereséggel

eladta a gyapjút s nyomban megkapta az árát : mit is a hölgy nem ugyan tőle, hanem más valakitől nyomban megtudott s midőn egy este Salabaetto elment hozzá, a hölgy elkezdett incselkedni és huncutkodni vele, csókolgatta és ölelgette s oly tüzes szerelmet mutatott irányában, hogy az ifjú úgy érezte : ott hal meg a karjaiban a gyönyörűségtől ; és a hölgy két remekművű serlegét neki akarta ajándékozni, de Salabaetto semmi áron nem fogadta el, hiszen már egyszer és másszor összesen mintegy harminc arany forint érőt kapott tőle, holott a leányt semmiképpen nem tudta rávenni, hogy tőle akár egy garas-érőt elfogadjon. Végezetül midőn a leány jól feltüzelt az ifjút azzal, hogy szerelmesnek és bőkezűnek mutatta magát, egyszerre csak egyik szolgálója, kit erre kioktatott, szólította őt : miért is kiment a szobából s kicsinyég kint időzvéen zokogva visszatért s arccal az ágyra vetette magát s oly keserves jajveszékélést csapott, minőt asszonyféle talán még soha. Salabaetto elcsodálkozott, karjaiba vette a leányt, s vele együtt maga is sírva fakadt és szólott ekképpen :

— Ó édes szívem, mi bajod esett ily hirtelen? Mi oka vagyon eme fájdalomnak? Mondd meg hát, lelkem.

Minekutána a hölgy jó darabig kérte magát, felelt ekképpen :

— Jajjaj, édes uram, mit mondjak, mitévő legyek : eme pillanatban Messinából levelet kaptam, melyben bátyám írja, hogy adjam el vagy vessem zálogba mindenemet s nyolc nap alatt minden bizonnal küldjek néki ezer arany forintot, különben lenyakazzák s én nem tudom, mitévő legyek s honnan teremtem elő a pénzt ily hirtelen : mert ha volna még legalább két hetem, módját ejteném, hogy megkapjam valakitől, ki sokkal többel tartozik nekem, vagy eladjam valamelyik birtokomat ; de mivel nincs benne módom, inkább kívánom a halált, minekelőtte ama gyászhiót veszem.

S ekképpen szólván és nagy lelki háborgást színlelvén tovább is csak egyre zokogott. Salabaetto, kinek józan eszét a tüzes szerelem elhomályosította, szentül hitte, hogy igazak

ama könnyek, a szavak pedig még igazabbak, szólott tehát ekképpen :

— Madonna, ezer forintot ugyan nem tudnék adni neked, de ötszáz arany forintot szívesen ; szerencsére éppen ma eladtam a gyapjúmat, ami ha nem történik, egy garast sem tudnék kölcsönözni néked.

— Jaj, — szólott a hölgy — hát szükében voltál a pénznek? Hát miért nem kértél tőlem? Hiszen ha ezer forintom nincs is, százat vagy kétszázat könnyű szerrel adhattam volna: ekképpen tehát egyáltalán nem is merem elfogadni a felajánlott szívességet.

Salabaetto, ki e szavak hallatára még inkább lépre ment, mondotta :

— Madonna, nem szeretném, ha ezért lemondanál segítségemről; mivel ha nekem oly nagy szükségem lett volna pénzre, mint neked, bizony kértem volna tőled.

— Ó Salabaettóm, — felelte a hölgy, — jól ismerem, hogy irántam való szerelmed igaz és tökéletes, mivel meg sem vártad, hogy ama nagy summa pénzt kérjem tőled, hanem magad jószántából segítségemre jöttél eme nagy inségemben. És valóban e nélkül is testestül-lelkestül tiéd voltam, de ennekutána még inkább a tiéd leszek ; s mindig hálával fogok emlékezni arra, hogy neked köszönhetem bátyám életét. De Isten látja lelkemet : nem szívesen fogadom el, meggondolván, hogy kereskedő vagy, a kereskedőknek pedig minden üzletjökben szükségük vagyon a pénzre : de mivel a szükség szorongat s erős a reménységem, hogy hamarosan visszaadhatom, mégis csak elfogadom, a többit pedig, ha előbb nem tudom megszerezni, úgy teremtem elő, hogy mind eme holmimat zálogba vetem.

És könnyes szemmel ekképpen szólván Salabaettónak nyakába borult. Salabaetto vígasztalni kezdte és véle maradt éjszakára s hogy megmutassa iránta való kész hajlandóságát, nem várta meg újabb kérését, hanem elhozta neki az ötszáz fényes arany forintot, melyeket is a hölgy, szemeivel sírván, szívében kacagván, elvett tőle, Salabaetto pedig beérte a

a leánynak pusztá ígéretével. Minekutána a leány megkapta a pénzt, kezdett egyszerre más szellő fujdogálni: és holott annakelőtte Salabaetto akkor mehetett a leányhoz, mikor kedve tartotta, most egyre-másra akadt valamely ürügy, olyannyira, hogy hétszer is el kellett mennie hozzá, míg egyszer bejuthatott, de már bizony nem fogadta oly vidám arccal, annyi kedveskedéssel, annyi örömmel, mint annakelőtte. Minekutána pedig elmúlt a megszabott nap, melyen pénzét visszakapnia kellett volna s rá egy hónap, tetejében még egy hónap, bizony csak szép szó volt a fizetség. Miért is Salabaetto most már nyilván látta a gonosz néember fortélyosságát s maga ostobaságát és meggondolván, hogy akár-mivel vádolja is azt a dologban, az letagadja, minthogy a kölcsönre sem írása, sem tanúja nem volt; tehát siratta magában ostobaságát és senki előtt nem mert panaszkodni, mivelhogy egyfelől jó eleve figyelmeztették e dologban, másfelől pedig félt, hogy kicsúfolják, még pedig méltán, eme baklövése miatt. És mivel gazdáitól egymásután kapta a leveleket, hogy a pénzen vásároljon váltót s küldje el nekik, feltette magában, hogy elutazik onnét, nehogy meghagyásokat elmulasztván, hűtlen sáfárkodása kiderüljön: és hajóra szállván nem Pisába ment, hová mennie kellett volna, hanem Nápolyba. Ottan lakott amaz időben Pietro dello Canigiano kománk, a konstantinápolyi császárné öfelségének kincstartója, nagyeszű és furfangos egy ember, szívbeli jóbarátja Salabaettónak és gazdáinak: ennek, mint afféle meggondolt embernek, Salabaetto kevés napok múltán elpanaszolta, mit cselekedett s milyen szerencsétlenség érte és segítségét s tanácsát kérte, hogy miképpen élhetne meg itten, mivel erősködött, hogy esze ágában sincs visszatérnie Firenzébe. Canigiano bosszankodott az eseten és szólott ekképpen:

— Bolondot cselekedtél, léha módra viselkedtél, hűtlenül sáfárkodtál gazdáid pénzével: egyszerre nagy summa pénzt vertél el a mulatozásban: de ha már megesett, lássuk csak, mit tehetünk.

S mint afféle éles elméjű ember, nyomban kieszelte, hogy

mit kell tenniök és elmondotta Salabaettónak, kinek is tetszett a terv s hozzá is látott a végrehajtásához: s mivel neki is volt valamicske pénze, Canigianótól is kölcsönzött valamicskét, ennek fejében csináltatott sok-sok keményre tömött s erősen összekötözött bálát, vásárolt vagy húsz olajos hordót, megtöltötte azokat, az egészet hajóra rakatta és visszatért Palermóba: s minekutána megfizette a vámosoknak a járandóságot a bálákért s hasonlatosképpen a vámot a hordókért, és minden árúját befratta maga nevére, az egészet behordatta a raktárba, mondván, hogy mindaddig ezeket nem kívánja megbolygatni, mígnem megérkezik egyéb árúja, melyet vár. Midőn Jancofiore ennek neszét vette s meghallotta, hogy az, mit mostan magával hozott, jó kétezer arany forintot ér, vagy annál is többet, nem is számítván azt, mit vár s mi több mint háromezret ért, most látta, mely sovány volt előbbi aratása; miért is elhatározta, hogy visszaadja Salabaettónak az ötszázat, hogy kicsalja tőle az ötezernek java részét. Miért is magához hívatta; Salabaetto most már résen volt, de elment. A leány úgy tett, mintha sejtelve sem volna amaz árúról, melyet ez magával hozott s kitörő örömmel fogadta és szólott hozzá ekképpen:

— Ide hallgass, ha talán haragszol rám, mivel nem adtam meg pénzedet a megszabott időre . . .

Salabaetto elmosolyodott és szólott ekképpen:

— Madonna, őszintén szólván némiképpen kedvemet szegte a dolog, hiszen a szívemet is kitépném, hogy néked adjam, ha tudnám, hogy örömdre vagyon; de hadd mondjam el, mely igen megharagudtam reád. Oly nagy, oly forró szerelmem, mit irántad érezek, hogy eladtam birtokaim java részét s ide mostan annyi árút hoztam, amennyi többet ér kétezer forintnál, nyugatról pedig annyit várok, mely megint háromezret ér s boltot akarok nyitni itt e városban s szándékomban vagyon itten megtelepedni közeledben, mivel úgy érzem, hogy nincs szerelmes ember, ki oly boldog volna, amily boldog én vagyok a te szerelmedben.

Felelte erre a hölgy:

— Nézd csak, Salabaetto, mi néked jó, nékem is kedves, mivelhogy jobban szeretlek az életemnél s kimondhatatlanul örülök, hogy ama szándokkal tértél vissza, hogy itten megtelepedjél, mivel reményelem, hogy még sok boldog időt tölthetek veled; de némiképpen mentegetni kívánom magam előtted azért, hogy amaz időben, midőn innét elutaztál, néhányszor hozzám jönni kívántál s nem juthattál be s néhányszor ismét bejutottál hozzám, de nem voltam hozzád oly kedves, mint rendesen; ezenfelül pedig azért is, hogy nem adtam meg pénzedet a megszabott időre. De tudnod kell, hogy akkoriban szörnyű nagy fájdalomban és szörnyű nagy aggaságban voltam s kinek ilyen a lelke állapotja, akárhogy szeret is valakit, nem tud oly vidám arcot mutatni előtte s oly nagy figyelemmel lenni hozzá, mint az kívánná: annakutána pedig tudnod kell, hogy fölöttébb keserves dolog egy asszonynak ezer forintot felhajszolni, mivelhogy az emberek reggeltől estig hazugságokkal tartják s nem állják ígéretöket, miért is nincs más választásunk, mint hogy magunk is hazudjunk másoknak; és ez az oka, nem pedig holmi aljasság, hogy nem adtam meg pénzedet: de alig hogy elutaztál, mindjárt megkaptam s ha tudtam volna, hová küldjem, bizonyosra vedd, hogy meg is küldtem volna; de mivel nem tudtam, félretettem számodra.

S behozatott egy erszényt, melyben ugyanazon forintok voltak, miket Salabaetto adott neki, s akkor általadta Salabaettónak és szólott:

— Számold meg, vajjon megvan-e ötszáz.

Salabaettónak még életében nem volt ekkora öröme s megszámlálván a pénzt s látván, hogy csakugyan ötszáz, eltette és szólott ekképpen:

— Madonna, elhiszem, hogy igazat beszélsz és ezzel eleget tettél kötelezettségednek: és mondom néked, hogy ezért, meg irántad való szerelmemért semmi szükségedben nem kérhetsz tőlem akkora summa pénzt, mit meg ne szereznék neked, ha módomban vagyok; s ha itten dolgaimat rendbehozom, próbát tehetsz velem.

Minekutána Salabaetto ekképpen legalább szavakban felfrissítette iránta való szerelmét, kezdett megint sűrűn járogatni a leányhoz, az pedig kimondhatatlan örömmel és kedvességgel látta magánál. De Salabaetto, ki a leány csalását csalással akarta megbüntetni, egy napon, midőn a leány meghívta vacsorára és éjszakára, oly bánatosan és szomorú arccal állított be hozzá, mintha legalább is a halál révén volna. Jancofiore megölelte és megcsókolta és faggatni kezdte, mi az oka búskomorságának. Salabaetto pedig, minekutána darab ideig kérette magát, megszólalt:

— Tönkrementem, mivelhogy a hajót, melyen amaz áru volt, mit vártam, monacói kalózok elfogták és tízezer arany forintot követelnek váltságdíj fejében, melyből ezer esik reám, nékem pedig egy garasom sincsen, mivelhogy az ötszázat, mit nékem megadtál, nyomban elküldöttem Nápolyba s vásznat vettem rajta, mit ide rendeltem; s ha most eladni kívánnám itten lévő árumat, a fele árát is alig kapnám meg, mivel nincs vásár ideje; itten pedig nem ismernek még annyira, hogy olyasvalakit találnék, ki megsegítene, miért is nem tudom, mitévő legyek; már pedig ha nem küldöm rögtön a pénzt, az árumat elviszik Monacóba és soha nem kapok meg belőle semmit.

A hölgy igen bosszankodott az eseten, mivel azt hitte, hogy ekképpen mindent elveszít; miért is törte a fejét, mit tehetne, hogy az áru ne kerüljön Monacóba; mondotta tehát:

— Isten a megmondhatója, mennyire fáj nékem az eset irántad való szerelmem miatt; de mit használ ennyire búslakodnod ezért? Ha volna ennyi pénzem, Isten látja lelkemet, nyomban kölcsön adnám neked; csak hogy nincs. Igaz, hogy van itt valaki, ki a multkor megsegített amaz ötszázal, melyre még szükségem volt, de uzorakamatot kíván érte, nem kevesebbet mint harmincat százra: ha emez embertől akarod a pénzt, biztos zálogot kellene adnod s én magam is hajlandó vagyok zálogba vetni mind eme holmimat s magam személyét is, ha hajlandó kölcsönözni reá, csak hogy rajtad segítsek: de milyen biztosítékot adsz a többi summára?

Salabaetto mindjárt kitalálta, mely okból ajánlotta néki a leány eme segítséget s már tudta, hogy ő maga akarja kölcsönadni neki a pénzt: meg is örült ennek s mindenekelőtt megköszönte, annakutána pedig mondotta, hogy az uzorakamat ugyan nem riasztja vissza, mivelhogy a szükség szorongatja; annakutána pedig mondotta, hogy biztosítékul adja amaz árút, mely a vámházban vagyon és annak nevére íratja, ki a pénzt kölcsönadja neki: de a raktár kulcsát magánál akarja tartani, hogy megmutathassa portékáját, ha kívánják, meg azért is, hogy senki ne férhessen hozzá, ne cserélhesse ki s mással össze ne tévezzék. Mondotta erre a hölgy, hogy ez okos beszéd, a biztosíték pedig jó. Annakokáért másnap reggel hívatott valamely alkuszt, kiben fölötébb megbízott, s minekutána meghányta-vetette véle az esetet, adott néki ezer arany forintot, mit az alkusz kölcsönadott Salabaettónak s a vámnál maga nevére íratva mindazt, mije Salabaettónak a raktárban volt; s minekutána mind a ketten írást adtak a megegyezésről, dolgaikra mentek. Salabaetto a legelső kínálkozó alkalommal hajóra szállt az ezerötszáz arany forinttal és visszatért Nápolyba Pietro dello Canigianóhoz, honnét pontos és becsületes számadást küldött Firenzébe gazdáinak a gyapjúról, mellyel útra bocsájtották; s kifizetvén Pietrót s mindenki mást, kinek valamivel tartozott, több napokon által jól mulatott Canigianóval a becsapott szicíliai leány rovására. Mivel pedig nem akart továbbra kereskedő maradni, innét Ferrarába ment. Jancofiore, hogy sehogyan sem tudott nyomára jutni Salabaettónak Palermóban, kezdett csodálkozni és gyanút fogott; minekutána jó két hónapot várakozott és látta, hogy csak nem jön, az alkusszal kinyitatta a raktárt. S mindenekelőtt megvizsgálták a hordókat, melyek, mint hitték, teli vannak olajjal és látták, hogy bizony tengervíz vagyon bennök, legfeljebb néhány fontnyi olaj van mindegyikben fent a hordó szájánál. Annakutána kioldozták a bálákat s látták, hogy csak kettőben van gyapjú, a többi pedig kóccal van megtömve; szóval az egész mindössze nem ért többet kétszáz forintnál. Most látta Jancofiore, hogy lóvá

tették és sokáig siratta az ötszáz forintot, melyet visszaadott s még tovább az ezret, melyet kölcsönadott, gyakorta mondogtván: «Ha toszkással dolgozol akad, légy résen, szedd össze magad.» S hogy ekképpen megkárosodott és rajta szárant a csúfság, észbevette, hogy «ma nekem, holnap neked».

Midőn Dioneo bevégezte novelláját, Laretta meggondolván, hogy elérkezett ama megszabott idő, melyen túl uralkodása nem terjed, megdicsérte Pietro Canigiano tanácsát, melynek helyességét az eredmény megbizonyította és Salabaetto ravaszágát, mely a végrehajtásban ugyancsak jól bevált, annakutána pedig levette fejéről a babérkoszorút, Emilia fejére tette, s nyájasan szólott ekképpen: «Madonna, nem tudom, kegyes királynőt nyerünk-e benned, de annyi bizonyos, hogy szép királynőt nyerünk: intézd hát úgy, hogy cselekedeteid szépségedhez illendők legyenek.» S ekképpen szólván leült. Emilia nem annyira azért, hogy királynő lett, mint inkább azért, mert füle hallatára nyilvánosan megdicsérték olyasmi miatt, mire a hölgyek rendszerint leginkább vágyakoznak, némiképpen elszégyellette magát, s arca úgy elpirult, mint hajnalban a frissen fakadt rózsa. Mégis minekutána kicsinyég lesütötte szemeit s pirulása oszladozott, meghányta-vetette udvarmesterével a társaságnak ügyes-bajos dolgait és ekképpen fogott szóba: «Bájos hölgyeim, nyilván látjuk, hogy az ökrök, minekutána a napnak egy részében igában nyögvén fáradoztak, mikor kifogják őket s leveszik rólok a jármot, kedvök szerint szabadon legelésznek az erdőben; azt is látjuk, hogy ama kertek, melyekben sokféle lomb zöldel, sokkalta szebbek, mint az erdő, melyekben tölgyeknél egyebet nem láthatunk: annakokáért úgy vélem, hogy meggondolván mely sok napokon által mondottunk már novellákat szigorú törvény alatt, nekünk is szükségünk vagyunk némi szabadságra s nem csupán hasznos, hanem kívánatos is leszen új erőt gyűjtenünk, hogy a jármot újfent magunkra vegyük. Miért is, midőn holnap mulatságos elbeszéléseiteket folytatjátok, nem kívánlak benneteket valamely

különös tárgyra szorítani, hanem azt akarom, hogy ki-ki oly tárgyban mondjon novellát, mely leginkább kedvére vagy, mivel szentül hiszem, hogy ama külön-különféle tárgyak, melyek szóba kerülnek, éppoly gyönyörűséget fognak szerezni nekünk, mintha csak egyféle tárgyban beszélnének; s ha ekképpen cselekedtünk, az, ki utánunk következik a királyságban, eme felfrissülés után nagyobb biztossággal szoríthat majd vissza benneteket szokott törvényeinkre.» És ekképpen szólván mind a vacsora idejéig szabadjára engedte a társaságot. Valamennyien javallották a Királynő okos beszédjét; és felkelvén ki egy, ki más szórakozásra adta magát. A hölgyek koszorúkat fontak és játszadoztak, az ifjak játszottak és énekeltek s ekképpen töltötték az időt mind a vacsora órájáig, mely is midőn elérkezett, a gyönyörű szökőkút mellett vidáman és jó hangulatban megvacsoráztak: vacsora után pedig a szokott módon énekkel és tánccal mulatoztak. Végezetül a Királynő elődeinek példáját követvén parancsolta Pamfilónak, hogy ama dolgokon kívül, melyeket többen közülök magok jószántából énekeltek, még egyet énekeljen. Az pedig készséges hajlandósággal belekezdett, amint következik.

Oly nagy gyönyört adsz, Ámor, énnekem,
Hogy bárha lángjaid emésztnek,
Boldognak vallom mégis életem!

Oly rózsás jókedv tölti lelkem el,
Tanyája lett az olyan sok örömmek,
Hogy ott már nincsen is számukra hely,
És orcáimra is már ki-kijönnek.
Már ott is látni, szívem mily vidám,
Amért oly fenkölt célhoz juttatám,
S hogy az érzésnek, amely fölhevít,
Mi könnyű elviselnem lángjait!

Én dalban el nem mondhatom, oh Ámor,
Ez érzés bennem mily üdvöt fakaszt;
S ha tudnám is dalolni, mi e mámor,
Még akkor is jobb vón' titkolnom azt.

Ha kifecsegném, ártalmamra vón';
 S ha próbálnám is szaporítani szóm:
 Hétszám zenghetnék, mégse vón' elég.
 A századrészivel se végzenék!

Ki fogná föl, mi az, hogy a karomnak
 Pihenni sokszor ottan volt szabad,
 Ahol pihenhetett? . . . S hogy angyalomnak
 Arcára nyugtathattam arcomat?
 Minek beszélnék effelül? Hiszen
 Szavamat úgyse hinné senkisé!
 Hogy mily szerencse jutott részemül,
 Jobb, hogyha rejtem a világ elül!

Pamfilo éneke bevégeződött s annak végső sorait ugyan valamennyien híven ismételték, mégis mindenki a kelleténél feszültebb figyelemmel vigyázta a dalnak szövegét s igyekezett kitalálni, mi az, mit annak titkolnia kell, miként a dalban mondotta. És ámbár külön-különbféle találgatásokba tévedtek, senki sem jutott rá a való igazságra. De midőn a Királynő látta, hogy Pamfilo éneke bevégeződött s a hölgyek és az ifjak szerettek volna már lepihenni, parancsolta, hogy kiki nyugovóra térjen.

Végződik a Dekameron nyolcadik napja.

KILENCEDIK NAP

Végződik a *Dekameron* nyolcadik napja: kezdődik a kilencedik, melyen Emilia uralkodása alatt kiki tetszése szerint való tárgyban mond novellát, amiről éppen kedve tartja.

KILENCEDIK NAP

A hajnal, melynek ragyogása elüzi az éjszakát, már égszínkékre változtatta a nyolcadik nap halványkék mennyboltozatát s már a mezőkön felemelték fejüket a kicsiny virágok, midőn Emilia felkelvén, ugyancsak felkeltette a hölgyeket s az ifjakat. Kik is minekutána összegyülekeztek, a Királynő lassú léptei nyomán megindulván kimentek a kicsiny erdőbe, nem messzire a palotától ; s ahogy abba beértek, látták, hogy a vadállatok, őzek, szarvasok és egyebek, mivel a dühöngő döghalál miatt nem féltek a vadászoktól, nem futottak el előlük, mintha csak kiveszett volna belőlük a félelem, vagy megszelídültek volna : ők pedig hol egyikhez, hol másikhöz közeledtek, mintha meg akarnák fogni azokat s megkergették és megugratták őket s darab ideig ebben mulatoztak. De midőn a nap már magasabbra hágott, valamennyien úgy vélték, hogy jó lesz visszatérni. Mind valamennyien tölgyfalommbal koszorúzták magokat, kezeiket pedig teleszedték szagos füvekkel meg virágokkal ; s ha ki szemben jött volna velök, nem mondhatott volna egyebet, mint hogy «bizony nem veszen erőt a halál ezeken, vagy legalább is vidáman mennek a másvilágra». Ekképpen mendegéltek tehát egymásnak nyomában s megérkeztek a palotához, hol már mindent pompás rendben, szolgálkat pedig vidáman és jókedvben lelték. Ottan kicsinyég pihentek és csak akkor ültek asztalhoz, mikor előbb az ifjak és a hölgyek hat, vidámabbnál-vidámabb dalt elénekelték : minekutána pedig mind megmosták kezeiket, a Királynő meghagyása szerint az udvarmester asztalhoz ültette őket ; akkor felhordták az eledeleket s valamennyien

jó hangulatban ebédeltek ; asztalbontás után kicsinyég táncsal és muzsikával mulatták magokat s annakutána a Királynő meghagyása szerint aki akart szundítani térhetett. De midőn a szokott óra elérkezett, kiki egybegyülekezett a rendes helyen, hogy novellákat mondjanak ; hol is a Királynő Filoménára pillantván mondotta, hogy kezdje meg a mai nap novelláinak sorát ; ki is mosolyogván ekképpen fogott szóba :

ELSŐ NOVELLA.

Madonna Francescába ketten szerelmesek, Rinuccio és Alessandro, de ő egyiket sem szereti, miért is az egyiket ráveszi, hogy halott gyanánt feküdjön be egy sírba, a másikat pedig, hogy ezt az élőhalottat vigye el hozzá; de mivel egyik sem tud végére járni a dolognak, ügyesen lerázza őket a nyakáról.

Madonna, mivel neked úgy tetszik, nekem fölöttébb kedvemre vagyon, hogy én fussam az első kört a novella-mondásnak eme nyílt és szabad mezején, melyre Felséged bocsájtott bennünket, mit is ha jó szerencsével végeznek, nem kétkedem, hogy azok, kik utánam következnek, ugyancsak jól s még jobban fogják végezni. Bájos hölgyeim, gyakorta megbizonyítottuk novelláinkban, mely igen nagy a szerelem hatalma; de azért úgy vélem, hogy nem mondtunk el mindent, s nem mondhatnánk el akkor sem, ha álló esztendeig egyébről sem beszélénk, mint erről: mivel pedig a szerelem nem csupán külön-különbféle halálos veszedelmekbe sodorja a szerelmeseket, hanem arra is ráviszi őket, hogy halottak gyanánt lemenjenek a holtak lakásaiba, kedvem vagyon elbeszélni egy novellát azokon felül, melyek már elmondattak, miből nem csupán a szerelem hatalmát fogjátok megismerni, hanem azt is megtudjátok, miképpen értette a módját egy derék hölgy, hogy lerázzon nyakáról két férfit, kik nagy kelleltenségére szerelmökkel ostromolták.

Elmondom tehát, hogy Pistoja városában élt valamikor egy gyönyörű szép özvegy asszony, kibe két firenzei földink, kik számkivetésben ottan időztek s kik közül egyiknek neve volt Rinuccio Palermini, másiké pedig Alessandro Chiaramontesi, halálosan beleszeretett, a nélkül hogy egymásnak szerelméről tudtak volna, oly igen elbűvölte mind a kettőt; s

erejétől telhetőleg mindegyik abban mesterkedett, hogy megnyerje a hölgynek szerelmét. Mivel pedig eme nemes hölgyet, kinek neve volt madonna Francesca de Lazzari, sűrűn háborgatták mindketten üzenetekkel és kérésekkel, ő pedig nem egyszer meggondolatlanul meghallgatta őket, mikor bölcsen vissza akart vonulni, de sehogyan sem tudott, hogy alkalmatlankodásuktól megszabaduljon, valamely terve támadt, még pedig az, hogy kér tőlök valami szolgálatot, melyet is vélekedése szerint egyik sem tud megtenni, ámbár nem valami lehetetlen feladat; ha pedig nem teszik meg, néki tisztes oka vagy ürügye lesz rá, hogy ne hallgassa meg többé üzeneteiket; volt pedig eme terve a következő: ama napon, melyen e terve támadt, éppen meghalt Pistojában egy ember, kit, ámbár ősei nemes emberek voltak, nem hogy Pistoja, hanem az egész földkerekség leghitványabb emberének tartottak: ezenfelül életében oly torz és útálatos egy pofa volt, hogy ki nem ismerte s először meglátta, megijedt volna tőle; ezt tehát eltemették valamely sírban a ferences barátok temploma mellett; a hölgy tehát úgy vélte, hogy ez kedvező alkalmat ad néki szándoka végrehajtására. Miért is egyik szolgálójához szólott ekképpen:

— Tudod, mennyi bosszúságot és kelletlenséget okoz nekem minden áldott nap ez a két firenzei, Rinuccio meg Alessandro, az üzeneteivel: már pedig eszem ágában sincs, hogy szerelmes hajlandósággal legyek hozzájuk; hogy pedig lerázzam őket nyakamról, feltettem magamban, hogy ha már fűt-fát ígérgetnek, próbára vetem őket bizonyos dologban, melyet ugyan végre nem hajtanak, ezt biztosra veszem, s ekképpen végét vetem e kelletlenségnek; még pedig halljad, mi módon. Tudod, hogy ma reggel eltemették a ferences barátok temetőjébe Scannadiót (mivel ez volt neve ama gonosz embernek, kiről fentebb szólottunk), kitől nemhogy halálában, de életében is reszkettek e város legbátrabb emberei is, hahogy meglátták; annakokáért menj el nagy titokban előbb Alessandróhoz és szólj hozzá ekképpen: «Madonna Francesca üzeni néked, hogy itt az idő, midőn megnyerheted szerelmét,

melyre oly igen sóvárogtál s véle lehetsz, ha akarsz, még pedig ekképpen: Bizonyos okból, melyet később fogsz megtudni, egyik rokona ma éjjel elhozza házába ama Scannadio holt-tetemét, kit ma reggel eltemettek, ő pedig nem akarja bebo-csájtani azt, minthogy még holtában is fél tőle: miért is ama nagy szolgálatot kéri tőled, hogy ne terheltessél ma este első álom idején lemenned ama sírba, melybe Scannadiót eltemették és magadra vened ruháit s lefeküdnöd a helyébe, mindaddig, mígnem érted jönnek s egy szó egy hang nélkül túrni, hogy elvigyenek az ő házába; és semmi egyébbel ne törődj, a többit bízd csak rá.» És ha azt mondja, hogy meg-teszi, rendben vagyon; ha pedig azt mondja, hogy nem haj-landó megtenni, akkor mondd meg néki nevemben, hogy többé ne merjen a szemem elé kerülni s ha kedves az élete, ne merészeljen többé sem levelet, sem üzenetet küldeni nékem. Annakutána pedig menj el Rinuccio Palerminihez s szólj hozzá ekképpen: «Madonna Francesca üzeni, hogy minden-ben hajlandó kedvedet tölteni, ha megteszel néki valamely nagy szolgálatot, vagyis ma éjjel éjfél tájban elmégy ama sírhoz, melybe ma reggel Scannadiót eltemették, s akármit látsz, avagy érzel, egy szót nem szólsz, hanem vigyázatosan kiveszed koporsójából s elviszed az ő házába. Ottan majd meglátod, miért kívánja ezt s akkor megnyered tőle azt, mire vágyakozol; ha pedig nincs kedved ezt megtenned, soha többé ne merészelj levelet avagy üzenetet küldeni néki.»

A szolgáló elment mindkettőhöz s mindegyiknek a parancs szerint rendre megmondta az üzenetet. Erre pedig mindegyik felelte, hogy a hölgynek kedvéért nem hogy egy sírba, hanem még a pokolba is lemenne. A szolgáló meghozta a feleletet asszonyának, ki is leste-várta, vajjon csakugyan oly bolon-dok-e, hogy megcselekszik. Midőn tehát az éjszaka leszállt, első álom idején Alessandro Chiaramontesi ingújjra vetkőzött, s elindult hazulról, hogy elmenjen lefeküdni Scannadio helyére a sírba s útközben fölöttébb nagy szorongás támadt lelkében s ekképpen töprenkedett magában: «Ejnye, de nagy számár vagyok! Hová megyek? Mit tudom én, vajjon nem

vették-e észre eme hölgynek atyjafiai, hogy szeretem s nem gondolnak-e olyasmire, ami nem igaz, s vajjon nem ők sugalmazták-e neki eme gondolatot azért, hogy megöljenek engem a sírban? Ha pedig így volna, én megadnám az árát, de soha senki meg nem tudná a dolgot, nekik pedig a hajok szála sem görbülne meg; vagy mit tudom én, nem valamely ellenségem eszelte-e ki ellenem az egészet, kinek talán a hölgy, iránta való szerelmében, ezzel akar kedveskedni?» Annakutána pedig ekképpen töprenkedett: «De tegyük fel, hogy egyik sem igaz és hogy csakugyan a házába fognak vinni az atyjafiai; akkor is azt kell hinnem, hogy nem azért van szükségök Scannadio tetemére, hogy karjaikban tartsák, vagy a hölgynek karjaiba fektessék; sokkalta inkább azt kell hinnem, hogy meg akarják valamiképpen becsteleníteni, mivel talán életében megbántotta őket valamivel. Azt mondja a hölgy, hogy meg se mukkanjak, akármit érzek. Hát ha kitolják a szemeimet, vagy kitépik a fogaimat, vagy megcsonkítják kezeimet, vagy más efféle tréfát elkövetnek velem, mire jutok? Hát hogyan maradhatnék csendben? Ha pedig megszólalok vagy megismernek, akkor talán kárt tesznek bennem; ha pedig nem tesznek kárt bennem, akkor sem érek el semmit, mivel nem engednek a hölgygel lennem; a hölgy pedig később majd azt mondja, hogy megszegtem parancsát és soha nem tölti majd kedvemet.» És ekképp tépelődvén már abban volt, hogy hazatér: de nagy szerelme előre hajtotta ellenkező okoskodásokkal s oly nagy erővel, hogy egyszerre csak ott volt a sírnál. Melyet is nyomban felnyitott s leszállván levetkőztette Scannadiót, felöltötte annak ruháit, a sírt pedig magára zárta; s amint ott feküdt Scannadio helyében, eszébe jutott egyszerre, hogy ki is volt ez, továbbá, hogy, amint hallotta, mi minden történt már éjjel nem csupán a holtak sírjain, hanem másutt is; és egyszerre minden haja szála égnek meredt s minden pillanatban azt hitte már, hogy Scannadio felkel és ottan megfojtja. De forró szerelme erőt adott néki, hogy mindezeket, mind egyéb ijesztő gondolatjait lebírja s ott feküdvén mintha ő volna a halott, várta-várta, vajjon mi fog történni vele.

Grivot del.

Allamet Sculp.

Rinuccio, amint az éjjél közeledett, elindult hazulról, hogy véghezvigye azt, mit hölgye üzent néki; s útközben különböző-különbféle dolgok megfordultak fejében, hogy ugyan mi is történhetik vele; például, hogy Scannadio tetemével vállán az őrség kezébe kerülhet s mint boszorkány-mestert máglyahalálra ítéltetik; vagy pedig ha a dolog kitudódik, magára vonhatja a halott ember atyjafiainak gyűlöletét, s egyéb effélék, melyek már majdnem eltérítették szándokától. De annakutána megemberelte magát és szólott ekképpen: «Ejnye hát megtagadjam mindjárt a legelső dolgot, mit é nemes hölgy tőlem kíván, kit annyira szerettem és szeretek s különösképpen most, mikor hajlandóságát megnyerhetem vele? Hát ha bele kellene halmom, akkor is nekivágnék annak, mit megígértem.» S folytatván útját elérkezett a sírhoz, melyet is könnyűszerrel kinyitott. Alessandro, mikor észrevette, hogy nyitják a sírt, akármennyire vacogott is félelmében, meg sem mukkant. Rinuccio belépett, s abban a hiszemben, hogy Scannadio tetemét veszi fel, felkapta Alessandrót a lábánál fogva, kihúzta s vállaira emelvén megindult vele a nemes hölgy háza irányában; s mivel útközben sem jobbra sem balra nem nézett, egyre-másra odakoccantotta valamely ház sarkához, vagy útmenti padhoz; az éjszaka pedig oly koromsötét volt, hogy azt sem látta, hová lép. S midőn már Rinuccio ott volt a nemes hölgy kapujának küszöbénél, az pedig szolgálójával az ablakban állott, hogy lássa, vajjon hozza-e Rinuccio Alessandrót s már fente a fogát, hogy mind a kettőt elzavarja, történt, hogy a Tanács poroszlói, kik amaz utcában elhelyezkedtek, nesztelenül lesben állottak, hogy kézre kerítsenek valamely számkivetett embert, meghallván Rinuccio lábainak dobogását, nyomban elővették a lámpásukat, hogy megnézzék mi dolguk vagyon ezeknek és hová mennek és lándzsáikkal pajzsokra csapván rájok kiáltottak:

— Ki az?

Mikor Rinuccio megismerte őket, nem lévén sok ideje a hosszas töprenkedésre, ledobta Alessandrót s ahogy csak lábai bírták, elinált. Alessandro tüstént felugrott és ámbár

a halottnak ruhái voltak testén, melyek egészen a földig értek, mégis kerekét oldott. A hölgy, ki a lámpa világánál, melyet a poroszlók elővettek, tisztán látta, hogy Rinuccio a hátán hozza Alessandrót s hasonlatosképpen észrevette, hogy Alessandrón rajta vannak Scannadio ruhái, fölöttébb elcsodálkozott e két embernek bátorságán; de csodálkozás ide, csodálkozás oda, hangos hahotára fakadt, mikor látta, hogy Alessandro a földre pottyán, annakutána pedig elinalnak. S mivel fölöttébb örvendezett a dolognak illetően végén, hálát adott Istennek, hogy megszabadította ezeknek tolakodásától, visszahúzódott és bement szobájába, szolgálójával együtt mondogatván, hogy ezek ketten minden bizonynyal igen szeretik őt, mivelhogy teljesítették parancsát, miként a jelekből nyilván megmutatkozott. Rinuccio szomorkodott és átkozta balszerencsáját s hiába volt minden, nem ment haza, hanem alig hogy az őrég távozott az utcából, visszatért oda, hol ledobta Alessandrót és tapogatódzván keresni kezdte, hogy végére járjon feladatának; de hogy nem találta, abban a hiszemben, hogy a poroszlók elvitték onnét, nagy bánatosan hazatért. Alessandro, nem tudván mitévő legyen, mivel úgy sem ismerte meg azt, ki cipelte, elkeseredett balszerencsájén s ugyancsak hazatért. Midőn másnap reggel nyitva lelték Scannadio sírját s őt magát nem látták benne, mivelhogy Alessandro begurította az egyik zugba, egész Pistoja különbözőféle találgatásokba keveredett miatta s az ostobák azt rebesgették, hogy az ördögök vitték el. Mindazonáltal a két szerelmes megjelentette a hölgynek, hogy mit cselekedtek s közben mi történt s ekképpen mentegetvén magokat, hogy nem hajtották végre teljesen a parancsot, kérték bocsánatát és szerelmét. A hölgy azonban úgy tett, mintha egyiknek szavát sem hinné s kereken azt felelte nekik, hogy bizony semmit nem tesz kedvökre, mivel nem hajtották végre azt, mit tőlük kívánt; s ekképpen lerázta őket nyakáról.

MÁSODIK NOVELLA.

Valamely fejedelemasszony sebtiben felkel a sötétben, hogy szerelmesével az ágyban kapja az egyik apácát, kit bevádoltak nála; mivel pedig nála éppen egy pap van, abban a hiszemben, hogy az apácafőkötőt teszi fejére, a papnak nadrágját teszi fel: mikor pedig a bepanaszolt apáca észreveszi ezt, a fejedelemasszonyt figyelmezteti rá, mire megszabadul a büntetéstől s azontúl kénye-kedve szerint együtt lehet szerelmesével.

Filoména már elhallgatott s valamennyien magasztalták a hölgynek okosságát, mellyel lerázta nyakáról azokat, kiket nem szívelhetett, viszont pedig nem szerelemnek, hanem ostobaságnak vélték valamennyien a szerelmesek vakmerő bátorságát, midőn a Királynő nyájasan ekképpen szólott Elisához: Elisa, folytassad. Ki is tüstént ekképpen fogott szóba: Drága hölgyeim, bölcsen értette a módját madonna Francesca, mint fentebb elmondattott, miképpen szabaduljon a kellelenségtől; azonban egy ifjú apáca, kinek a szerencse kedvezett, egyetlen ügyes mondással megszabadult a fenyegető veszedelemből. S miként tudjátok, sokan vannak, kik ostoba létökre mások mesteréül és bírójául tolják fel magokat, kiket azonban a véletlen nem egyszer és méltán megszégyení, miként novellámból megismerhetitek: ekképpen esett a dolog valamely fejedelemasszonnal, kinek hatalma alatt volt amaz apáca, kiről szólani szándokomban vagyok.

Tudnotok kell tehát, hogy van Lombardiában egy jámborságáról és szentségéről fölöttébb híres kolostor, melyben egyéb apácákon kívül volt valamely nemes származású és csodálatos szépséggel megáldott leány, Isabetta nevezetű, ki midőn egy napon valamely atyjafiával beszélgetett a rácsnál, bele-

szeretett egy ifjúba, ki avval volt. Az ifjú pedig látván, mely gyönyörű az apáca, ugyancsak lángra gyulladt iránta, olvasván annak szemeiben a vágyakozást: s mindkettejük nagy gyötrelmére jó ideig teljesülés nélkül epekedtek szerelmökben. Végezetül, hogy mindketten oly igen sóvárogtak egymásra, az ifjú módját ejtette, hogy nagy titokban bejutott az apácahoz, ki is fölöttébb megörvendezett ezen s annakutána mindkettejük gyönyörúségére nem egyszer, hanem sokszor meglátogatta őt. De miközben ekképpen folytatták szerelmeskedésöket, történt egy éjjelen, hogy az ifjút meglátta a kolostornak egyik apácája, midőn Isabettához jött és tőle távozott, azok ketten pedig semmit nem vettek észre. Ez pedig elmondotta a dolgot néhány más apácának. S előbb olyképpen tervezték, hogy bevádolják a fejedelemasszonynál, kinek neve volt madonna Usimbalda, jóságos és szent asszony, mind az apácáknak s mind azoknak vélekedése szerint, kik ismerték; de annakutána elhatározták, hogy úgy intézik, hogy a fejedelemasszony rajtakapja az apácát az ifjúval, hogy ne legyen módjában letagadni a dolgot. És ebben megegyezvén éjjel-nappal megosztották egymással az örködést, hogy az apácát rajtacsípjék. Történt pedig, hogy mivel Isabetta erre nem ügyelt s az egészből mit sem sejtett, egyik éjjel magához hívta az ifjút; mit is nyomban megtudtak amaz apácák, kik erre leselkedtek. Ezek tehát alkalmas pillanatban, midőn az éjszakában már jól benne jártak, két részre oszlottak s az egyik rész őrségben állott Isabetta cellájának ajtajában, a másik pedig nagy sietve a fejedelemasszony szobájához ment; és megkopogtatták ajtaját s midőn a fejedelemasszony kiszólt, mondták neki:

— Madonna, kelj fel gyorsan, mivel észrevettük, hogy egy ifjú vagyon Isabetta cellájában.

Amaz éjszakán pedig a fejedelemasszony éppen valamely pappal mulatott, kit gyakorta elhozott magához ládában. Ennek hallatára tehát attól félt, hogy az apácák nagy sietőségökben meg buzgóságukban addig-addig döngetik majd ajtaját, hogy megnyílik, annakokáért sebtiben felkelt, s úgy

ahogy felöltözködött a sötétben s abban a hiszemben, hogy ama bizonyos meghajtogatott apáca-fátyolt fogja, melyet fejkön viseltek s főkötnök neveztek, véletlenül a papnak nadrágját kapta fel; s oly igen kapkodott, hogy a főkötnő helyett nagy vigyázatlanul a nadrágot vette fejére; akkor kisetett s maga mögött bezárván az ajtót szólott ekképpen:

— Hol vagyon emez Istentől elrugaszkodott nőszemély?

S a többiekkel együtt, kik oly tüzesen és mohón kívánták, hogy Isabettát tetten érvék, hogy észre sem vették, mi van a fejedelemasszony fején, odaért a cella ajtajához, melyet is a többiek segítségével betört: s belépvén a cellába ott lelték a két szerelmezt egymásnak karjában, kiknek szemökszájok elállt meglepetésökben s nem tudván mitévők legyenek, meg sem moccantak. Az ifjú apácát nyomban megfogták a többi apácák s a fejedelemasszony parancsára bevitték a kapitulumba. Az ifjú pedig ott maradt s felöltözködven várakozott, mi lesz a dolognak vége és feltette magában, hogy ha kedvesének valami baja esik, valamennyi apácának, ahányat csak kezébe kaphat, ellátja a baját, kedvesét pedig elviszi innét magával. Minekutána tehát a fejedelemasszony elfoglalta helyét a kapitulumban, a többi apácák füle hallatára, kik csupán a bűnösre függesztették szemöket, kegyetlenül szidalmazni kezdte azt, ahogy még nőszemélyt soha össze nem szidtak, hogy így meg úgy, mocskos és gyalázatos paráználkodásával beszennyezte a kolostornak jóhírét, ha ennek a világban híre megyen: és szidalmait kemény fenyegetésekkel tetézte. Az ifjú apáca szégyellettében és félelmében, érezvén bűnös voltát, nem tudott mit felelni, csak hallgatott s ekként szánakozást ébresztett a többiekben maga iránt; de hogy a fejedelemasszony egyre jobban belelovalta magát, az ifjú apáca felemelte szemét s meglátta, mi van a fejedelemasszonynak fején s meglátta a madzagokat is, melyek jobbról-balról lefityegtek. Miért is nyomban kitalálta, hányadán van a dolog és nekibátorodván szólott ekképpen:

— Madonna, az Isten áldjon meg, kösd meg főkötnődöt, s annakutána mondd nékem, amit akarsz.

A fejedelemasszony nem értette a dolgot, miért is szólott :

— Micsoda főköötőt, te hitvány nőszemély? Hát még van kedved mostan tréfálkozásra? Azt hiszed, oly dolog ez, melyben helye vagyon a tréfálkozásnak?

Akkor az apáca szólott ismét :

— Madonna, kérlek, kössed meg főköötödöt, annakutána pedig mondd nékem, amit akarsz.

Miért is számos apáca odatekintett a fejedelemasszony fejére, maga pedig hasonlatosképpen odanyúlt kezével s akkor észbevette, miért szólott ekképpen Isabetta. Annakokáért a fejedelemasszony meggondolván, hogy maga is éppen ebben bűnös, fontolóra vette, hogy valamennyien látták és nem lehetett takargatni a dolgot, fordított hát egyet oktatásán és homlokegyenest ellenkezőképpen kezdett szólni, mint az elején s ama tanulságot vont le, hogy nincs mód védekezni a testnek ösztökéi ellen és mondotta, hogy kiki szerezzon magának élvezetet, ha tud, de csak titokban, miként mind e mai napig művelték. És elbocsájtván az ifjú apácát, visszafeküdt a papjához, Isabetta pedig maga kedveséhez. Kit is annakutána még gyakorta elhívott magához, bosszankodásokra azoknak, kik irigykedtek reá. A többi apácák, kiknek nem volt kedvesök, tőlük telhetőleg nagy titokban ugyancsak szerencsét próbáltak.

HARMADIK NOVELLA.

Simone mester Bruno és Buffalmacco és Nello unszolására elhitei Calandrinóval, hogy teherbe esett: miért is ez a három fent mondott fickónak orvosságra kappanokat és pénzt ad és szülés nélkül megszabadul terhességétől.

Minekutána Elisa befejezte novelláját, a hölgyek mind valamennyien hálát adtak Istennek, hogy az ifjú apáca szerencsésen megmenekült irigy apáca-testvéreinek fenekedéseitől; a Királynő pedig parancsolta Filostratónak, hogy folytassa a sort; ki is nem várt egyéb parancsra, hanem ekképen fogott szóba: Szépséges hölgyeim, ama bizonyos faragatlan Marchei bíró, kiről a minap novellát mondtam, kivett a számból egy novellát Calandrinóról, melyet nektek elmondani szándékoztam. Mivelhogy pedig minden, mit róla elbeszélnek, csak gyarapíthatja vidámságunkat, mégis csak elmondom néktek azt, mi a minap eszembe jutott, ámbár már sok szó esett mind felőle, mind cimborái felől.

Már fentebb apróra elmondatott, ki volt Calandrino meg a többiek, kikről eme novellában szólani kívánok; miért is erre nem vesztegetem a szót, hanem elmondom, hogy történt, hogy Calandrinónak valamely nénikéje meghalálozott s kétszáz lirányi aprópénzt hagyott reá: miért is Calandrino mondogatni kezdte, hogy birtokot kíván vásárolni; ahány alkusz csak volt Firenzében, valamennyivel alkudozott, mintha legalább is tízezer arany forintot szánt volna a vásárra, mely pedig mindig füstbe ment, mikor a sor az árra került, melyet a birtokért kértek. Bruno és Buffalmacco megtudták a dolgot s több ízben mondogatták, hogy legokosabban tenné, ha elmulatná velök a pénzt, mint hogy birtokvásárlásban kopatja a lábát, mintha bizony agyag-golyócskákat kellene csinálnia; de nem hogy erre, hanem még arra sem tudták

rávenni, hogy legalább egyszer meghívta volna őket ebédre. Miért is, mikor éppen ezen bosszankodtak, egy napon csatlakozott hozzájuk egy festő cimborájuk, kinek neve volt Nello; akkor hármásban összedugták fejüket, miképpen ejtsék módját, hogy Calandrino költségén zsíros falatokhoz juszanak: és nem sokat teketóriáztak, hanem meghányták-vetették egymással a teendőket. Másnap tehát meglesték, mikor Calandrino távozott hazulról; még nem jutott meszsire, midőn Nello elébe állt és szólott hozzá ekképpen:

— Adjon Isten, Calandrino.

Calandrino felelte neki, hogy adjon Isten jónapot meg jó esztendő. Ennekutána Nello kicsinyég várakozott és merőn az arcába nézett. Kérdezte akkor Calandrino:

— Mit bámulsz?

Nello pedig felelte:

— Nem éreztél ma éjjel valamit? Mintha megváltoztál volna.

Calandrinón nyomban erőt vett a félsz és mondotta:

— Jajjaj, mi az? Mit gondolsz, mi bajom?

Felelte Nello:

— Ó nem azért mondom, csak mintha egészen megváltoztál volna; de talán majd csak elmúlik.

S ezzel útjára bocsájtotta. Calandrinót elfogta a szorongás, bár semmit sem érzett; hát tovább ment. De Buffalmacco, ki nem messzire volt onnét, mikor meglátta, hogy elvált Nellótól, elébe ment és köszöntötte és kérdezte, ha nem érez-e valamit. Felelte Calandrino:

— Tudom is én; épp az előbb mondta Nello, hogy mintha egészen megváltoztam volna; talán csak nincs valami bajom?

Mondotta Buffalmacco:

— De bizony hogy van valami bajod, még pedig nem is csekélység: hiszen félholtnak látszol.

Calandrino máris úgy érezte, hogy láza van. S íme akkor csatlakozott hozzá Bruno is, kinek is első szava mindjárt ez volt:

— Calandrino, milyen az ábrázatod? Mint valami halottnak az arca; mit érzel?

H. Gravé par inv.

L'empereur Sculp

Calandrino, mikor hallotta, hogy mind a három egyformán beszél, szentül bizonyosra vette, hogy beteg; és egészen megháborodván kérdezte:

— Mitévő legyek?

Felelte Bruno:

— Javallanám, hogy menj haza és fekjüdj ágyba és jól takarózzál be és küldd el a vizelletedet Simone mesternek, ki, miként tudod, jó barátunk. Ő azon nyomban megmondja, mit kell tenned s mi majd elmegyünk hozzád s ha valami elintézni való akad, majd mi elintézzük.

S minekutána Nello is hozzájok csatlakozott, Calandrínót hazakísérték; ki is halálra bágyadtan a szobába lépven szólott feleségéhez ekképpen:

— Gyere és takarj be jól, mivel igen betegnek érzem magamat.

Minekutána tehát lefeküdt, vizelletét egy cselédleánnyal elküldötte Simone mesternek, kinek boltja akkoriban a Mercato Vecchiön volt, cégér gyanánt pedig tök csüngött felette. Akkor Bruno szólott cimboráihoz ekképpen:

— Ti maradjatok itt velem, én pedig elmegyek megtudakolni, mit mond az orvos; s ha szükség lesz rá, elhozom ide.

Szólott ekkor Calandrino:

— Jaj, pajtás, igen-igen, csak menj és hozz hírt, miképpen vagy a dolog, mivelhogy valami furcsát érzek a hasamban.

Bruno tehát elment Simone mesterhez s hamarább ért oda, mint a szolgáló, ki a vizelletet vitte, és Simone mestert tájékoztatta a dologban. Miért is mikor a szolgáló megérkezett és a mester megvizsgálta a vizelletet, mondotta a leányzónak:

— Menj haza s mondd meg Calandrínónak, hogy takarózzék be jó melegen s én majd nyomban odamegyek és megmondom, mi a baja és mit kell tennie.

A leányzó ekképpen megjelentette az üzenetet és nem sok időbe telt, hogy a mester is odaérkezett Brunóval; akkor az orvos leült a beteg mellé és kezdte tapogatni az érverését és kevés idő múltán, mikor a felesége is bent volt, szólott ekképpen:

— Lásd, Calandrino, bizalmasan szólván nincs néked egyéb bajod, mint az, hogy teherbe estél.

Calandrino ennek hallatára elkezdett keservesen jajgatni s ekképpen kiáltott:

— Jajjaj! Tessa, te vagy az oka, mivel mindig te akarsz felül feküdni: úgy-e megmondtam?

Az asszony, ki szemérmes egy nőszemély volt, férje szavainak hallatára fülig pirult szégyellettében és szemét lesütvén s egy mukkot nem szólván kiment a szobából. Calandrino pedig folytatta panaszkodását szólván ekképpen:

— Ó jaj, szegény fejem; mi lesz velem? Hogyan hozom világra azt a kölyket? Hol bújik ki belőlem? Látom már, hogy az életembe kerül feleségemnek ez az örülsége, kire annyi keserűséget bocsásson az Isten, amennyi örömet én magamnak kívánok; de ha oly egészséges volnék, mint amily beteg vagyok, bizisten felkelnék s úgy eldöngölném, hogy egyetlen csontja nem maradna épségben; ámbátor úgy kell nekem, nem kellett volna megengednem, hogy rám másszon: de annyi szent, ha ebből kilábolok, tőlem akár bele is gebedhet a gerjedelmébe.

Brunónak és Buffalmaccónak meg Nellónak Calandrino szavainak hallatára oly nagy nevetnékjök támadt, hogy szinte megpukkadtak, de mégis csak túrtöztették magukat; de Simone mester oly harsányan hahotázott, hogy valamennyi fogát ki lehetett volna rántani. Végezetül aztán Calandrino az orvosnak gondjaiba ajánlotta magát s tanácsát és segítségét kérte bajában; akkor a mester szólott ekképpen:

— Calandrino, nincs okod az ijedelemre, mivel Istennek hála idejében észrevettük a bajt s ekképpen kevés napok alatt könnyű szerrel megszabadítalak tőle; de bizony pénzbe kerül.

Mondotta Calandrino:

— Jajjaj, mesterem, igen-igen, az Isten szerelmére: van itt kétszáz lírám, melyen birtokot akartam vásárolni: ha szükség van rá, vigyétek az egészet, csak ne kelljen megbabáznom, mivel nem értem a módját; meg aztán hallom,

micsoda visítózást csapnak az asszonyok szülés közben, ámbár hiszen jócskán van nekik mivel ; azt hiszem, ha nekem kellene ama fájdalokat kiállanom, előbb belehalnék, mint azt a kölyket a világra hoznám.

Akkor szólott az orvos :

— Oda se neki. Én majd főzetek neked bizonyos párolt orvosságot, mely fölöttébb jó és kellemes ital és három nap alatt felolvasztja benned az egészszet s te megint oly egészséges leszel, mint a makk ; de aztán legyen eszed s többé ne add fejedet afféle ostobaságokra. Most pedig emez italhoz szükség vagyon három pár finom kövér kappanra s egyéb apróságokra, mik hozzá kellenek ; adj tehát itt valamelyik cimborádnak öt líra aprópénzt, hogy mindent megvásároljon és küldd el az egészszet boltomba s én holnap reggel Isten nevében elküldöm neked ama párolt itókát, te pedig mindjárt igyál meg belőle jó nagy pohárral egy hajtásra.

Ennek hallatára szólott Calandrino :

— Mesterem, legyen gondod reám.

És odaadta Brunónak az öt lírát meg a többi pénzt a három pár kappanra s kérte, hogy a kedvéért vállalja e fáradságot. Az orvos pedig eltávozván főzetett néki egy kis cukros vizet s elküldötte. Bruno pedig minekutána megvásárolta a kappanokat s a mulatsághoz szükséges egyéb holmikat, az orvossal meg a cimboráival mindent fellakmározott. Calandrino három napon által itta a cukros vizet az orvos pedig meglátogatta cimboráival együtt s megtapogatván érverését mondotta néki :

— Calandrino, meggyógyultál, annyi bizonyos ; miért is most már bizvást mehetsz dolgaidra s nem kell tovább itthon kuksolnod.

Calandrino boldogan felkelt, elment dolgaira s ahol csak valakivel szóba elegyedett, éig magasztalta Simone mestert, ki őt oly gyorsan meggyógyította, midőn három nap alatt minden fájdalom nélkül megszabadította terhességétől. Bruno és Buffalmacco és Nello örvendezett, hogy sikerült fortélyosan kifogniok Calandrino fukarságán, Monna Tessa pedig, mikor a dolgot megtudta, sokat pörlekedett urával miatta.

NEGYEDIK NOVELLA.

Cecco di messer Fortarrigo mindenét eljártssza Buonconventóban, azonfelül pedig Cecco di messer Angiulieri pénzét is s egy szál ingben utána szalad s azt kiabálja, hogy amaz kirabolta őt, mire Angiulierit a parasz-
tok elfogják s akkor Fortarrigo magára ölti amannak ruháit, felszáll annak lovára s elvágat, őt magát pedig egy szál ingben ott hagyja.

Az egész társaság harsogó kacagással hallgatta Calandri-
nónak ama szavait, melyeket feleségéről mondott; de midőn Filostrato elhallgatott, Neifile a Királynő parancsára ekképpen fogott szóba: Nemes hölgyeim, ha nem esnék az embereknek sokkal inkább nehezökre értelmességöket és virtusokat megmutatni, mint ostobaságukat és gonoszságukat, sokan bizony hiába fáradoznának, hogy féket vessenek nyel-
vökre: ez pedig nyilván megtetszett Calandrino ostobaságán, kinek ahhoz, hogy meggyógyuljon oly nyavalyából, melyet csak együgyűségében hitt el, semmi szüksége nem volt arra, hogy mindenek füle hallatára elárulja felesége szeretkezésének titkait. Eme dolog pedig eszembe juttatta ennek ellenkezőjét, vagyis hogy miképpen kerekedett felül bizonyos embernek furfangja a másiknak okosságán, ennek fölöttébb nagy kárára és csúfságára; mit is kedvem vagyon elmesélni nektek.

Nem sok esztendőkkel ennekelőtte élt Sienában két meglett férfi; mindegyiknek neve volt Cecco, de az egyiké Cecco di messer Angiulieri, másiké pedig Cecco di messer Fortarrigo. Ámbátor ezek erkölcsaikre nézvéen sokban különböztek egymástól, egy dologban, tudniillik abban, hogy mindketten gyűlöltek atyjokat, oly igen megegyeztek, hogy barátságot kötöttek egymással és sülve-főve együtt voltak. De mivel Angiulieri, ki szemrevaló és úri fajta ember volt, úgy

érezte, hogy nem élhet kedvére Sienában ama jövedelemből, melyet atyja néki megszabott, mikor hírt vette, hogy az anconai tartományba érkezett a pápa követe gyanánt bizonyos bíbornok, ki néki nagy jóakarója volt, feltette magában, hogy elmegyen hozzá, bizakodván, hogy megjobbítja ekképpen sorsát. Mikor pedig ezt atyjának értésére adta, megegyezett vele, hogy egyszerre megkapja tőle azt, mit az hat hónapra néki szánt, hogy ruhát, lovat, szerszámot vásárolván, előkelő módon mehessen oda. Miközben pedig keresett valakit, kit szolgálatjában magával vihetne, neszét vette a dolognak Fortarrigo, ki azon nyomban ott termett Angiulierinél és minden erejéből kérni kezdte őt, hogy vigye magával, mivel ő szívesen lesz akár csatlósa, szolgálja, mindenegybe, még pedig fizetség nélkül, csak tartsa el. Angiulieri pedig felelte néki, hogy nem viszi magával, nem azért, mintha nem tudná jól, hogy mindennemű szolgálatra alkalmas, hanem azért, mivel játékos s ezenfelül gyakorta lerészegedik. Felelte néki Fortarrigo, hogy mind egyiktől, mind másiktól bizonynal óvakodni fog s égre-földre esküdözvén igen kötötte az ebet a karóhoz s oly esennen rimánkodott, hogy Angiulieri beadta a derekát s felfogadta. Útnak indulván tehát valamely reggelen, megállottak Buonconventóban, hogy megebédeljenek. Angiulieri ebéd után, mivel nagy volt a forróság, megvettette ágyát a fogadóban és levetközvéen Fortarrigo segedelmével lefeküdt aludni s parancsolta, hogy keltse fel, ha a hármat elütötte. Fortarrigo, miközben Angiulieri aludt, lement a kocsmába s minekutána ott kicsinyég iddógált, elkezdett játszani bizonyos emberekkel, kik is elnyerték tőle kevéske pénzét s hasonlatosképpen hamarosan elnyerték a rajta való ruhát is : miért is fölöttébb kívánczozván visszanyerni veszteségét, azon mód, ahogy volt, egy szál ingben, felment a szobába, melyben Angiulieri aludt s mikor látta, hogy mélyen alszik, kivette az erszényéből minden pénzét s a játékba visszatérvén utolsó garasig azt is elvesztette, mint a többit. Angiulieri felébredvén felkelt és felöltözködött és kereste Fortarrigot, de hogy nem lelte, gondolta magában, hogy bizonyosan

részezen alszik valahol, miként máskor is szokott. Annak-
okáért feltette magában, hogy faképnél hagyja; nyergel-
tetett, felrakatta poggyászát a lovára s elhatározta, hogy
majd szerez más szolgát Corsignanóban; mikor pedig már
indulófélben volt, ki akarta fizetni a gazdát, de nem lelte
pénzét: miért is nagy lármát csapott s az egész fogadó fel-
kavarodott, mivel Angiulieri azt mondta, hogy itten meg-
rabolták s megfenyegette őket, hogy valamennyit elfogatja
és Sienába kísérteti; hát jön ám ebben a pillanatban egy
szál ingben Fortarrigo, ki is azért jött, hogy elvigye barát-
jának ruháit, miként a pénzt is elvitte. S látván, hogy Angiu-
lieri éppen indulni akar, szólott ekképpen:

— Mi dolog ez Angiulieri? Hát már indulunk innét? Ugyan
várj kicsinyég: mindjárt jön amaz ember, ki harmincnyolc
garasért zálogban tartja zekémet: bizonyosra veszem, hogy
harmincötért is visszaadja, ha rögtön kifizetjük.

S még ekképpen folyt beszélgetésök, midőn odajött egy
ember, ki értésére adta Angiulierinek, hogy Fortarrigo csente
el a pénzt, azt is megmondván, hogy mekkora volt a summa,
melyet elvesztett. Miért is Angiulieri nagy dühös indulatban
kegyetlenül lepocskondiázta Fortarrigot s ha nem félt volna
Istentől s még inkább amaz emberektől, el is látta volna a
baját: s megfenyegetvén, hogy felkötteti nyakánál fogva,
vagy akasztófahalál terhe alatt száműzeti Sienából, felszállt
lovára. Fortarrigo, mintha Angiulieri nem is hozzá, hanem
valaki máshoz szólott volna, felelt ekképpen:

— Ej, Angiulieri, hagyjuk abba idejében ezt a pörlekedést,
hisz nem jutunk vele zöldágra; gondoljuk csak meg jól:
visszakaphatjuk harmincöt garasért ama zekét, ha rögtön
kiváltjuk, míg ellenben ha holnapra halogatjuk, nem éri be
kevesebbel harmincnyolcnál, amennyit nekem adott rá; s
ennyit csak azért tesz kedvemre, minthogy az ő tanácsa sze-
rint játszottam. Ej, hát miért ne takarítsuk meg ezt a három
garast?

Angiulieri e szavak hallatára szinte kétségbeesett, külö-
nösképpen mikor látta, hogy a körülállók mind rámeresztik

szemüket s úgy vette észre, hogy nem hiszik, hogy Fortarrigo játszotta el Angiulieri pénzét, hanem inkább hogy Angiulieri vette el Fortarrigóét, miért is ekképpen felelt neki :

— Mi közöm nékem a te zekédhez? Akasszanak fel a nyakadnál fogva! Mivelhogy nem csupán elloptad és eljátszottad pénzemet, hanem ezenfelül még feltartóztatasz útam-ban s még hozzá csúfot üzöl belőlem.

Fortarrigo továbbra is úgy tett, mintha nem is neki szólna az egész és mondotta :

— Ejnye, hát miért nem akarod megtakarítani nekem ama három garast? Nem hiszed, hogy máskor is rám szorulhatsz még? Ugyan tedd meg, ha szeretsz : minek ez a nagy sietség? Úgyis elérünk még ma estére idejében Torrenieribe. No, vedd elő az erszényedet : gondold meg, hogy felturkálhatnám egész Sienát s nem lenék még egy zekét, mely olyan jól illenék rám, mint ez : s még hogy én harmincnyolc garasért ott hagyjam ennél! Megér negyvenet s még többet is, úgy hogy kétszeresen is kárt okoznál nekem.

Angiulieri nagy indulatra gerjedt, mikor látta, hogy ez nem csupán meglopta, hanem szőszátyárkodásával még fel is tartóztatja ; nem is felelt tehát neki többet, hanem megfordult lovával s megindult Torrenieri irányában. Erre Fortarrigónak gonosz, fortélyos gondolatja támadt s azon mód egy szál ingben utána eredt : s minekutána jó két mértföldön által a nyomában szaladt a zekéért kunyorálván, Angiulieri vágta-ba vette lovát, hogy ne hallja tovább e kelletlenséget ; akkor Fortarrigo az egyik útmenti mezőn Angiulieri előtt paraszto-kat pillantott meg, kikre hangosan rájok kiáltván szólott ekképpen :

— Fogjátok meg, fogjátok meg!

Miért is azok, ki kapával, ki ásóval útját állták Angiulieri-nek, abban a hiszemben, hogy meglopta azt, ki egy szál ingben utána loholt ordítozván. És ugyan csekély hasznára volt, hogy megmondta nekik, kicsoda és miképpen történt az eset. Fortarrigo pedig utolérvén dühös ábrázattal szólott ekképpen :

— Nem is tudom, miért nem váglak agyon, te gyalázatos tolvaj, ki megszöktél a holmimmal.

És a parasztokhoz fordulván szólott:

— Ide nézzetek, atyafiak, miféle öltözetben hagyott ez engem a fogadóban, minekutána mindenét elvesztette a játékban! Bizony elmondhatom, hogy csupán Isten meg ti kegyelmetek jóvoltából szereztem vissza mindezt, miért is örökre hálával leszek hozzátok.

Angiulieri is megmondta ugyancsak a magáét, de a szavaira rá sem hederítettek. Fortarrigo tehát a parasztok segítségével lehúzta őt lováról a földre s levetköztetvén magára öltötte ruháit és lóra szállván ott hagyta Angiulierit mezítláb és egy szál ingben s visszatért Sienába, mindenféle hírsztelvén, hogy a paripát meg a ruhákat játékban nyerte Angiulieritől. Angiulieri, ki azt hitte, hogy gazdag ember gyanánt megy a bíbornokhoz Marchebe, szegényen és egy szál ingben visszabandukolt Buonconventóba és szégyellettében darab ideig nem mert visszatérni Sienába; de minekutána ruhát kapott kölcsönben, Fortarrigo gebéjén elment atyjafiaihoz Corsignanóba, kiknél mind az ideig maradt, mígnem atyja újfent megsegítette. És ekképpen Angiulieri pompás tervét megghiúsította Fortarrigo fortélyossága, ámbátor Angiulieri, mihelyt kellő időben alkalom adódott rá, keményen bosszút vett érte.

H. Grevelde. inven.

P. Hofstad. del.

ÖTÖDIK NOVELLA.

Calandrino beleszeret egy leányba ; Brunótól talizmánt kap, mellyel is midőn a leányt megéri, az vele megy ; de Calandrinos rajtacsípi a felesége és istenigazában lepocskondiázza.

Minekutána Neifile rövid novellája bevégeződött, melyen a társaság bizony nem sokat nevetett, szót sem vesztegetvén reá, a Királynő Fiammettához fordulván parancsolta, hogy mondja el novelláját, ki is nagy vidáman felelte, hogy szívesen s ekképpen fogott szóba: Nemes hölgyeim, miként az hiszem tudjátok, nincsen olyan tárgy, melyről annyit lehetne beszélni, hogy újra meg újra ne tetszenék, hahogy kellőképpen meg tudja választani az, ki beszélni kíván róla, az időt és helyet, melyet ama tárgy megkövetel. Annakokáért meggondolván, hogy miért vagyunk itten (tudniillik semmi másért, mint hogy mulassunk és szórakozzunk) úgy vélem, hogy az idő is, a hely is alkalmas minden oly dologra, mi mulatságot és szórakozást szerezhet nekünk: s lett légyen róla szó már akár ezerszer is, csak gyönyörűséget szerezhet nekünk: s újra beszélünk róla. Miért is, ámbár többször szóba kerültek közöttünk Calandrino együgyűségei, mégis, mivel valamennyi dolga mulatságos, miként az imént Filostrato mondotta, megkockáztatom az előbbieken felül még egy novellát mondani róla, melyet, ha el akarnék vagy el akartam volna térni a való igazságtól, el tudnék, vagy el tudtam volna mondani költött nevekkal is; mivel azonban az efféle eltérés a való igazságtól fölöttébb csökkenti a hallgatók élvezetét, a fent mondott ok miatt úgy fogom elmondani nektek, amint valóban megesett.

Volt egyszer egy földink, Nicolo Cornacchini, gazdag ember, kinek egyebeken kívül volt egy szép birtoka Camera-

tában, melyen előkelő és szép kastélyt építtetett és megegyezett Brunóval és Buffalmaccóval, hogy az egészet kifestik neki: ezek pedig, mivel sok volt a munka, magok mellé vették Nellót és Calandrinót és nekifogtak a munkának. Mivel pedig a házban nem volt semmi cselédség és csupán egy öreg szolgáló lakott benne házőrző gyanánt, ámbár néhány szobában voltak már ágyak s egyéb szükséges dolgok, ama fent mondott Nicolónak fia, kinek neve volt Filippo, ifjú és nőtlen ember létére gyakorta kihozott oda egy-egy nőszemélyt maga multságára, egy-két napon által magánál tartotta, annakutána pedig elküldötte. Történt egyszer, hogy elhozott oda bizonyos Nicolosa nevezetű leányzót, kit bizonyos Mangione nevezetű gyalázatos ember maga házában tartott Camaldoliban s alkalomadtán bérbe adott. Szemrevaló egy leányzó volt ez és csinosan öltözködött s a megszőrűek közül kitűnt illedelmes viselkedésével és beszédjével. Midőn tehát egy napon déltájban fehér szoknyában s fejére tűzött hajjal kijött a szobából, hogy lémenjen a kúthoz, mely a kastélynak udvarán volt, megmosni kezeit meg arcát, történt, hogy Calandrino is odament vízért és barátságosan köszöntötte a leányt. Ez viszonzta a köszöntést és rajta felejtette a szemét Calandrinón, nem ugyan huncutságból, hanem mivel úgy vette észre, hogy fura egy ember. Calandrino ugyancsak rábámult s látván mely igen csinos, kezdett tenni-venni odakint s nem ment vissza cimboráihoz a vízzel; de mivel nem ismerte a leányzót, nem mert meg szólítani. Az pedig, hogy észrevette ennek bámészkodását, maga is rá-rákacsintott, hogy ugrassa s közben egyet-egyet sóhajtott: miért is Calandrino hirtelenében belébolondult s el nem mozdult előbb az udvarból, mígnem Filippo visszahívta a leányt a szobába. Calandrino visszatért a munkához, de egyre-másra csak sóhajtozott: Bruno pedig, mivel szüntelenül figyelte, mert csoda nagy multságát lelte annak együgyűségében, észrevette ezt; miért is ekképpen tette fel a szót:

— Mi az ördög lelt, Calandrino pajtás, hogy egyre csak sóhajtozol?

Felelte Calandrino :

— Pajtás, ha valaki segítene rajtam, mindjárt semmi bajom sem volna.

— Hogy-hogy? — kérdezte Bruno.

Mire Calandrino felelt ekképpen :

— De meg ne mondd senkinek : van odalent egy leány, ki szebb, mint valami tündér, s oly szerelmes belém, hogy a szemed-szád elállna, ha látnád : az imént vettem észre, hogy vízért mentem.

— Jaj! — mondotta Bruno — vigyázz, nehogy épp Filippo felesége legyen.

Mondotta Calandrino :

— Pedig azt hiszem, hogy az, mivelhogy Filippo szólította, a leány pedig bement hozzá a szobába; de hát mi baj vagyon ebben? Efféle dolgokban a Krisztussal sem törődöm, nem hogy Filippóval. Őszintén szólván, pajtás, oly igen tetszik nekem, hogy ki sem mondhatom.

Mondotta akkor Bruno :

— Pajtás, majd én kikémlelem, hogy kicsoda ; s ha valóban Filippo felesége, két szóval rendbehozom dolgodat, mivelhogy jó barátságban vagyok vele. De mitévők legyünk, hogy Buffalmacco meg ne tudja? Mindig a nyakamon van, nem beszélhetek négyszemközt a menyecskével.

Felelte Calandrino ;

— Buffalmaccóval ugyan nem sokat törődöm, de Nellótól óvakodjunk, mivel atyjafia Tessának s minden dolgunkat elronthatja.

Mondotta erre Bruno :

— Igazad van.

Nos, Bruno tudta, kicsoda a leányzó, hiszen látta idejönni, meg Filippo is megmondotta neki. Miért is midőn Calandrino kicsinyég ott hagyta a munkát s kiment, hogy meglesse a leányzót, Bruno mindent elmondott Nellónak meg Buffalmaccónak s akkor nagy titokban megegyeztek egymással, hogy miképpen fognak cselekedni Calandinónak eme szerelmében. Mikor tehát visszatért Bruno, halkan megkérdezte :

— Láttad?

Felelte Calandrino :

— Jaj, hogyne ; én még beléhalok.

Mondotta Bruno :

— Lemegyek, megnézem, vajjon az-e, kit gondolk ; s ha valóban az, a többit bízd reám.

Bruno tehát lement s ottan lelvén Filippót meg a leányt, rendre elmondotta nekik, kicsoda Calandrino és mit mondott nekik s megegyezett velök, hogy mindegyiköknek mit kell cselekednie és mondania, hogy Calandrino szerelme révén tréfát és mulatságot szerezzenek magoknak. És visszatérvén Calandrinóhoz szólott ekképpen :

— Csakugyan az ; s éppen ezért eme dolgot nagy óvatosan kell intézni, mivel ha Filippo észreveszi, mind az egész Arno vize sem mos tisztára bennünket. Dehát mit mondjak nevedben néki, ha netalán beszélnék vele?

Felelte Calandrino :

— Istenemre, legislegislegelőször mondd meg néki, hogy ezer vékát tartogatok számára ama finom jóból, mitől az asszonyok meggömbölyödnek : annakutána pedig hogy szolgálatajára vagyok, végül pedig, hogy kíván-e valamit tőlem. Megértetted?

Felelte Bruno :

— Meg én, csak bízd rám.

Midőn tehát a vacsora ideje elérkezett s ők abbahagyták a munkát és lementek az udvarba, hol ott volt Filippo és Niccolosa, megálltak kicsinyég ottan Calandrino kedvéért. Calandrino pedig csak bámulta Niccolosát s kézzel-lábbal oly fura mozdulatokat tett, hogy a vak is észrevehette volna. Viszont a leány is elkövetett mindent, mit alkalmasnak vélt arra, hogy feltüzelje s míg Filippo, Buffalmacco meg a többiek, miként Bruno kioktatta őket, úgy tettek, mintha egymással beszélgetnének s eme dologból semmit nem vennének észre, közben kimondhatatlanul jól mulattak Calandrino kapálódzásain. De kevés idő múltán Calandrino nagy bosszúságára útnak indultak ; és Firenze felé mendegélvén szólott Bruno Calandrinóhoz ekképpen :

— Mondhatom neked : úgy olvadozik éretted, mint jég a napon : Krisztus szent testére, ha elhoznád a hegedűdet s énekelnél mellette kicsinyég szerelmes nótáidból, az ablakból is levetné magát, hogy hozzád jusson.

Szólott Calandrino :

— Igazán, pajtás? Javallanád, hogy elhozzam?

— Hogyne, — felelte Bruno.

Akkor szólott Calandrino :

— Ma nem hitted, mikor mondtam : annyi szent, pajtás, már látom, hogy akárki emberfiánál jobban véghez tudom vinni azt, amit akarok. Ki más tudta volna nyélbeütni rajtam kívül, hogy ily gyönyörű menyecskét ily hamar magába bolondítson? Ítéletnapig sem tudták volna nyélbeütni ezek a szájas sihederek, kik reggeltől napestig ide-oda szaladgálnak s ezer esztendő alatt sem tudnának összeszedni három marék mogyorót. Hát szeretném, ha látnál egyszer kicsinyég a hegedűmmel ; meglátnád, hogy elhúzom a nótáját : jegyezd meg, hogy nem vagyok vén ember, amilyenek gondolsz ; észre is vette jól a menyecske ; különben is majd még jobban észrevétem vele, ha egyszer a markomba kapom : Krisztus valóságos szent testére : úgy elhúzom a nótáját, hogy úgy jár majd utánam, mint bolond asszony a gyereke után.

— Ó, te ugyan meg fogod dögönyözni, — mondotta Bruno — mintha máris látnálak, amint ezekkel a lapát-agyaraiddal harapod picit piros száját, meg a két orcáját, mely mint két rózsa, annakutána pedig szőröstül-bőröstül felfalod.

Calandrino eme szavak hallatára úgy érezte, mintha máris ezt művelné és dalolva-táncolva oly vidáman ment előre, hogy alig fért a bőrébe. Másnap pedig elhozta hegedűjét s az egész társaságnak nagy gyönyörűségére többrendbéli dalokat muzsikált rajta. Mivel pedig gyakorta látta a leányt, kevés idő múltán oly igen ellustult, hogy már semmit nem dolgozott, hanem napjában ezerszer is odafutott, hol az ablakhoz, hol az ajtóba, hol az udvarra, hogy láthassa : a leány pedig, Bruno oktatása szerint cselekedvén, nagy ravaszul sűrűn alkalmat adott néki erre. Másfelől Bruno mindig meghozta a választ üzeneteire s viszont a leánytól is hozott néha napján üzene-

teket: mikor pedig a leány nem volt ott, pedig leginkább így történt, akkor levelet írt Calandrínónak a leány nevében s a levélben jó reménységre biztatta vágyakozását s értésére adta, hogy ő otthon van szüleinél s ez az oka, hogy mostanában nem láthatja. Bruno és Buffalmacco, kik fáradhatatlanul intézték e tréfát, Calandrino ostobaságain kimondhatatlanul jól mulattak s rávették, hogy néha elefántcsont-fésűt, néha erszényt, máskor kis kést meg egyéb efféle semmiséget vásároljon, mintha hölgye kérte volna azokat, míg ők viszonzásképpen hitvány hamisköves gyűrűket hoztak neki, melyeknek Calandrino csoda módon örvendezett. Ezenfelül pedig gyakorta fizetett nekik jó vacsorákat és tett egyéb szíveségeket, hogy minél buzgóbban intézzék dolgát. Minekutána tehát ezek álló két hónapon által ekképpen bolondították és semmit nem tettek egyebet, Calandrino látván, hogy a munka vége felé közeledik s meggondolván, hogy ha szerelme nem jut dűlőre, minekelőtte a munka bevégeződik, akkor soha életében nem is jut már, kezdte ösztökélni és siettetni Brunót. Midőn tehát a leány egyszer megint odaérkezett, Bruno előbb vele, meg Filippóval megegyezett a teendőik felől s annakutána mondotta Calandrínónak:

— Nézd, pajtás, ez a menyecske már legalább ezerszer megígérte, hogy megteszi kedvedet, holott semmit nem tesz; én azt hiszem, hogy bolonddá tart téged; miért is ha nem váltja be ígéretét, mi majd kényszerítjük rá, ha ugyan akarod, akár tetszik neki, akár nem.

Felelte Calandrino:

— Jaj, hogyne, az Isten szerelmére, csak tedd meg hamar.

Mondotta akkor Bruno:

— Hát volna-e bátorságod megérinteni őt valamely talizmánnal, melyet én adok majd néked?

Felelte Calandrino:

— De még mennyire.

— Akkor hát — szólott Bruno — hozz nekem meg nem született állat bőréből való kicsiny darab pergamentet, eleven denevért, három szem tömjént, egy szál szentelt gyertyát, a többit pedig bízd rám.

Calandrino egész este leselkedett-ügyeskedett, hogy denevért fogjon s mikor végre fogott egyet, minden egyéb holmikkal együtt elvitte Brunónak. Ki is behúzódott egyik szobába, firkantott ama pergamentre néminemű ákom-bákomokat meg varázsigéket, annakutána pedig odaadta Calandrínónak mondván:

— Calandrino, tudd meg, hogy ha megérinted a leányt ímez frással, tüstént utánad megyen s mindent megtesz, mit tőle kívánsz. Hahogy tehát Filippo ma elmegy hazulról, valami úton-módon közeledjél a menyecskéhez és érintsd meg s annakutána indulj meg ama csűr felé, mely ott van oldalvást és a legalkalmasabb hely efféle dologra, mivel soha senki feléje nem néz: majd meglátod, hogy utánad megyen oda: ha pedig ott van, akkor már bizonytal tudod, mi a dolgod.

Calandrino kimondhatatlanul boldog volt, átvette az írást és szólott ekképpen:

— Bízd rám, pajtás.

Nello, ki előtt Calandrino titkolódzott, éppúgy mulatott a dolgon, mint a többiek és ugyancsak ludas volt a csínyben: annakokáért Bruno meghagyása szerint bement Firenzébe Calandrino feleségéhez és mondotta neki:

— Tessa, emlékszel, mely igen eldöngetett téged Calandrino ok nélkül ama napon, melyen kövekkel megrakottan hazatért a Mugnone mellől; éppen azért javallanám, hogy végy bosszút rajta, ha pedig nem teszed meg, akkor nem vagyok többé sem atyádfia, sem barátod. Őkelme igen belebolondult odafenn valami nőszemélybe, aki pedig gyalázatos egy néember és sűrűn bezárkózik vele; s épp az imént is meggyeztek, hogy hamarosan találkoznak; annakokáért javallom, hogy végy bosszút, rajtakapjad és ellássad a baját.

Az asszony ennek hallatára látta, hogy fele sem tréfa, felpattant hát ültéből és szólott ekképpen:

— Ó, te akasztófavirág, hát így bánsz velem? Krisztus keresztjére, nem viszed el szárazon, megfizetek érte!

És felkapta a köpönyegét, maga mellé vette egyik szolgálóját s nem is lépésben, hanem rohanvást felment oda Nellóval. Mikor Bruno messziről jönni látta, mondotta Filippónak:

— Itt a barátunk.

Miért is Filippo odament, hol Calandrino meg a többiek dolgoztak és mondotta nekik:

— Mesterek, mindjárt be kell mennem Firenzébe: iparkodjatok munkátokban.

És eltávozván elbújt valahol, honnét láthatta, mit csinál Calandrino, őt pedig senki nem látta. Calandrino, mikor azt hitte, hogy Filippo már jó messzire jár, lement az udvarra, hol is egyedül lelte Niccolosát és beszédbe elegyedett vele; a leány is jól tudta, mi a dolga, hát a szokottnál is kezesebb volt hozzá. Calandrino tehát hozzája érintette az írást; s amint megérintette, szó nélkül megindult a csűr irányában, Niccolosa pedig nyomon követte; s mikor bent volt, magokra zárta az ajtót, átölelte Calandrinót s a földön heverő szalmára dobta és lovagülésben felpattant rá, a kezeit a vállainak támasztotta, úgy hogy az nem tudott a leánynak arcához férközni, és sóvárgó elragadtatással szemlélvén őt, szólott ekképpen:

— Ó, édes Calandrinóm, szívem-életem, lelkem, kincsem, nyugodalmam, mely nagy ideje kívántalak már keblemre ölelni téged! Te kedvességeddel megoldoztad ingem szalagját; te rabul ejtetted szívemet hegedűddel: hát csakugyan igaz, hogy itt vagy a karjaimban?

Calandrino, ki mozdulni is alig bírt, szólott:

— Jaj, édes lelkem, hadd csókoljalak meg.

Felelte Niccolosa:

— Ó, be sietsz, hadd nézzelek előbb kedvemre: hadd elégítsem meg szemeimet édes orcáddal.

Bruno meg Buffalmacco odament Filippóhoz s mind a hárman láttak és hallottak mindent. S mikor éppen Calandrino mindenáron meg akarta csókolni Niccolosát, hát akkor odaért Monna Tessa Nellóval, ki is amint odaért, szólott ekképpen:

— Esküdni mernék rá, hogy együtt vannak.

Odamentek hát a csűrnek ajtajához s az asszony dühében úgy megrázta azt, hogy kinyílt s belépvén meglátta Niccolosát Calandrinón. Mikor a leányzó az asszonyt megpillan-

Eisen inv.

NN Sculp.

totta, nyomban felugrott, kiszökött és odament Filippóhoz. Monna Tessa belekapott a körmeivel Calandrino arcába, ki még akkorra nem tudott felkelni és össze-vissza karmolta s megragadta a hajánál fogva és ide-oda ráncigálta és csak úgy dőlt belőle a szó:

— Hitvány rühes kutya, hát így bánsz velem? Vén bolond, átkozott legyen minden szavam, mellyel néked jót kívántam: azt hiszed talán, nincs elég dolgod otthon, hogy idegen szoknyák után szaladgálsz? Ez aztán a gyönyörű szerelmes! Hát nem ismered magadat, gyalázatos? Nem ismered magadat, nyomorult? Hisz akárhogy nyomkodnának, ugyan ki nem facsarnának belőled egy kanálnyi levet. Isten engem úgy segéljen, bizony akkor sem Tessa volt az, ki téged teherbe ejtett, verje meg az Isten, akárki volt is, mivelhogy bizonyára valamely Istentől elrugaszkodott ringyó, hogy ilyen magad-fajta drága kincsre kedve szottyant.

Calandrino, mikor látta betoppanni a feleségét, azt hitte, menten szörnyet hal s egyetlen szóval sem merte mentegezni magát; de azért azonmód összekarmoltan, megtépázottan, elagyabugyáltan felszedte a köpönyegét és feltápászkodott s nagy alázatosan kérlelni kezdte feleségét, hogy ne kiabáljon, ha nem akarja, hogy őt nyomban darabokra vagdalják, mivelhogy az a menyecske, ki vele volt, a ház urának felesége. Felelte az asszony:

— Bánom is én, hogy az Isten verje meg.

Bruno és Buffalmacco, kik Filippóval és Niccolosával kedvükre kacagtak az eseten, most odaléptek, mintha csak a lármára jöttek volna ki és sok huzavona után lecsillapították az asszonyságot. Calandrinónak pedig tanácsolták, hogy menjen be Firenzébe, ide pedig ne jöjjön ki többé, nehogy még Filippo, ha fülébe jut a dolog, kárt tegyen benne. Ekképpen tehát Calandrino szomorún és siralmasan, megtépázottan és összekarmoltan visszament Firenzébe s többé nem mert oda felmenni; mivel pedig feleségének nyelvelése éjjel és nappal kínoztá-gyötörte, végét vetette eme forró szerelmének, minekutána pompás mulatságot szerzett vele cimboráinak és Niccolosának meg Filippónak.

HATODIK NOVELLA.

Két ifjú éjjeli szállást vesz egy atyafinál; közülök egyik a fogadósnak leányához fekszik, a fogadósnak felesége pedig tévedésből a másik ifjúval hál. Az, ki a leánynál volt, később az apja mellé fekszik és mindent elmond neki, abban a hiszemben, hogy cimborájával beszél. Hangos pörlekedésükre az asszony észbekap, átmegy leányának ágyába s talpraesett mondással elsímítja a zúrzavart.

Calandrino most is megnevettette az egész társaságot, miként már több alkalommal: mivel azonban ímez esetéről a hölgyek többet semmit nem szólottak, parancsolta a Királynő Pamfilónak, hogy mondja el novelláját, ki is ekképpen fogott szóba: Tiszteletreméltó hölgyeim, Calandrino szerelmének, Niccolosának neve eszembe juttat egy novellát valamely más Niccolosáról, melyet kedvem vagyon elmondani, mivel abból meglátjátok, hogy valamely derék asszonyság hirtelen ötletével miképpen vette elejét nagy botránkozásnak.

Nem nagy ideje még élt a Mugnone völgyében valamely derék atyafi, ki utas embereknek pénzért enni- s innivalót szokott adni; ámbátor szegény ördög volt, a háza pedig kicsiny, néhanapján nagy szükségben szállást is adott némely ismerősének, bár nem mindenkinek. Szépasszony feleségétől két gyermeke volt: az egyik csinos és kedves, tizenöt-tizenhatesztendős hajadon leány; a másik alig egyesztendős fiúcska, kit anyja maga szoptatott. A leányra szemet vetett valamely városunkbéli csinos és kedves nemes ifjú, ki sokat járt ama vidéken s forrón megszerette a leányt. És ez, mivel fölöttébb büszke volt rá, hogy ily előkelő ifjú szereti, miközben mindenképpen azon igyekezett, hogy gyengéd pillantásokkal

megerősítse az ifjút szerelmében, hasonlatosképpen maga is beleszeretett; s mindkettejük gyönyörűségére már rég teljesedéshez jutott volna e nagy szerelem, ha hogy Pinuccio (mert ez volt az ifjúnak neve) nem félt volna attól, hogy szégyent hoz maga s a leány fejére. Mivelhogy azonban tüze napról-napra gyarapodott, Pinuccioiban elhatalmasodott a vágyakozás, hogy mégis csak találkozzék a leánnyal s az a gondolatja támadt, hogy valamiféle ürüggyel szállást veszen a leánynak apjánál, olykép vélekedvén, hogy ha ekképpen cselekszik, mivel a háznak minéműségét jól ismerte, valahogyan csak akad rá mód, hogy a leánnyal észrevétlenül együtt legyen; s ahogy ez feltámadt elméjében, azon nyomban hozzáfogott a végrehajtásához. Ő maga bizonyos Adriano nevezetű hűséges cimborájával, ki tudott szerelméről, valamely este későn két hátsalovat bérelt; ezekre feltettek két iszákot, melyeket talán szalmával tömtek meg és távoztak Firenzéből; és lóháton nagy vargabetűvel kiértek a Mugnone síkjára, mikor már leszállt az éjszaka; innen pedig, mintha Romagnából jönnének hazafelé, megfordultak, a derék atyafi házához mentek és kopogtattak annak ajtaján: ki is nyomban megnyitotta az ajtót, mivel fölöttébb jól ismerte mindkettejüket. Mondotta néki ekkor Pinuccio:

— Hallod-e, ma éjszakára szállást kell adnod nekünk: azt hittük, bejutunk még Firenzébe, de nem tudtunk eléggé sietni, úgy hogy, miként látod, csak mostan, e kései órában értünk ide.

Felelte néki a gazda:

— Pinuccio, jól tudod, mely szegényesen tudnék csak szállást adni oly előkelő uraknak, mint ti vagytok; mindazonáltal mivel e kései óra itt lepett benneteket s nincs már időtök máshová mennetek, szívesen adok nektek szállást, ahogy módomban vagyok.

A két ifjú tehát leszállt a lováról és bement a kicsiny fogadóba, hol is mindenekelőtt lovaikról gondoskodtak, annakutána pedig, mivel bőségesen hoztak magokkal enni-valót, a gazdával együtt megvacsoráztak. A gazdának pedig

csak egyetlen kicsiny szobája volt, melybe a gazda, úgy ahogy, beszorított három kis ágyat, kettőt a szoba egyik fala mellé, egyet szemben a másik falnál; a szobában pedig oly keskeny hely maradt, hogy csak éppen szűken át lehetett bújni közöttük. E három ágy közül a gazda a legtűrhetőbbet megvetette a két jóbarátnak, annakutána pedig aludni küldötte őket: kevéssel utóbb, mikor még ezek mindketten ébren voltak, bár alvást színleltek, a két megmaradt ágy közül egyikbe a gazda lefektette leányát, másikba pedig maga feküdt feleségével; ez pedig ágya mellé odahúzta a bölcsőt, melyben csecsemő fiacskáját tartotta; minekutána tehát ekképpen mindent elrendeztek, Pinuccio pedig az egészet végignézte, kis idő multán, mikor úgy vélte, hogy már valamennyien elaludtak, halkán felkelt és odament amaz ágyhoz, melyben szerelmese, a leány feküdt és melléje bújt: ki is félénken ugyan, de boldogan fogadta s élvezte véle ama gyönyörűségeket, melyekre már oly rég ideje sóvárogtak. Miközben tehát Pinuccio a leánynál mulatott, történt, hogy egy macska levert valamit, az asszony pedig felriadt s meghallotta; miért is attól tartván, hogy netalán másvalami okozta a zajt, azon meztelenül felkelt a sötétben s arrafelé ment, honnét a zajt hallotta. Adriano, ki ebből mit sem hallott, véletlenül valamely természetes szüksége okából felkelt s mikor kifelé ment, hogy elvégezze, útjában lelte a bölcsőt, melyet a menyecske oda tett; s mivel nem tudott másképpen kimenni, csak úgy, ha félreteszi, megfogta és elvitte ama helyről, hol volt s odatette maga ágya mellé; s elvégezvén azt, miért felkelt, visszatért s ügyet sem vetvén a bölcsőre, befeküdt ágyába. Minekutána az asszony keresgélt és látta, hogy az, mi leesett, nem nagy dolog, nem is gyújtott világot, hogy megnézzze, hanem összeszidta a macskát s visszament a szobába és tapogatódzván egyenest odament az ágyhoz, melyben férje aludt. De hogy nem lelte ottan a bölcsőt, szólott magában ekképpen: «Jaj, milyen ostoba vagyok! Nézze meg az ember, mit művelek! Bizony Isten kis híja, hogy bele nem feküdtem egyenest a vendégeink ágyába.»

Ezzel kissé előbbre ment s meglelvén a bölcsőt, lefeküdt amaz ágyba, melynél a bölcső állott. Adriano mellé, abban a hiszemben, hogy férje mellé fekszik, Adriano, ki még nem aludt el, mikor ezt észbe vette, szíves örömmel fogadta az asszonyt és szót sem szólván, nem is egyszer nekifeszítette a vitorlarúdját, az asszonynak nagy gyönyörűségére. Ezenközben Pinucciót elfogta a félsz, hogy netalán elalszik s rajtakapják a leánnyal; tehát minekutána kiélvezte ama gyönyörűséget, melyre sóvárgott, felkelt mellőle, hogy visszamenjen ágyába aludni; s mikor odaért és a bölcsőt ottan lelte, gondolta magában, hogy az a gazdának ágya: miért is kevéssel előbbre ment s lefeküdt a gazda mellé; az pedig nyomban felébredt, amint Pinuccio odaért. Pinuccio, abban a hiszemben, hogy Adriano mellett fekszik, megszólalt:

— Mondhatom, hogy Niccolosánál édesebb teremtés nincs a föld kerekiségén: Krisztusnak szent testére, még nem élvezett férfi asszonnyal oly gyönyörűséget, mint én övele, és mondhatom neked: azóta, hogy mellőled elmentem, legálább hatszor benn jártam a kertecskéjében.

A gazdának sehogy sem volt ínyére ez a beszéd s előbb szólott magában ekképpen: «Mi az ördögöt keres ez itten?»

Annakutána pedig nem annyira okosan, mint inkább dühösen szólott:

— Pinuccio, nagy hitványság volt ez tőled s nem tudom, miért cselekedted velem, de Krisztusnak szent testére mondom, megfizetek érte.

Pinuccio, ki nem ette kanállal a tudományt, mikor baklövését észrevette, nem igyekezett tőle telhetőleg jóvátenni, hanem szólott:

— Ugyan, hogyan fizetsz meg? Mit tehetnél ellenem?

A gazdának felesége, ki azt hitte, hogy férje mellett fekszik, szólott Adrianóhoz ekképpen:

— Jaj, hallod, miféle szóváltás vagyon vendégeink között?

Felelte Adriano nevetve:

— Csak hadd civakodjanak, verje meg őket az Isten: az este ugyan jól felöntöttek a garatra.

Az asszony, ki előbb azt hitte, hogy férje szitkozódik, most hogy Adriano hangját megismerte, nyomban észbevette, hol vagyon és kivel: miért is okos asszony léteire semmit nem szólt, hanem tüstént felkelt, fogta fiacskájának bölcsőjét s mivel a szobában koromsötét volt, találomra odavitte amaz ágy mellé, melyben leánya aludt és mellé feküdt; s mintha férjének mérgelődésére felébredt volna, szólította őt s kérdezte, mit civakodik Pinuccioval. Felelte a férj:

— Hát nem hallod, mit mond ez, hogy mit művelt ma éjjel Niccolósával?

Mondotta erre az asszony:

— Úgy hazudik, mintha könyvből olvasná, mivelhogy ugyan nem hált ökelme Niccolósával, hiszen én feküdtem mellé s azóta be sem húnytam a szememet; te pedig számár vagy, ha elhiszed neki. Ti este teleisszátok magatokat, aztán éjszaka álmodoztok s nem tudván magatokról, ide-oda mászkáltok s annakutána mindennemű fura dolgokat szimatoltok. Nagy kár, hogy ki nem törítek a nyakatokat: de mit keres ott Pinuccio? Miért nincs a maga ágyában?

Viszont Adriano, mikor észbevette, hogy az asszony mely bölcsen takargatta maga s leánya szégyenét, ugyancsak megszólalt:

— Pinuccio, százszor mondtam már, hogy ne mászkálj, mivel az a nyavalyád, hogy álmodban felkelsz s mindenféle bolondságot karatyolsz, miket igaznak vélsz, holott álmodtad; pedig ez még egyszer nagy bajba kever, gyere vissza ide, ördög szánkázza a hátad.

Mikor a gazda meghallotta azt, mit felesége mondott s azt is, mit Adriano mondott, most már csakugyan elhitte, hogy Pinuccio álmodott: miért is megragadván őt vállánál, megrázta és rákiáltott mondván:

— Pinuccio, kelj fel: menj vissza az ágyadba.

Pinuccio eszébe vette, amit beszéltek s mintha félálomban volna, kezdett tücsköt-bogarat összehadarni: ezen pedig a gazda harsányan hahotázott. Végezetül mikor érezte, hogy

rázzák, úgy tett, mintha felébredne és szólítván Adrianoót mondotta:

— Mi az, reggel van már, hogy felébresztesz?

Felelte Adriano:

— Igen-igen, csak gyere ide.

Ez tehát komédiázván s álmosnak tettetvén magát végezetül is felkelt a gazda mellől s visszafeküdt Adriano mellé. Ahogy megvirradt és felkeltek, a gazda elkezdett nevetni és csúfolkodni rajta álmai miatt. És tréfa tréfát ért, miközben az ifjak felnyergelték lovaikat, felrakták poggyászukat, ittak egyet a gazdával, annakutána pedig lóra szálltak és bementek Firenzébe, fölöttébb meglegedetten, hogy az eset megesett s hogy ekképpen esett. Annakutána Pinuccio és Niccolosa másképpen is módját ejtette a találkozásnak s a leány is égre-földre esküdözött anyjának, hogy Pinuccio csakugyan álmodott. Miért is a menyecske emlékezetébe idézvén Adriano öleléseit, méltán mondhatta, hogy csak ő egymaga volt ébren.

HETEDIK NOVELLA.

Talano di Molese azt álmodja, hogy egy farkas szétmarcangolja feleségének nyakát és arcát: óvatosságra inti az asszonyt, de az nem hallgat rá s ekképpen a dolog valóban megeshik.

Minekutána Pamfilo novelláját bevégezte s valamennyien dícsérték az asszony éberségét, parancsolta a királynő Pampineának, hogy mondja el novelláját, ki is ekképpen fogott szóba: Ennekelőtte, bájos hölgyeim, szólottunk már az álmoknak igaz jelentéséről, miből sokan gúnyt űznek; de bármennyi szó esett is már felőle, nem mulaszthatom el, hogy rövidre fogva el ne mondjam nektek, mi történt nem nagy idővel ennekelőtte valamelyik szomszéd asszonyommal, mivel nem hitt az álomnak, melyet férje felőle látott.

Nem tudom, ha ismeritek-e Talano di Moleset, e tisztos férfiút. Ez feleségül vett egy Margarita nevezetű gyönyörű szép, de módfelett kemény fejű, kiállhatatlan és makrancos leányt, ki senkinek semmiben nem tett kedvére s ő maga mindent rosszal, mit más cselekedett: és ámbátor Talano-nak kemény dolog volt ezt elviselni, mit tehetett egyebet: túrta. Történt pedig valamely éjszakán, hogy midőn Talano eme fent mondott Margarita nevű feleségével künn volt valamely falusi birtokán, álmodott s álmában látta, hogy a felesége bemegy valamely gyönyörű erdőbe, mely az ő birtokuk volt, házuktól nem messzire: s miközben ekképpen menni látta, úgy rémlett neki, hogy az erdőnek valamely rejtekéből hatalmas és dühös farkas bukkan elő, mely nyomban belekap az asszonynak nyakába és földre rántja őt, az pedig segítségért sikoltoz és igyekszik kiszabadítani magát; annakutána pedig látta, hogy kimenekül ugyan a farkasnak fogai közül, de az egész nyaka meg az arca szét van marcang-

H. Gravlot inv.

Le Aire Sulp.

golva. Másnap reggel tehát felébredvén szólott feleségéhez ekképpen:

— Asszony, ámbátor keményfejű teremtés vagy és soha sem engedtéel egyetlen jó napot is megérnem veled, mégis sajnálnálak, ha hogy valami balszerencse érne téged; annak-okaért, ha szavamat megfogadod, ma nem mozdulsz ki a házból.

Mikor pedig az asszony eme kívánságának okát kérdezte, a férje rendre elmondotta néki álmát. Az asszony pedig csak fejét rázta mondván:

— Ki rosszat kíván neked, rosszat álmodik felőled: te úgy teszed magad, mintha szörnyen aggódnál értem, de olyasmit álmodol felőlem, minek teljesülését kívánod; bizonyos, hogy vigyázni fogok magamra ma is, máskor is, nehogy örömet okozzak néked efféle vagy egyéb balszerencsémmel.

Mondotta akkor Talano:

— Biztosan tudtam, hogy ezt fogod rá mondani, mivel ez a fizetsége annak, ki vart kapart; de gondolj, amit akarsz, én csak javadra szólok és újfent tanácsolom neked, hogy ma ki ne mozdulj a házból, vagy legalább is a világért be ne menj az erdőnkbe.

Felelte az asszony:

— Jó-jó, megteszem.

Annakutána pedig ekképpen töprenkedett magában: «Lám, ez azt hiszi, hogy nagy ravaszul rámijesztett, s nem megyek ma ki az erdőbe. Biztosan találkozni akar ottan valamely feslett nőszeméllyel s nem akarja, hogy rajta kapjam. Hogyne, jó is volna ökelmének vakokkal egy tálból enni s bizony tökkelütött ostoba volnék, ha nem ismerném és hinnék neki! De annyi szent, ebből nem eszik: és nekem látnom kell, még ha egész álló napon által is ottan ácsorgok, hogy miféle huncutságban törí a fejét.» S minekutána ekképpen töprenkedett magában, férje pedig az egyik oldalon távozott a házból, ő maga távozott a másik oldalon s nagy óvatosan lépkedvén, késedelem nélkül kiment az erdőbe s annak legsűrűbb részében megbújt és figyelmesen várakozott

és mindenfelé nézelődött, ha nem lát-e jönni valakit. S miközben ekképpen várakozott és farkasra nem is gondolt, egyszerre csak a sűrű lombok közül kibukkant mellette valamely hatalmas és rettenetes farkas, ő pedig amint megpillantotta, csak alig tudott annyit mondani, hogy *Uram segíts!*, mikor a farkas máris a torkába kapott s nagy erővel megragadván cipelni kezdte, mintha holmi kis bárányka volna. Az asszonynak pedig úgy szorult a toroka, hogy sem kiáltani, sem más módon segíteni magán nem tudott: miközben tehát a farkas cipelte, bizonyosan megfojtotta volna, ha nem találkozott volna néhány pásztorral, kik addig-addig kiáltottak rá, mígnem elengedte a hölgyet; akkor a szegény szerencsétlen asszonyt a pásztorok megismerték és hazavitték, az orvosoknak pedig sok fáradozásokba került, míg meggyógyították, mindazonáltal egész nyaka s arcának egyik fele oly igen elégtelenedett, hogy az annakelőtte szép asszony most bizony csúf és torz teremtéssé lett mind egész életére. Annakokáért szégyenkezett megjelenni ottan, hol láthatták és gyakorta keservesen siratta makacsságát, miért hogy nem akart hitelt adni férje igaz álomlátásának, holott könnyű szerrel megtehetete volna.

NYOLCADIK NOVELLA.

Biondello becsapja Ciaccót egy ebédvel, miért is Ciacco nagy ravaszul bosszút áll s úgy intézi, hogy Biondellot irgalmatlanul elagyabugyalják.

A vidám társaságban mindenki egy értelemmel mondotta, hogy az, mit Talano álmában látott, nem volt álom, hanem látomás, oly hajszálnyi pontossággal valóra vált. De mikor mindenki elhallgatott, parancsolta a királynő Laurettának, hogy folytassa a sort; ki is ekképpen fogott szóba: «Éleselméjű hölgyeim, valamint azokat, kik ma előttem szólottak, szinte mind valamely már elbeszélt történet indította ma mondott novellájukra, akképpen engemet a deáknak kegyetlen bosszúja, melyet tegnap Pampinea elbeszélt, indít arra, hogy novellát mondjak egy más bosszúról, mely ugyan éppen eléggé kemény volt annak, ki elszenvedte, mégsem volt oly igen kegyetlen.

Annakokáért elmondom, hogy élt Firenzében bizonyos ember, kit mindenki Ciaccónak nevezett, kinek torkosságban nem akadt még párja a föld kerekiségén; mivel pedig vagyonából nem tudta fedezni a torkosságával járó költségeket és egyébként úri ember volt, ki bőven ontotta a tetszetős és vidám mondásokat, felcsapott, nem ugyan udvari embernek, hanem udvari mulattatónak s gazdag emberek társaságába járt, kik örömeiket lelték a jó falatokban; és gyakorta eljárogatott ezekhez ebédre meg vacsorára, akkor is, ha éppen nem hívták. Hasonlatosképpen élt amaz időkben Firenzében bizonyos Biondello nevezetű ember, fölöttébb mulatságos, a légnél is hívságosabb pöttömnyi legényke; a fején kucsma, alatta szőke nagy haj, melynek minden szála nagy rendben sorakozott; ez pedig ugyanazon mesterséget űzte, melyet Ciacco. Kit is valamely nagybőjti reggelen, midőn

a halpiacra ment, hol két óriási orsóhalat vásárolt messer Vieri de' Cerchi számára, meglátott Ciacco; ez tehát oda-lépven Biondellóhoz megszólította:

— Mit jelent ez?

Felete neki Biondello:

— Tegnap este messer Corso Donati ajándékba kapott három darab sokkal szebbet, mint ezek s még hozzá egy tok-halat, mivel azonban mind ez nem elegendő ennyi meg ennyi nemes úr megvendéglésére, megbízott, hogy vegyem még hozzá eme kettőt; eljössz?

Felelte Ciacco:

— Magától értetődik, hogy elmegyek.

Mikor pedig az időt elérkezettnek vélte, elment messer Corso házába és nála lelte néhány szomszédját, de még nem vacsoráztak. Mikor pedig a házigazda megkérdezte tőle, hogy mi járatban vagyon, felelt ekképpen:

— Messer, azért jöttem, hogy veled és vendégeiddel vacsorázzam.

Mondotta neki messer Corso:

— Isten hozott. Mivel pedig itt az ideje, menjünk vacso-rázni.

Asztalhoz ültek tehát s mindenekelőtt hoztak borsót és tonhalkolbászt, annakutána pedig sült arnoi halat, egyebet semmit. Ciacco észbe vette, hogy Biondello becsapta, miért is dúlt-fült magában s elhatározta, hogy visszafizeti neki. Midőn tehát kevés napok multán találkozott vele s az már akkorára sok embert megnevettetett eme tréfával, Biondello meglátván őt köszöntötte és nevetve megkérdezte, hogyan ízlettek messer Corso orsóhalai; Ciacco pedig felelvén mon-dotta neki:

— Nyolc nap sem telik bele és jobban meg tudod mon-dani nálamnál.

És késedelem nélkül cselekvéshez látott; búcsút vett Biendellótól, illendő fizetség fejében felbérelt valamely agya-fúrt léhűtőt, boros üveget nyomott a kezébe, magával vitte a Cavicciuli-csarnok közelébe s megmutatott néki abban

bizonyos messer Filippo Argenti nevezetű lovagot, ki hatalmas szál, izmos, erős, büszke, lobbanékony és nyugtalan ember volt s mind ebben nem akadt párja; mondotta tehát a fickónak:

— Menj ímez üveggel kezekben hozzája és mondd neki: «Messer Biondello küld engem azzal az üzenettel, hogy kér, ne terheltesd meg rubintostítani ímez üveget finom vörös boroddal, mivelhogy ő mulatni kíván kicsinyég cimboráival.» És légy résen, nehogy a kezébe kapjon, mivel akkor istenigazában ellátja a bajodat, az én dolgomat pedig megrontod.

Kérdezte a fickó:

— Mondjak még egyebet is?

Felelte Ciacco:

— Nem; csak menj; s ha ezt megmondottad neki, gyere vissza ide hozzám az üveggel s én megfizetlek.

A fickó tehát odament s átadta messer Filippónak az üzenetet. Messer Filippót, mivel hirtelen természetű ember volt, ennek hallatára elfutotta a méreg, mivel észbe kapott, hogy Biondello, kit jól ismert, csúfot üzött belőle; szólott tehát ekképpen:

— Miféle *megrubintostítások*, meg miféle *cimborák* ezek? Hogy az Isten pusztítson el mindkettőtöket.

És ezzel felpattant és kinyújtotta karját, hogy elcsípje a fickót; de ez résen volt és uccu neki vesd el magad kereket oldott és nagy vargabetűvel visszatért Ciaccóhoz, ki az egészet végignézte; és elmondotta neki, mit mondott messer Filippo. Ciacco elégedetten kifizette a fickót s nem nyugodott, mígnem összetalálkozott Biondellóval, kit megszólított ekképpen:

— Voltál a Cavicciuli-csarnokban?

Felelte Biondello:

— Nem én; miért kérdezed?

Mondotta Ciacco:

— Azért, mivel tudom, hogy messer Filippo keres és nem tudom, mit akar tőled.

Mondotta akkor Biondello:

— Jól van, úgy is arra megyek, majd szólok vele.

Tehát midőn Biondello távozott, Ciacco megindult a nyomában, hogy lássa a történeendőket. Messer Filippo nem tudván utólélni a fickót, ott maradt rettenetes dühében és gyötrődött magában, mivel a suhanc szavaiból semmi egyebet nem értett, mint hogy Biondello, Isten tudja kinek a bujto-gatására, csúfot üzött belőle. Miközben tehát ekképpen évődött magában, odaért Biondello. Az pedig, mihelyt meglátta, nyomban eléje ugrott s nagyot csapot öklével az arcába.

— Jajjaj, messer, — kiáltott Biondello — mi ez?

Messer Filippo megragadta a hajánál fogva, szétszaggatta fején a kucsmát, földre dobta a köpönyegét s páholta, ahol érte mondván:

— Gazember, majd mindjárt megtanítlak! Mit üzenetsz nekem holmi efféléket: *megrubintosítani*, meg *cimborák*? Azt hiszed kölyök vagyok, akit ugrathatsz?

És ekképpen szólván öklével, mely mintha vasból lett volna, egész arcát összezúzta, a haját össze-vissza tépázta s őt magát meghempergette a sárban, minden ruháját ronggyá szaggatta, és oly serényen munkálkodott, hogy Biondello amaz első szava után többé egyáltalán nem jutott szóhoz, nem is kérdezhetette meg, miért bántja. Annyit jól hallott ugyan, hogy *megrubintosítani*, meg hogy *cimborák*, de nem tudta, mit jelent ez. Végezetül minekutána messer Filippo istenigazában elagyabugyálta, körülöttük pedig nagy csődület támadt, nagy üggyel-bajjal kiszabadították a körmei közül, azon mód dúltan, kócosan; és megmondották neki, miért bánt el vele messer Filippo ily cudarul és szemére lobbantották, hogy miért üzent neki olyat s mondották neki, hogy elvégre jól ismerheti messer Filippót, hogy nem olyan ember, kivel tréfálkozni lehet. Biondello bömbölvén mentette magát és mondta, hogy ő ugyan messer Filippóhoz senkit nem küldött borért. Minekutána pedig némiképpen rendbe szedte magát, szomorún és bánatosan hazatért abban a meggyőződésben, hogy ez csupán Ciacco műve lehet. És mikor számos napok multán eltűntek arcáról a kék foltok,

kezdt kijárogatni hazuról s akkor történt, hogy találkozott Ciaccóval, ki is mosolyogván kérdezte tőle:

— Biondello, hogyan ízlett messer Filippo bora?

Felelte Biondello:

— Bár neked is így ízlettek volna messer Corso orsóhalai.

Akkor mondotta Ciacco:

— Csak rajtad áll; valahányszor oly jól adsz ennem, mint a multkor, én is úgy adok innod, mint mostan.

Biondello, ki jól tudta, hogy könnyebb volt Ciaccónak rosszat kívánni, mint ellene tenni valamit, kérte Istent, hogy engedje békességben élnie, s innentől fogva őrizkedett, hogy valaha még csúfot üzzön belőle.

KILENCEDIK NOVELLA.

Két ifjú tanácsot kér Salamontól; az egyik abban, hogy miképpen nyerjen szerelmet, a másik, hogy miképpen fenyítse meg akaratos feleségét. Az előbbinek feleli, hogy szeressen, a másodiknak pedig, hogy menjen a Libahídhöz.

Mivelhogy a királynő épségben kívánta tartani Dioneo kiváltságát, már csak neki magának kellett novellát mondania; minekutána tehát a hölgyek kikacagták magokat a szerencsétlen Biondellón, vidáman ekképpen fogott szóba: Kedves hölgyeim, ha józan értelemmel szemléljük a dolgok rendjét, könnyű szerrel megismerjük, hogy az asszonyoknak mind egész sokasága a szokás, a természet és a törvények által alá vagyon vetve a férfiaknak s ezeknek kénye-kedve szerint tartozik viselkedni és életét irányítani; miért is minden asszonynak, ki nyugalomban, vígasságban és békeességben kíván élni ama férfival, kihez tartozik, alázatosnak, béketűrőnek és engedelmesnek kell lennie, mindenekfelett pedig tisztességesnek: s éppen ez legfőbb és legigazibb kincse minden okos asszonynak. Ha pedig erre nem tanítanak meg bennünket a törvények, melyek minden dologban a köznek javát munkálják, továbbá a szokás, vagy például az erkölcs, melyeknek hatalma fölöttébb nagy és tiszteletes, hát nyilván megtanít rá a természet, mely testünket finomra és hajlékonyra alkotta, lelkünket félenkre és gyávára, testi erőt pedig keveset adott nekünk, adott továbbá szelíd hangot, tagjainknak bájos mozdulatokat, melyek is mind bizonyosságot tesznek, hogy szükségünk vagyon másoknak vezetésére. Kinek pedig szüksége vagyon arra, hogy segítsék és vezessék, józan ész szerint tartozik alávetni magát kormányzójának, engedelmeskedni neki és tisztelni őt. És kik legyenek a mi kormány-

Eisen v.w.

Tardieu Sculp.

zóink és segítőkink, ha nem a férfiak? Tehát a férfiaknak tartozunk alájok rendelni magunkat, minden erőnkben tisztelvényeket; ha pedig valamely nő ettől eltér, vélekedésem szerint nem csupán kemény feddésre, hanem szigorú fenyítésre méltó. Eme szemlélődésre pedig, melyet már gyakorta végeztem magamban, az imént újból rávitt Pampinea novellája Talano makrancos feleségéről, kinek Isten megadta ama fenyítést, melyet férje megadni nem tudott; és vélekedésem szerint, miként már mondtam, mind ama nők, kik fittyet hányanak arra, mit a természet, a szokás és a törvények kívánnak tőlök, tudniillik, hogy kedvesek, jóságosak és engedékenyek legyenek, méltó a legkeményebb és legszigorúbb fenyítésre. Miért is kedvem vagon elmesélni nektek Salamon tanácsát, mivelhogy hasznos orvosság ez meggyógyítani az efféle nőket eme nyavalyájokból. De kinek nincs szüksége emez orvosságra, ne vegye magára e beszédet, ámbátor a férfiak egyre-másra használják eme közmondást: Jó lónak, rossz lónak sarkantyú való, jó asszony, rossz asszony csak verve jó. Ha ki eme szavakat tréfásan kívánná értelmezni, minden nő könnyűszerrel megvallaná, hogy igazak; de akkor is igaznak kell venni, mondom én, ha komoly értelemben vesszük. A nők természettől fogva mind valamennyien ingatagok és állhatatlanok, miért is illendő bottal büntetni azokat, kik túlságosan kirúgnak a nekik szabott korlátokból, hogy megjavítsák rosszaságukat; s megérdemlik a botot azok, kik nem hágnak által a korlátokon, hogy erősítse és elrémítse őket, hogy virtusokat támogassuk. De nem vesztegetem tovább a kenetes beszédet, hanem rátérek arra, mit elmondani szándékozom; elmondom tehát, hogy:

minekutána világszerte elterjedt Salamon csodálatos bölcsességének híre, hasonlatosképpen ama készséges hajlandóságának híre, hogy kinek-kinek megmutatta eme bölcsességét, ki maga tapasztalásából megbizonyosodni kívánt felőle, a világnak különb-különb részeiből sokan sereglettek hozzája tanácsért legfogasabb és legkétségesebb ügyes-bajos dolgaik-

ban; s a többiek között, kik hozzája mentek, útnak indult egy dúsgazdag nemes ifjú, kinek neve volt Melisso, Lajazzo városából, hol született és lakott. És midőn Jeruzsálem felé lovagolt, történt, hogy Antiochiából távozván, bizonyos József nevezetű ifjúval lovagolt egy darabon, ki ugyanodá volt menendő, hová ő maga; s miként már szokások utas embe reknek, beszédbe elegyedett vele. Minekutána pedig Melisso megtudta Józseftől, hogy miféle rendű-rangú ember és hová valósi, megkérdezte, hová megyen és mely okból; mire felelte József, hogy Salamonhoz megyen, tanácsot kérni tőle, mit műveljen feleségével, kihez fogható nyakas és gonosz indulatú asszony nincs több a világon s kit sem könyör géssel, sem hízelkedéssel, sem egyéb módon nem tud leszoktatni nyakasságáról. S annakutána József is megkérdezte a másiktól, honnan való és hová megyen és mely okból; mire felelt Melisso ekképpen:

— Én Lajazzóból jövök s valamint neked megvan a magad baja, nekem is megvan a magamé: én gazdag ifjú vagyok és arra költöm vagyonomat, hogy lakomákat rendezek és vendégül látom földijeimet; s fura és érthetetlen dolog, hogy mindez hiába: egyetlen emberre sem akadtam még, aki szeretne; s azért megyek oda, ahová te mégy, hogy tanácsot kérjek: miképpen lehetne elérnem, hogy szeressenek.

Tehát kettesben poroszkált tovább a két útitárs és Jeruzsálembe érkezvén fogadta őket Salamonnak egyik ország-nagya és a király elébe vezette őket, kinek Melisso kevés szóval elmondotta panaszát. Salamon pedig felelte néki:

— Szeress.

S minekutána ekképpen szólt, Melissót nyomban kivezették s akkor József mondotta el, hogy mi járatban vagyon. Ennek pedig Salamon csupán ennyit felelt:

— Menj a Libahídhöz.

S minekutána ekképpen szólott, hasonlatosképpen Józsefet is kése dem nélkül elvezették a király színe elől. S találkozván Melissóval, ki várakozott reá, elmondotta néki, milyen feleletet kapott. Fontolóra vetvén tehát eme szavakat, nem tud-

ták megérteni, sem magok ügyére vonatkoztatni, vagy valamely tanúságot meríteni belőle; tehát abban a hiszemben, hogy póruljártak, útnak indultak vissza hazájokba. S minekutána néhány napig úton voltak, valamely folyóhoz érkeztek, melyen szép híd vezetett keresztül; s mivel éppen teherhordó öszvérek meg lovak karavánja haladt által rajta, várakozniok kellett az átkeléssel, mígnem azok mind által mentek. S mikor már majdnem mind odaát voltak, volt ott véletlenül egy öszvér, mely megbicsakolta magát, mit is gyakorta látunk, és semmi áron egy tapodtat nem akart tovább menni: miért is az egyik hajcsár fogott egy botot s előbb csak úgy enyhén veregetni kezdte, hogy meginduljon. De az öszvér hol jobbra, hol balra tért az úton, néha pedig hátra felé húzódott, de előre menni a világ minden kincséért nem akart: annakokáért a hajcsárt szörnyű indulat fogta el s kezdte a bottal rettentesen döngetni, hol a fejét, hol az oldalát, hol a vékonyát, de mind hiába. Miért is Melisso és József, kik az egészet végignézték, többször is odaszóltak a hajcsárnak:

— Hallod-e te bitang, mit művelsz? Agyon akarod verni azt az állatot? Miért nem próbálsz meg csendesesen, szépszerével vezetni? Akkor hamarébb megindulna, mint erre a botozásra.

Felelte erre a hajcsár:

— Ti ismeritek a lovaitokat, én meg ismerem az öszvéremet; csak bízzatok rám, majd én elbánok vele.

És ekképpen szólván újból elkezdte döngetni és jobbról-balról úgy összeverte, hogy az öszvér megindult s ekképpen mégis csak a hajcsár kerekedett felül. Midőn tehát a két ifjú már indulófélben volt, József megkérdezett egy atyafit, ki a hídnak fejénél üldögélt, hogy mi a neve eme hídnak. Kinek is az atyafi felelt ekképpen:

— Messer, ennek a neve Libahíd.

Józsefnek ennek hallatára eszébe jutottak Salamon szavai és mondotta Melissónak:

— Ammondó vagyok, pajtás, hogy bizonyosan jó és igaz ama tanács, melyet Salamon adott nekem, mivel nyilván

megismerem, hogy nem tudtam kellőképpen megverni feleségemet, de ez a hajcsár megmutatta, mit kell cselekednem.

Innen kevés napok múltán Antiochiába érkezvén, József vendégül tartotta magánál Melissót, hogy megpihenjen nála néhány napig: s minekutána az asszony kellő tisztességgel fogadta őket; mondotta neki a férje, hogy készíttesse a vacsorát oly módon, mint Melisso rendeli; ki is látván, hogy ezzel Józsefnek kedvére teszen, kevés szóval megmondotta kívánságát. Az asszony, miként annakelőtte szokta, nem úgy készíttette el azt, ahogy Melisso kívánta, hanem éppen ellenkező módon; ennek láttára József mondotta nagy mérgesen:

— Hát nem megmondta, mi módon készítted el a vacsorát?

Az asszony nagy hetykén feléje fordult és szólott:

— Hát ez meg már micsoda? Ejha, miért nem eszel, ha ehethnéked van? Ha másképpen is mondta, nekem így tetszett elkészíttetnem; ha tetszik jó, ha nem tetszik, hagyj ott.

Melissónak szeme-szája elállt az asszony feleletére és bizony rosszalotta. József pedig annak hallatára szólott ekképpen:

— Asszony, te még mindig olyan vagy, amilyen voltál; de hidd meg nekem, elveszem tőle a kedvedet.

És Melissohoz fordulván szólott ekképpen:

— Barátom, mindjárt meglátjuk, milyen volt Salamon tanácsa; de kérlek, ne vedd zokon, hogy végig kell nézned és vedd tréfának, amit művelek. Hogy pedig netalán meg ne gátolj benne, jusson eszedbe, mit felelt nekünk a hajcsár, mikor öszvérjén megesett szívünk.

Felelte neki Melisso:

— Én vendéged vagyok s annakokáért eszemben sincs megváltoztatnom szándokodat.

József valamely fiatal tölgyfáról görcsös botot vágott s bement a szobába, hová felesége, dühében felkelvén az asztaltól, nagy duzzogva behúzódott: és megragadván hajánál fogva térdre nyomta és kezdte rettenetesen naspágolni ama fent mondott bottal. Az asszony előbb sikoltozott, annakutána pedig fenyegetődött; de látván, hogy József csak nem

hagyja abba, már egészen össze-vissza verve az Istenre kérte, hogy ne üsse agyon, mondván ezenfelül, hogy soha többé nem cselekszik akarátja ellenére. De mind hiába: József csak nem hagyta abba s újra meg újra még dühösebben verte roppant erővel hol a hátát, hol a csípejét, hol az oldalát, olyannyira, hogy szinte a csontjait összetörte és csak akkor hagyta abba, mikor belefáradt: és egy szó mint száz, nem volt a jó asszonynak egyetlen csontja, egyetlen porcikája, mit meg ne nyomorított volna. Ezt elvégezvén odalépett Melissóhoz és mondotta neki:

— Holnap majd meglátjuk, hogyan vált be ama tanács, hogy *«Menj a Libahídhhoz!»*

Akkor megpihent kicsinyég és megmosván kezeit, megvacsorázott Melissóval s mikor ideje elérkezett, nyugalomra tértek. A szegény asszony nagy ügyel-bajjal feltápászkodott a földről s ágyára vetette magát, hol úgy ahogy lefeküdt, másnap pedig már hajnalban felkelt s megkérdezte Józseftől, hogy mit készíttessen reggelire. Akkor az összerosolyogván Melissóval, megüzente neki s mikor ideje elérkezett, lementek és látták, hogy az asszony mindenről pompásan és rendben gondoskodott: miért is fölöttébb magasztalták ama tanácsot, melyet első pillanatban félreértettek. Midőn pedig Melisso kevés napok multán távozott Józseftől és megtért otthonába, elmondotta valamely bölcs embernek, hogy milyen tanácsot kapott Salamontól, az pedig mondotta neki:

— Énnél jobb és igazabb tanácsot nem is adhatott volna neked. Tudod, hogy nem szeretsz senkit s hogy mind ama szolgálatoakat és szívességeket, melyeket teszel, nem mások iránt való szeretetből, hanem hivalkodásból teszed. Tehát szeress, miként Salamon mondotta neked s akkor téged is szeretni fognak.

Tehát ekképpen nyerte el büntetését a nyakas hölgy, a férfit pedig mindenki szerette, mihelyt ő is szeretett másokat.

TIZEDIK NOVELLA.

Don Gianni varázslatot végez Pietro koma kívánságára, hogy ennek feleségét kancává változtassa; és mikor arra kerül a sor, hogy a farkat is rávarázsolja, Pietro koma belszól, hogy neki nem kell a fark s ezzel elrontja az egész varázslatot.

Ama novella, melyet a Királynő elmondott, némi zúgolódást támasztott a hölgyekben, az ifjakat pedig megneveltette; de minekutána elcsendesedtek, Dioneo ekképpen fogott szóba: Bájos hölgyeim, számos fehér galamb között jobban kiemelkedik a fekete hollónak, mint valamely hófehér hattyúnak szépsége és hasonlatosképpen sok bölcs ember között valamely kevésbé bölcs nem csupán jobban kiemeli amazok szellemének ragyogását és szépségét, hanem egyúttal megnöveli a vidámságot és mulatságot is. Annakokáért, mivel ti fölöttébb okos és jóerkölcsű hölgyek vagytok, annál jobban meg kell becsülnötök engem, ki inkább együgyű vagyok, mint okos, mivel fogyatékoságom révén a ti jelességetek csak jobban tündöklök, mintha jelesb volnék s ekképpen ti jelességeteket elhomályosítanám; következésképpen, hogy megmutassam, milyen vagyok, nagyobb szabadságot kell nékem engednetek és nagyobb türelemmel kell meghallgatnotok, mit novellámban elmondani szándékozom, mint ha bölcsőbb volnék. Elmondok tehát nektek valamely nem nagyon hosszú novellát, melyből megismeritek, mely szöges gonddal meg kell tartani azoknak meghagyásait, kik valamely dolgot varázslat erejével végeznek s hogy mely igen elront a legkisebb hiba is, mit ebben elkövetnek, mindent, mit a varázsló végezett.

Észtendőknék előtte élt Barlettában bizonyos Don Gianni nevezetű pap, ki mivel szegény volt az eklézsia, hogy életét

fenntarthassa, kancáját megrakta portékával s járta az apuliai vásárokat és vett és eladott. És ekképpen kóborolván, meleg barátságot kötött bizonyos Pietro da Tresanti nevezetű emberrel, ki szamarával ugyancsak ezt a mesterséget űzte, kit is hajlandósága és barátsága jeléül apuliai szokás szerint csupán Pietro komának nevezett; ezt tehát, valahányszor Barlettába érkezett, mindig magával vitte a plébániájára és magánál tartotta szálláson és erejétől telhetőleg vendéglelte. Másfelől Pietro koma, bár földhöz ragadt szegény ember létére csupán kicsiny házikója volt Tresantiban, melyben alig fért el maga, meg szép fiatal felesége, meg a szamara, mégis, valahányszor Don Gianni Tresantiba érkezett, magával vitte házába és a Barlettában élvezett szíves vendéglátás viszonzásaképpen erejétől telhetőleg vendéglelte. De szállás dolgában, mivelhogy Pietro komának csupán egyetlen kicsiny ágya volt, melyben maga aludt csinos feleségével, nem tisztelhetette meg a papot kedve szerint; s bizony Don Gianninak, minekutána annak kancáját bekötötte a szűk istállóba a maga szamara mellé, be kellett érnie ama csekély szalmával, melyet a kanca mellett a földre szórt neki. A menyecske tudván, mely igen megtisztelte urát a pap Barlettában, már többször is, midőn a pap hozzájok jött, a szomszédasszonyához akart menni aludni, kinek neve volt Zita Carapresa di Giudice Leo, hogy a pap férjével aludjék az ágyban és ezt sokszor mondotta a papnak is, de ez soha nem fogadta el; egyik ilyen alkalommal pedig mondotta a menyecskének:

— Gemmata komaasszony, ne törődj velem, mivel én jól érzem ott magamat, hiszen ha kedvem szottyán, a kancámat csinos leányzóvá változtatom és mulatok vele s amikor akarom, megint kancává változtatom, miért is meg nem válnék tőle.

A menyecskének elállt szeme-szája s elhitte neki; megmondotta urának is s hozzátette:

— Ha oly igen jó barátod, mint mondod, miért nem kéred meg, hogy tanítson meg ama varázslatra, hogy engemet kancává változtathass, s ekképpen samárral meg lóval

űzhessed mesterségedet, hiszen akkor kétannyit keresnénk, mikor pedig hazatérnénk, megint asszonnyá változtathatnál, amilyen most vagyok.

Pietro koma, ki tökkelütött egy ember volt, mindent elhitt és javallotta a tervet és ahogy csak tőle tellett, unszolni kezdte Don Giannit, hogy tanítsa meg eme mesterségre. Don Gianni mindenáron igyekezett kiverni annak fejéből ezt az ostobaságot, de hogy nem boldogult vele, szólott ekképpen:

— Hát jó, ha mindenáron akarod, holnap reggel, mint rendesen, korán kelünk s én megmutatom neked, hogyan kell ezt végezni. Mondhatom, hogy az egészben a legnehezebb a farkat rávarázsolni, amint majd meg is látod.

Pietro koma meg Gemmata komaasszony alig tudtak aludni amaz éjjel (oly epekedve várták a varázslatot) s alig hajnalodott, felkeltek és szólították Don Giannit, ki is felkelvén, egy szál ingben bement Pietro koma szobájába és szólott ekképpen:

— Tudom, hogy senkinek a világon meg nem cselekedném ezt rajtatok kívül; de mivel mindenáron akarjátok, megteszem: fő dolog, hogy mindent megtegyetek, amit mondok, ha azt akarjátok, hogy sikerüljön.

Azok felelték, hogy mindent megtesznek, amit mond; miért is Don Gianni fogott egy gyertyát, markába nyomta Pietro komának és mondotta neki:

— Figyeld meg jól, mit cselekszem, s jól elmédbe vésd, amit mondok és vigyázz, hahogy nem akarod elrontani az egészet, hogy akármit látsz vagy hallasz, egy árva szót ne szólj; és kérjed Istent, hogy jól rátehessem a farkat.

Pietro koma tehát fogta a gyertyát s felelte, hogy annak rendje-módja szerint fog cselekedni. Annakutána Don Gianni mondotta Gemmata komaasszonynak, hogy mezítelenre vetközzék s négykézláb a földre álljon kancák módjára és ugyancsak oktatta, hogy bármi történik is, meg se mukkanjon; s akkor kezével érintette arcát és fejét és szólott ekképpen:

— Ez legyen szép kancafej.

És haját érintvén szólott:

Boucher au.

Le Mire Saup.

— Ez legyen szép kancasörény.

Annakutána karját érintvén mondotta:

— Ez legyen szép kancacomb meg kancaláb.

Annakutána mellét érintette s mikor érezte, mely gömbölyded és kemény, felébredt és feltámadt az, mire rá sem olvasott; s akkor szólott:

— Ez legyen szép kancaszügy.

És hasonlatosképpen cselekedett a hátával, hasával, csipejével, vékonyával és combjaival. Végezetül pedig, mikor már egyéb nem volt hátra, csak a farok, fölemelte az ingét, fogta az ültetőfát, mellyel embereket szokott plántálni s belenyomván az arra rendelt barázdába, szólott ekképpen:

— Ez legyen szép kancafark.

Pietro koma, ki mindedig feszülten figyelmezett mindenre, mikor a varázslatnak eme végét látta, ez már sehogyan sem volt ínyére, tehát megszólalt:

— Jaj, don Gianni, ne legyen farka, ne legyen farka!

Mivel pedig kibuggyant már a gyökérnek ama nedvessége, melytől minden palánta növekedik, don Gianni kivonta az ültetőfát és szólott:

— Jaj, Pietro koma, mit cselekedtél? Nem megmondtam, hogy meg se mukkanj, akármit is látsz? Már majdnem készen volt a kanca, de mivel elkottyantottad magadat, mindent elrontottál s most már semmiképpen nem lehet újra megcsinálni.

Felelte Pietro koma:

— Bánom is én; nekem nem kellett az a farok: miért nem mondtad nekem, hogy csináljam én? Meg különben is túlságosan mélyen illesztetted rá.

Mondotta Don Gianni:

— Mivelhogy első ízben nem tudtad volna úgy ráilleszteni, mint én.

A menyecske eme szavak hallatára felállott és jóhiszemben mondotta férjének:

— Ébadta számarra! Miért rontottad el magad dolgát is, enyémet is? Hát láttál már kancát farok nélkül? Szegény

ördög vagy, de Isten engem úgy segítjen, megérdemelnéd, hogy még szegényebb légy.

Mivel tehát Pietro koma beleszólt, most már nem volt rá mód a menyecskét kancává varázsolni; az tehát kellenül és bánatosan felöltözködött, Pietro koma pedig, mint annakelőtte, csak a szamarával folytatta régi mesterségét és Don Giannival elment a bitontói vásárra, de soha többé nem kért tőle efféle szívességet.

Ki még valaha nevetni fog e novellán, könnyen elképzelheti, mennyit nevettek rajta a hölgyek, kik jobban megértették, mintsem Dioneo kívánta. De mivel a novellák bevégeződtek és a nap is nyugovóra hajolt, a Királynő, tudván, hogy uralkodásának vége elérkezett, felkelt, levette fejéről a koszorút, feltette Pamfilo fejére, mivel immár ő volt az egyetlen, ki még nem részesült tisztességben és mosolyogván, szólott ekképpen: «Uram, kemény feladat vár reád, mivel-hogy utolsó létedre jóvá kell tenned az én hibáimat meg a többiekét, kik előtted bírták e méltóságot; adja meg neked ehhez Isten ő kegyelmét, miként nekem megadta ama kegyelmet, hogy királlyá tehettelek.» Pamfilo boldogan fogadta a megtiszteltetést és felelt ekképpen: «Virtusod s mind többi alattvalóim virtusa teszi, hogy én is dicséretet fogok aratni, mint előttem a többiek.» És elődeinek példájára az udvarmesterrel meghányta-vetette mind a szükséges dolgokat, annakutána pedig a várakozó hölgyekhez fordult és szólott: «Szerelmes hölgyeim, hogy némiképpen pihentessétek erőiteket, e mai napon volt királynőnk, Emilia, bölcsen rátok hagyta, hogy arról mondjatok novellát, miről éppen kedvetek tartja. De mivel már kipihentétek magatokat, úgy vélem, hogy jó lesz visszatérnünk szokott törvényünkhöz; miért is kívánom, hogy ki-ki gondolkodjék rajta, hogy holnap olyan emberekről mondjon novellát, kik nagylelkűen vagy nemesen cselekedtek valamit a szerelemben vagy más egyéb dologban. Efféle beszédek és cselekedetek a ti fogékony lelketeket minden bizonnal nemes cselekedetekre fogják tüzelni: hogy a

mi életünk, mely halandó testünkben bizony rövidre vagyon szabva, dicsőséges hírünkben örökre fennmaradjon ; ezt pedig nem csupán óhajtania, hanem minden erejével keresnie és művelnie kell mindenkinek, ki nem csak hasának él, miként az oktalan állatok.» Tetszett e tárgy a vidám társaságnak, mely mostan az új Király engedelmével egy szálíg felkelt ültéből s akkor ki-ki a rendes szórakozásokra adta magát, ki-ki arra, mire kedve leginkább vonta s ebben voltak mind a vacsora idejéig. Akkor pedig jókedvben egybegyülekeztek s minekutána nagy buzgón és rendben felszolgálták nekik a vacsorát, asztalbontás után felkeltek a szokott táncra ; s el-énekelték számtalan dalt, melyeknek dallama nem volt ugyan valami mesteri, de szava annál élvezetesebb ; és akkor parancsolta a Király Neifilének, hogy egyedül is énekeljen egyet. Ez tehát csengő és vidám hangon késedelem nélkül elkezdte, amint következik :

Tavasznak jöttén fű, fa hogyha zsendül,
Rózsás a kedvem tőle, s ajkamon
A szerelemről sok jó nóta zendül.

Járok-kelek a réten s mindenütt
Élnézem a sok tarka kis virágot,
Pirost, fehérét meg bíborszínűt,
S nagyon szép rózsát s liljomot ha látok,
Annak szép orcájára gondolok,
Ki rabjaként bír s mindig bírni fog,
Kinek a kívánsága volna bármi,
Egy volna vágyam csak : kedvébe' járni!

S ha lelek ollyat, melyről azt hiszem,
Valamiképen az ő képe mása :
Letépem, csókolom szerelmesen,
Élmondva, mi a szívem óhajtása.
Kelyhébe súgom, bennem mi tüzel,
S füzérbe kötözöm a többivel,
S hajamból egy pár selymes szőke szál
Sodródik rájuk mint arany fonál..

És akkor nemcsak az az örömöm,
 Mit szép virágban bárki fia lelhet,
 De azt is vélem, hogy élembe jön,
 Ki felgyullasztá bennem a szerelmet.
 Beszívni koszorúmnak illatát
 Kimondhatatlan üdvösséget ad ;
 A sóhajtásom, az szól róla csak,
 Virágaim mint boldogítanak.

De sóhajtásom nem gyász sóhaja,
 Nem bú-követként száll a levegőben :
 Csak sóvár lelkem édes óhaja,
 Mit kedvesemhez küldök epedően.
 Tán hozzá ér e hírnök idején
 S ő abb' a nyomba' elindul felém,
 Megértve, mit e sóhaj esdekel :
 «Kétségbe hogy ne essem, oh jövel!»

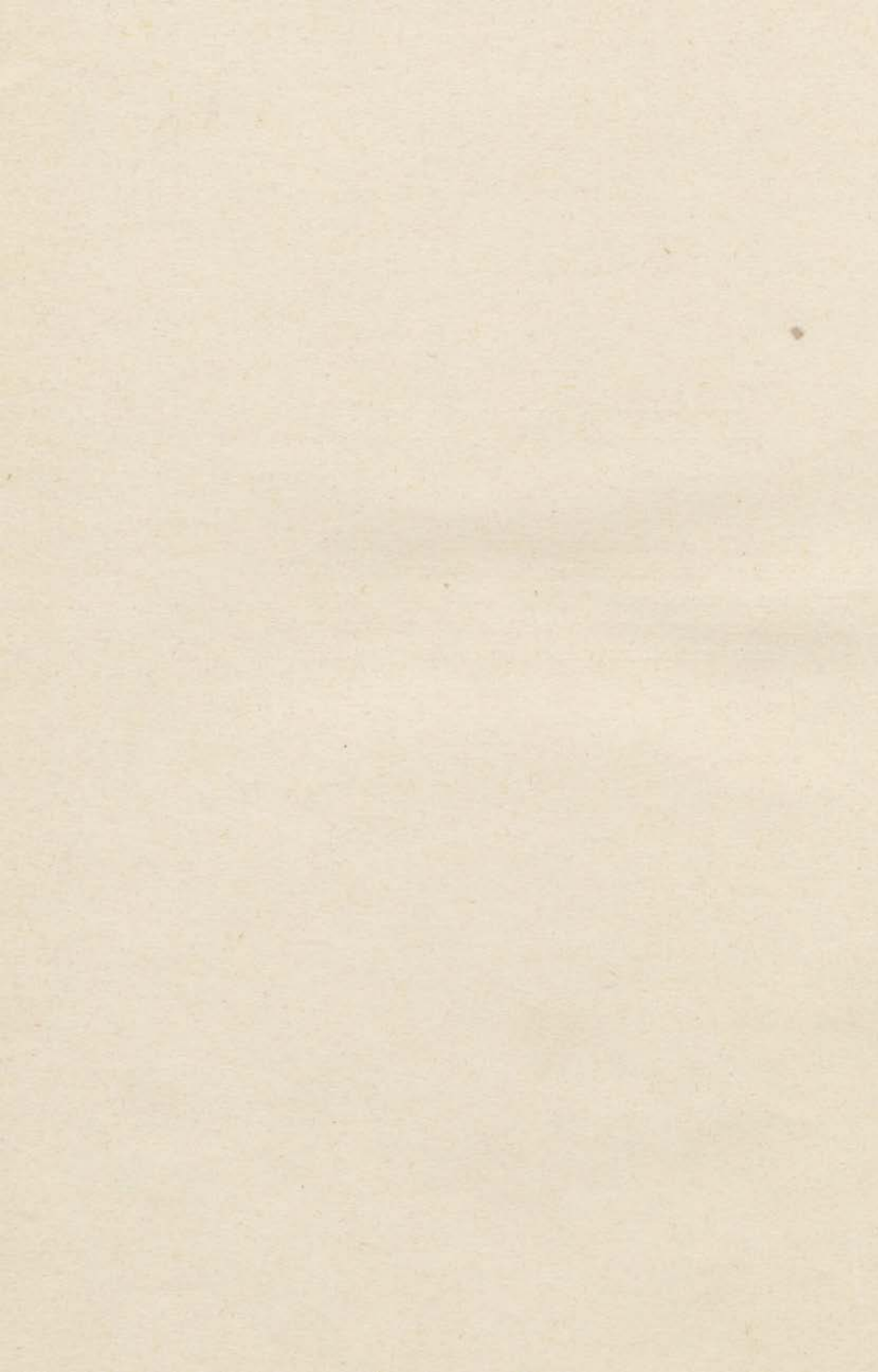
A Király s mind a hölgyek fölöttébb dicsérték Neifile dalát: melynek végeztével, mivel már jól benne jártak az éjszakában, parancsolta a Király, hogy mind reggelig ki-ki nyugovóra térjen.

Vegződik a Dekameron kilencedik napja.

TIZEDIK NAP

Végződik a *Dekameron* kilencedik napja: kezdődik a tizedik, melyen Pamfilo uralkodása alatt oly emberekről folyik a szó, kik nagylelkűen vagy nemesen cselekedtek valamit a szerelemben, vagy más egyéb dologban.

TIZEDIK NAP

Még vöröslött nyugaton egy-egy kicsiny felhő, de keleten már valamennyinek széle oly ragyogón fénylett, mint az arany, amint a nap sugarai mind közelebb értek hozzájuk és rájuk tűztek; akkor Pamfilo felkelvén, hívatta a hölgyeket és az ifjakat. Egybegyülekeztek tehát valamennyien s tanácsot tartottak, hová mehetnének szórakozni; s a Király lassú léptekkel megindult Filomena és Fiammetta kíséretében, a többiek pedig mind valamennyien nyomon követték és sokat beszélgetvén, kérdezgetvén s felelgetvén egymásnak jövődő életök felől, séta közben jó messzire jutottak: minekutána pedig a nap magasra hágott és kezdett már forrón sütni, viszatértek a palotába és ottan a kristályvizű kútnál kimosatták poharaikat s kinek kedve tartotta, ivott keveset, majd pedig a kertnek kellemes árnyékában mind az ebéd idejéig szórakoztak. Minekutána pedig megebédeltek és szundítottak rendes szokásuk szerint, a Király parancsára egybegyülekeztek s akkor parancsolta a Király Neifilének, hogy mondja az első novellát; ki is vidáman ekképpen fogott szóba:

ELSŐ NOVELLA.

Valamely lovag a spanyol király szolgálatában áll; de úgy érzi, hogy nem nyer tőle méltó jutalmat, miért is a király biztos próbával megbizonyítja neki, hogy nem ő a hibás benne, hanem a lovagnak balszerencséje; annakutána pedig dúsán megajándékozza.

Fölöttébb nagy kitüntetésnek veszem, nemes hölgyeim, hogy Királyunk éppen engem választott, ki elsőnek szóljak oly magasztos tárgyban, minő a nagylelkűség; mert valamint a nap szépsége és ékessége az egész mennyboltozatnak, akkép-pen a nagylelkűség fényessége és ragyogása minden más jelességnek. Elmondok tehát e tárgyban egy novellát, mely vélekedésem szerint fölöttébb illedelmes s melyet bizonynal hasznatokra válik elmétekbe vésnetek.

Tudnotok kell tehát, hogy egyéb vitéz lovagok közt, kik nagy idő óta itten éltek városunkban, volt egy, talán a legkülönb, messer Ruggieri de Figiovanni, gazdag és büszke úr, ki fontolóra vetvén a toscanai életmódot és erkölcsöket, látta, hogy ha itt marad, alig-alig vagy sehogy sem tudja virtusát megbizonyítani, miért is feltette magában, hogy bizonyos időre szolgálatába áll Alfonso spanyol királynak, kinek híres, neves vitézsége az időkben elhomályosította minden más nemes urak vitézségének hírét. És nagy pompás fegyverekkel-paripákkal és kísérettel elment Spanyolországba, hol is a király nagy kegyesen fogadta. Tehát messer Ruggieri ottan időzván, nagy úri életmódján és csodálatos hadi tettein hamar idő múltán megismerszett, mely derék egy vitéz. S minekutána már nagy ideje ottan mulatott, gyakorta szemlélvén a királynak cselekedeteit, úgy vette észre, hogy az sűrűn adományoz hol ennek, hol amannak várakat és városokat és

Gravé par Del.

L'Empereur Scip.

uradalmakat, még pedig csekély bölcsességgel, mivel oly embereknek adta mind ezt, kik nem érdemelték meg; mivel pedig ő maga, holott annak tartotta magát, aki valóban volt, semmit nem kapott, úgy érezte, hogy csorba esett hírénevéen: feltette hát magában, hogy eltávozik onnét s kérte a királyt, hogy elbocsátaná. A király megadta néki az engedelmet s ajándékozta neki egyik legjobb és legszebb hátság öszvérét, melynek messer Ruggieri nagyon megörült, mivel hosszú utazásra készülődött. Ennekutána meghagyta a király valamely értelmes apródjának, hogy olyképpen, amint legjobbnak véli, ejtse módját, hogy Ruggierivel együtt utazék, de az ne vegye észre, hogy őt a király küldötte és jól megjegyezzen mindent, mit a lovag mond, hogy annakutána meg tudja jelenteni; másnap pedig adja által a lovagnak a parancsot, hogy térjen vissza a királyhoz. Az apród résen volt s amint messer Ruggieri távozott a városból, nyomban nagy ügyesen hozzá csatlakozott és azt füllentette neki, hogy Itáliába megyen. Miközben tehát messer Ruggieri öszvérjén üggett, melyet a király ajándékozott neki, az apród pedig mellette s külön-különbféle dolgokról beszélgettek, reggel kilenc óra tájban szólott ekképpen:

— Úgy vélem, jó volna, ha pihenőt adnánk ez állatoknak, hogy trágyázzanak.

Betértek hát egy istállóba s ott mind az állatok trágyáztak, csak az öszvér nem. Tovább ügettek tehát, miközben az apród szüntelenül figyelmeztetett a lovag szavaira, s valamely folyóhoz érkeztek, ottan pedig megítatván állataikat, az öszvér a folyóba trágyázott. Messer Ruggieri ennek láttára szólott ekképpen:

— Ejnye te dög, az Isten verjen meg, épp olyan vagy, mint a gazdád, ki nékem ajándékozott.

Az apród megjegyezte e mondást és ámbár sok egyéb mondását megjegyezte, egész napon által véle lovagolván, egyetlen más szavát nem hallotta, melyben a lovag nem magasztalta volna égis a királyt: miért is másnap reggel, midőn nyeregbe ültek, hogy Toscana felé induljanak, az apród

átadta néki a királynak parancsát, melynek erejénél fogva messer Ruggieri nyomban visszafordult. Midőn pedig a király megtudta, mit mondott az öszvérre, magához hivatván, vidám arccal fogadta s megkérdezte, vajjon miért hasonlítottá őt az öszvérhez, avagy az öszvért hozzá. Felelte messer Ruggieri nyílt tekintettel:

— Felséges uram, azért hasonlítottam hozzád, mivel-hogy valamint te ottan adsz adományt, ahol nem illendő és ahol illendő volna, ottan nem adsz, akképpen ez is, ahol illendő lett volna, ottan nem trágázott, ahol pedig nem volt illendő, ott igen.

Mondotta akkor a király:

— Messer Ruggieri, abban, hogy néked nem adtam adományt, holott sokaknak adtam, kik hozzád képezt semmit érő emberek, nem én vagyok a hibás, mintha talán nem ismertelek volna meg a legderekből lovag gyanánt, ki méltó minden adományra, hanem balszerencséd, mely nem adott nékem módot rá: hogy pedig igazat szólottam, nyilván megbizonyítom neked.

Felelte néki messer Ruggieri:

— Felséges uram, nem azért háborgok én, hogy nem kaptam tőled adományt, mintha azért kívántam volna azt, hogy vagyonomat gyarapítsam, hanem azért, mivel semmiképpen nem tettél bizonyosságot virtusomról: mindazonáltal menteséged vélekedésem szerint helytálló és tisztos és kész vagyok megsejmelni azt, mit parancsolsz, ámbátor bizonyosság nélkül is igaznak veszem szavadat.

Vezette tehát őt a király valamely nagy terembe, melybe már jó eleve adott parancsa szerint két hatalmas bezárt ládát helyeztek és az udvari népségnek füle hallatára szólott hozzá ekképpen:

— Messer Ruggieri, eme ládák egyikében vagyon koronám, királyi pálcám és almám és megszámlálhatatlan gyönyörűséges öveim, csattjaim, gyűrűim és minden egyéb drágaságom: a másik pedig szízig tele vagyon földdel: válasszad tehát egyiket s amelyet választottál, legyen a tiéd és majd

meglátod, ki volt háládatlan te vitézséged iránt: én-e avagy balszerencséd.

Messer Ruggieri, mikor látta, hogy a király ekképpen kívánja, választotta az egyiket, a király pedig parancsolta, hogy felnyissák s akkor látta, hogy az bizony színiig tele vagyon földdel. Mosolyogván szólott akkor a király:

— Nyilván láthatod, messer Ruggieri, hogy igazat szólottam balszerencsédéről; de vitézséged megérdemli, hogy szembeszálljak balszerencséd hatalmával. Tudom, hogy nincs szándokodban spanyollá válnod, miért is nem akarok néked sem várakat, sem városokat adományozni, hanem azt akarom, hogy csak azért is legyen tiéd ama láda, melyet a szerencse megtagadott tőled, hogy elvihessed országodba s földi-jeid előtt méltán eldicsekedhessél vitézségeddel, melyről ím ez ajándékaimmal bizonytságot tettem.

Messer Ruggieri elfogadta a ládát s ily fejedelmi ajándékhoz illendő módon megköszönte a királynak, magával vitte és boldogan hazatért Toscanába.

MÁSODIK NOVELLA.

Ghino di Tacco elfogja Clugny apáturát és meggyógyítja gyomrának nyavalyáját, annakutána pedig szabadon bocsátja. Ez pedig visszatérvén a római udvarba, Ghinót megbékélteti Bonifác Pápával, ki őt ispó-tályos lovaggá teszi.

Minekutána magasztalták Alfonso királynak a firenzei lovag iránt mutatott bőkezűségét, a Király, kinek a novella különösképpen megnyerte tetszését, parancsolta Elisának, hogy folytassa a sort, ki is nyomban ekképpen fogott szóba: Bájjos hölgyeim, csak dicséretre méltó és nemes cselekedet, ha egy király bőkezű s bőkezűségét olyanul gyakorolja, ki őt szolgálta: de mit mondjunk, ha meghalljuk ama történetet, hogy egy pap csodálatos nagylelkűséget tanúsított oly ember iránt, kit bizvást üldözhetett volna s bizony ezért senki nem vetett volna rá követ? Bizonyára azt kellene mondanunk, hogy ha a királynak cselekedete virtus volt, a papé viszont csoda, mivelhogy a papok, valahányan vannak, zsugoribbak az asszonyoknál és halálos ellenségei mindennemű nemeslelkűségnek. És ámbátor minden ember természettől-fogva kíván bosszút venni az elszenvedett bántalmakért, a papok, miként látjuk, sokkalta mohóbban lihegnek bosszúért, mint más emberek, ámbátor béketűrést prédikálnak és fölöttébb javallják a bántalmak megbocsájtását. Ezt pedig, vagyis hogy miképpen volt nagylelkű valamely pap, nyilván megismerhetitek novellámból, amint következik.

Ghino di Tacco, ki durvasága és rablásai miatt messze földön hírhedt ember volt, minekutána Sienából a Santa Fiore grófok ellensége gyanánt számkivetették, fellázította Radicofanit a római Egyház ellen és ott tanyát ütött s

mindenkit, akit arra vitt útja, kiraboltatott martalócai-val. Történt, hogy midőn nyolcadik Bonifác volt a római pápa, udvarába érkezett Clugny apátja, ki mindenek hiedelme szerint a világ egyik leggazdagabb fő papja volt; s midőn ottan elrontotta gyomrát, az orvosok javallották neki, hogy menjen a sienai fürdőbe, hol is minden bizonnal meggyógyul. Miért is megnyervén a pápa engedelmét s mit sem törőd-
 vén Ghino rossz hírével, nagy pompás készüléssel, poggyászszal, lovakkal és cselédséggel útnak indult. Mikor Ghino di Tacco hírét vette jövetelének, kivetette hálóját és az apáturat valamely szorosban mind egész szolgálta népével és holmijával bekerítette s egyetlen kis inasa sem siklott ki kezei közül. Ennek végeztével egyik legügyesebb emberét erős kísérettel küldötte az apátúrhoz, kinek is, az ura nevében, nagy udvariasan mondotta, hogy ne terheltesék Ghino várában megszállania. Ennek hallatára az apátúr nagy dühös indulattal felelt, hogy bizony nem teszi, mivelhogya semmi dolga Ghinóval; hanem bizony tovább megyen és szeretné látni, ki állhatná útját. Felelvén néki a követ, alázatos hangon mondotta:

— Messer, te olyan helyre kerültél, hol a mindenható Istenen kívül senkitől nem félünk s hol a tilalmak és kiközösítések magok is mind ki vannak közösítve; miért is legokosabban teszed, ha Ghinónak kedvére cselekszel e dologban.

Miközben e szavakat váltották, ama helyet egészen körül fogták a martalócok; miért is az apátúr látván, hogy övéivel együtt foglyul esett, nagy méltatlankodás közben megindult a követtel a kastély irányában s vele mind egész kísérete és poggyásza; s minekutána leszállt, Ghino parancsa szerint egészen egyedül bezárták a palotának valamely sötét és kényelmetlen kis szobájába, holott minden többi emberét rangjok szerint nagy kényelmesen elszállásolták a kastélyban, a lovakat s mind az egész poggyászt biztonságba helyezték és semmihez nem nyúltak. Ennek végeztével Ghino bement az apátúrhoz és mondotta neki:

— Messer, Ghino, kinek vendége vagy, amaz üzenettel

küld hozzád, hogy kegyeskedjél megmondani neki, hová mégy és mely okból.

Az apátúr okos ember létére levetközte büszkeségét s elmondotta, hová mégy és mely okból. Ghino ennek hallatára távozott tőle s feltette magában, hogy fürdő nélkül meggyógyítja és parancsolta, hogy gyújtsanak a kis szobában nagy lobogó tüzet és szüntelenül élesszék, maga pedig nem tért vissza mind másnap reggelig: akkor pedig hófehér kendőben hozott az apátúrnak két szelet pirított kenyeret s nagy pohár cornigliai édes bort, az apátúrnak tulajdon készletéből, és szólott az apátúrhoz ekképpen:

— Messer, Ghino ifjabb éveiben orovostudománnyal foglalatoskodott s mint maga mondja, megtanulta, hogy nincs jobb orvosság a gyomornak nyavalyájára annál, mit ő készít majd neked; ez, mit itten hozok neked, a kezdete a gyógyításnak, miért is vedd s erősítsed magad vele.

Az apátúr, kinek nagyobb volt éhsége, mint civakodásra hajló kedve, ha ímmel-ámmal is, megette a kenyeret és megetta az édes bort, annakutána pedig nagy hetykén sok mindenfélét összebeszélt s kérdéseket tett, tanácsokat adott, s különösképpen kérte, hogy Ghinót láthassa. Ghino végighallgatta s némely mondását hiú fecsegés gyanánt szóra sem méltatta, másokra pedig udvariasan felelt, mondván, hogy Ghino nyomban meglátogatja, mihelyt teheti; s ekképpen szólván távozott tőle és csak másnap reggel tért vissza, megint csak két szelet pirított kenyérral s egy pohár édes borral; s ekképpen tartotta több napokon által, mígnem észrevette, hogy az apátúr megette a száraz babot, melyet szántsándékkal és titokban bevitt hozzá s ott hagyott. Miért is kérdezte tőle Ghino nevében, hogy érzi-e még a gyomorfájást; felelte az apátúr:

— Én már jól érezném magamat, ha kiszabadultam volna a kezeiből, ezenkívül pedig nincs nagyobb kívánságom, mint enni, oly igen meggyógyítottak orvosságai.

Ghino tehát az apátúrnak cseléségével annak tulajdon holmijából berendezett egy szép szobát és nagy lakomát ké-

szítottetett, melyre számos várbéli urakon kívül az apátúrnak egész kíséretét is meghívta; másnap reggel pedig bemenvén hozzá szólott ekképpen:

— Messer, mivel immár jól érzed magadat, ideje kijönnöd a betegszobából.

És kezén fogván elvezette a számára készített szobába s ott hagyta övéivel együtt, maga pedig ügyelni ment, hogy a lakoma pompás legyen. Az apátúr kissé megpihent övéi között s elmesélte nekik, hogyan folyt élete, viszont azok valamennyien mondták, hogy Ghino pompásan vendégelte őket. De hogy a lakoma órája elérkezett, az apátúrnak s mind a többieknek sorjában pompás ételeket és finom borokat szolgáltak fel, Ghino pedig még most sem fedte fel magát az apátúr előtt. Minekutána tehát az apátúr néhány napot ekképpen töltött, Ghino összehordatta valamely teremben annak minden holmiját, az udvarban pedig, mely alatta volt, állította minden lovát egészen a legnyomorultabb gebéjéig, s elment az apátúrhoz s megkérdezte, hogy van s elég erősnek érzi-e magát, hogy lóra üljön. Felelte néki az apátúr, hogy már megerősödött, gyomra pedig meggyógyult és semmi baja nem volna, ha kiszabadulhatna Ghino kezeiből. Akkor tehát Ghino az apáturat bevezette ama terembe, melyben együtt volt minden holmija és cselédsége és oda vitte az egyik ablakhoz, honnét minden lovát láthatta s szólott hozzá ekképpen:

— Apát uram, tudnod kell, hogy Ghino di Taccót, mert én vagyok az, nem gonosz indulat vitte rá, hogy útonálló és a római udvar ellensége legyen, hogy életét és nemességét megvédelmezhesse, hanem az, hogy nemes ember létére számkivetették otthonából, szegénységbe taszították és sok és hatalmas ellenségek fenekednek reá; de mivel te vélekedésem szerint derék úri ember vagy, minekutána gyomrodnak nyavalyáját meggyógyítottam, nem akarok úgy bánni veled, mint akárki mással, kitől ha úgy kezembe kerülne, mint te, elvenném holmijából azt, mi kedvemre volna; azt akarom, hogy te meggondolván, mely inségben vagyok, magad jószántából

add nekem holmidből azt, amit akarsz. Itt vagyon előtted egy szálíg minden, lovaidat pedig ím ez ablakból az udvarban láthatod ; annakokáért tetszésed szerint elviheted akár egy részét, akár az egészet s ím e pillanattól fogva szabadságodban vagyon elmenned vagy itt maradnod.

Elálméklodott az apátúr, hogy egy útonálló ily nagylelkűen beszél, miért is oly igen megnyerte tetszését, hogy haragja és méltatlankodása nyomban elpárolgott s mi több, szíves hajlandóságra fordult és szívből barátja lett Ghinónak és ölelésére sietett mondván :

— Esküszöm az Istenre, hogy ily ember barátságának megnyeréséért, minőnek téged most megismertelek, sokkalta nagyobb méltatlanságot is elszenvednék, mint az volt, melyet hiedelmem szerint te velem elkövettél. Átkozott legyen a sors, mely téged ily kárhozatos mesterségre kényszerít!

Ennekutána rengeteg holmijából csak igen kevés szükségset tartott meg s ugyancsak lovaiból is, a többbit mind ott hagyta a lovagnak és visszatért Rómába. A Pápa hallott már az apátúr fogságáról s ámbár igen bosszantotta, mégis mikor meglátta őt, kérdezte, vajjon javára vált-e a fürdő. Felelté néki az apátúr mosolyogván :

— Szent Atyám, minekelőtte a fürdőbe értem volna, derék orvosra akadtam, ki pompásan meggyógyított.

S elmondotta, miképpen esett a dolog, a Pápa pedig nagyot nevetett rajta. Az apátúr tehát folytatván szavait, a Pápától valamely kegyességet kért, erre pedig nagylelkűsége indította. A Pápa abban a hiszemben, hogy valami egyebet fog kérni, szívesen megígérte, hogy akármit kér, teljesíti. Szólt akkor az apátúr :

— Szent Atyám, azt akarom kérni tőled, hogy újból hajolj kegyelmeddel az én orvosom, Ghino di Tacco felé, mivel egyéb vitéz és derék emberek között, kiket életemben ismertem, ő bizonyára egyike a legderékabbaknak : ama rosszat pedig, mit művel, én nem veszem néki bűnül, hanem inkább a sors bűnének vélem : ha megjavítod helyzetét adományozván néki valamit, miből rangjához illendő módon

élhet, bizonyosra veszem, hogy hamar idő múltán, magad is hozzám hasonlatos módon fogsz felőle vélekedni.

A Pápa, mivelhogy nemeslelkű ember volt és fölöttébb kedvelte a derék embereket, ennek hallatára felelte, hogy szívesen megteszi, ha csakugyan olyan ember, miként az apátúr mondja; üzenje meg tehát neki, hogy jöjjön ide biztonságban. Ghino pedig ebben bizakodván az apátúr kívánságára eljött az udvarba; és nem nagy ideje volt még a Pápánál, mikor az megismerte, mely derék férfiú és megbékélvén vele ispotályos lovaggá tette őt s adományozta néki a rendnek valamely nagyperjelségét, melyet is Ghino a Szentegyháznak és Clugny apáturának barátja és szolgája gyanánt mind élete fogytáig megtartott.

HARMADIK NOVELLA.

Mitridanes irígykedik Náthánra annak nemeslelkűsége miatt; elindul, hogy meggyilkolja, bár nem ismeri; rábukkan s akkor az tájékoztatja a dolognak módja felől, mire az ifjú a megegyezés szerint találkozik vele az erdőben s mikor ráismer, elszégyelli magát és barátságot köt vele.

Bizonytal csodának vélték valamennyien az efféle esetet, hogy tudniillik egy pap ily nagylelkűséget tanúsított; de mikor a hölgyek bevégezték e tárgyban beszélgetésüket, parancsolta a Király Filostratónak, hogy folytassa, ki is nyomban ekképpen fogott szóba: Nemes hölgyeim, nagy volt Spanyolország királyának nagylelkűsége, Clugny apáturái pedig szinte páratlan a maga nemében; de talán épp ily csodálatosnak fog hangzani fületekben, hogy egy ember nagylelkűséget tanúsított azzal szemben, ki vérére, sőt életére szomjazott; ez az ember gondosan úgy intézett mindent, hogy amannak kezére adja magát s oda is adta volna, ha amaz elvenni kívánta volna; ezt kívánom megbizonyítani nektek szerény novellámban.

Bizonyos igaz (ha hitelt adhatunk némely genovaiak s más emberek szavainak, kik ama vidéken jártak), hogy Cattajo környékén élt valaha egy nemes származású és kimondhatatlanul gazdag ember, neve szerint Náthán, kinek birtoka amaz út mentén volt, melyen mindenkinek el kellett haladnia, ki nyugatról Keletre, vagy Keletről Nyugatra menni kívánt; mivel pedig nemeslelkű és bőkezű ember volt és cselekedeteivel is kívánta ezt megbizonyítani, ottan számos mestereivel rövid idő alatt oly gyönyörű és hatalmas és pompás palotát építtetett, melyhez fogható még nem volt a világon; és kellőképpen felszereltette mindama dolgokkal, mik nemes emberek

fogadására és vendéglésére szükségesek: mivel pedig nagyszámú és ügyes cselédsége volt, nyájasan és nagy szívességgel fogadott és vendéglelt minden utas embert. És eme dícséretes szokását oly sokáig gyakorolta, hogy végezetül nem csupán Kelet, hanem szinte egész Nyugat ismerte hírét. És ámbár aggastyán volt, nem fáradt bele a bőkezűségbe. Történt, hogy híre fülébe jutott bizonyos Mitridanes nevezetű ifjúnak, kinek hazája nem messze esett az övétől; ez pedig, mivel tudta, hogy épp oly gazdag, mint Náthán, megírtyelte annak hírét és virtusát és feltette magában, hogy nagyobb bőkezűséggel semmivé teszi, vagy elhomályosítja azt. Palotát építtetett tehát, hasonlatosat Náthánéhoz és a jövő-menő utasokat oly pazarlással vendéglelt, minőt még nem látott a világ; és bizonyos is, hogy hamar idő múltán messze földön híre kelt. Történt pedig egy napon, hogy midőn az ifjú egymagában időzött palotája udvarán, bejött a palotának egyik kapuján valamely szegény asszony s alamizsnát kért tőle, ő pedig adott neki; annakutána visszatért a második kapun s újfent kapott és ekképpen egymásután mind egészen a tizenkettedik kapuig; midőn pedig tizenharmadszor is visszatért, szólott Mitridanes:

— Jó asszony, nagyon is sűrűn jössz kéregetni.

Mindazonáltal adott néki alamizsnát. Az anyóka eme szavak hallatára szólott:

— Ó Náthán, mely csodálatos a te bőkezűséged! Mivel harminckét kapuja vagy a palotájának, úgy mint ennek, én sorra bementem valamennyin és alamizsnát kértem, de ő, mint észrevettem, egyszer sem ismert meg és mindig adott; ide pedig még csak tizenharmadszor jöttem s máris megismertél és megpirongattál.

S ekképpen szólván távozott és többé nem tért vissza. Mitridanes az anyóka szavainak hallatára dühös haragra gerjedt, minthogy Náthán magasztalásában maga hírnevének kisebbbítését látta, miért is szólott ekképpen:

— Ó én szerencsétlen, mikor fogom elérni, nem is szólván arról, hogy felülmúlni, miként szeretném, Náthán bőkezű-

ségét a nagy dolgokban, holott még a legcsekélyebbekben sem tudom megközelíteni? Valóban, hiába töröm magamat, hahogy őt el nem pusztítom a föld színéről: miért is ha már az öregség nem végez velem, késedelem nélkül tulajdon kezemmel kell elpusztítanom.

És felháborodásában felugrott és senkivel nem közölvén tervét, csekély kísérettel lóra szállt és harmadnapra odaért, hol Náthán lakott; kísérőinek meghagyta, hogy tegyenek úgy, mintha nem az ő emberei volnának és nem ismernék és szerezzenek magoknak szállást, mígnem más parancsot kapnak tőle; maga pedig estefelé egyedül odaérkezett és nem messze a palotától lelte Náthánt, ki ugyancsak egyedül és egyszerű ruhában ottan sétálgatott; mivel pedig nem ismerte, megkérdezte, ha meg tudná-e mutatni neki, hol lakik Náthán. Felelte Náthán vidáman:

— Fiam, nincs e környéken senki, ki nálam jobban meg tudná mutatni neked, miért is ha kedved szerint vagy, elvezetlek oda.

Az ifjú felelte, hogy bizony nagyon is kedve szerint vagy és ha csak lehet, szeretné, hogy Náthán se ne lássa, se ne ismerje meg. Mire Náthán felelt ekképpen:

— Ezt is így intézem majd, mivel így kívánod.

Tehát Mitridanes leszállott lováról s Náthánnal, ki nyomban barátságos beszélgetésbe elegyedett vele, elérkezett annak gyönyörű palotájához. Ottan Náthán szólott egyik szolgájának, hogy vegye gondjaiba az ifjúnak lovát és közelebb lépvén hozzá fülébe súgta, hogy nyomban adja értésére mind a házbelieknek, hogy senki meg ne mondja, hogy ő maga Náthán; azok tehát ekképpen cselekedtek. Mikor pedig a palotában voltak, bevezette Mitridanest valamely gyönyörű szobába, hol senki nem látta azokon kívül, kiket szolgálatjára rendelt és határtalan szívességgel vendégelvén őt, maga maradt nála társalkodni. Miközben tehát Mitridanes vele időzött, bár atyja gyanánt megtisztelte, mégis megkérdezte, kicsoda. Felelte erre Náthán:

— Én kisdéd gyermekkorom óta csekély szolgája vagyok

Náthánnak s véle öregedtem meg, s ímez állapotnál, melyben látsz, soha többre nem vittem mellette, miért is ámbátor minden más ember fölöttébb magasztalja őt, nekem bizony nem igen van okom magasztalnom.

Éme szavak némi reménységet keltettek Mitridanesben, hogy megfontoltabban és biztosabban végrehajthatja kaján szándokát. Akkor Náthán fölöttébb udvariasan megkérdezte, kicsoda ő s mely jó szél hozta errefelé, felajánlván tanácsát és segedelmét, ha ebben valamit tehet érte. Mitridanes kicsinyég késlekedett a válasszal, de végezetül elhatározta, hogy rábízsa magát s előbb sokáig kerülgette a dolgot, aztán titoktartást fogadtatott vele, kérte tanácsát és segítségét s végezetül apróra felfedte előtte: kicsoda, honnét jött s mely szándékkal. Náthán hallván Mitridanes szavait és kegyetlen szándokát, egészen megdöbbsent, de nem sokat habozott, hanem bátor lélekkel és határozott tekintettel felelt néki ekképpen:

— Mitridanes, nemes ember volt atyád, te pedig ugyancsak nem fogsz elfajzani, mivel ily magasztos célt tűztél magad elébe, hogy tudniillik bőkezű leszel mindenkivel; és fölöttébb dícsérem Náthán virtusa irányában érzett irigységedet, mivel ha bővében volnánk a magadfajta embereknek, bizony e nyomorúságos világ hamarosan megjobbulna. Minden bizonnyal titokban fogom tartani előttem felfedett szándokodat, melyben nem annyira hathatós segedelemmel, mint inkább hasznos tanáccsal tudlak támogatni, amint következik: Innét körülbelül fél mérföldnyire láthatsz egy kicsiny erdőt, melybe Náthán szinte minden reggel kimegyen, egymagában, nagy ideig sétálgatni; ottan könnyűszerrel ráakadsz és elbánhatsz vele kedved szerint. Ha pedig meggyilkoltad s utána akadálytalanul hazajutni kívánsz, ne arra az útra térj, melyen jöttél, hanem arra, mely ott balfelől kivezet az erdőből, mivel ha elhagyatott is némiképpen, mégis csak rövidebb és biztonságosabb számodra.

Mitridanes, minekutána megkapta az útbaigaztást és Náthán elvált tőle, nagy óvatosan értésökre adta kísérőinek,

kik utána jöttek, hogy hol várakozzanak reá másnap. Midőn pedig a következő nap felvirradt, Náthán, kinek szándoka megegyezett a Mitridanesnek adott tanáccsal s azt semmiben meg nem változtatta, egy szál egyedül kiment a kicsiny erdőbe, halálra szántan. Mitridanes felkelt s magához vette kézióját és kardját, mivel más fegyvere nem volt, és lóra szállván kiment az erdőbe s már messziről látta Náthánt, ki egy szál egyedül sétálgatott abban; s mivel feltette magában, hogy minekelőtte megtámadná, látni akarja őt s hallani szavát, odarohant hozzá s megragadván a fején viselt turbánjánál fogva, rákiáltott:

— Vén ember, most meghalsz.

Erre pedig Náthán semmi egyebet nem felelt, csak ennyit:

— Bizonyosan megérdemlem.

Mitridanes, amint hangját hallotta és arcába tekintett, nyomban megismerte, hogy ez az, ki őt jóságosan fogadta és barátságosan elkísérte és hűségesen ellátta tanáccsal: miért is dühe nyomban lelohadt és haragja szégyenkezésre fordult. Akkor tehát elvetette kardját, melyet már kirántott, hogy lesújtson vele, leszállott lováról és zokogván Náthán lábai elé vetette magát és szólott ekképpen:

— Drága jó atyám, nyilván megismerem fenkölt lelkedet, látván mely nemtörődomséggel jöttél ide, hogy kezemből nyerd halálot, melyet oly igen kívántam, holott semmi okom nem volt rá, hogy tulajdon magad előtt is felfedtem: de Isten, ki jobban ügyelt kötelességemre, mint jó magam, a legszükségesebb pillanatban felnyitotta értelmem szemeit, melyeket nyomorult irigység elvakított. Annakokáért minél készségesebben igyekeztél kedvemben járni, annál inkább megismerem, hogy vezekléssel tartozom bűnömért: végy tehát rajtam oly bosszút, minőt bűnömhöz méltónak ítélsz.

Náthán felemelte Mitridanest, gyöngéden megölelte, megcsókolta és szólott hozzá ekképpen:

— Fiam, szándokodért, már akár gonosznak nevezed, akár nem, nem szükséges sem bocsánatot kérned, sem bocsánatot adnom, mivelhogy nem gyűlöletből akartad végrehaj-

tani, hanem azért, hogy jobb embernek tartsanak. Tőlem tehát semmit ne tarts és vedd bizonyosra, hogy nincs a világon ember, ki téged oly igen szeretne, mint én, mivel látom fenkölt lelkedet, mely nem arra indított, hogy kincseket halmozz, miként a hitványak teszik, hanem arra, hogy elosztogassad felhalmozott kincseidet. Annak miatta se röstelkedjél, hogy meg akartál ölni azért, hogy nagy hírt szerezz s ne hidd, hogy csodálkozom rajta. A leghatalmasabb császárok s a legnagyobb királyok szinte nem is használtak a gyilkolásnál egyéb módot arra, hogy növeljék birodalmukat s ennek következtében hírnevöket; de nem egy-egy embert gyilkoltak, miként te akartad, hanem rengeteget, és országokat felperzseltek és városokat romba döntöttek: miért is ha engem egymagammat meggyilkolni akartál, hogy nagyobb hírt szerezz, nem cselekedtél sem különös, sem új, hanem nagyon is mindennapi dolgot.

Mitridanes nem is mentegette förtelmes szándokát, hanem kapott eme tisztos mentségen, melyet Náthán lelt számára; és beszélgetés közben végezetül azt mondotta, hogy fölöttébb csodálkozik, miképpen határozhatta Náthán magát arra, hogy néki ebben alkalmat és tanácsot adott. Felelte erre Náthán:

— Mitridanes, ne csodálkozzál tanácsomon és elhatározásomon, mivelhogy mióta magam ura vagyok s ama munkálkodásra szántam életemet, melyre te magad is, ahány ember csak betért házamba, erőmtől telhetőleg valamennyit megelégtettem abban, mit tőlem kért. Te ide jöttél életemre áhítóván; hogy tehát ne éppen te légy az, ki úgy megyen el innét, hogy kívánsága nem teljesült, nyomban elhatároztam, hogy neked ajándékozom életemet és hogy valóban megnyerd, oly tanácsot adtam neked, melyet alkalmasnak véltem arra, hogy megkapjad az én életemet s ne veszítsd el magadét: miért is újfent mondom neked s kérlek, hogy ha áhítazol reá, vedd el és elégítsd meg magadat: én nem tudom, hogyan áldozhatnám fel okosabban. Én már nyolcvan esztendeje használom gyönyörűségemre és vígasztalásomra; és tudom, hogy a természet rendje szerint immár csak rövid ideig tart-

hatom, akárcsak mind a többi emberek s általában minden teremtmények: miért is úgy vélem, hogy sokkalta okosabb odaajándékoznom, — valamint kincseimet is mindig odaajándékoztam és elosztogattam — mint addig tartogatni, mígnem akaratom ellenére a természet elveszi tőlem. Csekély ajándok száz esztendő elajándékozni: mennyivel csekélyebb tehát elajándékozni hatot vagy nyolcat, amennyi még hátra van életemből? Vedd el tehát, ha jól esik, kérlek; mivel világéletemben még senkire nem akadtam, ki megkívánta volna s nem tudom, mikor akadhatok megint valakire, ha te nem veszed el, holott ráóhajtottál. S ha úgy esik, hogy mégis akad valaki, tudom, hogy minél tovább tartogatom, annál jobban csökken értéke; annakokáért kérlek, vedd el, minekelőtte még inkább el nem hitványodik.

Mitridanes fölöttébb elszégyellette magát és szólott:

— Ments Isten, hogy oly drága kincset, mint a te életed, kioltsak s elvegyek, sőt akár csak rá is óhajtsak, miként az imént cselekedtem: nemhogy kevesbítsem éveidnek számát, hanem szívesen meggyarapítanám a magaméból.

Mondotta erre tüstént Náthán:

— S hahogy megtehetnéd, csakugyan hozzájok adnád a magadéit s megengednéd, hogy megtegyek vele valamit, mit még senkivel nem tettem, vagyis hogy elvegyek valamit, mi a tiéd, holott még soha senkitől semmit el nem vettem?

— Megengedném — mondta rá hirtelen Mitridanes.

— Akkor hát cselekedj olyképpen, miként mindjárt megmondom — szólott Náthán. — Te ifjú ember létedre itt maradsz házamban és Náthán lesz a neved, én pedig elmegyek te házádba s felveszem a Mitridanes nevet.

Akkor felelte Mitridanes:

— Hahogy oly nemesen tudnék cselekedni, miként te cselekedtél most és minden időben, nem sokat fontolgtatnám, hanem elfogadnám, mit nékem ajánlottál; mivel azonban szent bizonyosra veszem, hogy cselekedeteim megkissebbbítenék Náthán hírét-nevét, én pedig nem akarok mást meg-

H. Gravé del.

P. E. Tardieu sculp.

károsítani abban, mit magamnak nem tudok megszerezni, nem fogadhatom el.

Minekutána tehát Náthán és Mitridanes efféle és sok egyéb kellemetes beszélgetést folytattak, Náthán kívánságára visszatértek a palotába, hol is Náthán több napokon által nagy tisztességgel vendégelte Mitridanest s minden erejével és tudományával erősítette fenkölt és nagyszerű szándokában. Mikor pedig Mitridanes kíséretével hazatérni kívánkozott, Náthán elbocsájtotta őt, ki is nyilván megismerte, hogy Náthánt nagylelkűségben soha nem múlhatja felül.

NEGYEDIK NOVELLA.

Messer Gentile de' Carisendi Modenából jövet kiveszi sírjából a hölgyet, kit szeretett s kit halott gyanánt eltemettek; ki is magához tér és fiat szül, messer Gentile pedig őt is, fiacskáját is visszaadja a férjének, Niccoluccio Caccianimicónak.

Valamennyien csodálatosnak ítélték, hogy valaki a tulajdon vérét is hajlandó nagylelkűn odaadni és erősködtek, hogy Náthán valóban felülmúlta Spanyolország királyának és Clugny apáturának nagylelkűségét. De minekutána eme tárgyban egyet és mást bőven elmondottak, a Király Laurettára pillantott, értésére adván kívánságát, hogy mondja el novelláját; miért is Lauretta nyomban ekképpen fogott szóba: Ifjú hölgyeim, nagyszerű és gyönyörű dolgokról hallottunk eleddig novellákat s én úgy vélem, hogy nem is maradt számunkra már semmi, amit elmondhatnánk, amerre novelláinkban elkalandozhatnánk, oly igen megragadták lelkünket a nagylelkűségnek eleddig elmondott példái, ha csak nem nyúlunk a szerelem példáihoz, melyek minden tárgyban fölöttébb nagy bőségben adnak anyagot az elbeszélésre; én tehát egyfelől ezért, másfelől mivel ifjonti korunk is különösképpen bizonyára erre von bennünket, szólani kívánok nektek valamely szerelmes ifjúnak nagylelkűségéről, mely, ha mindent jól megfontoltok, talán nem fog csekélyebbnek tűnni szemetekben, mint bármelyik az elmondottak közül, ha ugyan igaz, hogy az ember kincseit elajándékozza, ellenségeskedéseit feledi s tulajdon életét, becsületét, s mi mindennél több: jóhírét kockára veti, hogy megnyerhesse szerelmesét.

Élt tehát Bolognában, Lombardia nemes városában bizonyos messer Gentile Carisendi nevezetű lovag, kinek

jelessége és nemes származása miatt nagy volt becsülete; emez ifjú tehát beleszeretett bizonyos Madonna Catalina nevezetű nemes hölgybe, Niccoluccio Caccianimico feleségébe; mivel pedig a hölgy nem viszonzta szerelmét, kétségbeesésében elment városbíró gyanánt Modenába, hová meghívták. Mivel ez időben Niccoluccio nem volt Bolognában, felesége, mivel áldott állapotban volt, kiköltözött valamely birtokára, körülbelül három mértföldnyire a várostól; és itten történt, hogy liirtelen vad vértódulás lepte meg, melynek olynemű és oly nagy volt ereje, hogy kioltotta benne az életnek minden jelét; miért is még az orvos is halottnak ítélte; mivel pedig legközelebbi atyjafiai is azt mondták, hogy tőle magától úgy tudják, hogy még nem volt oly nagy ideje áldott állapotban, hogy magzatja érett lehetne, nem sokat töprenkedtek a dolgon, hanem úgy ahogy volt, nagy sírás közben eltemették valamely szomszédos templomnak egyik sírboltjába. Eme dolgot pedig nyomban megjelentette egyik jóbarátja messer Gentilének, ki is fölöttébb elszomorodott, ámbátor a hölgy igen-igen fukar volt hozzá hajlandóságával; végezetül pedig ekképpen szólott magában: «Hát meghaltál, Madonna Catalina: mind egész életedben soha egyetlen pillantást nem nyerhettem tőled: miért is most, midőn már nem védelmezheted magadat, bizonynal megillet, hogy legalább holtodban néhány csókot vegyek tőled.» És ekképpen szólván, amint az éjszaka leszállt, parancsot adott, hogy elutazását titokban tartsák s egyetlen szolgájával lóra szállott és egyiramban érkezett oda, hol a hölgy eltemetve volt; és megnyitotta a sírboltot, óvatosan lement abba és a hölgy mellé feküdvén, arcával annak arcához símult és sűrű könnyhullajtás közben számtalanszor megcsókolta. De miként látjuk, hogy az emberek s különösképpen a szerelmesek vágyakozása semmi határon meg nem nyugszik, hanem mindig többre kívánczik, akként ez is, mikor éppen feltette, hogy távozik, szólott magában ekképpen: «Ejnye, ha már itt vagyok, miért ne símogatnám kicsinyég a mellét? Többé úgy sem símogathatom s még soha nem símogattam.» Tehát

erőt vett rajta a vágyakozás és kezét a hölgynek keblébe csúsztatta s kicsinyég ott tartotta ; és akkor úgy rémlett neki, mintha érezné annak szíve verését. Akkor tehát minden félelmet elvert magától, gondosabban vizsgálta a hölgyet s észrevette, hogy bizony nem halott, ámbátor érezte, mely gyenge és halovány benne az élet : annakokáért szolgáljának segítségével, tőle telhető vigyázatossággal kihozta a sírból, maga elébe vette a lóra s nagy titokban elvitte házába, Bolognába. Ottan volt anyja, derék és okos asszony, kinek minekutána a fia apróra elmondott mindent, megesett szíve a hölgyön s jó meleg szobával meg néhány fürdővel lassan-lassan visszaidézte belé a tünező életet. Midőn pedig a hölgy feléledt, nagyot sóhajtott és szólott ekképpen :

— Jaj, hol vagyok?

Felelte néki a derék asszony :

— Ne félj, jó helyen vagy.

A hölgy tehát magához tért és körülnézett, de sehogyan sem tudta kitalálni, hol van s mikor megpillantotta messer Gentilét, nagy csodálkozással kérte annak anyját, hogy mondja el neki, miképpen jutott ide : mire messer Gentile rendre elmondotta néki az egész esetet. Ezen a hölgy igen megszorodott s kisvártatva erejétől telhetőleg köszönetet mondott neki, annakutána pedig kérte ama szerelemre, mellyel irányában valamikor viseltetett és lovagi becsületére, hogy házában ne érje őt semmi olyan dolog, mi csorbát ejtethetne maga vagy férje becsületén, másnap pedig engedje hazatérnie maga otthonába. Felelte erre messer Gentile :

— Madonna, bármily nagy volt is vágyakozásom az elmúlt időben, nem szándékozom sem most, sem máskor (ha már Isten megadta nékem e kegyelmet, hogy a halálból visszahozott az életbe ama szerelemért, mellyel irántad annakelőtte viseltettem) másképpen bánni veled, ha nem mint húgommal : de ama jótétemény, melyet veled ímez éjjelen műveltem, némi jutalmat érdemel : miért is szeretném, ha nem tagadnád meg tőlem ama kegyet, melyet kérni fogok.

Erre a hölgy jóságosan felelte, hogy megadja, ha módjá-

ban vagyon és tisztességével megfér. Akkor szólott messer Gentile:

— Madonna, mind atyádfiai, mind a bolognaiak azt hiszik és bizonyosra veszik, hogy halott vagy, miért is nincs senki, aki otthon várna reád; én tehát ama kegyességet kérem tőled, hogy ne terheltessél titokban itt maradni anyámnál, mígnem Modenából visszatérek, mi nem sok időbe telik már. Ezt pedig amaz okból kérem tőled, mivel e város legjelesb polgárainak szemeláltára drága ajándék gyanánt nagy ünneppel akarlak visszaadni férjed uradnak.

A hölgy érezvén, hogy a lovagnak el van kötelezve, s hogy a kérés tisztos, ámbátor fölöttébb kívánta megörvendeztetni életével atyjafiait, mégis olyképpen határozott, hogy teljesíti messer Gentile kérését és ezt hitére megígérte neki. És alighogy válasza elhangzott, nyomban érezte, hogy születésének órája érkezett: és kisvártatva, messer Gentile anyjának gyöngéd segítségével szép fiúgyermeket szült: ez pedig sokszorosán meggyarapította messer Gentile és a hölgy örömét. Messer Gentile parancsolta, hogy minden szükséges intézkedést megtegyenek s eme hölgyet úgy ápolják, mintha tulajdon felesége volna, annakutána pedig titokban visszatért Modenába. Midőn pedig ottan hivataloskodásának ideje letelt s már visszatérőben volt Bolognába, úgy intézte, hogy ama napon, melyen Bolognába megérkezik, Bologna számos nemes ura, közöttük Niccoluccio Caccianimico, számára nagy és ünnepi lakomát készítsenek házában; minekutána tehát megérkezett, a lováról leszállott és látta, hogy a hölgy mily szép s egészségesebb, mint valaha, s hasonlatosképpen a fiacskája is jól vagyon, bement vendégeihez és kimondhatatlan örömmel asztalhoz ültette és számos fogásokkal pompásan vendégelte őket. S midőn már az ebéd a végéhez közeledett, előbb elmondotta a hölgynek mit szándékozik cselekedni és megoktatta őt, miképpen kell viselkednie s akkor ekképpen fogott szóba:

— Urak, emlékezetem szerint hallottam valaha, hogy Perzsiában egy, vélekedésem szerint kedves szokás van,

vagyis az, hogy midőn valaki különösképpen megtisztelni óhajtja barátját, meghívja házába s ottan megmutatja néki ama dolgot, akár feleségét, akár kedvesét, akár leányát, akár egyebét, mit legdrágább kincsének tart, miközben bizonygatja, hogy ha tehetné, sokkalta szívesebben megmutatná tulajdon szívét, miként ezeket megmutatta; ezt a szokást szeretném megtartatni Bolognában. Ti kegyesen megtiszteltétek lakomámat, én pedig perzsa módon kívánlak megtisztelni benneteket, megmutatván nektek legdrágább kincsemet a világon, melynél különb soha nem lesz nekem. De minekelőtte megtennem, kérlek, mondjátok meg, miképpen vélekedtek ama kétségem felől, melyet elétek terjesztek. Valakinek van a házában egy derék és hűséges szolgája, ki súlyos nyavalyába esik: az az ember tehát meg sem várja beteg szolgájának végét, hanem kiviteti az út közepére s többé feléje sem néz; arra megy valamely idegen, megesik szíve a betegen, magával viszi házába s nagy fáradással és költséggel visszaadja régi egészségét. Most már tudni szeretném, vajjon első gazdája okkal haragudhat és panaszkodhat-e a másodikra, ha megtartja s maga szolgálatjában használja a szolgát s amannak kérésére nem akarja visszaadni.

A nemes urak meghányták-vetették a dolgot s minekutána valamennyien egy értelemre jutottak, Niccoluccio Caccianimicóra hárították, hogy megfeleljen, mivel ékes beszédű s szép szavú ember volt. Ez tehát minekutána megdicsérte a perzsa szokást, felelte, hogy a többiekkel egyetemben akképpen vélekedik, hogy az első gazdának semmi jussa nincsen szolgájára, mivelhogy nem csupán elhagyta nagy ínségében, hanem el is taszította; és hogy jog szerint nyilván a második gazdáé lett a szolga, kivel oly nagy jót cselekedett, olyannyira, hogy ha magának megtartja, semminémű sérelmet, semminémű erőszakot, semminémű jogtalanságot az első gazdán el nem követett. A többiek, kik az asztalnál ültek, pedig mind derék emberek voltak, egy értelemmel mondták, hogy ők is állják azt, mit Niccoluccio felelt.

A lovag megelégedett a felelettel, különösképpen, hogy Niccoluccio adta és hangoztatta, hogy ő is ekképpen vélekedik, annakutána pedig szólott:

— Ideje immár, hogy ígéretem szerint megtiszteljelek benneteket.

És szólította két szolgáját, elküldötte őket a hölgyért, ki az ő kívánságára pompásan felöltözködött s felékesítette magát; és üzent neki, kérvén őt, hogy ne terheltessék a nemes urak közé bejönni s megörvendeztetni őket társaságával. A hölgy tehát karjára vette gyönyörű fiacskáját s a két szolga kíséretében bejött a terembe s miként a lovag kívánta, leült az egyik nemes úr mellé; a lovag pedig szólott:

— Urak, e hölgy az én legdrágább kincsem, kinél drágábbat soha nem akarok: vegyétek szemügyre s mondjátok, ha igazam van-e.

A nemes urak illő tisztelettel magasztalták a hölgyet és a lovagnak bizonygatták, hogy ugyan meg is kell becsülnie és kezdték szemügyre venni; és többen voltak, kik azt merték volna mondani, hogy a hölgy az, ki valóban volt, ha nem tudták volna, hogy az bizony már halott. De mindenekfelett Niccoluccio nézegette, ki, mivel igen égette a kíváncsiság, ki lehet a hölgy, midőn a lovag kicsinyég kiment, nem tudván túrtóztatni magát, megkérdezte a hölgyet, vajjon bolognai-e vagy idegen. A hölgy, mikor urának kérdését hallotta, alig bírta megállani, hogy ne feleljen; de hogy a lovagnak kívánsága szerint cselekedjék, hallgatott. Valamely más vendég kérdezte, ha övé-e ama fiúcska, ismét másik, ha felesége-e messer Gentilének vagy valamiféle atyjafia; de egyiknek sem felelt semmit. Midőn azonban messer Gentile újra bejött, szólott egyik a vendégek közül:

— Messer, gyönyörű teremtés a hölgyed, hanem úgy látszik, néma; csakugyan az?

— Urak, — felelte messer Gentile — nem csekély bizonyága virtusának, hogy mostan meg nem szólalt.

— Hát mondd meg magad, hogy kicsoda? — kérdezte tovább ama vendég.

Felelte a lovag:

— Szívesen megteszem, csak ígérjétek meg, hogy bármit mondok is, senki el nem mozdul helyéről, míg nem bevégeztem mondókámat.

Minekutána tehát valamennyien megígérték, s közben az asztalt is leszedték, messer Gentile a hölgy mellé ült és szólott ekképpen:

— Urak, ez ama becsületes és hűséges szolga, kiről kevéssel ennekelőtte benneteket kérdeztelek; övéi nem igen becsülték meg s hitvány és haszontalan teremtés gyanánt kivetették az út közepére; de én felszedtem s gondoskodásommal és fáradozással elragadtam a haláltól és Isten, ki látta jószándékomat, ijesztő holt tetemből ily gyönyörűre változtatta őt kedvemért. De hogy bizonyosabban megértsétek, hogyan esett ez velem, röviden elmondom.

És elkezdvén azon, miképpen szerette meg a hölgyet, apróra elmesélt mindent, mi eleddig történt, mind a társaság nagy álmélkodására, annakutána pedig hozzátette:

— Annakokáért, hahogy az imént mondott vélekedés-tek s különösképpen Niccoluccioé nem változott meg, akkor e hölgy jog szerint az enyém és senkinek nincs igaza jussa őt visszakövetelnie tőlem.

Erre senki sem felelt, hanem valamennyien várakoztak, mit mond még ezenfelül. Niccoluccio és a többi vendégek, meg a hölgy mind sírtak megindultságukban, de messer Gentile felkelt s karjaiba vette a kisdud gyermekét, a hölgyet pedig megfogta kezén, odament Niccolucciohoz és szólott ekképpen:

— Kelj fel, komám uram, nem adom vissza néked feleségedet, kit atyádfiai s atyjafiai eldobtak; de szándékom néked ajándékozni eme komaasszonyomat fiacskájával egyetemben, ki minden bizonnyal vér a véredből s kit én tartottam keresztvízre s neveztem Gentilének: és kérlek, ne csorbuljon iránta való szereteted azért, mert idestova három hónapon által házamban tartózkodott; mivelhogy esküszöm néked az Istenre, ki talán azért gyújtott iránta szerelemre,

H. Gräudot inv.

Hiparc Sculp.

hogy az én szerelmem legyen eszköze halálból szabadulásának, hogy sem atyjánál, sem anyjánál, sem nálad nem élhetett volna nagyobb tisztességben, mint anyámnál élt az én házámban.

És ekképpen szólván a hölgyhöz fordult és mondotta neki:

— Madonna, én már feloldozlak nékem tett ígéretedtől; szabad vagy s én általadlak Niccolucciónak.

S ezzel a hölgyet és a gyermeket Niccoluccio karjaiba adta, maga pedig leült. Niccoluccio sóvárogva fogadta feleségét és fiacskáját s annál nagyobb örömmel, mivel ilyenmiben már nem is reménykedett és szívéből-lelkéből köszönetet mondott a lovagnak. A vendégek pedig mind valamennyien könnyeztek megindultságokban s fölöttébb magasztalták a lovagot ezért s magasztalta mindenki más, ki csak hallott e dolog felől. A hölgyet kimondhatatlan örömmel fogadták otthonában a bolognabeliek s nagy ideig csodálattal s úgy tekintettek rá, mint ki halottaiból feltámadott; messer Gentile pedig mind élete fogytaig barátságban élt Niccoluccioval s mind annak, mind a hölgynek atyjafiaival.

Miképpen vélekedtek tehát e dolog felől, kegyes hölgyeim? Azt hiszitek, hogy összemérhető messer Gentile cselekedetével az, hogy egy király odaajándékozta a kormánypalcáját meg a koronáját, hogy egy apátúr minden áldozat nélkül megbékéltette a pápát egy gonosztevővel, vagy hogy egy aggastyán odatartotta a nyakát ellensége késének? Messer Gentile ifjú volt és tüzes és úgy vélte, hogy igaz jussa van ahhoz, kit mások nemtörődömségökben elvetettek, ő pedig jószerencséjére felszedett; és nem csupán tisztos módon fékezte szerelmes indulatját, hanem nagylelkűen visszaadta azt, kiért minden gondolatjában epekedett s kit elrabolni kívánt. Vélekedésem szerint bizony nem fogható az övéhez semmi nagylelkű cselekedet, melyről eleddig szó esett.

ÖTÖDIK NOVELLA.

Madonna Dianora januárban májusi gyönyörű kertet kér messer Ansaldotól. Messer Ansaldo elkötelezi magát valamely varázslónak s megadja a kertet a hölgynek, kinek ura engedelmet ad, hogy messer Ansaldoznak kedvét töltse; ez a férj nagylelkűségének hallatára feloldozza a hölgyet ígérete alól, a varázsló pedig feloldozza messer Ansaldot és semmit nem fogad el tőle.

A vidám társaság minden tagja égig magasztalta messer Gentilét, midőn a Király parancsolta Emiliának, hogy folytassa a sort; ki is bátran, mintha már alig várná, hogy szóhoz jusson, ekképpen fogott szóba: Nyájas hölgyeim, senki nem mondhatná jog szerint, hogy messer Gentile nem cselekedett nagylelkű módon; de ha ki azt mondaná, hogy ennél nagylelkűbb cselekedet már el sem képzelhető, talán nem is volna nehéz megbizonyítani, hogy bizony elképzelhető: szándokomban vagyon tehát ezt megbizonyítani nektek novellámban.

Frioliban, eme hideg, de szép hegyekkel, számos folyókkal és kristályos forrásokkal ékes tartományban van egy város, Udine nevezetű, melyben élt valaha egy szépséges és nemes hölgy, kinek neve volt Madonna Dianora, felesége bizonyos Gilberto nevezetű kedves és jóindulatú és dúsgazdag embernek. És eme hölgy jelességével megérdemelte, hogy forrón belészeretett bizonyos messer Ansaldo Gradense nevezetű előkelő fő nemes úr, ki magas rangot viselt s kinek vitézsége és lovagi jelessége országszerte ismeretes volt. És ámbátor forró szerelmében erejétől telhetőleg mindent megtett, hogy a hölgynek szerelmét megnyerje s ezért gyakorta ostromolta üzeneteivel, minden fáradozása kárba veszett.

Mikor pedig a hölgynek már igen terhére volt, hogy a lovag szüntelenül háborgatta és látta, hogy hiába tagad meg tőle mindent, amit kér, az csak nem tágít szerelmétől és továbbra is háborgatja, feltette magában, hogy valamely különös és vélekedése szerint teljesíthetetlen kéréssel lerázza nyakáról; tehát valamely asszonymak, ki a lovag nevében gyakorta járogatott hozzá, mondotta egy napon:

— Jó asszony, sokszor bizonygattad, hogy messer Ansaldo mindenekfelett szeret engem és csodálatos ajándékokat kínáltál nékem az ő nevében; de ezeket csak tartsa meg magának, mivel ezekért ugyan soha nem adom fejemet arra, hogy szeressem őt, avagy kedvére tegyek; de hahogy megbizonyosodhatnám, hogy olyannyira szeret engem, amint mondd, biztonnal rászánnám magamat, hogy szeressem és megtegyem néki, mit tőlem kíván; annakokáért hahogy hajlandó effelől bizonytságot tenni azzal, mit én tőle kívánok, készen állok parancsaira.

Szólott akkor a jó asszony:

— Mit kívánsz, madonna, hogy megcselekedjen?

Felelte a hölgy:

— Ím ezt kívánom: legyen a most következő januárban itt a város közelében zöld pázsittal, virágokkal, lombos fákkal pompázó kert, miként ha május hava volna; ha pedig ezt nem teszi meg, se téged, se mást ne küldjön többé hozzám; mivelhogy ha továbbra is háborgat, elpanaszolom férjemnek és atyámfiainak, mint ahogy eleddig mindent rejtekben tartottam előttök, s ekképpen próbálom őt lerázni nyakamról.

Ámbár a lovag, mikor meghallotta a hölgy kívánságát és feltételét, úgy érezte, hogy kemény és szinte lehetetlen és nyilván megismerte, hogy csak azért kívánta ezt a hölgy, hogy elvegye minden reménységét, mégis feltette magában, hogy próbát teszen, ha végbe viheti-e; és szerte a világon mindenfelé kerestette, ha akad-e ember, ki ebben segítséget vagy tanácsot adhatna neki; és ekképpen bukkant bizonyos emberre, ki ajánlotta magát, hogy varázslattal végrehajtja azt búsás fizetség fejében. Ezzel tehát messer Ansaldo hatalmas

nagy summa pénzben megegyezett és vidáman várta az arra megszabott időt. Midőn tehát ez elérkezett, s éppen fogcsikorgató hideg volt s mindent hó és jég borított, amaz ügyes ember a január első napjára virradó éjszakán varázsló mesteriségével művelte, hogy reggel a város tőszomszédságában valamely gyönyörű mezőn pázsitos, fás, mindennemű gyümölcsökkel teli kert támadott, mely mindenkinek tanúsága szerint, kik látták, oly gyönyörűséges volt, hogy olyat még soha ember nem látott. Melyet is messer Ansaldo fölöttébb nagy gyönyörűséggel szemlélvén szedetett a legszebb gyümölcsökből meg virágokból, melyek abban voltak és titokban ajándékuul küldötte hölgyének s meghívta, hogy nézze meg a kertet, melyet kívánt, hogy abból megismerje iránta való szerelmét és eszébe jusson ígérete, melyet néki tett és esküvel pecsételt, és szavatartó hölgy létére igyekezzék azt beváltani. A hölgy a virágok és gyümölcsök láttára, mivel már sokaktól hallott a csodálatos kertről, kezdte már banni ígéretét. De megbánás ide, megbánás oda, kíváncsi lévén új dolgok látására, több más városbéli hölgyekkel együtt kiment, hogy megnézzék a kertet s minekutána nagy álmélkodással magasztalta azt, kimondhatatlan bánkódással hazatért, arra gondolván, mire magát elkötelezte: bánkódása pedig oly igen nagy volt, hogy nem tudta kellőképpen rejtegetni s mivel orcáján is megmutatkozott, férje is észrevette s minden áron kívánta tudni tőle magától az okát. A hölgy szégyelletesen jó ideig hallgatott: végezetül kénytelen-kelletlen rendre felfedte ura előtt az egészét. Gilberto ennek hallatára előbb igen megháborodott; annakutána megfontolván feleségének tiszta szándokát, meggondolta magát, elverte haragját s szólott ekképpen:

— Dianora, okos és tisztességes hölgynek nem szabad meghallgatnia efféle üzeneteket, sem bármilyen feltétellel alkudoznia tisztasága felől. A szavaknak, melyeket a füleken által a szív befogad, nagyobb a hatalmuk, mint sokan gondolják, szerelmes férfiak pedig szinte semmi lehetetlenséget nem ismernek: tehát hibát követtél el, hogy előbb meghall-

gattad, annakutána pedig alkudoztál vele; mivel azonban ismerem lelkednek tisztaságát, hogy ígéretednek bilincseiből megszabadítsalak, megengedem néked azt, mit talán más férfi nem engedne meg; erre indít az is, hogy félek a varázslótól, mivel messer Ansaldo talán annak révén kárt tenne bennünk, ha hogy bolonddá tennéd. Kívánom tehát, hogy elmenj hozzá s ha valamiképpen teheted, igyekezzél olyképpen cselekedni, hogy megőrizvén tisztaságodat eleget tégy ígéretednek: ha pedig más módon nem lehet, most az egyszer add néki testedet, de lelkedet nem.

A hölgy ura szavainak hallatára sírva fakadt és bizonykodott, hogy ily nagy kegyességet nem fogad el tőle. Gilberto azonban, ámbár a hölgy sokat ellenkezett, nem tágított attól, hogy csak ekképpen cselekedjék. Miért is a hölgy másnap reggel hajnalban fel sem is ékesítvén magát, előtte két szolgál, nyomában belső frajja, elment messer Ansaldo házába. Annak pedig szemé-szája elállt, mikor látta, hogy a hölgy eljött hozzá; tehát felkelt és behívatván a varázslót mondotta neki:

— Akarom, hogy lássad, mely nagy kincset szerzett nekem te tudományod.

És elébe ment a hölgynek és semminémű parázna gerjedelmet nem mutatván, alázatos tisztelettel fogadta s bevezette mindnyájokat egyik szép szobába, melyben nagy tűz égett; s minekutána széket adatott a hölgynek, szólott ekképpen:

— Madonna, kérlek, hogy ha irántad való állhatatos szerelmem megérdemel valami jutalmat, ne terheltelessé felfedni előttem az igaz okot, melyért ebben az órában s ily kísérettel hozzám eljöttél.

A hölgynek könnyek fakadtak szemében és szégyellősen felelte:

— Messer, nem irántad való szerelmem vezérel ide, nem is hittel tett ígéretem, hanem férjemnek parancsa; ki is inkább tekint parázna szerelmed miatt végzett fáradozásodra, mint maga becsületére s enyémre s elküldött ide;

tehát az ő parancsára hajlandó vagyok mostan ez egyszer mindenben kedvedet tölteni.

Ha messer Ansaldo már előbb is csodálkozással hallgatta a hölgyet, most még jobban elcsodálkozott: és megindulván Gilberto nagylelkűségén, gerjedelme szánakozásra fordult és szólott ekképpen:

— Madonna, ha úgy vagyon a dolog, miként mondog, Isten ments, hogy lábbal tiporjam annak becsületét, ki megkönyörült szerelmemen; annakokáért itt maradhatsz, amíg kedved tartja, de csak úgy, mint húgomasszony, s mikor akarod, eltávozhatsz szabadon; de oly módon, miként illendőnek véled, köszönd meg férjednek e most mutatott nemeslelkűségét, engem pedig fogadj a jövőben testvéred és szolgáló gyanánt.

Eme szavak hallatára a hölgy kimondhatatlanul megörvendezett és szólott:

— Fontolóra vetvén derék voltodat, semmiképpen el nem hittem volna, hogy idejövetelemnek más vége lehet, mint az, mit íme te adtál neki, s miért mindenkorra elköteleztél magadnak.

És elbúcsúzván tisztos kísérettel visszatért Gilbertoéhoz és elmondotta néki, mi történt, miért is meleg és hűséges barátságot kötött messer Ansaldoval. A varázsló, kinek messer Ansaldo megadni kívánta az ígért fizetséget, látván, mely nagylelkű volt Gilberto messer Ansaldo irányában s ugyancsak messer Ansaldo a hölgy irányában, szólott ekképpen:

— Mentsen Isten, hogy minekutána tanúja voltam, mely nagylelkűen lemondott Gilberto maga becsületéről, te pedig szerelmedről, hasonlatosképpen én is le ne mondjak jutalmamról; mivel pedig tudom, hogy ez nálad jó helyen vagyon, azt akarom, hogy megtartsad magadnak.

A lovag elröstelkedett s igyekezett rábírní amaszt, hogy fogadja el az egészet, vagy egy részét, de minden fáradozása kárba vezett; annakutána a varázsló harmadnapra eltüntette kertjét, s mivel útra kelni kívánt, messer Ansaldo Istennek ajánlotta őt és kioltván szívében a hölgy iránt érzett

parázna szerelmét, abban immár csak tisztos hajlandóság tüze maradt meg.

Miképpen vélekedünk tehát ebben, szerelmes hölgyeim? Talán többre tartjuk a félig holt asszonyt s a kialudt reménység miatt kihült szerelmet messer Ansaldo nagylelkűségénél, melyet akkor gyakorolt, midőn forróbb volt szerelme, mint bármikor s magasabban lobogott reménysége és ezenfelül kezében tartotta a rég ideje hajszott prédát? Vélekedésem szerint ostobaság volna azt hinni, hogy amannak nagylelkűségét emez utóbbiéhoz mérni lehetne.

HATODIK NOVELLA.

A győzedelmes Öreg Carlo király beleszeret valamely ifjú hajadonba, de elröstelli magát bolondos gondolatja miatt s a leányt és annak testvérét nagy tisztességgel férjhez adja.

Vége-hossza nem volna, ha ki apróra elmesélni akarná ama különb-különbféle beszélgetéseket, melyeket a hölgyek folytattak, hogy vajjon madonna Dianora történetében melyik gyakorolt nagyobb nagylelkűséget, vajjon Gilberto, vagy messer Ansaldo, avagy a varázsló. De minekutána a Király kicsinyég engedelmet adott a vitázásra, Fiammettára pillantván parancsolta, hogy kezdjen novellájába s ekképpen vesse végét a vitának; ki is késedelem nélkül ekképpen fogott szóba: Nagyságos hölgyeim, én mindig ama véleményen voltam, hogy afféle társaságokban, miként a miénk, oly részletesen kell mindent elmondani, hogy a szűkszavúság ne adjon alkalmat senkinek vitázásra az elmondottakban rejtező szándok felől. Az ilyesmi inkább illik az oskolás deákokhoz, mint hozzánk, kik éppen csak hogy a rokkával meg az orsóval banni tudunk. Annakokáért én, kinek ugyancsak voltak lelkemben némi kétségeim, miközben hallgattam civódástokat az elmondottak felett, ezt nem firtatom tovább, hanem elmondok nektek egy novellát, nem holmi alacsonyrangú emberről, hanem egy derék királyról, hogy mely lovagiasan cselekedett, semmi csorbát nem ejtven becsületén.

Bizonyára mindegyitek gyakorta hallotta már emlegetni Öreg avagy Első Carlo királyt, ki nagyszerű hadi vállalatával, annakutána pedig Manfredi királyon vett dicsőséges győzedelmével kiverte a gibellineket Firenzéből, hová akkor a velfek visszatértek. Miért is bizonyos messer Neri degli Uberti nevezetű lovag mind egész családjával és nagy summa pénzével

H. Gravé del.

Flepart Sculp.

eltávozott onnét és nem akart máshol megtelepedni, csupán Carlo király ótalma alatt; hogy pedig magányos helyen élhessen és ottan nyugalomban végezhesse életét, Castellamare di Stabie-be költözött; és ottan, körülbelül nyíllövésnyire a város többi házaitól, olajfák és diófák és gesztenyefák között, melyekben ama vidék bővelkedik, birtokot vásárolt, melyen szép és kényelmes házat építtetett, melléje pedig pompás kertet; ennek közepében, mivel bővében volt a folyóvíznek, a nálunk dívó szokás szerint szép és kristályos vizű halastavat készíttetett, melyet könnyű szerrel megtöltött rengeteg hallal. S miközben semmi egyéb munkában nem foglalatoskodott, mint abban, hogy minden nap csinósította kertjét, történt, hogy Carlo király forró nyár idején rövid pihenőre Castellamareba érkezett, hol is híret vette messer Neri gyönyörű kertjének s igen kívánczozott látni azt. S mikor meghallotta, hogy kié, feltette magában, hogy annál nyájasabban bánik majd a lovaggal, mivel az a véle ellenséges párthoz tartozott; megüzente hát neki, hogy másnap este négy kísérelőjével nagy csendességben a kertjében kíván vacsorázni. Messer Neri fölöttebb megörvendett ennek és pompásan felkészült s minekutána háza népével megegyezett a tennivalók felől, tőle telhető nagy nyájassággal fogadta a királyt gyönyörű kertjében. Ki is minekutána messer Nerinek mind egész kertjét és házát megnézte és megdícsérte, megmosta kezét s a halastó partján megterített asztalhoz ült és kérte Guido di Monforte grófot, ki egyik kísérelője volt, hogy üljön egyik oldala felől, messer Nerit pedig, hogy üljön másik oldala felől, többi három kísérelőjének pedig mondotta, hogy a messer Neritől megszabott rendben üljenek asztalhoz. Akkor felhordták a finom ételeket, a pompás és drága borokat, szép és fölöttebb dícséretes rendben, melyet semmi hangos szó, semmi bosszúság nem zavart; ez pedig nagy meglepődésére volt a királynak. Miközben jó hangulatban vacsorázott és élvezte a helynek magányosságát, belépett a kertbe két leányka, mintegy tizenöt esztendősek, hajok szőke, mint az aranyfonál és csupa göndör, és könnyű örökzöld koszorú övezte; orcájok pedig

oly finom és szépséges volt, hogy leginkább angyaloknak vélted volna őket; testükön hófehér és vékonyka vászonruhát viseltek, mely az övüktől felfelé egészen hozzájuk símult, lefelé pedig sátor módjára kiszélesedett és a földig ért. S az, ki elől jött, vállán két hálót hozott, melyeket bal kezével fogott, jobb kezében pedig hosszú botot tartott. A másiknak, ki nyomában jött, bal vállán serpenyő volt, hóna alatt pedig rőzsecsomó, bal kezében üstláb, másik kezében pedig olajos korsó és égő fáklya. Amint a király őket megpillantotta, elálmélkodott és feszülten figyelmezt, vajjon mit jelent ez. A leánykák tisztességes székenkezőssel a király elébe járultak és meghajtották magokat; annakutána pedig odamentek a halastónak lépcsőjéhez s az, kinél a serpenyő volt letette azt, utána pedig mind a többi holmikat, átvette a botot, melyet a másik hozott s mindketten lementek a halastóba, melynek vize keblökig ért. Messer Nerinek egyik szolgája ott nyomban tüzet gyújtott s az üstláb fölébe helyezvén a serpenyőt és olajat öntvén abba, várakozni kezdett, hogy a leánykák halat dobjanak neki. Azok közül pedig az egyik kutatta ama helyeket, hol tudomása szerint a halak rejtőzködni szoktak, a másik pedig a hálókat előkészítvén, a királynak nagy gyönyörűségére, ki figyelmesen szemlélte az egészet, hamar idő alatt sok-sok halat fogtak; s odavetették azokat a szolgának, ki szinte még elevenen a serpenyőbe dobálta, ők pedig annakutána a kapott meghagyás szerint kezdték kiválogatni a szebb halakat és az asztalra dobálni a király, Guido gróf és atyjok elé. A halak pedig fickándoztak az asztalon, a királynak kimondhatatlan gyönyörűségére, ki maga is elkapott egyet-egyet s nagy udvariasan visszahajította a leánykákknak; s ekképpen tréfálkoztak darab ideig, mígnem a szolga megsütötte ama halakat, melyeket odaadtak neki s melyeket mostan messer Neri parancsára nem holmi drága vagy finom falat, hanem csupán afféle ráadás gyanánt feltálaltak a királynak. A leánykák, midőn látták, hogy a hal megsült s ők már eleget halásztak, kijöttek a halastóból, miközben mind egész fehér és vékony ruhájok testökre tapadt olyképpen,

hogy szinte megmutatta gyenge húsukat; és akkor mind-egyik felvette ama holmit, melyet magával hozott, szemérmesen a király elébe járultak s visszatértek a házba. A király és a gróf meg a többi vendégek tágra nyílt szemekkel nézték a leányokat és szépségöket, testöknek formáját, kedvességöket és szemérmességöket fölöttébb magasztalták, de leginkább megnyerték a királynak tetszését. Ki is, midőn a vízből kiléptek, oly figyelmesen szemlélte testöknek minden porcikáját, hogy ha akkoron valaki megsúrta volna, bizony azt sem érezte volna; s minél többet gondolt rájok, bár nem tudta kicsodák-micsodák, annál forróbb vágyakozást érzett támadni szívében, hogy megnyerje tetszésöket, miből nyilván megismerte, hogy bizony szerelembe esik, ha nem ügyel; de maga sem tudta, hogy ama két leányka közül melyik tetszett néki inkább, oly hajszálnyira hasonlatos volt egyik a másikhoz. De minekutána kicsinyég eme gondolatján töprenkedett, messer Nerihez fordulván kérdezte tőle, kicsoda ama két kisasszony; kinek is messer Neri felelt ekképpen:

— Felséges uram, ez az én két ikerleányom, kik közül egyiknek neve a szép Ginevra, másiké a szőke Isotta.

Erre a király igen megdicsérte őket és biztatta messer Nerit, hogy adja férjhez mind a kettőt. Ki is mentegette magát, hogy nincs benne módja. Mivel pedig a vacsorából már csak a gyümölcs volt hátra, jött a két leányka gyönyörű selyem ujjasban, egy-egy hatalmas ezüst tállal kezökben, melyek teli voltak az esztendőnek ama szakában érett különbözőféle gyümölcsökkel s a király elébe az asztalra helyezték. Ennek végeztével pedig keveset hátrább húzódtak és dalba kezdettek, melynek szava ekképpen kezdődik:

Nem volna soha vége-hossza, Ámor,
Elmondanom, hová sodort a mámor.

És oly édesen és bájosan énekeltek, hogy a király, ki gyönyörűséggel szemlélte és hallgatta őket, úgy érezte, mintha az angyaloknak minden karai leszállottak volna ide énekelni. Ennek végeztével újfent meghajoltak s nagy tisztesség-

gel engedelmet kértek a királytól, hogy távozhassanak; ki is ámbár távozások nehezére esett, mégis derűs arccal megadta nékik az engedelmet. Minekutána tehát a vacsora bevégeződött és a király kíséretével együtt lóra szállott és távozott messer Neritől, különb-különbféle dolgokról beszélgetvén visszatértek a királyi szállásra. Ottan a király, ámbár hajlandóságát rejtegette, a rája nehezedő országos gondokban sem tudta feledni a szép Ginevra szépségét és kedvességét s iránta való szerelmében szerette annak testvérét is, mivelhogy oly igen hasonlatos volt hozzája s úgy megragadt a szerelem lépvesszőjén, hogy másra már szinte gondolni sem tudott; messer Nerivel pedig meleg barátságot tartott s különb-különb ürügyekkel gyakorta ellátogatott annak gyönyörű kertjébe, hogy Ginevrát láthassa. És mikor tovább már nem bírta gyötrelmét s egyéb módját nem tudta a dolognak, az a gondolatja támadt, hogy nem csupán az egyik leányt, hanem mind a kettőt elveszi atyjoktól és akkor szerelmét és szándokát felfedte Guido gróf előtt, ki is derék férfiú létére felelt neki ekképpen:

— Felsőges uram, fölöttébb csodálkozom azon, mit nékem mondottál és senki nem is csodálkozhatnék annyira, mint éppen én, ki mindenkinél jobban megismertem erkölceidet kiseded gyermekkorodtól fogva mind e mai napig. Mivel pedig efféle gerjedelmet soha sem ismertem benned még ifjú korodban sem, holott a szerelem könnyebben belénk vágja karmait, most mikor az öregség határára jutottál, oly furcsa és hihetetlen dolog látnom, hogy szerelembe estél, hogy szinte csodának veszem; miért is ha tisztem volna feddeni téged miatta, tudom Istenem megmondanám néked a magamét, meggondolván, hogy még fegyveresen állasz újonnan meghódított országban, ismeretlen, alattomos és áruló népnek közepette, gyötrő aggságokban és országnak nagy gondjaiban foglalatokodván; s holott még pihenésre sem jutott idő, ily nagy gondjaid közepette magadba befogadtad a pajkos szerelmet. Nem fenkölt királyok dolga ez, hanem kicsinylelkű ifjú embereké. Ezenfelül pedig, mi még rosszabb, azt mondod: fel-

tetted magadban, hogy elveszed mind a két leányt a szegény lovagtól, ki házában erején felül vendégelt tégedet s hogy jobban megtiszteljen, leányait szinte meztelenül megmutatta néked, bizonyosságát adván ekképpen, mely nagy bizodalma vagydon benned s mely szentül hiszi, hogy király vagy, nem pedig ragadozó farkas. Hát oly igen hamar elfeledted, hogy éppen Manfredinek asszonyokon elkövetett erőszakoskodásai nyitották meg előtted ez országnak kapuját? Elkövettek-e valaha árulást, mely méltóbb volna az örök kárhozatra, mint az volna, ha elrabolnád reménységét, vigasztalását és becsületét annak, ki téged megbecsült? Mit mondanának felőled, ha ezt megcselekednéd? Te talán úgy véled, hogy elegendő mentség volna ennyit mondanod: «Azért cselekedtem, mivel-hogy gibellin.» Hát ez a királyok igazságossága, hogy kik karjaikba menekülnek, akárki fiai legyenek is, azokkal ekképpen bánnak? Emlékeztetlek reá, királyom, hogy nagy dicsőségedre vagydon Manfredi legyőzése, de sokkalta nagyobb dicsőségedre válik magad legyőzése; annakokáért te, kinek tisztet másokat kormányoznod, győzd meg magadat és vess féket e gerjedelmedre és ne szennyezd be ily folttal azt, mit dicsőséggel szerzettél.

Eme szavak kegyetlenül megsebeztek a királynak lelkét s annál inkább megszorították, minél inkább megismerte igazságukat; miért is keserveset sóhajtván szólott ekképpen:

— Gróf, valóban úgy vélem, hogy minden más ellenség, bármily erős légyen is, gyenge és biztos prédája a gyakorlott harcosnak, tulajdon gerjedelméhez képest; de bármily nagy szenvedést okoz is nekem s bármily mérhetetlen erő kell is hozzá, szavaid oly igen felbuzdítottak engemet, hogy kevés napok múltán cselekedetekkel fogom néked megbizonyítani, hogy valamint másokat legyőzni tudok, akképpen erőt tudok venni magamon is.

Kevés napok múltán eme beszélgetés után, hogy a király, Nápolyból visszatérvén, egyfelől, hogy ne is legyen alkalma valamely hitványságot cselekednie, másfelől, hogy megjutalmazza a lovagot a szíves vendéglátásért, ámbár kemény do-

log volt számára mások birtokába adni azt, mit oly forrón kívánt magának, mégis elhatározta, hogy férjhez adja a két leányt, még pedig nem messer Neri, hanem tulajdon leányai gyanánt. S minekutána messer Neri beleegyezésével pompás hozományt adott nekik, a szép Ginevrat feleségül adta messer Maffeo da Palizzihez, a szőke Isottát pedig messer Guiglielmo della Magnához, kik mindketten nemes lovagok és főurak voltak; és általadván nékik a leányokat, maga kimondhatatlan fájdalommal Apuliába ment és szüntelen fáradozásokban oly erősen fékezte vad gerjedelmét hogy összetörvén és megszagatván a szerelem bilincseit, mind egész életére megmenekedett effajta gerjedelemtől.

Bizonyára lesznek olyanok, kik azt mondják, hogy csekély dolog egy királynak férjhez adni két leányt; és én elismerem; de nagy és főbenjáró dolognak nevezem, ha hozzá tesszük, hogy ezt szerelmes király cselekedte, éppen azt adván férjhez, kit szeretett, holott sem annakelőtte, sem utóbb nem élvezte szerelmének lombját, virágját, avagy gyümölcsét. Ekképpen cselekedett tehát a nagylelkű király, dúsan megjutalmazván a nemes lovagot, dicséretes tisztességben részesítvén a szerette leányokat és vitézül legyőzvé önmagát.

HETEDIK NOVELLA.

Pietro király értesülvén, mely forró szerelemmel viseltetik irányában a betegségben sínylődő Lisa, megvigasztalja őt; annakutána pedig férjhez adja valamely nemes ifjúhoz, homlokon csókolja s magát lovagjául örökre elkötelezi.

Minekutána Fiammetta bevégezte novelláját, sokat magasztalták Carlo király férfias nagylelkűségét, ámbátor akadt olyan hölgy is, ki gibellin létére nem akarta magasztalni; akkor Pampinea a Király parancsára ekképpen fogott szóba: Nagyságos hölgyeim, bizonyára nincs oly értelmes ember, ki nem osztoznék vélekedéstelekben Carlo király felől, legfeljebb ha más ok miatt haragszik reá; mivel azonban nékem eszembe jutott egy más, ehhez hasonlatos dícséretes eset, melyet e királynak egyik ellensége művelt egy városunkbéli leánnyal, ezt kívánom néktek elmondani.

Amaz időben, midőn a franciákat kiűzték Sziciliából, élt Palermóban egy firenzei földink, bizonyos Bernardo Puccini nevezetű dúsgazdag fűszerszámkereskedő, kinek feleségétől egyetlen gyermekök gyanánt gyönyörű leánykája volt, már eladó sorban: és mikor aragoniai Pietro király a szigetnek ura lett, Palermóban fő nemeseivel egyetemben csodálatos ünnepséget tartott. Mivel emez ünnepségen katalán módra maga is részt vett a lovagi tornában, történt, hogy Bernardo leánya, kinek neve volt Lisa, valamely ablakból, hol más hölgyek társaságában volt, látta száguldani a királyt és oly kimondhatatlanul megtetszett neki, hogy egyszer-másszor rajta felejtvén szemét, forró szerelemre gyulladt iránta: az ünnep végeztével pedig, miközben atyjának házában éldegélt, semmi egyébre nem tudott gondolni, mint eme nagyságos és felséges szerelmére. Ebben pedig leginkább

gyötörte alacsony rangjának gondolatja, mivel ennek miatta semminémű reménysége nem lehetett, hogy szerelme boldog végre jut; mindazonáltal nem akart letenni a király iránt való szerelemről, de elárulni sem merte, mivel attól tartott, hogy nagyobb baj éri. A király semmit nem vett észre ebből s nem is törődött vele: miért is a leány kimondhatatlan fájdalommal szenvedett. Ekképpen történt, hogy mivel szerelme nőttön-növekedett s egyre-másra meglepte a búskomorság, a gyönyörű leánynak ereje megtört és nyavalyába esett és napról-napra szemlátomást sorvadozott, mint a hó a napon. Atyja és anyja megszorodván az eseten, szüntelen vígasztalásokkal, orvosokkal és orvosságokkal tőlök telhetőleg ápolgatták: de minden fáradozásuk kárba veszett, mivelhogy a leány kétségbeesvén szerelme miatt halálra szánta magát. Történt pedig, hogy mivel atyja megígérte neki, hogy minden kívánságát teljesíti, a leánynak az a gondolatja támadt, hogy ha tisztességgel megteheti, eme szándokát és szerelmét értésére adja a királynak, minekelőtte halálba menne; annakokáért egy napon kérte atyját, hogy hívassa el hozzá Minuccio d'Arezzot. Amaz időkbén Minuccio híres-neves énekes és lantos volt, kit Pietro király szívesen látott udvarában; Bernardo tehát abban a hiszemben volt, hogy Lisa kicsinyég hallgatni kívánja annak énekét és muzsikáját: miért is megüzente neki, az pedig készséges ember létére azon nyomban eljött a leányhoz; s minekutána néhány nyájas szóval megvígasztalta, bájosan eljátszott neki violáján néhány vidám nótát, annakutána pedig egy-két dalt énekelt; ez pedig csak olaj volt a leány szerelmének tüzeire, holott az azt hitte, hogy vígasztalására leszen. Mindennek végeztével mondotta a leány, hogy négy szemközt kíván szólni vele; miért is minekutána a többiek mind kimentek, szólott ekképpen:

— Minuccio, téged választottalak, hogy erős hűséggel megőrizzed egy titkomat és mindenekelőtt reményilem, hogy ezt soha senkinek fel nem feded, ha nem annak, kit én mondok néked; annakutána pedig, hogy amennyire erődtől telik, megsegítesz ebben: s erre kérlek is. Tudd meg tehát, Minuc-

cióm, hogy ama napon, midőn urunk királyunk Pietro trón-foglalásának ama nagy ünnepséget tartotta, én őt lovagi tornája közben éppen olyan pillanatban láttam meg, hogy lelkebben kigyulladt az iránta való szerelem tüze, mely ímez állapotra juttatott, melyben itten látsz ; s mivel jól tudom, hogy vakmerőség szerelmem a király iránt s mivel nem hogy magamból kitépni, de még csökkenteni sincsen erőm, elviselnem pedig szörnyű nagy gyötrelem, csekélyebb gyötrelem gyanánt választottam, hogy halálba megyek és ekképpen fogok cselekedni. De bizonyos, hogy kegyetlen szomorúsággal halok meg, ha előbb ő nem tudja meg szándokomat : s mivel nem ismerek nálad alkalmasabb embert, ki emez elhatározásomat értésére adhatná, tehát szeretném rád bízni és kérlek, ne tagadd meg, tedd meg s ha megtetted, add értésemre, hogy boldog halállal megváltsam magamat eme gyötrelmekről.

És zokogva ekképpen szólván elhallgatott. Minuccio elál-mélkodott a leánynak fenkölt lelkén és kemény szándokán s mivel szívből sajnálta, nyomban elméjébe ötlött, miképpen lehetne tisztességgel szolgálatjára ; szólott tehát ekképpen:

— Lisa, íme hitemmel elkötelezem magam neked, miért is vedd bizonyosra, hogy bennem soha meg nem csalatkozol ; annakutána pedig dícsérlek ama nagyszerű elhatározásodért, hogy ily felséges királyra irányítottad szerelmedet és felajánlom néked segítségemet ; és reménylem, hogy ha megnyugszol, úgy intézhetem, hogy három nap sem telik bele és hitem szerint oly hírt hozok neked, mely fölöttébb kedvedre leszen ; hogy pedig ne vesztegessen az időt, máris indulok és hozzá fogok.

Lisa újfent könyörögve kérte és megígérte, hogy megnyugszik s végezetül Istennek ajánlotta őt. Minuccio pedig tőle eltávozván felkeresett bizonyos Mico da Siena nevezetű ama korbelti ügyes verselőt és addig kérte, mígnem rávette, hogy eme dalocskát megírja, amint következik :

Oh Ámor, menj s Uram elébe szállj,
 És mondd el ott, mi kint kell most kiállnom,
 Mondd el neki, közelget bár halálom,
 Mégsem merem fölfedni, hogy mi fáj!

Oh kérlek, Ámor, kezem összetéve,
 Repülj el hajlékába sebtiben
 S mondd : őt sovárgom! Sújjad a fülébe,
 Hogy semmi mást nem áhít a szívem!
 Mondd néki, hogy a láng, amely gyötör,
 Tengődnöm immár nem sokáig enged,
 Hogy kedves révem lesz majd a gödör,
 Hol lelke e sok gyász után pihenhet!
 Mondd néki, félelem kínoz meg szégyen,
 Mondd néki : nagy, oh nagy a betegségem!

Mióta, Ámor, szívem láncra verted,
 Nem adtál bátorságot soha még,
 Hogy néki is föltárjam a keservet,
 Mely bennem ama perctől fogva ég ;
 Pedig oh fájna sírba szállanom
 A nélkül, hogy ő sejtne szenvedésem,
 Holott tán búslakodna sorsomon,
 Melyet előtte fölfedezni késem!
 Tán bátorítna, tán biztatna lágyan,
 Hogy rajta, szóljak! öntsem ki a vágyam!

De mert te, Ámor, nem edzéd a lelke,
 Elébe hogy én álljak vakmerőn,
 Hogy látná arcomon vagy holmi jelben,
 Ki az, ki őneki rabnője lőn :
 Azért kell téged kérnem, óh Uram,
 Te látogasd meg, a napról beszélvén,
 Melyen lándzsásan, ezüst-pajzsosan
 Kirúgtatott a lovagoknak élén,
 A napról, min szemem arcán feledtem,
 A napról, min jajomra megszerettem!

Éme szavakra Minuccio nyomban édes és megindító dalt szerzett, minőt a versnek tárgya kívánt; és harmadnap elment az udvarba, éppen mikor Pietro király ebédnél ült, ki is mondotta neki, hogy énekeljen valamit violájának kíséretével. Tehát Minuccio elkezdette játszani és énekelni e dalt, oly lágyan-édesen, hogy valahányan csak a királyi teremben voltak, szinte révületbe estek, oly csendben és figyelmesen hallgatták, a király pedig szinte még inkább, mint a többiek. Mikor pedig Minuccio bevégezte dalát, kérdezte a király, kinek műve e dal, mivel úgy rémlik neki, hogy még soha nem hallotta.

— Felsőges uram, — felelte Minuccio — nincs még három napja, hogy szava és hangja elkészült.

Midőn pedig a király megkérdezte, kinek számára, felelt ekképpen:

— Csak négyszemközt merem megmondani neked.

A király szerette volna megtudni, miért is asztalbontás után szobájába hívatta Minucciót, ki is ottan rendre elmondott néki mindent, miként a leánytól hallotta; ennek a király fölöttébb megörvendezett és igen magasztalta a leányt és mondotta, hogy illendő ily derék leányhoz jó szívvel lennie; miért is elküldötte hozzá a lantost, hogy vigasztalja nevében és mondja meg neki, hogy az nap estefelé minden biztonnal meglátogatja. Minuccio örömeben, hogy ily kellemetes hírt vihet a leálynak, késedelem nélkül elment hozzá a violájával s négyszemközt szólván vele elmondotta néki a történeteket s annakutána violája kíséretével elénekelte ama dalt. Ezen pedig a leány oly boldog volt, s oly igen megnyugodott, hogy azon nyomban szemlátomást megmutatkoztak rajta a gyógyulásnak biztos jelei; s miközben a házban senki nem tudott és nem is sejtett semmit abból, mi készült, nagy vágyakozással várta az estét, midőn majd meglátja urát. A király őszinte és jóságos úr létére, minekutána többször is meghányta-vetette magában, mit Minucciótól hallott s jól ismerte a leányt és annak szépségét, még nagyobb szána-kozást érzett iránta, mint annakelőtte; és estére kelvén

lóra szállott s mintha csak úgy szórakozásból indulna sétára, megérkezett a fűszerszámkereskedőnek házához; ottan pedig kérte, hogy nyissák meg neki a fűszerszámkereskedőnek gyönyörű szép kertjét és abba bement és kisvártatva kérdezte Bernardót, mi van leányával s vajjon férjhez adta-e már.

Felelte Bernardo:

— Felség, nincs férjnél, hanem beteg volt s még most is igen beteg: ámbár igaz, hogy ma délután három óra óta csodálatosképpen jobbulni látszik.

A király tüstént megértette, honnét vagyon a jobbulás és szólott:

— Hitemre, kár volna, ha ily gyönyörű teremtés időnek előtte elköltöznék ez árnyékvilágból: kívánunk bemenni hozzá, látogatására.

És kevéssel utóbb csupán két kísérőjével és Bernardóval bement a leánynak szobájába s amint benn volt, odalépett az ágyhoz, melyen a leány kissé feltámaszkodván epekedve várta; és megfogván a leánynak kezét szólott ekképpen:

— Madonna, mely dolog ez? Fiatal vagy s néked kellene másokat vigasztalnod, te pedig ágnak esel; kérni akarunk, hogy kedvünkért embereld meg magad s hamarosan meggyógyulj.

A leány, mikor érezte annak keze érintését, kit mindenekfölött szeretett, ámbátor kissé szégyenkezett, mégis oly gyönyörűséget érzett lelkében, mintha a Paradicsomkertben lett volna; és amennyire erejétől tellett, felelt a királynak ekképpen:

— Felséges uram, csekély erőmmel fölöttébb nehéz terhet akartam magamra venni s ez lett nyavalyámnak oka; de meglátod, hogy te jóvoltodból hamar idő múltán megszabadulok tőle.

Csupán a király egymaga értette a leánynak burkolt szavait és percről-percre jobban becsülte őt és magában sűrűn átkozta a sorsot, hogy ily alacsonyrendű embert adott annak atyja gyanánt; s minekutána kicsinyég véle időzött s még

jobban bátorította, eltávozott. A királynak ímez emberségét fölöttébb magasztalták és nagy tisztessége gyanánt tekintették a fűszerszámkereskedőnek és leányának, kit a király oly boldoggá tett, mint soha még asszonyt a szerelmese: és a jobb reménység megsegítette és kevés napok múltán meggyógyult és szebb lett, mint valaha volt. Minekutána pedig meggyógyult s a király a királyasszonnyal meghányta-vetette, mely jutalommal viszonozza a leánynak eme nagy szerelmét, egy napon a király számos fő nemes urak kíséretében lóra szállott, s a fűszerszámkereskedőnek házába ment s belépván a kertbe hívatta a kereskedőt és leányát: és ezenközben odaért a királyasszony számos udvari hölgyével, kik is magok közé vonták a leányt, kimondhatatlan kedvességgel. És kívártatva a király s a királyasszony hívatta Lisát, a király pedig szólott hozzá ekképpen:

— Derék hajadon, irántam való nagy szerelmed nagy tisztességet szerzett néked előttünk s kívánjuk, hogy kedvünkért meglelégedéssel vegyed: e nagy tisztesség pedig az, hogy, mivel eladó sorban vagy, kívánjuk, hogy azt fogadd férjedül, kit mi adunk néked; de ez nem gátol bennünket ama szándokunkban, hogy mostantól fogva mindenkor lovagodnak nevezzük magunkat; nagy szerelmedből pedig nem kívánunk tőled egyebet, mint egyetlen csókot.

A leány fülig pirult szégyellettében, javallotta a királynak kívánságát és csöndes hangon szólott ekképpen:

— Felsőges uram, bizonyosra veszem, hogy ha megtudnák, hogy szerelmes voltam beléd, a legtöbb ember bolondnak vélne s talán azt hinnék, hogy elfeledtem, ki vagyok s nem ismertem magam rangját és a tiédet; de ki egymaga lát be a halandók szíveibe, Isten a tanúm, hogy már amaz órában, midőn nékem megtetszettél, meggondoltam, hogy te király vagy én pedig Bernardónak, a fűszerszámkereskedőnek leánya és nem illik hozzám ily felsőges magasságba irányítanom lelkemnek tüzet. De miként jobban tudod nálam, senki sem megfontolt választás szerint lesz szerelmes, hanem vágyakozása és gerjedelme szerint: eme törvénnyel többször is

szembeszálltak erőim, de midőn tovább nem bírtam, megszerettelek és szeretlek és mindig szeretni foglak. A dolog olyképpen vagyon, hogy mikor éreztem elhatalmasodni magamon az irántad való szerelmet, nyomban elhatároztam, hogy mindenkor akaratom szerint cselekszem; annakokáért nem csupán szívesen férjemül fogadom és szeretni fogom azt, kit nékem adni kegyeskedel s ki tisztességemre és díszemre leszen, de ha azt mondanád, hogy tűzbe menjek érted, gyönyörűséggel megcselekedném, ha tudnám, hogy kedvedet megnyerem. Tudod, mely kevéssé illendő hozzám, hogy király létedre te légy lovagom, miért is erről semmit nem mondok: a csókot pedig, melynél többet szerelmemből nem kívánsz, a királyné asszony engedelme nélkül úgysem kapod meg. Mindazonáltal mind magadnak, mind királyné asszonyomnak irántam való nagy kegyességét Isten fizesse meg helyettem bőségesen és méltóképpen, mivelhogy magam meghálálni nem tudom.

És ekképpen szólván elhallgatott. A királyné asszonynak fölöttébb tetszett a leány felelete s látta, hogy valóban oly okos, miként a király mondotta neki. Akkor a király hívatta a leánynak atyját és anyját s minekutána meghallotta tőlük, hogy belenyugszanak abba, mit cselekedni szándékozik, hívatott valamely ifjút, bizonyos Perdicone nevezetű szegény nemes embert, kinek két gyűrűt adott kezébe s mondotta neki, hogy Lísát eljegyezze; az ifjú pedig nem vonakodott. Minekutána pedig a király és a királyasszony bőségesen megajándékozta a leányt ékszerekkel meg drágaságokkal, a király az ifjúnak nyomban adományul adta Ceffalüt és Calatabellottát, eme két kitűnő és nagy jövedelmet hajtó birtokot és szólott ekképpen:

— Néked adományozzuk ezeket feleséged hozománya gyanánt: hogy pedig véled mi szándokunk vagyon, megtudod maga idejében.

És ekképpen szólván a leányhoz fordult és mondotta neki:

— Hadd nyerjük meg most ama gyümölcsöt, mely szerelmedből nekünk jár.

NYOLCADIK NOVELLA.

Sofronia azt hiszi, hogy Gisippus felesége, holott Titus Quinctius Fulvus felesége és ezzel Rómába megyen, hová Gisippus szegény sorban ugyancsak megérkezik és abban a hiszemben, hogy Titus megveti őt, azt mondja, hogy embert ölt, hogy meghalasson. Titus megismeri s hogy megmentse, magát vallja gyilkosnak; ennek hallatára azonban az igazi gyilkos felfedi magát: miért is Octavianus mind valamennyiöket felmenti, Titus pedig hűgát Gisippusnak adja feleségül s megosztja véle minden javait.

Minekutána Pampinea bevégezte elbeszélését s ki-ki magasztalta Pietro királyt, de valamennyi közt leginkább a gibellin hölgy, Filoména a Király parancsára ekképpen fogott szóba: Nagyságos hölgyeim, ki ne tudná, hogy a királyok, ha akarják, bármely nagy dolgot megtehetnek s hogy különösképpen megkívánják másoktól is a nagylelkűséget? Kinek tehát módja vagyon benne s megteszi azt, mi kötelessége, helyesen cselekszik; de ezért nem illeti őt oly nagy csodálat, sem oly nagy dícséretes magasztalás, mint illetné azt, ki ugyancsak ekképpen cselekednék, bár nem volna kötelessége, mivelhogy nincsen módja benne. Annakokáért ha oly áradozva magasztaljátok és nemesnek ítéletek a királyok cselekedeteit, én cseppet sem kételkedem, hogy még jobban megnyerik tetszéseteket és még nagyobb magasztalást nyernek tőletek a magunkfajta emberek cselekedetei, hahogy hasonlatosak a királyok cselekedeteihez, vagy felülműlják azokat; miért is szándékozom elmondani nektek novellámban, mely dícséretes nagylelkűséget tanúsított egymás irányában két közrendű ifjú, kik barátságban voltak egymással.

H. Grazelot inv.

Le Miroir Sulp.

Amaz időben tehát, midőn Octavianus Cæsar még nem viselte az Augustus nevet, hanem a triumvirátus nevezetű hivatalban kormányozta a római birodalmat, élt Rómában bizonyos Publius Quinctius nevezetű nemes ember, kinek egyetlen csodálatos értelemmel megáldott fia volt, Titus Quinctius Fulvus nevezetű, kit a bölcselkedés tanulása okából Athén városába küldött és tőle telhető melegséggel gondjaiba ajánlott bizonyos Chremes nevezetű régi jó barátjának. Ez pedig Titust tulajdon házába vette Gisippus nevezetű fiának pajtása gyanánt; és bizonyas Aristippus nevezetű bölcselkedőnek oskolájába adta mind Titust mind Gisippust, hogy tőle oktatást nyerjenek. S miközben a két ifjú szüntelenül együtt volt, megtetszett, hogy gondolatjaik-szokásaik oly igen egyformák, hogy oly erős testvériség és barátság támadott közöttük, melyet semmi meg nem szakított, ha nem a halál. Egyiknek sem volt nyugta, sem kellemetes érzése, ha nem mikor együtt voltak. Megkezdették tehát tanulásukat s mivel mindkettő egyenlőképpen nagyságos elmével volt megáldva, csodálatos dicséretökre egymástól soha el nem maradván hágtak fel a bölcselkedés dicsőséges magasságába: és emez életmódjukban jó három esztendőig állhatatosak voltak, Chremesnek kimondhatatlan örömére, ki szinte mindkettőt egyenlőképpen fiának tartotta. Emez esztendőknek végén, miként minden dolgokban történik, történt, hogy Chremes agg ember létére elköltözött ez árnyékvilágból: azok ketten pedig egyenlő fájdalommal gyászolták, mintha mindkettejüknek atyjok lett volna és Chremes barátjai meg atyjafiai nem tudták volna megmondani, melyik szoruló inkább a vígasztalásra a rájuk szakadt csapás miatt. Történt pedig néhány hónap múltán, hogy Gisippust meglátogatták barátjai és atyjafiai és Titussal egyetemben biztatták, hogy megházasodjék és találtak is számára valamely fő nemes szülőktől származó, athéni születésű csodálatos szépséggel megáldott leányt, kinek neve volt Sofronia s ki talán tizenötödik esztendejét járta. Midőn pedig a menyegző napja közelgetett, Gisippus kérte egy napon Titust, hogy

jönne véle jegyese látására, kit az eladdig még nem látott : mikor annak házába érkeztek s a leány ottan ült kettejük között, Titus, kinek szinte feladata volt megvizsgálni barátja jegyesének szépségét, kezdte azt igen figyelmesen szemügyre venni s mivel a leány mindenestül mérhetetlenül megtetszett neki, magában mód felett magasztalta őt s oly forró szerelemre gyulladt irányában, mint valaha csak szerelmes férfi hölgye iránt lángra gyúlt, bár ugyan szikrányit nem mutatott belőle. De minekutána kicsinyég véle időztek, elbúcsúzván tőle, hazatértek. Ottan Titus egymagában szobájába vonult és a kedves leányra fordította gondolatját s annál jobban lángra gyúlt, minél tovább időzött eme gondolatjában. Amint pedig észbe kapott, nagy keserves sóhajtás közben ekképpen töprenkedett magában : «Jaj, mely nyomorult is az életed, Titus! Hová és mire irányítottad lelkedet és szerelmedet és reménységedet? Vagy nem tudod, hogy e leányt húgod gyanánt illendő volna tiszteletben tartanod, mind a Chremestől meg családjától nyert vendéglátás fejében, mind amaz igaz barátságért, mely közötted és Gisippus között vagyon, kinek e leány jegyese? Hát akkor miért szereted? Hová ragadtatod magad csalóka szerelmedtől s a játszi reménységtől? Nyisd meg értelmednek szemeit s ismerd meg magadat, ó szerencsétlen : térj eszedre, vess féket sóvárgó gerjedelmedre, mérsékelj oktalan vágyakozásodat s irányítsd egyébre gondolatjaidat ; szállj szembe most a kezdetén parázna indulatoddal és győzd meg magadat, míg időd vagyon reá : nem illendő s nem tisztos dolog az, mit kívánsz ; azt, mit elérni szándékozol, még akkor is kerülnöd kellene, ha bizonyos volnál benne (amint ahogy nem vagy az), hogy eléred, meggondolván, mit követel tőled az igaz barátság s mi a kötelességed. Tehát mit fogsz cselekedni, Titus? Hagyd abba idéetlen szerelmedet ha akképpen akarsz cselekedni, miként hozzád illendő.» Annakutána, midőn újból Sofroniára esett gondolatja, az ellenkező vélekedésre fordult, s minden előbbi gondolatját megtagadván szólott magában ekképpen : «A szerelem törvényeinek nagyobb a hatalmuk, mint minden egyéb

törvényeknek: megtörik nem csupán a barátság törvényeit, hanem az isteni törvényeket is: hányszor megesett már, hogy az apa megszerette leányát, fivér a húgát, mostoha anya a mostoha fiát? Szörnyűsegebb dolgok ezek, mint ha egy barát megszereti barátjának feleségét, mi már ezerszer megesett. Ezenfelül pedig ifjú vagyok s az ifjúságon a szerelem törvényei uralkodnak. Illendő tehát, hogy mi Ámornak kedve szerint vagyon, nékem is kedvem szerint legyen. A tisztesség meglett korú férfiak dolga: én csak azt akarhatom, mit Ámor akar. E leánynak szépsége megérdemli, hogy mindenki szeresse: s hahogy én szeretem, ki ifjú vagyok, ki vethetné ezt méltán szememre? Nem azért szeretem őt, mert Gisippusé, hanem azért szeretem, mert szeretném, akárkié volna is. A sorsnak bűne ez, hogy barátomnak Gisippusnak adta őt, nem pedig inkább másnak; s ha már valakinek szeretnie kell őt (pedig kell, mert szépsége miatt megérdemli), akkor jobban örülhet Gisippus, ha megtudja, hogy éppen én szeretem, nem pedig más.» És önmagát megcsúfolván, eme töprenkedéséből az ellenkezőbe esett, ebből megint amabba, egyikből a másikba s nem csupán eme napját s a következő éjszakát, hanem sok más napját is ebben töltötte, mígnem elment kedve ételtől-álomtól s gyengesége végezetül ágyba kényszerítette. Gisippus, ki több napokon által látta őt gondolatokba merülten, most pedig látta betegen, igen elbúsult miatta s el nem mozdulván mellette, minden ügyességével és gondoskodásával igyekezett talpraállítani őt, s gyakorta rimánkodva kérdezte gondjainak és nyavalyájának oka felől. De minekutána Titus hímezett-hámozott válaszában, ezt pedig Gisippus észrevette, végezetül Titus kényszerűségében nagy sírás és sóhajtozás közben felelt neki ekképpen:

— Gisippus, ha úgy tetszett volna az isteneknek, nékem sokkalta kedvesebb volna meghalnom, mint tovább élnem, meggondolván, hogy a sors olyan állapotba juttatott engemet, melyben kötelességem lett volna bizonyágot tennem virtusomról, mely pedig szégyent vallott, miként fölöttébb nagy

röstelkedéssel látom ; valóban hamarosan várom a jutalmat, mely engem megillet ezért, vagyis a halált, mely kedvesebb nékem, mint hitványságom érzésében élnem, melyet nagy szégyenkezéssel felfedek előtted, mivel éppen előtted nem szabad rejtegetnem s nem is tudok rejtegetni semmit.

És elejétől fogva felfedte előtte búskomorságának okait és gondolatjait s azoknak viaskodását s végezetül, hogy melyik kerekedett felül s hogy ő bizony elpusztul Sofronia iránt való szerelmében, bizonykodván, hogy ő tudja, mely szégyelletes dolog ez s ezért vezeklésül halálra szánta magát s hiszi, hogy a halál hamarosan eléri. Gisippus, amint ezt hallotta és látta zokogását, előbb némiképpen megdöbbsent, mivelhogy őt magát is megejtette a szép leány kedvessége, bár nem ily mértéktelenül ; de késedelem nélkül feltette magában, hogy drágább lesz néki barátjának élete, mint Sofronia. És ekképpen amannak könnyei láttán maga is sírva fakadt és zokogva felelt neki ekképpen :

— Titus, ha nem szorulnál úgy a vigasztalásra, mint ahogy rászorulsz, akkor éppen te magadnál emelnék ellened panaszt, mint ki megsértetted barátságunkat, oly nagy időn által rejtekben tartogatván előttem nagy erős szerelmedet ; melyet ugyan tisztességtelennek véltél, ám valamint a tisztességtelen dolgokat sem szabad rejtegetni barátunk előtt, mivelhogy az, ki igaz barát, valamint a tisztességteleneket igyekszik kiverni annak fejéből ; de ezt most nem firtatom, hanem rátérek arra, mi vélekedésem szerint mostan égetőbb. Hogy oly forrón szereted jegyesemet Sofroniát, azon nem csodálkozom, de fölöttébb csodálkoznám, ha másként volna, ismervén az ő szépségét s te lelkednek nemességét, mely annál fogékonyabb az ily gerjedelem iránt, minél jelesebb ama dolog, mely tetszését megnyerte. És amily joggal szereted Sofroniát, oly jogtalanul panaszkodol a sorsra (ámbar nem mondod hangosan), hogy nékem adta őt, mivel úgy véled, hogy szerelmed tisztességtelen volna, ha ő másé volna, nem pedig enyém ; de ha mostan is oly bölcs vagy, mint máskor, hát ki-

nek adhatta volna őt inkább a sors, mint éppen nekem, hogy hálásabb légy iránta? Bárki másé lett volna s bármily tisztességes lett volna is szerelmed, az bizonyára inkább magának tartogatta volna a leány szerelmét, mint neked, holott felőlem nem szabad ilyesmit gondolnod, ha valóban oly igaz barátodnak tartasz, amilyen vagyok; ennek pedig oka, hogy emlékezetem szerint, mióta barátok vagyunk, nem volt semmim, mi nem lett volna éppúgy a tiéd is, mint az enyém. Ha tehát már annyiban volna a dolog, hogy változtatni nem lehetne rajta, ezt én most is éppúgy állnám, mint annakelőtte más dolgokban; de most még csak annyiban vagyom, hogy nem kell megosztanom veled, hanem odaadhatom néked egészen s ekképpen is fogok cselekedni, mert nem tudom, miképpen lehetne néked kedves az én barátságom, ha valamely dologban, mit tisztességgel megcselekednünk lehet, nem tudnám akaratomat megegyeztetni a tiédde. Igaz, hogy Sofronia a jegyesem és igen szerettem őt s nagy örömmel vártam a menyegzőt; mivel azonban te, ki ebben értőbb vagy nálam, nagyobb tűzzel kívánod őt, e drága kincset, bizonyosra vedd, hogy nem az én, hanem a te feleséged gyanánt fog belépni szobámba. Annakokáért vedd el gondodat, kergesd el búskomorságodat, szerezd vissza elvesztett egészségedet és nyugadalmadat és vidámságodat s ímez órától fogva boldogan várjad e jutalmat, melyre méltóbb a te szerelmed, mint volt az enyém.

Amint Titus hallotta Gisippusnak eme szavait, minél nagyobb gyönyörűséget okozott neki a csalóka reménység, annál nagyobb szégyenkezést támasztott benne a józan megfontolás, megmutatván neki, hogy minél nagyobb Gisippus nagylelkűsége, annál kevésbé illendő elfogadnia azt. Miért is szüntelen zokogás közben nagy nehezen ekképpen felelt:

— Gisippus, nagylelkűséged és igaz barátságod nyilván megmutatja nekem, mi az én baráti kötelességem. Mentsen Isten, hogy magamé gyanánt elvegyem tőled azt a leányt, kit ő neked, a méltóbbiknak adott. Ha úgy látta volna, hogy

engem illet, nem hihetnéd sem te, sem más, hogy néked juttatta volna. Élvezd tehát boldogan azt, kit választottál, s a bölcs tanácsokat és Istennek ajándokát, én pedig hadd emésszem magam könnyeimben, melyeket Isten számomra készített, mint ki méltatlan voltam eme nagy kincsre: s vagy én győzöm meg könnyeimet, mi néked kedves leszen, vagy azok győznek meg engemet s akkor megszadadulok minden gyötrelentől.

Felelte erre Gisippus:

— Titus, ha barátságunk adhat nékem annyi hatalmat, hogy kényszeríthetlek akaratom elfogadására s ha rá tud venni téged, hogy valóban kövessed akaratomat, akkor épp most van az alkalom, midőn különösképpen élni kívánok e hatalommal: ha pedig nem engedsz szép szerével kéréseimnek, akkor amaz erőszakkal, melyet barátunk javáért használnunk szabad, művelni fogom, hogy Sofronia mégis a tiéd leszen. Én tudom, mely hatalmas a szerelemnek ereje és tudom, hogy ez már nem egyszer, hanem sokszor boldogtalan halálra juttatta a szerelmeseket; s látom, hogy te oly közel vagy ehhez, hogy sem visszatérni, sem könnyeidet visszafojtani nem tudod, hanem tovább haladván belépusztulnál, én pedig akkor hamar idő múltán utánad mennék. Ha-hogy tehát másért nem szeretnélek, már csak magam életéért is kedves volna nékem az életed. Legyen tehát Sofronia a tiéd, mivelhogy könnyű szerrel nem akadnál másra, ki oly igen tetszenék neked; én pedig könnyedén más hölgy felé fordulok szerelmemmel és boldoggá teszek téged is, magamat is: eme dologban pedig talán nem volnék ily nagylelkű, ha oly ritkán s oly nehezen lehetne asszonyokat is találni, mint jóbarátokat; mivel pedig fölöttébb könnyű szerrel találhatok más asszonyt, más barátot pedig nem, azért inkább kívánom (nem akarom mondani, hogy elveszíteni a leányt, mivel nem veszítem el azzal, hogy néked adom, hanem nyereségemre jobbik magammá változtatom) mással felszerélni őt, mint téged elveszíteni. Miért is ha elérhetnek valamit nálad kéréseim, kérlek, vetkezd le eme bánatodat,

vigasztald meg magadat s egyúttal engemet s jó reménységgel készülődjél elvenni ama boldogságot, melyre a leány iránt érzett forró szerelmed sóvárog.

Ámbár Titus röstelkedett beleegyezni abba, hogy Sofronia az ő felesége legyen s éppen ezért még mindig vonakodott, mivel egyfelől a szerelem vonzotta, másfelől Gisippus biztatása sarkantyúzta, szólott ekképpen :

— Íme, Gisippus, igazán nem tudom, vajjon a magam kedvét vagy a te akaratodat teszem-e, midőn akképpen cselekszem, miképpen te kérsz, mondván, hogy az a te kívánságod : tehát mivel nagylelkűséged ily mérhetetlen, hogy legyőzi bennem a köteles szégyenkezést, én megteszem ; de bizonyosra vedd, hogy oly ember módjára teszem meg, ki tudja, hogy nem csupán a szerette hölgyet nyeri tőled, hanem az életét is. Adják meg az istenek, ha van mód reá, hogy tisztességedre és javadra megbizonyíthassam még valaha, mely boldog vagyok abban, mit vélem cselekedtél, jobb szívvel lévén hozzám, mint jómagam.

Felelte eme szavakra Gisippus :

— Titus, eme dologban, hogy foganatja legyen, vélekedésem szerint a következőképpen kell cselekednünk : miként tudod, atyámfiai és Sofronia atyjafiai sokáig hányták-vetették a dolgot, mígnem ő jegyesemmé lett ; miért is ha mostan odamennék s mondanám, hogy nem kívánom őt feleségemül, nagy botránkozás támadna belőle s felháborítanám mind az ő, mind magam atyjafiait : evvel ugyan édes keveset törődném, ha mindazonáltal látnám, hogy a leány a tiéd leszen ; de attól tartok, hogy ha ily módon otthagynom, atyjafiai nyomban máshoz adják, ki talán nem éppen te lennél s ekként elveszíténéd azt, mit én nem nyertem meg. Annakokáért úgy vélem, hogy ha beleegyezel, én olyképpen folytatom, amint elkezdtem s magam felesége gyanánt hazaviszem őt s megtartom a menyegzőt ; annakutána te nagy titokban, s ennek majd megleljük módját, véle fogsz hálni mint tulajdon feleségeddel. Idő múltán a maga helyén és idejében felfedjük a dolgot ; ha tetszik nékik, nem lesz semmi baj ; ha nem tet-

szik, már úgy is megtörtént s mivel nem változtathatnak rajta, kénytelen-kelletlen bele kell nyugodniok.

Titusnak tetszett a terv: miért is Gisippus, midőn Titus már meggyógyult s megint jó kedvre derült, a leányt maga felesége gyanánt házába vezette és nagy menyegzőt csapott; midőn pedig az éjszaka beköszöntött, az asszonyok otthagyták az új menyecskét férjének ágyában és eltávoztak. Titusnak szobája Gisippus szobájának tőszomszédságában volt s egyikből által lehetett menni a másikba: miért is midőn Gisippus szobájában volt s minden világot eloltott, loppal általment Titushoz s mondotta néki, hogy menjen és feküdjék felesége mellé. Titus ennek hallatára szörnyű szégyenkezésében már-már mindent megbánt s vonakodott általmenni; de Gisippus valamint szóval, akként egész lelkével is barátjának kedvét kereste s hosszas huzavona után mégis csak általküldötte őt. Az pedig amint az ágyba ért, megölelte a leányt s mintegy tréfálkozva halkán kérdezte, ha akar-e felesége lenni. A leány, abban a hiszemben, hogy ez Gisippus, igent mondott reá; akkor az ifjú szép és drága gyűrűt húzott a leánynak újjára mondván:

— Én is akarok férjed lenni.

És annakutána elhálta véle a házasságot s hosszú időn által szerelmes gyönyörűségben élt vele, holott sem a menyecske, sem más nem is sejtette, hogy nem Gisippus hál vele, hanem más. Miközben tehát ekképpen folyt Sofronia és Titus házassága, történt, hogy ennek atyja, Publius, meghalálozott: miért is levelet kapott, hogy késelem nélkül térjen vissza Rómába, hogy ügyes-bajos dolgait rendbehozza; annakokáért Gisippussal elhatározta, hogy elmegyén és magával viszi Sofroniát. Ezt pedig nem volt szabad s illendőképben nem is lehetett megcselekednie, hahogy fel nem fedi az asszony előtt a valóságot. Miért is egy napon a szobába szólítván őt apróra felfedték előtte, miképpen vagyón a dolog, mit is Titus nyilván megbizonyított néki számos dolgot felmelegetvén, mik kettejük közt estek. Minekutána tehát a menyecske egyiket és másikat kissé haragosan végigmérte,

keserves zokogásra fakadt és panaszkodott, hogy Gisippus megcsalta: s minekelőtte még Gisippus házában bárkinek szólt volna felőle, atyjának házába ment s annak és anyjának elmesélte ama csalást, melyet velök Gisippus elkövetett, elmondván, hogy ő bizony Titusnak felesége, nem pedig Gisippusé, miként azok hitték. Sofronia atyja igen szívére vette a dolgot s a maga, valamint Gisippus atyjafiaival véget nem érő hangos pörpatvart csapott miatta s megeredt a nagy nyelvelés, a szörnyű háborgás. Gisippust meggyűlöltek mind a maga, mind Sofronia atyjafiai s egy értelemmel mondták, hogy nem csupán feddésre, hanem kemény fenyítésre is rászolgált. De ő bizonykodott, hogy becsülettel cselekedett és Sofronia atyjafiai hálával tartoznak neki, hogy a leányt magánál külön emberhez adta feleségül. Másfelől Titus mindent megtudott s nagy szomorúsággal tűrte-tűrte a dolgot: de mivel ismerte a görögök szokását, hogy addig szájkodnak és fenyegetődznek, mígnem emberökre akadnak, de akkor aztán nem csupán megjuhászodnak, hanem meg is húnyászkodnak, feltette magában, hogy tovább nem tűri szó nélkül szájkodásukat: mivel pedig római bátorság és athéni okosság lakozott benne, nagy ügyesen egybegyűjtötte Gisippus meg Sofronia atyjafiait valamely templomban s oda belépven csupán Gisippus kíséretében, ekképpen szólott hozzájuk, kik szavait lesték:

— Számos bölcselkedők akképpen vélekednek, hogy a halandók cselekedetei a halhatatlan istenek elhatározása és rendelése szerint történnek, miért is némelyek azt gondolják, hogy mindaz, ami történik vagy történni fog, kényszerűség; bár vannak némelyek, kik csupán arra vonatkoztatják e kényszerűséget, mi már megtörtént. Ha eme vélekedéseket némi megfontolással vizsgáljuk, nyilván megtetszik, hogy kifogásolni oly dolgokat, melyeken már változtatni nem lehet, nem egyéb, mint olyan kívánság, hogy bölcsőbbeknek mutassuk magunkat az isteneknél, kikről pedig hinnünk kell, hogy örökké való értelemmel és csalhatatlanul igazgatnak és kormányoznak bennünket s minden mi dolgainkat. Miért is

könnyű szerrel megismerhetitek, mely balga és oktalan vakmerőség kifogásolni az ő cselekedeteiket s minémű bilincseket érdemelnek azok, kik vakmerőségökben ennyire ragadtatják magokat. Már pedig vélekedésem szerint ezek közé tartoztok ti valamennyien, ha igaz, amit hallok, hogy mit mondtatok s mit mondtok még most is szüntelenül affelől, hogy Sofronia az én feleségem lett, holott ti Gisippusnak adtátok; nem gondolván meg, hogy *ab aeterno* nékem volt ő szánva, nem pedig Gisippusnak, miként mostan a valóságon nyilván megismerszik. Mivel azonban a titkos gondviselésről s az istenek szándékáról mondott szavakat sokaknak fölöttébb súlyos és kemény dolog megérteniök, leszállani kívánok az emberek esze járásához, feltételezvén, hogy az istenek semmi dolgunkkal nem törődnek; s ezekről szólván, két dolgot kell cselekednem, mik szokásaimmal fölöttébb ellenkeznek: egyik hogy magamat dícsérem, másik hogy másokat kissebbíték vagy lealacsonyítok. Mivel azonban az igazságtól sem egyikben, sem másikban eltérni nem szándékozom, a szóban forgó tárgy pedig megköveteli, mégis csak megteszem. A ti panaszaitok, melyeket inkább a düh mint a józan ész sugall, szüntelen zúgolódástokkal, jobban mondva ordítózástokkal mind Gisippust gyalázzák, marják, kárhoztatják, mivelhogy nékem adta feleségül maga elhatározásából azt, kit ti magatok elhatározásából néki adtatok, holott én úgy vélem, hogy ezért a legnagyobb dícséretet érdemli, még pedig ímez okokból: először is, mivel azt cselekedte, mit barátnak cselekednie kötelessége; mivel sokkal bölcsebben cselekedett mint ti. Nem szándékozom mostan apróra kifejteni, mit kívánnak a barátság szent törvényei, hogy egy barát a másikért cselekedjék, hanem beérem azzal, hogy eszetekbe juttatom, hogy a barátság kötelékei sokkalta erősebben összeláncolják az embereket, mint a vérség vagy atyafiság kötelékei, mivelhogy barátainkat magunk választjuk, atyánkfiait pedig a véletlen juttatja nekünk. Annakokáért ha Gisippusnak kedvesebb volt az én életem, mint a ti hajlandóságotok, mivelhogy barátja vagyok, aminek tartom is magamat, ezen nem szabad csodál-

koznotok. De térjünk a második okra; itt már alaposabban meg kell bizonyítanom nektek, hogy ő bölsebb volt nálatok, mivel úgy veszem észre, hogy az isteni gondviselésről semmit nem tudtok s még sokkalta kevésbé ismeritek a barátság gyümölcseit. Mondom tehát: a ti elhatározásotok, tanácsotok és megfontolástok adta Sofroniát Gisippusnak, ennek az ifjú és bölcselkedő embernek; Gisippus tanácsa adta őt más ifjúnak és bölcselkedőnek: a ti tanácsotok athéninek adta őt; Gisippusé rómainak: a ti tanácsotok nemes ifjúnak adta, Gisippusé nemesebbnek: a ti tanácsotok gazdag ifjúnak, Gisippusé dúsgazdagnak: a tiétek olyan ifjúnak, ki nem csupán nem szerette a leányt, hanem alig ismerte, Gisippusé olyan ifjúnak, ki minden boldogságánál s tulajdon életénél is jobban szerette. És vizsgáljuk meg egyenkint, hogy az, mit mondok, igaz s hogy nagyobb dicséretet érdemel annál, amit ti műveltetek. Hogy én ifjú és bölcselkedő vagyok, mint Gisippus, affelől minden szószaporítás nélkül nyilván bizonytságot teszen arcom és foglalatoskodásom e tudományban. Mindketten egyazon korban vagyunk s egyenlő lépésekben haladtunk mindig előre tudományunkban. Igaz, hogy ő athéni, én pedig római vagyok. De hogy a két város közül melyik dicsőbb, arra csak annyit mondok, hogy az én városom szabad, az övé pedig adófizető: csak annyit mondok, hogy az én városom ura az egész világnak, az ő városa pedig alattvalója az enyének: csak annyit mondok, hogy az én városomban dúsan virágzik a harci erő, a hatalom és a tudomány, holott ő a magáét legfeljebb ha tudományáért dicsérheti. Ezenfelül ámbátor csak alacsonyrendű deák gyanánt láttok itten, én azért nem Róma szennyes söpredékéből származom; házaim és Róma nyilvános helyei teli vannak elődeim ősi képmásával és a római évkönyvek egyre-másra emlegetik a megszámlálhatatlan diadalmeneteket, amelyeket Quinctiusok vezettek a római Capitoliumra: s nevünknek dicsősége nem fonnyadt el ősi volta miatt, hanem ma dúsabban virágzik, mint valaha. Szemérmetségből hallgatok vagyonomról, emlékezetemben tartván, hogy a tisztos szegénység ősi és dús öröksége

Róma nemes polgárainak : ha azonban ezt az alacsonyrendű emberek elítélik és a kincseket magasztalják, ezekből nekem bőven vagyok, nem azért mert sóvárogtam reájok, hanem mivel a szerencsének kegyeltje vagyok. És nyilván tudom, hogy a ti kívánságtok volt és kellett és kell is lennie, hogy Gisippus atyafiságtokba kerüljön : de bizonyval nincs semmi ok rá, hogy én Rómában éppoly kedves ne legyek nektek, meggondolván, mely jeles vendég-barátot nyertek bennem, mely hasznos és buzgó és tehetős pártfogót, mind a köznek ügyeiben, mind magatok ügyes-bajos dolgaiban. Ha tehát csupán józan ész szerint szemlélitek és félredobjátok az elfogultságot, vajjon ki dícsérné inkább a ti tanácsotokat, mint Gisippusom tanácsait? Bizonyval senki. Tehát Sofronia illendő férjet nyert Titus Quinctius Fulvusból, ki nemes, ősi és dúsgazdag polgára Rómának és barátja Gisippusnak : miért is az, ki e miatt bánkódik, avagy panaszkodik, nem azt teszi, mit tennie kell és nem tudja, mit cselekszik. Talán lesznek némelyek, kik azt mondják, hogy Sofronia nem azért bánkódik, mert Titus felesége lett, hanem ama mód miatt bánkódik, ahogyan felesége lett, titokban, lopva, barátainak és atyjafiainak híre-tudta nélkül. Ez pedig nem csoda, nem is mostan esik meg először. Szánt-szándékkal nem emlegetem fel azokat, kik atyjok akarata ellenére választottak férjet ; azokat sem, kik megszöktek kedvesökkel s előbb lettek azoknak szeretőjévé, mint feleségévé ; és azokat sem, kik terhességökkel és szülésökkel előbb adtak hírt házasságukról, mint szóval és ekképpen atyjokfiai kényszerűségből belenyugodtak házasságokba : Sofroniával pedig nem történt ilyesmi ; sőt rendben, okosan és tisztességgel adta oda feleségül Gisippus Titusnak. Mások azt fogják mondani, hogy olyasvalaki adta férjhez, kinek ez nem volt tiszte. Ostoba és asszonyos sopánkodások ezek és csekély megfontolásból erednek. Nem holmi újfajta dolog, hogy a sors különb-különbféle utakat és eszközöket használ, hogy bizonyos dolgokat megszabott végre juttasson. Mit törődöm veled, hogy a bölcselkedő helyett a varga intézkedett bizonyos ügyes-bajos dol-

gomban maga legjobb vélekedése szerint, akár titokban, akár nyilvánosan, ha ugyan a vége jó? Ha a varga okatlanul végezte dolgát, bizony szöges gonddal óvakodnom kell, hogy máskor ne avatkozhasson bele; amit pedig tett, megköszönöm neki. Ha Gisippus jól férjhez adta Sofroniát, fölösleges ostobaság panaszkodni reá és cselekedetének módjára. Ha okosságában nem bizakodtok, vigyázatok, hogy mást férjhez ne adjon, ezért pedig mondjatok néki köszönetet. Mindazonáltal tudnotok kell, hogy én nem mesterkedtem sem ravaszsággal, sem csellel foltot ejteni a ti véretek tisztességén és tisztaságán Sofronia személyében: és ámbátor titokban vettem feleségül, nem rabló gyanánt jöttem elvenni szüzségét, sem ellenség gyanánt nem akartam becstelen módon megnyerni őt, mintha irtóztam volna attól, hogy rokonságba keveredjem veletek, hanem forró láng gyulladt bennem csábító szépsége és jelessége iránt; tudván, hogy ha amaz útonmódon igyekeztem volna megnyerni őt, melyet ti javallatok, nem nyertem volna meg, mivel féltetek volna, hogy Rómába viszem, holott ti oly igen szeretitek. Tehát titkos mesterkedéshez folyamodtam, mely most már nyilvánvaló lehet előttetek és rávettem Gisippust, hogy nevemben beleegyezék olyas valamibe, mit ő nem volt hajlandó megtenni; annakutána pedig, ámbátor forrón szerettem a leányt, nem kedvese, hanem férje gyanánt kívántam megnyerni öleléseit és csak akkor közeledtem hozzá, miként ő maga igaz hittel megbizonyíthatja, minekutána a kellő szavak kíséretében gyűrűvel eljegyeztem, megkérdezvén, ha akar-e engem férjeül, mire ő igennel felelt. Ha úgy véli, hogy megcsalták, nem engem illet miatta szemrehányás, hanem őt magát, miért nem kérdezte meg, ki vagyok. Ama nagy baj, nagy bűn, nagy szörnyűség, melyet elkövettünk, Gisippus mint barát, én pedig mint szerelmes, az, hogy Sofronia titokban lett Titus Quinctius felesége: ennek miatta zaklatjátok, fenyegetitek, üldöztetek Gisippust. Hát mit cselekednétek, ha valamely paraszthoz, valamely útonállóhoz, valamely szolgálóhoz adta volna? Miféle bilincsekkel, miféle börtönnel, miféle keresz-

tekkel érnétek be? De most ne firtassuk ezt : itt az idő, melyre még nem számítottam, tudniillik meghalt atyám s nékem vissza kell térnem Rómába, miért is magammal akarván vinni Sofroniát, felfedtem előttetek azt, mit talán még tovább rejtettem volna ; hahogy tehát eszetekre tértek, jó szívvel fogjátok viselni, mivel ha megcsalni vagy megbántani akartalak volna benneteket, fittyet hánytam volna rátok és úgy hagytalak volna itten : de Isten mentsen, hogy római lélekben valaha is ily hitványság lakozzék. Ő tehát, vagyis Sofronia, az istenek beleegyezése révén és az emberi törvények ereje révén és az én Gisippusom dícséretes okossága révén s magam szerelmes ravaszkodása révén az enyém, ti pedig, mivel talán bölcsebbeknek vélitek magatokat az isteneknél vagy a többi embereknél, nékem igen nagy bosszúságomra kétféle módon is nyilván kárhoztatjátok, oktalanul. Először is akként, hogy Sofroniát elveszíték tőlem, holott csak annyi jussotok van hozzá, amennyit én adok ; másodsor, hogy Gisippusszal ellenség gyanánt bántok, holott neki méltán el vagytok kötelezve. Hogy pedig ezekben mely ostoba módon cselekedtek, most nem szándékozom tovább bizcnygatni, de miként barátaimnak, azt tanácsolom nektek, hogy végre üljön el haragotok és szünjön minden bosszúságotok, Sofroniát pedig adjátok vissza nekem, hogy atyátok fia gyanánt boldogan távozhassam innét s a tiétek maradjak : bizonyosra vegyétek, akár tetszik nektek akár nem, ami történt, hogy ha másképpen akartok cselekedni, én magammal viszem Gisippust és ha Rómába érkezem, minden bizonnyal visszaszerzem azt, ki jog szerint az enyém, ha még úgy haragusztok is miatta ; és szüntelen ellenségeskedésemből magatok bőrén tanuljátok meg, mely nagy ereje vagyon a felbőszített római léleknek.

Minekutána Titus ekképpen szólott, zordon arccal felkelt, Gisippust kezén fogta és szemlátomást fittyet hányván mindazokra, kik a templomban voltak, fejét rázván és fenyegetődzvén eltávozott. Azok, kik ott benn maradtak, egyfelől Titusnak bizonyosságai miatt hajlottak atyafiságára és barátságára, másfelől végső szavain megrémültek s egy értelemmel hatá-

rozták, hogy jobb Titust nyerni rokonuk gyanánt, minekutána Gisippus nem kívánt az lenni, mint Gisippust elveszteni rokonságukból, Titust pedig ellenségül nyerni. Miért is elindulván felkeresték Titust és mondták neki, hogy beleszereznek, hogy Sofronia az övé legyen, ő pedig kedves rokonuk s Gisippus jó barátjuk legyen: annakutána pedig atyafiságos és barátságos örömmel köszöntötték egymást, búcsút vettek tőle s visszaküldötték hozzá Sofroniát. Ki is okos asszony létére a kényszerűséget virtusra váltván Gisippus iránt érzett szerelmét nyomban Titusra fordította; s vele együtt Rómába ment, hol nagy tisztességgel fogadták. Gisippus Athénben maradt, de ottan mind közönségesen kevés volt a becsületje s nem nagy idő múltán bizonyos polgári háborúskodás miatt mind egész atyafiságával egyetemben szegényen és megvetetten kikergették Athénből s örökös számkivetésre ítélték. Gisippus emez állapotjában nem csupán elszegényedett, hanem koldusbotra jutott s nagy kínoskeservesen elvergődött Rómába, szerencsét próbálni, ha emlékszik-e még rá Titus; s minekutána megtudta, hogy él s mind a rómaiak előtt nagy a becsülete, megtudakolta házat s ott álldogált előtte, míg nem Titus jött; de nyomorúságos állapotja miatt nem merte megszólítani, hanem igyekezett magára vonni annak tekintetét, hogy Titus megismerje és hívassa: mivel azonban Titus elhaladt mellette és Gisippus úgy érezte, hogy látta, de megvetette őt, eszébe jutott, mit tett ő egykor érette s akkor méltatlankodva és kétségbeesetten távozott. Mivel pedig már leszállt az éjszaka, ő pedig még nem evett s pénze sem volt, nem tudván hová menjen, mindennél inkább kívánta a halált; eljutott tehát a városnak valamely igen elhagyatott helyére, hol megpillantott egy nagy barlangot, melyben meghúzta magát, hogy ott töltsse az éjszakát és a puszta földön rongyos ruházatában a sírástól elgyötörtten elaludt. Reggel felé pedig két ember érkezett a barlangba, kik az éjjel együtt voltak rabolni, a rablott holmival, melyen összepörlekedtek s az egyik, ki erősebb volt, megölte a másikat és tovább állott. Gisippus ennek láttára és

hallatára úgy érezte, hogy megelpte az utat és módot a halálhoz, melyre oly igen áhítozott s nem is kell maga kezével megölnie magát; annakokáért nem mozdult onnét s mindaddig várakozott, mígnem a törvényszolgák, kik már híret vették az esetnek, odajöttek és Gisippust nagy dühösen elfogván magokkal hurcolták. Midőn pedig kérdőre vonták, megvallotta, hogy ő a gyilkos, de nem volt már módjában távoznia a barlangból; miért is a bíró, kinek neve volt Marcus Varro, parancsolta, hogy keresztre feszítsék, miként akkor szokásban volt. Véletlenül úgy esett, hogy Titus éppen akkor érkezett a törvényházba, ki is arcába tekintvén a szerencsétlen halálra ítéltnek s hallván az ítéletnek okát, nyomban megismerte, hogy ez Gisippus és elcsodálkozott nyomorúságos állapotján s azon, hogy miképpen került ide; mivel pedig forró vágyakozással kívánt segíteni rajta, de semmi más útját-módját nem látta megmentésének, mint ha magát vádolja s őt mentegeti, azon nyomban előre lépett és kiáltott:

— Marcus Varro, hívasd vissza ama szerencsétlen embert, kit elítéltél, mivelhogy ártatlan. Elegendő, hogy egy bűnnel megbántottam az isteneket, megölvén azt, kit poroszlóid ma reggel holtan leltek, most nem akarom még egyszer megbántani őket más ártatlan ember halálával.

Varro elálmélkodott és sajnálta, hogy ezt mind az egész törvényház meghallotta; de mivel tisztességgel nem tudta kivonni magát a törvénynek parancsa alól, visszahívatta Gisippust és Titus előtt szólott hozzá ekképpen:

— Mért voltál oly bolond, hogy kínoztatás nélkül olyasmit vallottál, mit soha nem cselekedtél, kockára vetvén életedet? Azt mondtad, hogy ma éjjel te gyilkoltad meg amaz embert, ez pedig idejön s azt mondja, hogy nem te vagy a gyilkos, hanem ő.

Gisippus feltekintett s látta, hogy ez az ember Titus és nyilván megismerte, hogy ezt megmentésére teszi, hálából az egykoron tőle nyert szolgálatért. Miért is megindulásában sírva fakadt és szólott:

— Varro, valóban én vagyok a gyilkos és Titusnak könyörületessége fölöttébb késő már, hogy megmentsen.

Másfelől Titus szólott ekképpen:

— Bíró uram, miként látod, ez ember idegen s nem volt nála fegyver, midőn ráakadtak a meggyilkolt ember mellett és nyilván láthatod, hogy nyomorúsága miatt kívánja a halált; annakokáért bocsássad szabadon és büntess engemet, ki megérdemeltem.

Varro elálmélkodott e két embernek állhatatosságán és már sejtette, hogy egyikök sem lehet bűnös; és már éppen azon gondolkozott, miképpen mentse fel őket, midőn egyszerre odalépett bizonyos Publius Ambustus nevezetű megátalkodott gonosztévő s mind a rómaiak előtt hírhedt rabló; mivel valóban ő követte el a gyilkosságot és tudta, hogy a másik kettő közül egyik sem bűnös abban, oly igen megindult szíve e két embernek ártatlanságán, hogy kimondhatatlan elérékenyülésében Varro elé lépett és szólott ekképpen:

— Bíró uram, sorsom vezérelt engemet ide, hogy eldöntsem e kettőnek vitáját s nem tudom, melyik isten ösztökél és gyötör itt belül és kényszerít megvallanom előtted bűnömet: annakokáért tudd meg, hogy ezek közül egyik sem bűnös abban, mivel magát vádolja. Valóban én vagyok az, ki megöltem amaz embert ma reggel napkelte előtt s ezt a szégyen ördögöt, ki itten áll, láttam ottan aludni, miközben a lopott jószágom osztozkodtam azzal, kit meggyilkoltam. Titusnak nincs szüksége rá, hogy mentegessem: híre-neve oly tiszta, hogy őt ilyesminek gyanúja sem érheti: tehát bocsássad szabadon őket és sújts engemet ama büntetéssel, melyet a törvények rám szabnak.

Akkor már Octavianus is hírért vette az esetnek és maga elé hívatta mind a hármat és hallani akarta, mely ok indította mindegyiket arra, hogy a halálos ítéletet kívánja; mit is mindegyik rendre elmesélt. Octavianus felmentette az első kettőt, mivelhogy ártatlanok voltak s felmentette a harmadikat is azoknak kedvéért. Titus kimondhatatlan örömmel ölelte Gisippusát s minekutána megpirongatta lanyhasága

és csüggedése miatt, házába vezette őt, hol Sofronia érzékeny sírással testvére gyanánt fogadta ; Titus pedig, minekutána Gisippust felfrissítette, más ruhákba öltöztette s virtusához és nemességéhez illendő állapotba juttatta, mindenekelőtt megosztotta véle minden kincsét és birtokát, annakutána pedig Fulvia nevezetű hajadon hűgát feleségül adta hozzá ; végezetül pedig szólott :

— Gisippus, immár rajtad áll, itt maradsz-e velem, vagy pedig visszatérni kívánsz-e Achájába minden birtokoddal, mit néked ajándékoztam.

Gisippus, mivel kényszerítette egyfelől a számkivetés, mellyel városa sújtotta, másfelől ama nagy szeretet, mellyel méltán adózott Titus hálás barátságának, elhatározta, hogy római polgár lesz. Tehát nagy időn által ottan éltek egy házban, boldogan, ő Fulviájával, Titus pedig Sofroniájával s barátságuk napról-napra erősbödött, ha ugyan még erősbödhetett.

Tehát fölöttébb szent dolog a barátság s nem csupán különös tiszteletre méltó, hanem megérdemli az örök magasztalást, mivel bölcs anyja a nagylelkűségnek és tisztességnek, hűga a hálának és szeretetnek, ellensége a gyűlöletnek és fukarságnak ; és kérést sem várván mindenkor hajlandó megcselekedni másnak azt, mit magának kíván, hogy cselekedjenek. Hogy pedig áldásos hatásai mai napság csak nagy ritkán tetszenek meg két emberben, az a nyomorúságos emberi telhetetlenségnek bűne és szégyene, mely szüntelenül maga hasznát nézi, a barátságot pedig örökre a világ végére száműzte. Miféle szeretetnek, miféle gazdagságnak, miféle atyafiságnak lett volna oly nagy a tüze, hogy Titus könnyeit és sóhajtásait oly hathatósan beégette volna Gisippus szívébe, hogy az ezeknek kedvéért szépséges, nemes és imádott jegyesét Titusnak adta volna, ha nem a barátság? Miféle törvények, miféle fenyegetések, miféle rettegések tudták volna visszatartani Gisippus ifjú karjait magányos helyeken, sötét helyeken, tulajdon ágyában a gyönyörű leánynak ölelésétől, ki talán maga is hívogatta néha napján, ha nem a barátság? Miféle rangok, miféle érdemek, miféle nyereségek érhatték volna el,

hogy Gisippus semmibe vegye a maga és Sofronia atyjafiainak elvesztését, semmibe vegye a nép undok zúgolódását, semmibe vegye a csúfságokat és gúnyolódásokat, csak hogy barátját megelégtse, ha nem a barátság? Másfelől pedig mi tette volna Titust hajlandóvá, hogy sok fontolgatás nélkül (holott könnyűszerrel úgy tehetett volna, mintha nem is látná Gisippust) maga halálát szorgalmazza, csak hogy amaszt megmentse a keresztől, melyet maga számára követelt, ha nem a barátság? Mi indíthatta volna Titust oly nagy bőkezűségre, hogy késedelem nélkül megossa roppant vagyonát Gisippusszal, kitől a sors elvette az övét, ha nem a barátság? Mi önthetett volna Titusba oly nagy buzgóságot, hogy mindennemű aggodalmaskodás nélkül feleségül adja hűgát Gisippushoz, holott látta, hogy az földhöz ragadt szegény és kimondhatatlan nyomorúságban sínylődik, ha nem a barátság? Hát a férfiak csak asszonyok sokaságát, testvérek seregét, gyermekek nagy bőségét kívánják s pénzök árán szolgálk számát gyarapítják; és nem ügyelnek, hogy ezek mind valamennyien inkább félnek magok legkisebb veszedelmétől, mint hogy igyekeznének a nagy veszedelmeket elhárítani, atyjok, testvérök vagy gazdájok felől, holott a jó barát nyilván mind ennek ellenkezőjét műveli.

KILENCEDIK NOVELLA.

Saladint, ki kereskedő képében jár, megvendégeli messer Torello; megindul a kereszties hadjárat; messer Torello időt szab feleségének, midőn újból férjhez mehet; fogóságba esik; a szultán híret hallja, mint ügyes sólyomidomftónak; felismeri, magát is felfedi és Torellót nagy tisztességgel vendégeli: messer Torello nyavalyába esik és varázslat segedelmével egy éjszaka alatt Paviába jut; minekutána pedig a lakodalmon, melyet felesége új menyegzőjén tartanak, felismerik, feleségével együtt megtér házába.

Filoména már befejezte elbeszélését s valamennyien egyenlőképpen magasztalták Titus hálás nagylelkűségét, midőn a Király az utolsó helyet Dioneo számára tartogatván ekképpen fogott szóba: Bájjos hölgyeim, bizonyos, hogy Filoména abban, mit a barátságról mond, az igazságot mondja és méltán panaszkodott végső szavaiban, hogy mai napság a barátság-
nak mely csekély becsülete vagyon az emberek között. S ha mi azért volnánk itten, hogy megjobbítsuk a világnak hibáit vagy korholjuk azokat, én is terjengős beszédben folytatnám szavait; mivel azonban más végből vagyunk itten, eszembe jutott valamely hosszadalmas, de azért kedves történetben megmutatni nektek Saladinnak egyik nagylelkűségét, hogy ha már hibáink miatt nem is tudunk tökéletes barátságot nyerni, a novellámban elbeszélendő eset révén legalább gyönyörűségünket leljük abban, hogy másoknak szolgálhatunk, ama reménységben, hogy ennek jutalmát előbb-utóbb bizonyosan megnyerjük.

Elmondom tehát, hogy miként némelyek tanúsítják, első Frigyes császár idejében a keresztények általános kereszties

hadjáratot indítottak a Szent Föld visszahódítására. Mikor ennek Saladin, a vitéz nagy úr és akkoriban Babilonia szultánja jó eleve hírért vette, feltette magában, hogy tulajdon szemeivel kívánja látni a keresztény urak készülődéseit eme hadjáratra, hogy maga is jobban felkészülhessen. És minden dolgait rendbe hozván Egyiptomban, ürügyül vetette, hogy zarándok útra megyen és két nagy bölcs fő-fő emberével és csupán három szolgálójával kereskedő képében útnak indult. Minekutána már számos tartományt bejártak és keresztülvágtak Lombardián, hogy átkeljenek a hegyeken, történt, hogy Milanóból Pavia felé való útjukban este tájt találkoztak valamely paviai nemes úrral, kinek neve volt messer Torello d'Istria, ki szolgálóival és kutyáival és sólymaival mulatni indult egyik gyönyörű nyaralójába, mely a Tessino mellett volt. Midőn messer Torello megpillantotta őket, kitalálta, hogy nemes urak és idegenek és kívánczozott megtisztelni őket. Miért is midőn Saladin megkérdezte egyik szolgálójától, hogy mennyire van innét Pavia s vajjon idejében oda jutnak-e és bejuthatnak-e még, Torello nem engedte szolgálóját válaszolni, hanem maga felelt ekképpen :

— Urak, nem érhettek el Paviába oly időre, hogy beboctást nyerjeteK.

— Akkor hát, mivel idegenek vagyunk, ne terheltesél eligazítani bennünket, — mondotta rá Saladin, — hogy hol kaphatjuk a legjobb szállást.

Felelte messer Torello :

— Szívesen megteszem: épp az imént forgott eszemben, hogy egyik emberemet elküldöm valamiért Pavia közelébe: hát veletek adom őt s majd elvezet oda, hol illendő szállást vehettek.

S odalépvén legértelmesebb emberéhez, megmondotta neki, mi a teendője s elküldötte azokkal; maga pedig nyaralójába sietett s nyomban, amily gyorsan csak lehetett, pompás vacsorát készíttetett s megteríttette az asztalokat kertjében; ennek végeztével pedig kiment a kapuba rájok várakozván. A szolga, miközben különb-különbféle dolgokról be-

szélgetett a nemes urakkal, jókora kerülőt tett velök, mit azok nem vettek észre, s végezetül urának nyaralójába vezette őket. Kiket is midőn messer Torello megpillantott, nyomban felserkent s elébök járulván mosolyogva szólott ekképpen :

— Urak, Isten hozott.

Saladin, ki éles elméjű férfiú volt, észrevette, hogy ez a lovag félt, hogy ők talán nem fogadták volna el meghívását, ha meghívta volna őket, mikor találkoztak s annakokáért csellel vezette őket házába, hogy ne vonakodhassanak az estét véle tölteni ; s köszöntését viszonzván szólott ekképpen:

— Messer, ha szabad volna panaszkodni az udvarias férfiakra, mi ugyan panaszkodhatnánk reád, mivel nem csupán feltartóztatnál némiképpen utunkban, hanem kényszerítettél, hogy elfogadjunk ily páratlan udvariasságot, mint a tiéd, holott jóságodat semmivel meg nem érdemeltük, mint pusztá köszöntésünkkel.

A lovag okos és jó szavú ember léteére felelt ekképpen :

— Urak, ama szívesség, melyet tőlem nyertek, bizony szegényes ahhoz képest, mely megilletne benneteket, miként külsőtök után ítélem, de Pávián kívül csakugyan sehol sem nyerhettetek volna jó szállást : annakokáért ne vegyétek zokon, hogy csekély kerülőt tettetek azért, hogy kevesebb kényelmetlenségben legyen részetek.

És ekképpen szólván szolgálai a vendégek köré gyülekeztek és gondjaikba vették azoknak lovait, minekutána azok le szállottak ; messer Torello pedig a három nemes urat bevezette a számokra készített szobákba, levétette sarúikat és jéghideg borral frissítette és kellemes beszélgetéssel szórakoztatta őket mind a vacsora idejéig. Saladin és kísérői és szolgálai mind valamennyien értették a talián nyelvet, miért is jól értettek mindent s a lovag is őket ; s mind úgy vélték, hogy ez a lovag a világ legudvariasabb és legkedvesebb embere, ki oly ékes szavú, hogy még életökben párjára nem akadtak. Másfelől messer Torello úgy vélte, hogy ezek előkelő emberek és magasabb rangban vannak, mint először gondolta, miért

is magában sajnálta, hogy ímez estén nem tudta megtisztelni őket vendégekkel és díszesebb lakomával: gondolta hát magában, hogy másnap majd pótolja ezt; és kioktatván egyik szolgáját szándoka felől, beküldötte feleségéhez, ki fölöttébb okos és nagylelkű asszony volt, Páviába, mely egészen közel volt oda s melynek kapuit ugyan soha be nem zárták: annaktutána pedig kivezette a nemes urakat a kertbe s udvariasan megkérdezte őket, hogy kicsodák, mire Saladin felelt ekképpen:

— Ciprusi kereskedők vagyunk, Ciprusból jövünk és ügyes-bajos dolgainkban Párisba vagyunk menendők.

Mondotta akkor messer Torello:

— Adná Isten, hogy mi országunkban oly nemes urak teremnének, mint íme Ciprusban kereskedők.

Éfféle és egyéb beszélgetésekben mulattak darab ideig, miközben érkezett a vacsora ideje: miért is asztalhoz tessékelte őket, hol is ahhoz képest, hogy rögtönzött vacsora volt, szíves és illendő vendéglátásban volt részök. Asztalbontás után nem sok ideig voltak együtt, midőn messer Torello észrevette, hogy fáradtak, miért is pompás ágyakba fektette őket s kevéssel utóbb hasonlatosképpen maga is aludni tért. Ama szolga, kit Páviába küldött, általadta az üzenetet feleségének, ki nem asszonyi, hanem királyi lélekkel tüstént egybehívatta messer Torello számos barátját és hűbéresét s minden szükséges dolgot előkészített a fejedelmi lakomához és fáklyás emberekkel számos előkelő nemes polgárt meghívott a lakomára és összehordatott posztót, szőnyeget, prémet és mindent tökéletesen rendbe hozott, miként férje ura üzente. Amint a nap felvirradt, a nemes urak felkeltek s akkor messer Torello lóra szállott velök és eléhozatván sólymait kivezette őket valamely közeli mocsárhoz s megmutatta nékik azoknak repülését. Midőn azonban Saladin embert kért tőle, ki elvezesse őket Páviába a legjobb fogadóba, szólott messer Torello:

— Én magam leszek az, mivel úgy is be kell mennem.

Azok hitték szavát s megörültek és vele együtt útnak indultak: és kilenc óra tájban beértek a városba s abban a hiszemben, hogy útban vannak a legjobb fogadó felé, messer

Torellóval annak palotájához érkeztek, hol a nemes urak fogadására már legalább ötven előkelő polgár egybegyülekezett, kik is nyomban körülöttük termettek s megtartották lovaik zabláját és kengyelvasát. Saladin és kísérei ennek látára nyomban kitalálták, mi ez és szólottak:

— Messer Torello, nem ezt kértük tőled: eleget tettél érettünk a múlt éjszaka, sőt jóval többet, mint kívántunk, miért is bízvást utunkra bocsáthattál volna.

Felelte erre messer Torello:

— Urak, azért, mit tegnap este értetek cselekedtem, nem annyira nektek, mint inkább a sorsnak vagyok hálás, hogy ott leptett benneteket az úton oly késő órában, midőn kénytelenek voltatok betérni szerény házamba: ezért, mi ma reggel vagyon, nektek tartozom hálával, magam is és mind eme nemes urak, kik itt vannak körülöttetek; ha úgy vélitek, hogy udvarias volna megtagadnotok tőlük, hogy társaságukban ebédeljete, megtehetitek, ha akarjátok.

Saladin és kísérei beadták derekukat, leszállottak s minekutána a nemes urak nagy örömmel fogadták őket, bevezették szobáikba, melyeket nagy pompával felékesítettek számukra: és levetvén úton viselt ruhájokat s magokat kissé felfrissítvén, lementek a terembe, hol már gyönyörűen meg volt terítve. És minekutána megmosták kezeiket s pompás és illő rendben asztalhoz ültek, számos fogásokkal fejedelmi módon vendégelték őket, olyannyira, hogy ha maga a császár jött volna el, annak sem lehetett volna része nagyobb tisztességben. És ámbátor Saladin és kísérei fő-fő urak voltak és hozzászokott szemök a pompás dolgokhoz, mindazonáltal szemök-szájok elállt ennek láttára s még nagyszerűbbnek ítélték mind ezt, meggondolván a lovagnak állapotját, kiről tudták, hogy polgár, nem pedig fő nemes úr. Minekutána az ebéd bevégeződött s az asztalt leszedték, darab ideig mindennémű dolgokról beszélgettek s mivel nagy volt a forróság, messer Torello kívánságára a paviai nemes urak mind hazatértek szundítani, maga pedig ott maradt három vendégjével s belépven velök egyik szobába, hívatta derék feleségét, hogy ne legyen semmi

drágasága, mit meg nem mutatott nekik. Felesége tehát, sudár termetű gyönyörű asszony, gazdag ruhában, ékesen, két kis fia között, kik olyanok voltak mint valóságos angyalok, belépett a vendégek elé és nyájasan köszöntötte őket. Azok pedig, amint megpillantották, felemelkedtek, tisztelettel köszöntötték és magok közé ültették és nagy kedves-séggel környékezték két szép fiacskáját. De minekutána velök nyájas beszélgetésekbe bocsátkozott, messer Torello pedig kicsinyég kiment, az asszony kedvesen megkérdezte, honnét jöttek s hová viszen útjok, mire a nemes urak úgy feleltek, miként messer Torellónak. Akkor a hölgy vidám arccal szólott ekképpen:

— Akkor hát látom, hogy asszonyi gondoskodásom hasznotokra lehet, miért is kérlek, tegyétek meg nekem ama különös szívességet, hogy nem utasítjátok vissza s nem ócsároljátok ama csekély ajándokot, melyet néktek behozatok; hanem meggondolván, hogy a nők kicsiny szívök szerint kicsiny dolgokat szoktak ajándékozni, inkább jó szívét nézzétek annak, ki adja, mint az ajándék nagyságát s fogadjátok el.

És behozatott mindegyik számára két pár felső ruhát, melyek közül egyik posztóval, másik prémmel volt bélelve, minőt sem polgárok, sem kereskedők, hanem urak szoktak viselni, meg három selyem dolmányt és vászon nadrágot és szólott ekképpen:

— Vegyétek ezeket: e felső ruhák épp olyanok, minőket uramnak vettem: a többi, ha keveset érő is, mégis kapóra jöhet nektek, meggondolván, hogy távol vagytok felesége-tektől, nagy utat tettetek, nagy út van még elöttetek s bizony a kereskedők tisztán és csinosan szeretnek öltözködni.

A nemes urak elcsodálkoztak és nyilván megismerték, hogy messer Torello semminémű udvariasságot nem akar elmulasztani velök szemben és félték, hogy messer Torello felismerte őket, mivel látták, hogy e ruhák nem kereskedőkhöz, hanem előkelő urakhoz illendők; mindazonáltal egyikök felelt e hölgynek ekképpen:

— Madonna, drága holmik ezek és nem is fogadnánk el

könnyű szerrel, hahogy rá nem vennének kéréseid, melyeknek ellentállni nem lehet.

Ennek végeztével, hogy messer Torello is visszajött, a hölgy Istennek ajánlotta őket és búcsút vett tőlök s ugyan-csak szolgálkat is megajándékozta efféle holmikkal, már aminő megilleti azokat, messer Torello hosszas könyörgésre megnyerte tőlük, hogy mind emez egész napot nála töltsék: miért is szundítottak egyet, felöltötték felső ruháikat, messer Torellóval kicsinyég lovagoltak a városban s midőn a vacsora ideje elérkezett, számos előkelő vendég társaságában pompásan vacsoráztak. S midőn ideje eljött, nyugovóra tértek, napkeltekor pedig felkeltek s fáradt lovaik helyében három pompás hatalmas paripát leltek s hasonlatosképpen szolgálkat lovainak helyében három más erős lovat. Ennek láttára Saladin kísérőihez fordulván szólott:

— Ésküszöm az Istenre, hogy ennél udvariasabb, tökéletesebb és figyelmesebb úr nem élt még a föld hátán; ha a keresztény királyok oly királyi jelességekkel ékeskednek, minő lovagi jelességekkel ez ékeskedik, akkor Babilonia szultánja egy előtt sem állja meg helyét, nemhogy annyi előtt, amennyit hadi készületben látunk, ha rája támadnak.

De tudván, hogy hiába is szabadkoznának, nagy udvariasan köszönetet mondtak neki és lóra szálltak. Messer Torello számos barátjával jó darab úton elkíserte őket a városon kívül; és ámbátor Saladinnak nehezőre esett megválnia messer Torellótól (oly igen megszerette már), mégis, mivel sietős volt útja, kérte, hogy térjen vissza. Ez tehát, ámbár fájt neki elválnia tőlök, szólott ekképpen:

— Urak, megteszem, mivelhogy úgy kívánjátok, de megmondom nektek: nem tudom, kik vagytok s nem is kívánok többet megtudni, mint amennyi kedvetekre vagyon; de akárki fiai vagytok, megingott ama hitem, hogy kereskedők lennétek: és hát Istennek ajánlak benneteket.

Saladin, minekutána már többi kísérői mind búcsút vettek messer Torellótól, felelte néki mondván:

— Messer, megeshetik még, hogy megmutatjuk neked

valamely portékánkat, mellyel újra megerősítünk majd hitedben: most pedig Isten áldjon.

Tehát Saladin kísérőivel egyetemben útjára ment amaz erős elhatározással, hogy ha élete tovább tart s nem oltja ki a most következő háború, éppoly tisztességben részesíti messer Torellót, minőt az juttatott neki: és sokáig beszélgetett felőle, felesége és minden dolga felől, viselkedése és cselekedetei felől s minden dolgát egyre jobban magasztalta. Minekutána pedig mind az egész Nyugatot nagy fáradsággal bejárta, tengerre szállott és kísérőivel visszatért Alexandriába és mindenben tökéletesen tájékozódván készülődött a védekezésre. Messer Torello visszament Páviába és sokáig törte fejét, ki lehetett ez a három úr, de bizony az igazságot még félig-meddig sem tudta kitalálni. Midőn tehát érkezett a keresztes hadjárat ideje és mindenfelé nagy volt a készülődés, messer Torello is feltette magában, hogy mindenáron elmegy, hiába könyörgött felesége, hiába sírt: s minekutána készülődését bevégezte és már indulófélben volt, feleségéhez, kit forrón szeretett, szólott ekképpen:

— Asszony, miként látod, elmegyek a keresztes hadjáratra egyfelől földi dicsőségemért, másfelől mennybéli üdvösségemért: gondjaidba ajánlom minden vagyonunkat és becsületünket; mivel pedig bizonyos ugyan, hogy elmegyek, de semmiképpen nem vagyok bizonyos benne, hogy visszatérek, hiszen ezerféle baj érhet, kérlek téged, tedd meg egy dologban kedvemet: bármi történjék is velem, mindaddig, míg nem kapsz bizonyos hírt halálomról, várakozz reám egy esztendő, egy hónapot s egy napot, e mai naptól fogva, melyen útnak indulok, és ne menj férjhez.

Az asszony keservesen sírt és felelte:

— Messer Torello, nem tudom, hogyan fogom elviselni a fájdalmat, melyet nekem elutazásoddal okozol, de ha túl-élem s véled valami történik, élj és halj abban a bizonyosságban, hogy én messer Torello felesége gyanánt fogok élni és meghalni, szüntelenül rája emlékezvén.

Felelte néki messer Torello:

— Asszony, szentül bizonyosra veszem, hogy amennyiben rajtad áll, megtartod, mit nékem ígértél ; de fiatal asszony vagy, szép vagy, nagy az atyafiságod s páratlan jeleségednek szerte nagy híre vagyon ; miért is félek, hogy számos fő-fő nemes urak feleségül kérnek majd testvéreidtől s atyádfiaitól, ha hogy semmi hír nem jó felőlem ; te pedig nem tudod állani majd ösztökéléseiket s kénytelen-kelletlen bele kell törődnöd akaratjukba : és semmi másért, csak ez okból szabtam néked ekkora határt s nem nagyobbbat.

Szólott az asszony :

— Abból, mit néked mondtam, megteszek annyit, amennyit bírok ; s ha mégis másképpen kellene cselekednem, abban, mit meghagytál, bizonyára megfogadom szavadat. Kérem Istent, hogy se téged, se engem ne juttasson ily végre ez idő alatt.

A hölgy szavait bevégezvén zokogva megölelte messer Torellót s levonván újjáról egy gyűrűt odaadta néki mondván :

— Ha úgy esnék, hogy előbb meghalok, mint téged viszontlátlak, gondolj reám, valahányszor ezt látod.

Messer Torello átvette a gyűrűt és lóra szállt s minekutána mindenkitől búcsút vett, útnak indult : és csapatjával Genovába érkezvén gályára szállott s útra kelt és hamar idő múltán megérkezett Acriba és csatlakozott a keresztények másik seregéhez, melyben szinte nyomban ezután pusztító nyavalya ütött ki és hullottak az emberek. Miközben tehát e veszedelem dühöngött, sikerült Saladinnak, már akár hadi tudományával, akár szerencsével kardcsapás nélkül fogságba ejteni mind a keresztényeket, kik megmenekedtek ama nyavalyából ; s akkor elosztotta őket különb-különb városaiban és börtönre vettette : eme foglyok között volt messer Torello is, kit Alexandriába hurcoltak fogságba. Mivel pedig ottan nem ismerték s félt is felfedni magát, kényszerűségből sólymok idomítására adta fejét, minek nagy mestere volt ; ennek híre pedig eljutott Saladinhoz : ki is kivette őt a fogságból s maga mellett tartotta sólymászja gyanánt. Messer Torellónak, kit Saladin soha más néven nem szólított mint ekkép-

pen: «Keresztény», ő pedig viszont nem ismerte meg, sem pedig a szultán őt, egyre csak Paviában járt gondolatja és többször is próbát tett a szökéssel, de nem sikerült neki: miért is midőn egyszer bizonyos genovaiak követségbe jöttek Saladinhoz, hogy kiváltsák némely földijöket és már indulóban voltak visszafelé, elhatározta, hogy megírja feleségének, hogy életben vagyok és hamarosan, mihelyt csak teheti, visszatér hozzám, miért is várjon rá; és ekképpen cselekedett: és rimánkodva megkérte az egyik követet, kit ismert, hogy úgy intézze, hogy a levél a San Pietro in Ciel d'oro apátjának kezébe jusson, ki nagybátyja volt. Miközben tehát messer Torello ímez állapotban élt, történt egy napon, hogy midőn Saladin a sólymokról beszélgetett vele, messer Torello elmosolyodott és száját oly módon húzta el, melyet Saladin, midőn még házának vendége volt Paviában, igen jól megjegyzett. Eme mosolygásáról Saladinnak eszébe jutott messer Torello, miért is merőn szemügyre vette s úgy rémlett neki, hogy ez bizony az: annakokáért abban hagyván az előbbi beszélgetést szólott:

— Mondd csak, keresztény, Nyugatnak mely országából való vagy?

— Felsőleges uram, — felelte messer Torello, — lombardiai vagyok, bizonyos Pavia nevezetű városból, szegény ember és alacsony rangú.

Amint Saladin ezt hallotta, szinte már megbizonyosodott affelől, miben eddig kételkedett s mondotta magában örömmel: «Isten megadta nékem az alkalmat, hogy megmutassam ennek, mily kedves volt nékem hozzám való szívessége.» És többet nem szólván, összehordatta valamely szobában minden ruháját, messer Torellót bevezette oda és szólott:

— Nézd csak meg, keresztény, ha vagyok-e eme ruhák között olyan, melyet már életedben láttál.

Messer Torello nézelődött és megpillantotta ama ruhákat, melyeket Saladinnak ajándékozott a felesége, mindazonáltal felelt ekképpen:

— Felsőleges uram, egyiket sem ismerem, igaz, hogy ez a

két felső ruha hasonlatos azokhoz, melyeket én viseltem valamikor három kereskedővel egyetemben, kik házamba bementek.

Akkor Saladin tovább nem tudván türtőztetni magát, gyengéden megölelte és szólott :

— Te vagy messer Torello d'Istria, én pedig egyik vagyok ama három kereskedő közül, kiknek feleséged eme ruhákat ajándékozta ; mostan pedig itt az alkalom, hogy megbizonyosodjál hitedben, mely portékával kereskedem én, miként tőled elbúcsúzván mondtam, hogy még megeshetik.

Messer Torellót ennek hallatára előntötte az öröm s a szégyenkezés : örült, hogy ily előkelő ember volt vendége ; szégyenkezett, mivel úgy érezte, hogy szegényesen vendégelte. Akkor tehát Saladin mondotta néki :

— Messer Torello, mivel Isten ide vezérelt tégedet, vedd eszedbe, hogy itten immár nem én vagyok az úr, hanem te magad.

És minekutána nagy ujjongással köszöntötték egymást, a szultán királyi ruhákba öltöztette őt, odavezette a fő nemes urak elébe, nagy sok szóval magasztalta derék voltát s parancsolta, hogy ki számot tart kegyelmére, éppen úgy tisztelje vendégét, mint tulajdon felséges személyét. Mit is ettől fogva mind valamennyien megcselekedtek, de mindenkinél inkább ama két úr, kik Saladinnak kísérői gyanánt házának vendégei voltak. A hirtelen nagy dicsőség, melybe messer Torello cseppent, némiképpen kiverte fejéből Lombardia minden emlékét, különösképpen mivel szentül reménykedett, hogy levele már bizonyára nagybátyjának kezébe jutott. A táborban, vagyis a keresztények seregében ama napon, melyen Saladin fogságába estek, meghalt és eltemettetett bizonyos jelentéktelen provencai lovag, kinek neve volt messer Torello di Dignes : mivel pedig messer Torello d'Istria nemessége miatt mind az egész seregben ismeretes volt, mind, ki hallotta, hogy *messer Torello meghalt*, az istriai, nem pedig a dignesi messer Torellóra gondolt : s midőn nyomban utána rájuk szakadt a fogság, nem volt módjuk meggyőződni affelől,

hogy tévedtek ; miért is az itáliabeliek számosan eme hírrel tértek haza, s közöttök akadtak oly vakmerők, kik nem által-lották azt mondani, hogy látták őt holtan s ott voltak a temetésén. Midőn felesége és atyjafiai meghallották a hírt, bizony mérhetetlen és kimondhatatlan fájdalmat okozott nekik s nem csupán nekik, hanem mindenkinek, aki ismerte. Vége-hossza nem volna elmesélni, mily nagy s mily keserves volt feleségének fájdalma, szomorúsága és sírángozása ; minek-utána tehát hónapokon által szüntelen gyötrelemben emész-tette magát, fájdalma csillapodni kezdett s mivel akkor fölöt-tébb előkelő lombardiai férfiak felségül kívánták, bátyjai és egyéb atyjafiai nógatni kezdték, hogy újból férjhez menjen. És bár keserves zokogás közben többször is megtagadta ezt, végezetül kényszerűségből meg kellett tennie atyjafiai akara-tát, de feltétel gyanánt szabta, hogy mindaddig ne kötelez-tessék arra, hogy férjéhez költözzön, mígnem betelik az idő, melyet messer Torellónak ígért. Miközben Páviában ekképpen folytak az asszonynak dolgai és már csak nyolc nap hiányzott ama megszabott naphoz, melyen férjhez mennie kellett, tör-tént, hogy messer Torello Alexandriában egy napon meg-pillantott egy embert, kit annak idején látott a genovai kö-vetekkel a Genovába induló gályára szállani : miért is szó-lította azt s megkérdezte, milyen volt útjok s mikor érkeztek Genovába. Az pedig felelt ekképpen :

— Uram, istentelen útja volt a gályának, miként Krétá-ban hallottam, hol partraszálltam ; mivel, mikor már közel járt Sziciliához, veszedelmes északi szél támadt, mely Barberia zátonyaira vetette, úgy hogy senki nem menekült meg s a többiek között két testvérem is odaveszett.

Messer Torello hitelt adott ez ember szavainak, aminthogy valóban színigazak voltak s miközben eszébe jutott, hogy kevés napok múltán lejár amaz idő, melyet feleségének szabott és meggondolta, hogy bizonyára semmit nem tudnak Páviá-ban az ő állapotja felől, bizonyosra vette, hogy felesége már újból férjhez ment : miért is oly nagy fájdalom lepte meg, hogy enni sem tudott, hanem ágyba feküdt s halálra szánta.

magát. Midőn Saladin ennek híret vette, mivel fölöttébb szerette őt, meglátogatta s hosszas kérés-könyörgés után kifaggatta fájdmának és nyavalyájának oka felől, meg is pirongatta, hogy miért nem mondotta meg már előbb neki, annakutána pedig kérte, hogy nyugodjék meg, bizonykodván, hogy ha megnyugszik, ő úgy intézi, hogy a megszabott napra ott lesz Paviában s meg is mondotta néki a módját. Messer Torello hitelt adott Saladin szavainak s mivel már több ízben hallotta, hogy az ilyesmi lehetséges s már nem egyszer meg is történt, megvígasztalódott és kezdte sürgetni Saladint, hogy hamarosan intézze e dolgot. Parancsolta tehát Saladin egyik varázsló mesterének, kinek tudományával már máskor próbát tett, hogy ejtse módját, miképpen messer Torellót ágyban egy éjszaka alatt átszállítsa Páviába: mire a varázsló mester felelte neki, hogy meglesz; de bizony maga javáért el kell őt altatnia. Saladin tehát, minekutána ezt elrendezte, visszatért messer Torellóhoz és látta, hogy az erősen feltette magában, hogy mindenáron Paviában lesz a megszabott időben, ha ugyan lehet; ha pedig nem lehet, inkább meghal; miért is szólott hozzá ekképpen:

— Messer Torello, Isten látja lelkemet, nem tudlak semmiképpen feddeni azért, hogy oly forrón szereted feleségedet és oly igen félsz, hogy másé leszen; mivel minden asszonyok között, kiket életemben láttam, ő az, kinek erkölce, viselkedése, jelessége, nem is szólván szépségéről, mely mulandó virág, vélekedésem szerint a legnagyobb dicséretet és megbecsülést érdemli. Fölöttébb kedves lett volna nekem, hogy, ha már a sors ide vetett téged, amaz idő alatt, melyet nekem és neked még élnünk adatik, országomnak kormányában mindketten fejedelmek gyanánt éltünk volna egyenlő hatalommal: és ha már úgy esett, hogy Isten nem adta meg nekem, mivel fejedbe vetted, hogy vagy meghalsz, vagy a megszabott időben Paviában leszel, kimondhatatlanul kívántam volna legalább idejében tudni ezt, hogy ama tisztességgel, ama pompával és ama kísérettel küldhettelek volna haza, mely virtusodért megillet: mivel azonban ez sem adatott

H. Gravelot inv

Le Grand Scal.

meg nekem, te pedig mindenképpen szeretnél nyomban ott lenni, tőlem telhetőleg eljuttatlak oda olyképpen, mint mondtam.

Felelte erre messer Torello :

— Felséges uram, szavaid nélkül is bőségesen megbizonyítottad cselekedetekkel irányomban való jó indulatodat, melyet ily nagy mértékben soha meg nem érdemeltem ; abban pedig, mit mondtál, még ha nem is mondtad volna, életre-halálra vakon bizakodom ; de minekutána ekképpen határoztam, kérek, hogy azt, mit mondtál, hogy megteszel, tüstént tedd meg, mivel holnap vagy az utolsó nap, melyen haza várnak.

Saladin felelte, hogy minden bizonnyal megteszi : és másnap Saladin, ama szándokkal, hogy a következő éjszakán haza küldi őt, az egyik nagy teremben gyönyörű és dús ágyat vetetett derékaljakból, melyek az ő szokásuk szerint csupa bársonyból és arany szövetekből készültek és terítettett rája roppant gyöngyszemekkel és kincset érő drágakövekkel tekerősen hímzett takarót, melyet annakutána itthon mérhetetlen vagyont érőnek becsültek, végezetül pedig két fejpárnát, minők e pompás ágyhoz illettek. És ezt elvégezvén parancsolta, hogy messer Torellót, ki már talpra állott, öltöztessék szaracén ruhába, melynél drágábbat és gyönyörűbbet még senki a világon nem látott, fejére pedig ottani szokás szerint csavarják egyik leghosszabb turbánját. Mivel pedig az idő már későre járt, Saladin számos fő nemeseivel ama szobába ment, melyben messer Torello volt és melléje ülven szinte sírva ekképpen fogott szóba :

— Messer Torello, közeledik az óra, melyben el kell válnom tőled ; mivel pedig nem kísérhetlek el s kíséretet sem adhatok melléd, mert azon az úton, melyet megtenned kell, nincs mód reá, itt a szobában kell búcsút vennem tőled, s most éppen ezért jöttem. Miért is minekelőtte Istennek ajánlak, a közöttünk való szeretetre és barátságra kérek, ne feledkezzél meg rólam : s ha lehet, minekelőtte még időnk lejár és te rendbe hoztad Lombardiában ügyes-bajos dolgai-

dat, legalább még egyszer jöjj el látogatásomra, hogy akkor a viszontlátásodon érzett örömben pótolhassam ama mulasztást, melyet most sietséged miatt elkövetni kénytelen vagyok; s addig is, mígnem ez megtörténik, ne terheltesd leveleiddel felkeresni és kérj tőlem bármit, amit akarsz, mivel neked bizonytal szívesebben megadom, mint akárki másnak a föld kerekiségén.

Messer Torello nem bírta könnyeit visszafojtani s mivel a zokogás fojtogatta, csak kevés szóval felelte, hogy soha-soha ki nem vész emlékezetéből sok jótéteménye és nemessége és hogy mind élete fogytaig bizonytal készen áll minden parancsára. Miért is Saladin gyöngéden megölelte és megcsókolta és sűrű könnyhullajtás közben mondotta neki: «Isten vezéreljen», és kiment a szobából s annakutána mind a többi főnemesek is rendre búcsút vettek tőle és Saladinnal ama terembe mentek, melyben az ágyat felállította. Mivel pedig az idő már későre járt és a varázsló mester már várakozott és sürgette, hogy dolgát végezhesse, belépett egy orvos, valamely itallal s megította messer Torellóval mondván, hogy erősítő gyanánt adja neki; és nem sok időbe telt s elaludt tőle. Ekként álmában Saladin parancsára feltették a gyönyörű ágyra, melyre a szultán nagy és ékes és sokat érő koronát helyezett és olyan jelet tett rá, melyből később nyilván megértették, hogy ezt Saladin messer Torello feleségének küldi. Annakutána újjára húzott messer Torellónak egy gyűrűt, melybe kárbunkulus volt foglalva, mely úgy ragyogott, mint valami égő fáklya s oly nagy kincset ért, hogy szinte felbecsülni sem lehetett volna. Akkor oldalára kardot köttetett, melynek ékességeit bizony nem egykönnyen lehetett volna felbecsülni; ezenfelül mellére gyöngyökkel meg egyéb becses drágakövekkel kirakott csattot kapcsoltatott, melynek párját emberi szem még nem látta: annakutána mindegyik oldala felől spanyol vert aranyokkal teli két öblös kupát helyeztetett, köröskörül pedig gyöngysorokat és öveket és egyéb drágaságokat, melyeket hosszadalmas volna felsorolni. És ennek végeztével még egyszer megcsókolta messer Torellót

s mondotta a varázsló mesternek, hogy végezze dolgát, mire Saladin szemeláttára az ágy messer Torellóval egyetemben azon nyomban mindenestül eltűnt, Saladin pedig ott maradt fő nemes uraival, róla beszélgetvén. Messer Torello, kérése szerint, a San Pietro in Ciel d'oro templomban Páviában ért földet, mind a fent mondott drágaságokkal és ékességekkel egyetemben; s még mindig aludt, midőn a hajnali harangszóra a sekrestyés gyertyával kezében belépett a templomba és pillantása nyomban a dús ágyra esett; és nem csupán szeme-szája elállt, hanem szörnyen megrémült és hanyatt-homlok visszaszaladt; mikor pedig az apátúr és a barátok szaladni látták, elcsodálkoztak s megkérdezték, mi oka vagyon ennek. A barát pedig megmondotta.

— Ejnye, — szólott az apátúr, — hiszen nem vagy már gyermek s nem is most vagy először ebben a templomban, hogy szabad volna ilyképpen megrémülnöd: menjünk csak be, hadd lássuk, micsoda mumus ijesztett rád.

Több gyertyát gyújtottak tehát s az apátúr a barátokkal egyetemben belépván a templomba, megpillantotta a káprázatos és dús ágyat, rajta pedig a lovagot, ki még aludt; s miközben riadtan és félénken szemlélték a fejedelmi drágaságokat és nem mertek közelebb lépni, történt, hogy mivel az itálnak ereje szűnt, messer Torello felébredt és nagyot sóhajtott. A barátok ennek láttára s velök az apátúr rémülten elrohantak kiáltozván: *«Uram segíts!»*. Messer Torello kinyitotta szemeit és körülnézvéen nyilván megismerte, hogy Saladin ama helyre juttatta, melyet kért, minek is igen megörvendezett: tehát felült s apróra megszemlélte a holmit, mely körülötte hevert és ámbár már annakelőtte is ismerte Saladin bőkezűségét, most még nagyobbnak látta és még inkább megismerte azt. Mindazonáltal nem mozdult helyéből s mikor észrevette, hogy a barátok elrohannak, kitalálta az okát, nevéen szólította az apáturat s kérte, hogy ne féljen, mivelhogy ő Torello, az unokaöccse. Az apátúr ennek hallatára még inkább megrémült, mivel már számos hónapok óta holtak tudta őt; de kisvártatva az igaz bizonyosságokra meg-

nyugodván, mikor újra hallotta, hogy nevén szólítják, a szent kereszt jelét vetette magára s odament az ágyhoz. Akkor szólott hozzá messer Torello ekképpen :

— Miért félsz, atyám? Istennek hála élek s a tengerentúlról tértem meg.

Az apátúr, bár messer Torellónak hosszú volt a szakála s arab a ruházata, mégis hamar idő múltán megismerte s egészen felbátorodván megfogta kezét és szólott ekképpen :

— Fiaskám, Isten hozott.

Annakutána pedig folytatta :

— Nem szabad csodálkoznod rettegésünkön, mivelhogy e városban nincs ember, ki ne hinné szentül, hogy meghaltál, olyannyira, hogy megmondhatom, hogy feleséged, madonna Adalieta, megtört atyjafiainak kéréseitől és fenyegetéseitől s bár akaratja ellen, újból férjhez megyen s a mai napon kötözik új férjéhez és előkészítették már a menyegzőt s az ünnepséget, mi véle jár.

Messer Torello felkelt a dús ágyról s kimondhatatlan örömmel üdvözölvén az apáturat meg a barátokat, valamennyit kérte, hogy hazatéréséről senkinek ne szóljanak, mígnem valamely dolgát elintézi. Ennekutána biztos helyen rejtették a fejedelmi drágaságokat, ő pedig elmesélte az apátúrnak, mi minden esett véle mind a mai napig. Az apátúr örvendezett szerencsésén s vele együtt hálát adott Istennek. Annakutána kérdezte messer Torello az apáturat, hogy kicsoda feleségének új férje. Az apátúr pedig megmondotta neki. Akkor szólott messer Torello :

— Minekelőtte híre megyen hazatérésemnek, látni kívánom, miképpen viselkedik feleségem a menyegzőn ; miért is, ámbátor nem szoktak egyházi emberek efféle lakodalmakra eljárni, kívánom, hogy kedvemért úgy intézzétek, hogy elmenjünk oda.

Az apátúr szívesen beleegyezett és midőn a nap felvirradt, elküldött az új férjhez üzenvén, hogy egyik barátjával szeretne elmenni menyegzőjére : mire a nemes úr felelte, hogy igen szívesen látja. Tehát midőn az ebédnek ideje elérkezett,

messer Torello ama ruhában, mely rajta volt, az apátúrral elment az új férjnek házába, hol mindenki álmélkodott, ki csak látta, de senki meg nem ismerte; az apátúr pedig mindenkinek mondotta, hogy ez bizonyos szaracén úr, kit a Szultán Franciaország Királyához küldött követségbe. Messer Torellót tehát asztalhoz ültették, éppen szemben feleségével, kit ő kimondhatatlan gyönyörűséggel szemlélt és úgy vette észre, hogy e menyegző sehogyan sincs ínyére. Hasonlatosképpen az asszony is néha-néha rápillantott, nem mintha megismerte volna, hiszen hosszú szakálla, furcsa öltözete, meg ama biztos meggyőződése miatt, hogy férje meghalt, ilyesmi meg sem fordulhatott fejében. Midőn azonban messer Torello úgy vélte, hogy itt az idő próbát tenni, ha felesége emlékszik-e rá, kezébe vette a gyűrűt, melyet távozásakor az asszony ajándékozott neki, szólította a fiút, ki őt kiszolgáltatta és mondotta neki:

— Mondd meg nevemben az új asszonynak, hogy országomban az a szokás, hogy midőn valamely idegen a magadfajta új asszonynak lakodalmán ebédel, annak jeléül, hogy az asszony szívesen látja őt lakodalmán, a serleget, melyből iszik, borral tele odaküldi a vendégnek, s minekutána az idegen ivott belőle, amennyi neki jól esik, újra befedi a serleget, az asszony pedig kiissza a maradék bort.

A fiú általadta az üzenetet a hölgynek, ki illedelmes és okos asszony léteire abban a hiszemben, hogy ez valamely csoda nagy úr, megmutatni kívánta neki, hogy szívesen látja; parancsolta tehát, hogy mossák meg a nagy arany serleget, mely előtte volt és töltsék meg borral s vigyék oda a nemes úrnak; és azok ekképpen cselekedtek. Messer Torello szájába vette az asszonynak gyűrűjét s úgy intézte, hogy ívás közben beleejtette a serlegbe, mit senki nem vett észre; és kevés bort hagyván a serlegben azt újra befedte s visszaküldötte az asszonynak. Ki is átvette s hogy a vendégnek szokását beteljesítse, leemelte fedelét, szájához emelte s meglátta a gyűrűt és kicsinyég némán rámeresztette szemét: és megismervén, hogy

ez ama gyűrű, melyet búcsúzáskor messer Torellónak adott, kivette, erősen szemügyre vette azt, kit idegennek gondolt és most megismervén, mint ki eszét vesztette, feldöntötte az asztalt, mely előtte volt s kiáltott ekképpen :

— Ez az én uram, ez valóban messer Torello.

És odaszaladt amaz asztalhoz, melynél ura ült s nem törődven ruháival, sem azzal, mi az asztalon volt, áthajolt azon amennyire csak tudott, szorosán megölelte férjét s akármit mondtak vagy tettek a többiek, nem tudták tőle elválasztani, mígnem messer Torello mondotta neki, hogy emberelje meg magát, mivelhogy lesz még elegendő ideje őt ölelnie. Akkor végre az asszony kiegyenesedett ; és ámbár a lakodalom már füstbe ment, másfelől a vidámság meggyarapodott, hogy visszanyertek ily derék lovagot ; kinek kérésére most mindenki elhallgatott : miért is messer Torello elutazásának napjától fogva mind a mai napig rendre mindent elmesélt nekik, mi véle történt, szavait azzal végezvén, hogy a nemes úr, ki abban a hiszemben, hogy ő halott, feleségét feleségül választotta, ne vegye zokon, hogy most visszaveszi, mivelhogy életben vagyon. Az új férj, ámbár némiképpen röstelkedett, mégis szívesen és baráti módon felelte, hogy azzal, mi az övé, hatalmában vagyon olyképpen cselekedni, amint kedve tartja. Az asszony pedig visszaadta az új férjnek a gyűrűt és a koronát, melyet tőle kapott, újjára húzta azt, melyet a serlegből kivett s hasonlatosképpen feltette a koronát, melyet a Szultán küldött : és távozván ama házból, melyben voltak, mind az egész násznéppel egyetemben általmentek messer Torello házába ; és ottan mind vígasztalan barátai és atyjafiai s mind a polgárok, kik úgy tekintettek rá, mint valami csodára, hosszú és vidám mulatozásban megvígasztalódtak. Messer Torello, minekutána drágaságainak egy részét annak adta, ki a lakodalom költségeit viselte, meg az apátúrnak, meg másoknak, számos hírvivővel megjelentette Saladinnak, hogy szerencsésen hazájába ért s örökre barátjának és szolgájának tekinti magát ; annakutána pedig számos esztendőkön által élt derék feleségével, még inkább gyakorolván a szíves ven-

déglátást, mint annakelőtte. Ez volt tehát vége messer Torello és imádott felesége gyötrelmeinek és jutalma nyájas és szíves vendéglátásának. Sokan minden erejüket megfeszítik, hogy ezt cselekedjék s bár van miből, oly rosszul értik a módját, hogy előbb nagyobb árat vesznek érte, mint amennyit az egész megér: miért is ha nem nyernek érte jutalmat, sem nekik, sem másoknak nem szabad rajta csodálkozniok.

TIZEDIK NOVELLA.

Saluzzo őrgrófja, kit belső emberei kérésekkel zaklatnak, hogy megházasodjék, hogy mégis maga feje szerint válasszon feleséget, elveszi egyik parasztnak a leányát, kitől két gyermeke születik; ezeket állítólag megöleti. Annakutána ürügyül veti, hogy megbánta házasságát és azzal a szösszel, hogy mást vesz feleségül, haza hozatja tulajdon leányát, mintha az volna új felesége, maga feleségét pedig egy szál ingben kiúzi házából; de látván, hogy az asszony mindent békességgel tűr, meggyarapodik iránta való szerelme, visszahívja házába, megmutatja neki nagy gyermekeit s őrgrófné gyanánt tiszteli és tiszteletet szerez neki.

Minekutána a Király bevégezte hosszú novelláját, mely szemlátomást fölöttébb tetszett mindenkinek, szólott Dioneo mosolyogva: «Amaz atyafi, ki leste-várta, hogy a következő éjszakán lekonyítsa a kísértetnek ágaskodó farkát, két garast nem adott volna mind ama dícséretért, mellyel messer Torellót elhalmoztátok.» Annakutána pedig tudván, hogy már csak ő egymaga tartozik novellát mondani, ekképpen fogott szóba: Nyájas hölgyeim, úgy veszem észre, hogy e mai nap mind a Királyoknak és Szultánoknak és efféle nagy uraknak volt szentelve; miért is, nehogy túlságosan messzire essem tőletek, elmesélni kívánom valamely őrgrófnak nem holmi nagylelkű cselekedetét, hanem inkább oktalan durvaságát, ámbátor számára jó véget ért. De senkinek nem tanácsolnám, hogy ebben példáját kövesse, mivel igazán nem érdemelte meg, hogy ebből rája valami jó háramlott.

Nagy ideje már a Saluzzo őrgrófok családjának feje bizonyos Gualtieri nevezetű ifjú volt, ki mivel sem felesége, sem

gyermeke nem volt, minden idejét madarászásban és vadászásban töltötte és meg sem fordult fejében, hogy megházasodjék, avagy gyermekei legyenek, miért is megérdemelte a nagy bölcs nevezetet. Mindazonáltal ez sehogy sem volt ínyére belső embereinek, miért is gyakorta kérelték, hogy megházasodjék, nehogy magva szakadjon, ők pedig uratlanul maradjanak; kínálkoztak is, hogy keresnek számára oly atyától és anyától származó s oly jeles hajadont, kiben jó reménysége lehet s ki bizonyára nagy meglepődésére leszen. Kiknek is Gualtieri felelt ekképpen:

— Barátaim, olyasmire ösztökéltek, mit erősen feltett szándokom volt soha meg nem cselekedni, meggondolván, mely nehéz dolog találni olyan leányt, kinek erkölcsi igazán kedvem szerint valók s mely nagy bőségben vannak a másfajta s mely kemény élete vagyon annak, ki hozzája nem illő asszonyba botlik. És ostobaság azt hinni, mit ti mondtok, hogy a leányok atyjok és anyjok erkölcséről megismerszenek, miként ti bizonykodtok, hogy olyant szereztek nekem, ki megnyeri tetszésemet; mivelhogy nem tudom, miből ismerhetnétek meg atyjokat és anyjoknak titkait; ámbátor még ha megismeritek is, a leányok gyakorta elütnek atyjoktól s anyjoktól. De mivel mindenáron szeretnétek engem eme bilincsekbe láncolni, hát nem bánom: hogy pedig ne legyen okom panaszkodni másra, mint magamra, hahogy rossz vége lesz a dolognak, magam akarom kikeresni azt a leányt, de mondom nektek, hogy akárkit veszek is, ha nem tisztelitek úrasszonyotok gyanánt, magatok bőrén tanuljátok meg, mely kemény dolog kedvem ellenére megházasodnom csak azért, mert ti kéritek.

A nemes urak felelték, hogy szívesen megteszik, csak szánja rá magát a házasodásra. Gualtieri már jó darab ideje kedvét lelte bizonyos szegény leányszóban, ki kastélyától nem messzire egy faluban lakott s mivel szépségén is megakadt szeme, úgy vélte, hogy ezzel igen boldog lehetne élete: miért is nem sokat keresgélt tovább, hanem feltette magában, hogy ezt feleségül veszi: elhívatta tehát atyját, ki földhöz ragadt

szegény ember volt s megegyezett vele, hogy leányát feleségül veszi. Ennek végeztével Gualtieri egybehívatta mind a környékbeli barátait és szólott hozzájuk ekképpen :

— Barátaim, kívántátok s kívánjátok, hogy rászánjam magam a házasodásra ; hát én rá is szántam magamat, nem mintha nagyon vágyakoznám feleségre, hanem a ti kedvetekért. Tudjátok, mit ígértetek nekem, vagyis, hogy szívesen fogadjátok és úrasszonyotok gyanánt tisztelitek, akárkit veszek is feleségül ; most itt az idő, mikor beváltani kívánom nektek tett ígéretemet s azt akarom, hogy ti is beváltstátok a tiéteket. Itt a közelben valamely szívem szerint való leányra akadtam, kit szándokom feleségül venni s ide hozni házamba kevés napok múltán ; annakokáért úgy intézzétek, hogy a menyegzői ünnep szép legyen és nagy tisztességgel fogadjátok őt, hogy elmondhassam : megelégedésemre beváltottátok, mit ígértetek, miként ti is elmondhatjátok az én ígéretemről.

A derék urak boldogan felelték, hogy ez kedvök szerint vagyon s akárki leszen is az, úrasszonyuk gyanánt fogadják s mindenekben úrasszonyuk gyanánt fogják tisztelni. Ennekutána valamennyien munkához láttak, hogy az ünnepség szép és vidám legyen és Gualtieri hasonlatosképp cselekedett. Maga is pompás és szép menyegzőre tett készületeket s meghívta számos barátját és atyjafiát és fő nemes urakat és másokat a környékből : ezenfelül pedig parancsára szabtak és varrtak számos gyönyörű és ékes ruhát egy leánynak termete szerint, már amilyennek ama leány növését gondolta, kit feleségül venni szándékozott : és ezenfelül készített neki öveket és gyűrűket és gyönyörű ékes koszorút és mindent, mire új asszonymak szüksége vagyon. Midőn pedig a menyegzőnek megszabott napja elérkezett, napkelte után lóra szállott Gualtieri s mind a többiek, kik udvarlására egybegyűlekeztek ; s minekutána rendeletet adott mindenben, mi szükséges, szólott ekképpen :

— Urak, ideje vagyon, hogy elmenjünk jegyesemért.

És útnak indulván mind egész társaságával, megérkeztek a kicsiny faluba s odaérvén a leány atyjának házához, ottan

lették a leányt, amint éppen nagy sebbel-lobbal vizet hozott a kútról, hogy annakútána a többi asszonyokkal elmenjen megnézni Gualtieri jegyesét; amint tehát Gualtieri megpillantotta őt, nevén szólította mondván: «Griselda», és megkérdezte, hol időzik atyja; mire a leány szemérmatosan felelte:

— Uram, bent vagyok a házban.

Akkor Gualtieri leszállott lováról s parancsolta a többieknek, hogy várakozzanak, maga pedig bement a szegényes házba, hol is lelte a leánynak atyját, kinek neve volt Gianucolo és mondotta neki:

— Azért jöttem, hogy feleségül vegyem Griseldát, de elsöben szeretnék megkérdezni tőle egyet-mást füled hallatára.

És akkor megkérdezte a leányt, hogy ha feleségül veszi, vajjon igyekezni fog-e mindenkoron kedvében járni és semmin meg nem háborodni, mit ő mond vagy cselekszik és vajjon engedelmes leszen-e és sok más effélét, mikre a leány sorjában igent mondott. Akkor Gualtieri kezén fogta a leányt, kivezette s parancsolta, hogy mind egész kíséretének, mind a többi báméskodóknak szeme láttára meztelenre vetköztessék s odahozatta ama ruhát, melyet számára készítettett és nyomban felöltöztette, sarúkat adatott rá és azon mód borzas fejére feltétette a koszorút; annakútána pedig, midön eme dolgon mind valamennyien álmétkodtak, szólott ekképpen:

— Urak, ez az, kit feleségemül akarok, ha ugyan ő akar férje gyanánt.

És akkor a leányhoz fordulván, ki földre sütött szemmel zavarodottan és szégyellösen ottan állott, kérdezte tőle:

— Griselda, akarsz-e engemet férjedül?

Kinek a leány felelt ekképpen:

— Igen, uram.

Akkor szólott Gualtieri:

— Én pedig akarlak feleségemül.

És mind valamennyiök szemeláttára feleségül vette. És akkor paripára ültette és nagy tisztos kísérettel házába vezette. Ottan pompás és nagy lakodalmat és oly ünnepséget csapott, mintha legalább is Franciaország királyának leányát

vette volna feleségül. És akkor nyilván megtetszett, hogy az új asszony ruháival más lelket és más szokásokat is váltott. Miként fentebb mondatott, termete és arca gyönyörű volt és szépségéhez méltó módon oly kedves, oly nyájas, oly előkelő lett, mintha nem is Giannucolo leánya s birkák pásztora lett volna annakelőtte, hanem valamely nemes úrasszony : ezzel pedig csodálatba ejtett mindenkit, ki annakelőtte ismerte őt. Ezenfelül oly engedelmes volt férje iránt s oly hajlandó minden szolgálatra, hogy az a világ legboldogabb és legmegelégedettebb emberének érezte magát : hasonlatosképpen férjének alattvalóihoz is oly kegyes és jóságos volt, hogy mind egy szálig jobban szerették a tulajdon életöknél és készséges hajlandósággal tisztelték és imádkoztak javáért és szerencséjéért és felmagasztaltatásáért : s holott annakelőtte azt mondták, hogy Gualtieri oktalantul cselekedett, mikor őt feleségül vette, most bizonykodtak, hogy ő a világ legbölcsebb és legnagyobb elméjű férfia ; mivelhogy rajta kívül senki más meg nem ismerte volna a szegényes ruha és a paraszti gúnya alatt e leánynak nagyságos virtusát. És egy szó mint száz, olyképpen viselkedett, hogy nem csupán maga örgrófságában, hanem kevés idő múltán mindenfelé csak az ő jelességéről és illendő élete módjáról beszéltek s mind az ellenkezőjére fordult, mit férje ellen szólottak, midőn őt feleségül vette. És nem volt még nagy ideje Gualtieri felesége, midőn áldott állapotba jutott s mikor ideje eljött, leánygyermeket szült, kinek Gualtieri igen megörült. De kevés idő múltán fura gondolat támadt elméjében, tudniillik, hogy hosszú tapasztalással és kemény gyötrelmekkel próbára veti feleségének béketűrését ; és mindenekelőtt szavakkal sértegette és felháborodást színlelvén mondomta, hogy belső emberei semmiképpen nincsenek véle megelégedve alacsony származása miatt, különösképpen mióta látják, hogy gyermekei születnek ; és hogy igen elbúsultak a leányka miatt, ki mostan született és egyebet sem tesznek, csak zúgolódnak. Az asszonynak, mikor e szavakat hallotta, arca sem rebbent, jó szándokát sem változtatta semmiben, hanem szólott :

— Uram, cselekedd vélem azt, mi vélekedésed szerint leginkább tisztességedre és megnyugvásodra vagy, mivel én mindenben megnyugszom, jól tudván, hogy csekélyebb vagyok nálad és nem vagyok méltó ama tisztességre, melyet kegyességedben nékem juttattál.

Gualtieri fölöttébb megörvendezett e feleleten, megismer-
vén, hogy felesége nem bizakodott el ama tisztesség miatt,
melyben ő és mások részesítették. Kevés idővel annakutána,
hogy szavakkal körülbelül megmondotta feleségének, hogy
alattvalói nem tűrik ama leányt, ki most született, kioktatta
egyik szolgáját s elküldötte az asszonyhoz; az tehát keser-
ves ábrázattal szólott hozzá ekképpen:

— Madonna, ha kedves az életem, meg kell cselekednem,
mit uram parancsolt. Ő pedig parancsolta, hogy fogjam kis-
ded leányodat és . . .

Ezzel elhallgatott. Az asszony, mikor hallotta e szavakat
és látta a szolgának arcát és meghányta-vetette magában az
üzenetet, megértette, hogy annak parancsa vagy, hogy
gyermekét meggyilkolja: miért is azon nyomban kivette a
csecsemőt a bölcsőből és megcsókolta és megáldotta s ámbátor
szörnyű fájdalmat érzett szívében, szeme sem rebbent, hanem
a szolgának karjába adta és szólott ekképpen:

— Fogd: cselekedd hűségesen, mit urad és uram néked
parancsolt; de ne hagyd ottan olyképpen, hogy vadállatok
s madarak felfalják, ha ugyan urad nem ekként parancsolta.

A szolgálta fogta a gyermeket és Gualtierinek megjelentvén,
mit mondott felesége, annak szeme-szája elállt az asszony
állhatatosságán; akkor a szolgát a gyermekkel elküldötte
Bolognába valamely nénjéhez kérvén, hogy szöges gond-
dal ápolja és nevelje, de soha ne mondja meg, kinek leánya. Annak
utána történt, hogy az asszony újfent áldott állapotba jutott
és a kellő időben fiúgyermeket szült, kinek is Gualtieri mód
felett megörvendezett. De nem érte be azzal, mit már csele-
kedett, hanem még nagyobb gyötrelmekkel sebezte az ass-
zonyt és felháborodást színlelvén egy napon mondotta neki:

— Asszony, mióta e fiú gyermeket világra hoztad, semmi-

képpen nem tudok megférti embereimmel, oly keservesen panaszkodnak, hogy utánam Giannucolo unokája legyen urok: miért is ha nem akarom, hogy országomból kiűzzenek, úgy vélem, hasonlatosképpen kell cselekednem, mint első ízben cselekedtem s végezetül el kell válnom tőled s más feleséget vennem.

Az asszony béketűrő szívvel hallgatta és csupán ennyit felelt:

— Uram, legyen gondod, hogy megnyugodjál és cselekedjél kedved szerint, velem pedig ugyan semmit ne törődj, mivelhogy nekem semmi nem kedves, ha nem látom, hogy néked kedvedre vagyon.

Kevés napok múltán Gualtieri ugyanazon módon, miként leányáért küldött, elküldött a fiúért és hasonlatosképpen úgy tett, mintha meggyilkoltatta volna, de miként leányát, ezt is Bolognába küldötte, hogy gondozzák: az asszony pedig most sem mutatott más arcot, sem más szavakat nem mondott, mint mikor leányát elvitték; Gualtieri fölöttébb álmélkodott ezen és magában bizonykodott, hogy feleségén kívül más asszony nem tudott volna ekképpen cselekedni; és ha nem látta volna, hogyan dédelgette gyermekeit, míg módja volt benne, azt hitte volna, hogy nemtörődömségből cselekszik ekképpen, holott mostan megismerte, hogy okos asszony módjára cselekedett. Alattvalói abban a hiszemben, hogy megölette gyermekeit, keményen szidalmazták és kegyetlen embernek bélyegezték, feleségén pedig kimondhatatlanul szánakoztak; ki is az asszonyoknak, kik meggyilkolt gyermekei miatt véle keseregtek, csak annyit mondott, hogy ő mindenben megnyugszik, mi annak akaratja, ki a gyermekeket nemzette. De minekutána a leányka születése óta számos esztendő elmúltak, Gualtieri érkezettnek vélte az időt, hogy utolsó próbára vesse az asszonynak béketűrését; miért is emberei közül többeknek mondotta, hogy semmiképpen nem tűrheti tovább maga mellett Griseldát felesége gyanánt és mostan megismeri, mely oktalantul és ifjonti elmével cselekedett, midőn feleségül vette; annakokáért szándokában vagyon engedelmet nyerni

a Pápától, hogy Griseldát otthagyja s más feleséget vehessen ; miért is számos derék úr keményen megfeddette. Erre pedig csupán annyit felelt, hogy ennek így kell történnie. Mikor az asszony eme dolgoknak hírért vette s érezte, hogy bizonyosra veheti, hogy vissza kell térnie atyjának házába s talán ismét birkákat őriznie, miként annakidején s látnia, hogy más asszonyé leszen az a férfi, kinek mindig a legjobbat akarta, keservesen megszorodott magában ; mindazonáltal miként a sorsnak egyéb igazságtalanságait béketűréssel viselte, akként állhatatos lélekkel feltette magában, hogy ezt is el kell viselnie. Nem sok idő múltán Gualtieri hamis levelet küldetett magának Rómából s elhitette alattvalóival, hogy a Pápa eme levélben engedelmet adott néki, hogy Griseldát otthagyja s más feleséget vegyen. Miért is maga elé hívatta az asszonyt és sokaknak füle hallatára szólott hozzá ekképpen :

— Asszony, a Pápától nyert engedelemmel elhagyhatlak téged s más feleséget vehetek ; mivel pedig őseim fő nemes emberek voltak és urai eme tartománynak, holott a tieid mindig parasztok voltak, elvégeztem, hogy többé nem leszel feleségem, hanem visszatérsz Giannucolo házába ama hozománnyal, melyet házamba magaddal hoztál, én pedig annakutána más feleséget hozok ide, ki illendő hozzám s kit már kiválasztottam.

Eme szavak hallatára felesége, asszonyi erőt felülmúló keserves küzködéssel visszafojtotta könnyeit és felelte :

— Uram, mindig tudtam, hogy alacsony rangom semmiképpen nem illik te nemességedhez ; azért, hogy veled élhettem, hálás vagyok neked és Istennek s ezt sohasem véltem avagy vettem engem illető ajándok, hanem csupán kölcsön gyanánt : neked úgy tetszik, hogy visszakívánod, nekem pedig bele kell nyugodnom s bele is nyugszom, hogy visszaadjam : íme itt a gyűrűd, mellyel eljegyeztél engem ; vedd. Parancsolod nekem, hogy vigyem magammal hozományomat, melyet ide hoztam ; hogy ezt megtegyem, nincs szükséged fizetőmesterre, nekem pedig erszényre avagy teherhordó állatra, mivel nem felejtettem el, hogy meztelenül vettél fele-

ségül : ha pedig tisztos dolognak véled, hogy testemet, melyben a magad nemzette gyermekeket hordtam, mindenki meglássa, akkor meztelenül fogok elmenni, de kérlek szűzességem jutalma gyanánt, melyet ide hoztam s nem viszek vissza, legalább engedd meg, hogy hozományomon felül egy szál inget elvihessek.

Gualtieri, ki leginkább sírni szeretett volna, mindazonáltal megkeményítette arcát, felelt ekképpen :

— Hát vigyél magaddal egy inget.

Valahányan csak ott voltak, mind rimáncodtak, hogy legalább egy ruhát ajándékozzon neki, hogy azt, ki tizenhárom s talán több esztendőn által felesége volt, ne lássák ily szegényül és szégyelletesen, egy szál ingben távozni házából ; de minden könnyörgésök kárba veszett : miért is az asszony egy szál ingben és mezítláb és födetlen fejvel Istennek ajánlotta őket, távozott a házból s visszatért atyjához, miközben sírtak és zokogtak mind, kik csak látták. Giannucolo (mivel sohasem tudta elhinni, hogy igaz lehet, hogy leányát Gualtieri megtartja felesége gyanánt s napról-napra várta e véget) megőrizte leányának ruháit, melyeket levetett ama reggelen, midőn Gualtieri eljegyezte : tehát előhozta azokat, az asszony pedig felöltötte, és nekilátott az alacsony munkáknak atyja házában, mint annakelőtte, erős lélekkel viselvén a kegyetlen sors dühös támadását. Gualtieri ennek végeztével füllentette híveinek, hogy egyik Panago grófnak leányát veszi feleségül ; és nagy menyegzői készülődést rendelvén, üzent Griseldáért, hogy jöjjön ; midőn pedig megérkezett, szólott hozzá ekképpen :

— Házamba hozom ama hölgyet, kit újonnan választottam s megtisztelni kívánom őt, mikor ide érkezik ; tudod, hogy nincsenek házamban asszonyok, kik feldíszíthetnék a szobákat s intéznének mindent, mi efféle ünnepséghez szükséges : annakokáért te, ki mindenki másnál jobban eligazodol e házban, hozz rendbe mindent kellőképpen s hívjad meg ama hölgyeket, kiket jónak vélsz és fogadd őket olyképpen, mintha te volnál itt az úrasszony : annakutána pedig a lakodalom végeztével megint hazamehetsz.

Ámbátor e szavak mind egy-egy késszúrás voltak Griselda szívének, mivelhogy férje iránt való szerelméről nem tudott oly könnyen lemondani, mint jó szerencséjéről, felelt mégis ekképpen:

— Uram, szívesen és készségesen megteszem.

És durva s parasztos rongyaiban belépvén ama házba, melyből kevéssel annakelőtte egy szál ingben távozott, kezdte söpörni és rendbetenni a szobákat, és fali szőnyegeteket és terítőket akasztott a termekben, tett-vett a konyhában s mindenütt ott sürgött-forgott, mintha csak a háznak valamely utolsó cselédje lett volna: s mindaddig nem hagyta abba, mígnem mindent illendőképpen felékesített és rendbe tett. Ennekutána pedig Gualtieri nevében meghívta mind a környékbeli hölgyeket és várta az ünnepséget: midőn pedig a menyegző napja érkezett, ámbátor szegényes ruhában, de előkelő lélekkel és viselkedéssel és vidám arccal fogadta ama hölgyeket, kik a menyegzőre jöttek. Gualtieri, ki gondosan neveltette gyermekeit Bolognában nénjénél, ki valamely Panago grófnak felesége volt, midőn a leányka elérte tizenkettedik esztendejét és oly gyönyörűséges volt, hogy párját ritkította, a fiú pedig hatesztendő s lett, elküldött Bolognába atyjafiához kérvén őt, hogy ne terheltesék leányával és fiával eljönnie Saluzzóba és gondoskodni, hogy pompás és tisztas kíséretet hozzon magával s egyúttal mondja mindenkinek, hogy a leányt feleségül hozza házába, de egyébként senkinek meg ne mondja hogy kicsoda. A nemes úr az örgróf meghagyása szerint útnak indult s kevés napok múltán a leánnyal s annak öccsével előkelő kísérettel éppen ebéd idején megérkezett Saluzzóba, hol mind a lakosok és számosan a környékből egybegyülekeztek és várták Gualtieri új feleségét. Mikor tehát ezt a hölgyek fogadták, az pedig belépett a terembe, hol az asztalok megterítve voltak, Griselda azon szegényesen vidám arccal eléje lépett szólván:

— Isten hozott, úrasszonyom.

A hölgyeket (kik rimánkodva kérték Gualtierit, ámbár hiába, hogy úgy intézze a dolgot, hogy Griselda maradjon

valamelyik szobában vagy legalább adja kölcsön neki egyik ruhát, mely annakelőtte övé volt, hogy ne álljon ekképpen vendégeinek szeme elé) asztalhoz ültették és kezdték felhordani a fogásokat. Mindeneknek szemei a leányon csüngtek s mindenki mondotta, hogy Gualtieri jól járt a cserével; de mind a többiek között különösképpen Griselda dicsérte a leányt és kis öccsét. Gualtieri, ki úgy vélte, hogy most már annyit látott felesége béketűréséből, amennyit csak kívánt: látta, hogy a dolgoknak semminémű fordulása nem változtatta meg és bizonyosra vette, hogy ez nem együgyűsége miatt történt, mivel jól ismerte okosságát, elérkezettnek vélte az időt, hogy elvegye tőle mind a keserűséget, mit hiedelme szerint bátor viselkedése mögött rejtegetett. Tehát behívatta őt s mind a többiek előtt mosolyogván ekképpen szólott hozzá:

— Hogyan tetszik néked jegyesünk?

— Uram, — felelte Griselda, — nékem fölöttébb tetszik és ha, miként hiszem, oly okos, amilyen szép, bizonyosra veszem, hogy vele a világ legboldogabb embere gyanánt fogsz élni; de minden erőmből kérlek, hogy kíméld meg őt ama keserűségektől, melyekkel a másikat gyötörted, ki annakelőtte feleséged volt; mivel alig hiszem, hogy el tudná viselni, hiszen egyfelől fiatalka még, másfelől kíméletben nevelték, holott a másik kised gyermekkora óta szüntelen fáradozásokban élte napjait.

Gualtieri látván, hogy az asszony szentül hiszi, hogy ez a leány lesz az ő felesége s még sem mondott felőle jónál egyebet, maga mellé ültette őt és szólott:

— Griselda, ideje immár, hogy elvegyed hosszás béketűrésed jutalmát, s azok, kik engemet kegyetlennek és igaztalannak és bolondnak vélték, megismerjék, hogy azt, mit cselekedtem, bizonyos eleve meggondolt célból műveltem, megtanítani akarván téged, hogy jó feleség légy, őket pedig, hogy miképpen kell asszonyt venni és tartani s akartam, hogy míg veled élnem kell, örökös nyugodalmat szerezzek magamnak: mivel pedig akkor, midőn házasodásra adtam fejemet,

igen féltem, hogy ezt nem nyerem meg, annakokáért gyötörtelek és kínoztalak ama módokon, melyeket ismersz, hogy próbára vesselek. Mivel pedig soha nem vettem észre, hogy akár szóban, akár cselckedetben kedvemet szegted volna s mivel érzem, hogy megnyerem tőled ama boldogságot, melyre vágyakozom, szándokom néked egyszerre visszaadni mindazt, mit apránként elvettem tőled s nagy jószággal meggyógyítani ama sebeket, melyeket rajtad ejtettem; miért is vidám lélekkel vedd e leányt, kit jegyesemnek hittél és öccsét, magad és magam gyermekei gyanánt: ők azok, kikről te és mások nagy ideje azt hittétek, hogy kegyetlenül megölettem őket, én pedig férjed vagyok, ki mindenek felett szeretlek s úgy érzem: eldicsekedhetem, hogy nincs ember, ki oly boldog volna feleségében, mint jó magam.

És ekképpen szólván megölelte s megcsókolta őt, ki örömeiben sírt s vele együtt felkelt s odamentek leányukhoz, ki meghökkenően ült ott ennek hallatára és gyöngéden megölelvén őt és öccsét, mind az asszony, mind a többiek, kik ott voltak, megkönnyebbültek. A hölgyek nagy vidáman felkelték az asztaltól, Griseldával annak szobájába mentek s most már jobb reménységgel kivetkőztették rongyaiból s egyik előkelő ruhájába öltöztették s visszavezették a terembe úrasszonyuk gyanánt, ámbár rongyaiban is megtetszett rajta úri mivolta. És ottan Griselda boldog örömben dédelgette gyermekeit s mindenki újjongott a dolognak eme fordulóján, a vígasság és öröm pedig megsokszorozódott és a mulatság számos napokon által tartott s Gualtierit bölcs embernek mondták, ámbátor fölöttébb kegyetleneknek és keményeknek ítélték ama próbákat, melyekre feleségét vetette; de mindenekfelett bölcsnek ítélték Griseldát. Kevés napok múltán Panago grófja visszatért Bolognába, Gualtieri pedig kimentette Giannucolót paraszti munkájából s ipa gyanánt nagy rangba helyezte, hogy tisztességben és boldogan élte le öregsége napjait mind haláláig. Annakutána leányát előkelő emberhez adta feleségül s ő maga hosszú és boldog életet élt Griseldával, kit mindig minden erejéből tisztelt.

Ki mondhatna itt egyebet, mint hogy a szegények házaiba is leszáll mennyekből az isteni lélek, éppúgy mint a gazdagok palotáiba, kik méltóbbak volnának disznók őrizésére, mint hogy emberek urai legyenek? Ki tudta volna Griselda módjára nem csupán könnytelen, hanem vidám arccal viselni Gualtieri kegyetlen és újfajta próbatevéseit? Ki talán meg is érdemelte volna, hogy oly asszonyra akadjon, ki midőn egy szál ingben kiverte házából, másnak adta volna oda cserzeni a bundácskáját s ekképpen egy szál ingét ékes ruhára váltotta volna.

Dioneo novellája véget ért és a hölgyek sokat beszéltek róla: ki ezt a részét fejtegette, ki amazt, egyik rosszalott benne valamit, a másik dícsérte az asszonymak dolgát, midőn a Király ég felé emelvén arcát s látván, hogy a nap már alacsonyan jár és estére hajol, azon mód ültében ekképpen fogott szóba: «Szépséges hölgyeim, vélekedésem szerint tudjátok, hogy a halandók bölcsessége nem csupán abban vagyon, hogy emlékezetökben tartják a múltnak dolgait, vagy ismerik a jelenvalókat, hanem a legkiválóbb emberek a legnagyobb bölcsességnek ítélték amabból és emebből előre meglátni a jövőt. Miként tudjátok, holnap lesz két hete, hogy eljöttünk Firenzéből, hogy egészségünk és életünk megóvása céljából némi szórakozást keressünk s meneküljünk a búskomorság, a fájdalom és a szorongás elől, melyek városunkban e dögvészes idők kezdete óta lépten-nyomon szemünkbe tűnnek; ezt pedig vélekedésem szerint tisztességgel meg is cselekedtük; mivelhogy ámbár vidám és néha-néha talán gerjedelmekre ingerlő novellák mondattak itten és szüntelenül bőségesen ettünk és ittunk, muzsikáltunk és táncoltunk, mi mind alkalmas arra, hogy a gyenge lelkeket becstelen dolgokra ösztökélje, mégis, ha jól megfigyeltem, sem bennetek, sem magunkban nem vettem észre oly szót, vagy cselekedetet, mely feddést érdemelne; sőt úgy veszem észre, hogy itt állhatatos tisztességet, állhatatos egyetértést, állhatatos testvéries együttélést láttam és hallottam. Ez pedig bizony fölöt-

több kedves nekem magatok s magam tisztességére és becsületére. Miért is, nehogy a túlságosan hosszú megszokás miatt olyasmi támadjon közöttünk, mi kelletlenségünkre válhatik, s mivel mindegyikünknek része volt a maga napján ama tisztességben, mely most rajtam vagy, ha javallanátok, úgy vélném, hogy illendő volna immár hazatérni oda, honnét eljöttünk. Ezenfelül, ha jól meggondoljátok, társaságunk, melyről a környéken más társaságok is tudnak már, olyképpen meggyarapodhatnék, hogy nem lenne abban többé semmi multságunk ; annakokáért, ha tanácsomat javalljátok, megtartom a nékem adott koronát mind elutazásunkig, melyet holnapra tervezek : hahogy azonban másképpen határoztok, én már elvégeztem magamban, kinek fejére tegyem holnapra.» A hölgyek és az ifjak jól meghányták-vetették eme dolgot, de végezetül hasznosnak és tisztosnak ítélték a Király tanácsát és elhatározták, hogy olyképpen cselekednek, miként ő javallotta : annakokáért a Király hívatta az udvarmestert s meghányta-vetette vele a holnapra teendőket és elbocsájtván a társaságot mind a vacsora idejéig, felkelt ültéből. A hölgyek és az ifjak felkeltek és rendes szokásuk szerint ki egy, ki más szórakozásra adta magát. S midőn a vacsora ideje elérkezett, nagy jó kedvben megvacsoráztak, utána pedig elkezdték az éneket, a muzsikát és a táncot ; s miközben Laurretta vezette a táncot, parancsolta a Király Fiammetának, hogy dalt énekeljen, ki is bájosan énekelni kezdett, amint következik :

Ha úgy lobbanna fel szívünk szerelme,
Hogy azzal féltés is ne járna együtt :
Énnálam boldogabbat vaj' ki lelne?

Ha vidám ifjuság s erő,
Ha arc, amely elbűvölő,
Ha bátorság, vitézség,
Erény meg harci készség,
Viselkedés, mely kellemes,
Beszéd, mely bölcs és szellemes,

Együtt lehetnek férfiban :
 Elmondhatom, valaki van,
 Akiben mindez egyesül —
 S engem szemelt ki jegyesül!

De hajh, mert annyi asszony él,
 Ki róla szintén így ítél,
 Aggódom folyton s reszketek,
 Hogy vélok szemben veszthetek.
 Oly sok kívánja ugyanazt,
 Mi vágyat bennem is fakaszt,
 Hogy boldogságom rémesen
 Boldogtalanná is teszen,
 És van rá, van rá száz okom,
 Hogy sírok és panaszkodom.

Ha hinném, nemcsak harcba' hős,
 Hűsége is éppoly erős :
 Féltéssel nem bosszantanám!
 De annyi asszony s annyi lány
 Fogdos magának szeretőt,
 Hogy minden nőtül féltém őt!
 Azt vélem, mindegyik gonosz,
 S aki csak ránéz, bizonyos,
 Hogy hálóját veté ki rá
 S szívesen elhódítaná.

Azért hát intem mind a lányt
 S az asszonynépet mindahányt.
 Hogy nékem így ne ártsanak,
 Ne csábítgassák társamat!
 Mert fogadom, ha megtudom,
 Hogy szóval avagy más uton
 Akárki ilyest megkisért :
 Csúfuljak meg, ha én ezért
 Nem látom úgy el a baját,
 Hogy holtig sírni fog, ha lát!

Amint Fiammetta bevégezte dalát, Dioneo, ki mellette állott, mosolyogván nyomban megszólalt: «Madonna, ha már ily nagy harag vagyon szívedben ama férfi ellen, nagy szívességet cselekednél, ha megmondanád mind a hölgyeknek, hogy kicsoda; nehogy valamelyik nem tudván róla, elhódítsa tőled.» Ennekutána pedig még több dalt elénekelték s mivel már éjjélre járt az idő, a Király parancsára mind valamennyien nyugovóra tértek. S amint a nap felvirradt, felkeltek s mivel az udvarmester már minden holmijokat előre küldötte, a Király bölcs vezetésével visszatértek Firenzébe. És a három ifjú búcsút vett a hét hölgytől a Santa Maria Novellában, honnét elindultak velök, s ott hagyván őket, mindegyikök más szórakozást keresett: a hölgyek pedig, mikor az időt alkalmatosnak vélték, magok is megtértek otthonukba.

Végződik a Dekameron tizedik napja.

VÉGEZETŰL SZÓL AZ ÍRÓDEÁK

Nemes hölgyeim, kiknek mulattatására ily nagy fáradságot vettem magamra, azt hiszem, hogy Isten kegyelme segedelmével s vélekedésem szerint jámbor imádságaitokért, nem pedig magam érdemeimért, hűségesen végbe vittem azt, mit e művemnek kezdetén ígértem: miért is mindenekelőtt Istennek, annakutána pedig néktek hálát mondok s elpihentetem immár tollamat s fáradt kezemet. Minekelőtte azonban ezt megcselekedném, kevés szóval megfelelni szándékozom némely apróságokra, mint holmi néma kérdésekre, melyeket közületek valaki avagy más hozzám intézhetne (mivel szentül bizonyosra veszem, hogy ezeknek sem lehet semmi különös kiváltságuk a többiek felett s ha jól emlékszem, a negyedik nap kezdetén már megbizonyítottam, hogy valóban nincs is). Talán lesznek közöttetek olyanok, kik azt mondják, hogy eme novellák megírásában túlságos szabadsággal éltem, mivel oly dolgokat adtam néha hölgyek szájába, vagy olyasmiknek meghallgatására készítettem őket, miket mondani s hallgatni tisztességes hölgyekhez nem illendő. Ezt kereken tagadom, mert nincs oly tisztességtelen dolog, mely kellő szavakkal elmondva bárkinek botránkozására lehetne: s én hiszem, hogy kellő illendőséggel mondtam el itten e dolgokat. De feltételezván, hogy igazok van (mivel nem akarok vitába szállni veletek, hiszen fölém kerekednétek), mondom, hogy számos bizonyosság vagy on kezem ügyében megfelelnem, miért cselekedtem ekképpen. Mindenekelőtt ha némelyikben van efféle, azt megkívánta a novellák minémúsége és ha értelmes emberek

igazságos szemmel megvizsgálják ezeket, nyilván megismerik, hogy (ha csak nem akartam kivetkőztetni őket mivoltukból) másképpen nem lehetett ezeket elbeszélnem. És ha talán van is némelyikben egy-egy kis rész, egy-egy szabadszájú kiszólás, mely talán nincs ínyökre a szemforgató asszonyoknak, kik inkább a szavakat, mint a cselekedeteket mérlegelik s inkább igyekeznek jóknak látszani, mint jók lenni, arra azt felelem, hogy ezeknek leírása nem lehet nagyobb becstelenség rám nézve, mint amekkora becstelenség általában férfiakra és nőkre, hogy lépten-nyomon efféle szókat használnak: *lyuk, cövek, mozsár és mozsártörő, kolbász, hurka* és sok más effélet. Nem is szólván arról, hogy tollamat is megilleti annyi szabadság, mint a festőnek ecsetjét, ki lefesti Szent Mihályt, amint a kígyót és Szent Györgyöt, amint a sárkányt megsebesíti kardjával avagy lándzsájával, ahol tetszik neki; de erről nem is szólván, Krisztust férfinak, Évát nőnek festi és Annak, ki az emberi nem üdvösségeért kereszthalálra szánta magát, néha egy szeggel, néha pedig kettővel szegezi lábait a kereszthez. Ezenfelül nyilvánvaló, hogy eme novellákat nem templomban mondották el, melynek dolgairól mindenekfelett tisztos lélekkel és szavakkal illendő szólani (ámbátor annak történetében sokkalta furább esetek akadnak azoknál, melyeket én elbeszéltem), nem is a bölcselkedők iskoláiban, hol ugyan éppúgy megkívántatik a tisztesség mint amott, nem is papok, nem is bölcselkedők valamely társaságban, hanem kertben, szórakozás gyanánt, ifjú, de azért érett emberek körében, kiknek nem csavarja el fejét egy-egy novella, s oly időben, midőn a legtisztesebb férfiak sem röstellették fejükre húzott nadrágban járni, hogy megmentésék életöket. Bárminők is e dolgok, árthatnak és használhatnak, mint minden egyéb, a szerint, hogy ki az, ki végighallgatja őket. Ki ne tudná, hogy a bor Cinciglione és Scolajo és még sokak szerint pompás az egészségeseknek, viszont ártalmas a lázas betegeknek? Mondjuk rá, hogy rossz, csak azért, mert árt a lázas betegeknek? Ki ne tudná, hogy a tűz fölöttébb hasznos, sőt

szükséges az embereknek? Mondjuk rá, hogy rossz, csak azért, mert felperzseli a házakat és falvakat és városokat? Hasonlatosképpen a fegyverek is védelmezik azoknak életét, kik békességben kívánnak élni, de gyakorta embert is ölnek, nem azért, mert rosszak, hanem mivel rosszak azok, kik rosszra használják őket. Romlott lélek soha még szót nem vett tisztességekben s valamint az ilyeneknek nincsenek javára a tisztességes szavak, akképpen a nem egészen tisztességes szavak nem fertőzhetik meg az ártatlan lelkeket, ha nem úgy, mint a sár a nap sugarait, vagy a földi szenny a mennynek szépségeit. Miféle könyvek, miféle szavak, miféle betűk szentebbek, méltóságosabbak, tisztelendőbbek, mint a Szent Írás szavai? És mégis sokan voltak már, kik azoknak értelmét kiforgatván magokat és másokat kárhózatba rántottak. Önmagában véve minden dolog jó valamire s ha rosszra használják, fölöttebb ártalmas lehet; és ezt mondom novelláimról is. Ha ki gonosz tanácsot, avagy gonosz cselekedetet kíván meríteni belőlük, megelégitik ebben is, ha ugyan van bennök s ha eme szándokkal csúrik-csavarják őket: ha ki hasznát és javát keresi bennök, azt sem vonják meg tőle s mindig hasznosaknak és tisztességeseknek fogják mondani és ítélni őket, ha oly időben s oly emberek olvassák, amely időnek és embereknek az elbeszélő szánta őket. Kinek az a dolga, hogy Miatyánkokat mondjon s hurkát meg pástétomot süssön a lelki atyjának, hagyja békén eme novellákat: ezek bizony nem szaladnak senki után, hogy elolvassa őket: ámbátor ugyan a szenteskedő nénikék is mondanak s elkövetnek néha napján efféle dolgokat! Hasonlatosképpen akadnak majd hölgyek, kik azt mondják, hogy van ezek közt néhány novella, mely bizvást kimaradhatott volna. Megengedem; de én csak azt írhattam s azt volt szabad írnom, miket itten elbeszéltek; miért is ha az elbeszélők csupa szépeket mondtak volna, én is csupa szépeket írtam volna. De ha ki feltenné, hogy ezeket én találtam ki s én vagyok szerzőjük (amint hogy nem vagyok), arra azt mondom, hogy akkor sem szégyelleném magam, ha nem

volna mind szép, mivelhogy Istenen kívül nincs oly mester, kinek minden alkotása szép és tökéletes: s még Nagy Károly, ki alapítójok volt a Paladinoknak, még ő sem tudott annyit toborozni belőlük, hogy csupán ezekből kitellett volna egész serege. A dolgok sokaságában okvetlenül sokféle dolog akad. Nem volt még soha oly jól megművelt föld, melyben csalán avagy bogáncs avagy túskebokor ne akadt volna a nemes növények között. Ezenfelül pedig, mivel oly egyszerű ifjú hölgyeknek kellett meséket mondanom, mint java részben ti vagytok, ostobaság lett volna keresni-kutatni s keserves verejtékezéssel kieszelni válogatott dolgokat és nagy gondot vetni a kényesen kicirkalmazott beszédmódra. Mindazonáltal, ki ezekben olvasgat, hagyja békén azokat, melyek sér-
tik s olvassa azokat, melyek gyönyörűségére vannak. É novellák, hogy senkit meg ne csaljanak, mind homlokukon vise-
lik annak foglalatját, mi bennök rejtve vagyon. Továbbá azt hiszem, lesz olyan, ki majd azt mondja, hogy e novellák túl-
ságosan hosszadalmasak. Éme hölgyeknek azt mondom, hogy kinek egyéb dolga vagyon, bolond volna, ha ezeket olvasná, még ha rövidek volnának is. És ámbár nagy idő múlt már azóta, hogy e novellák írásához fogtam, mind emez óráig, midőn végére érek fáradságos munkámnak, azért nem feled-
tem, hogy e művet ráérő hölgyeknek ajánlottam s nem másféléknek: annak pedig, ki időtöltésből olvas, semmi sem lehet hosszú, mi megteszi azt a szolgálatot, melyre rendeltetett. A rövid dolgok sokkalta inkább valók a deákoknak, kik nem elverni, hanem hasznosan eltölteni kívánják idejüket, mint nektek, hölgyek, kiknek mind amaz időtök szabad, mit nem használtok szerelmi élvezetekre; és ezenfelül, mivel egyi-
tek sem jár tanulni Athénbe, avagy Bolognába, avagy Párisba, nektek sokkalta terjengősebben kell elmondani valamit, mint azoknak, kik elméjüket a tudományokban élesítették. És bizonyosra veszem azt is, hogy lesznek majd, kik azt mondják, hogy az elmondott novellákban túlságosan sok a tréfa meg a léhaság és nem igen illik súlyos és megfontolt emberhez, hogy

ilyesmiket ír. Ezeknek hálával tartozom s köszönetet is mondok, hogy nemes buzgóságtól indítatva gyöngéden aggódnak jó híremért. Mindazonáltal ellenvetéseikre ekképpen felelek : Elismerem, hogy megfontolt ember vagyok s életemben már bizony sokszor latra vetettek ; miért is ama hölgyekhez szólván, kik még nem vetettek latra, bizony mondom nekik, hogy nem vagyok súlyos, hanem oly könnyű, hogy a víz színén is fennmaradok ; s meggondolván, hogy a barátok prédikációiban, melyeket azért tartanak, hogy az embereknek bűneit kárhoytassák, csak úgy hemzseg mai napság a sok tréfa, léhaság meg csúfokodás, úgy véltem, hogy beleillenek ezek novelláimba is, melyeket azért írtam, hogy a hölgyek rossz kedvét elverjem. Mindazonáltal ha túlságosan megnevettetik őket, könnyű szerrel meggyógyíthatja őket Jeremiás Siralma, az Üdvözítő kinszenvedése és Magdolna bűnbánata. Végezetül ki ne tudná, hogy akadnak majd olyan hölgyek is, kik azt mondják, hogy gonosz és mérges nyelvem vagyok, mivel imitt-amott megírtam az igazat a barátok felől? Azoknak a hölgyeknek, kik ekképpen beszélnek majd, meg kell bocsájtani, mivel el kell hinnünk, hogy igaz ok vezeti őket ebben, hiszen a barátok derék istenteremtései s Istennek szeretetéért kerülnek a kényelmetlenséget és pihent erővel munkálkodnak és semmit ki nem fecsegnek ; s ha nem dőlne belőlük semminemű bakbúz, sokkalta kellemetesebb volna elcicázni velök. Mindazonáltal megvallom, hogy e világ dolgaiban nincs semminemű állandóság, hanem szüntelenül változnak s ekképpen történhetett az én nyelvemmel is ; és bár nem bízom magam ítéletében (melyet magam dolgaiban tőlem telhetőleg kerülök), nem régiben egyik szomszédasszonyom mondotta, hogy nincs a világon jobb és édesebb a nyelvemnél : és valóban, midőn ez történt, a fent elbeszélt novellák már majdnem mind meg voltak írva. Mivel pedig mind eme hölgyek elfogultságokban szólanak ekképpen, akarom, hogy az, mit elmondottam, elegendő legyen számukra feleletül. És immár mondjon vagy higgyen mindegyik, amit akar, itt az ideje végeznem szavai-

mat, alázatosan hálát adván Annak, ki segedelmével ily nagy fáradozás után a kívánt célhoz vezérelt engemet. Ti pedig, bájos hölgyeim, ha van közöttetek, kinek egyik-másik novellám olvasásában gyönyörúsége tellett, emlékezzetek reám s éljetez békességgel az Ő kegyelmében.

Itt végződik a DEKAMERON, másképpen GALEOTTO HERCEG nevezetű könyv.

A FORDÍTÓ MEGJEGYZÉSE

Boccaccio Dekameronja az örökké aktuális könyvek közé tartozik: elmúlhatatlan értéke az irodalomnak. Ez az egy szempont eléggé igazolja, miért kívánja minden újabb nemzedék újabb, frissebb fordításban olvasni. A Dekameronnak már több magyar fordítása van; ez az új, teljes fordítás azért talán mégsem lesz fölösleges. A fordító, hogy az új fordítás jogosságát és szükségességét igazolja, olyan kísérletre szánta magát, amelyre elődei nem gondoltak: régies árnyalatú magyar nyelven adja a legrégebb olasz próza mesterének elbeszéléseit, abban a meggyőződésben, hogy ez a szelíden archaizáló stílus teljesebben és hívebben érezteti Boccaccio művének eredeti zamatát s egyik legfőbb irodalmi értékét. A forma áhítatos tisztelete vezette abban az eljárásában is, hogy megtartotta Boccaccio hosszú, gyakran sallangosnak és mesterkéltnak tűnő mondat szerkezeit, hadd érezze a magyar olvasó is a nagy mesternek úttörő küzködését a még szűz forma roppant kincseivel és lehetőségeivel. A fordító igyekezett mindkét dologban mértéket tartani s úgy érzi, hogy kísérlete nem ment a könnyen-érthetőség s a folyamatoság rovására. Reméli, hogy céhbeli társai s az olvasók meg fogják érezni, hogy a komolyan meggondolt munka révén, amelynek felelősségét a fordító szívesen viseli, az eddigieknél igazibb Boccacciót kaptak a kezükbe.

A fordítás a «Bibliotheca Romanica»-ban megjelent szövegkiadás és az «I Classici Edizione Florentia» c. sorozat 1925-ben megjelent Dekameron-szövege alapján készült.

TARTALOM

	Oldal
NYOLCADIK NAP	5
Végződik a Dekameron hetedik napja ; kezdődik a nyolcadik, melyen Lauretta uralkodása alatt arról van szó, miképpen jár túl minden áldott nap nő a férfinak, vagy férfi a nőnek, vagy egyik ember a másiknak eszén.	
Első novella	8
Gulfardo pénzt vesz kölcsön Guasparruolótól és minekutána annak feleségével megegyezett, hogy eme pénz fejében vele hál, a pénzt odaadja neki és az asszonynak füle hallatára azt mondja Guasparruolónak, hogy megadta a pénzt az asszonynak, mit is ez igaznak elismer.	
Második novella	12
Varlungo plébánosa Monna Belcoloreval szerelmeskedik ; zálogul ott hagyja nála köpönyegét ; kölcsönkér tőle egy morszarat s mikor visszaküldi, visszakéri köpönyegét, melyet zálogban ott hagyott ; melyet is a jó asszony csípős kiszólás kíséretében visszaad.	
Harmadik novella	19
Calandrino, Bruno és Buffalmacco lemennek a Mugnone partján, hogy megkeressék a Heliotrop-követ ; Calandrino azt hiszi, hogy megtalálta ; kövekkel megrakodva hazatér ; felesége civakodni kezd vele, mire ő mérgében megveri, cimboráinak pedig elmeséli azt, mit azok jobban tudnak nála.	
Negyedik novella	29
A fiesolei prépost szerelmes egy özvegyasszonyba, ki azonban nem szereti őt ; s midőn azt hiszi, hogy az asszonnyal hál, tulajdonképpen egyik szolgálójával hál és akkor a menyecske öccsének útmutatására a püspök rajtakapja.	

- Ötödik novella 35
 Három ifjú Firenzében lehúzza egy Marchei bírónak a nadrágját, miközben a bíró székében ül s igazságot teszen.
- Hatodik novella 39
 Bruno és Buffalmacco ellopja Calandrino disznáját; ráveszik őt, hogy próbát tegyen gyömbér-pirulával meg édes borral, hogy nyomára jusson a disznónak, s neki magának egymásután beadnak két aloéban főzött vadgyömbér-pirulát s akkor kiderül, hogy ő maga volt a tolvaj; tetejében még kénytelen váltságdíjat adni nekik, hogy el ne mondják a feleségének.
- Hetedik novella 47
 Egy deák beleszeret egy özvegyasszonyba, ki mást szeret s egy téli éjszakán által állatja és várakoztatja a deákot a hóban; később a deák valamely dologban tanácsot ad a hölgynek, kit is július havában egész napon által meztelenül ott állat valamely toronynak a tetején, legyeknek és bögölyöknek és a nap tüzének prédájául.
- Nyolcadik novella 73 +
 Két jóbarát közül az egyik a másiknak feleségével szerelmeskedik; mikor a másik észreveszi, a feleségével egyetértésben úgy intézi, hogy a barátját ládába zárja s mikor az benne van, ő maga a láda tetején annak feleségével szerelmeskedik.
- + Kilencedik novella 79
 Simone mester, az orvos, be akar jutni egy portyázó társaságba; Bruno és Buffalmacco elküldi őt éjjel bizonyos helyre, hol is Buffalmacco betaszítja egy pöcegödörbe s ott hagyja.
- Tizedik novella 97
 Egy szicíliai leány nagy furfangosan kicsalja egy kereskedőtől mindenét, mit az Palermóba hozott; mikor a kereskedő megint visszajön, úgy tesz, mintha még több árut hozott volna magával, kölcsönpenzt vesz a leánytól s annak fejében vizet meg kócot hagy neki.
- KILENCEDIK NAP 113
 Végződik a Dekameron nyolcadik napja: kezdődik a kilencedik, melyen Emilia uralkodása alatt kiki tetszése szerint való tárgyban mond novellát, amiről éppen kedve tartja.

- Első novella 117
 Madonna Francescába ketten szerelmesek, Rinuccio és Ales-
 sandro, de ő egyiket sem szereti, miért is az egyiket ráveszi,
 hogy halott gyanánt feküdjön be egy sírba, a másikat pedig,
 hogy ezt az élőhalottat vigye el hozzá; de mivel egyik sem
 tud végére járni a dolognak, ügyesen lerázza őket a nyakáról.
- Második novella 123
 Valamely fejedelemasszony sebtiben felkel a sötétben, hogy
 szerelmesével az ágyban kapja az egyik apácát, kit be-
 vádoltak nála; mivel pedig nála éppen egy pap van, abban
 a hiszemben, hogy az apácafőkötőt teszi a fejére, a pap-
 nak a nadrágját teszi fel: mikor pedig a bepanaszolt apáca
 észreveszi ezt, a fejedelemasszonyt figyelmezteti rá, mire
 megszabadul a büntetéstől s azontúl kénye-kedve szerint
 együtt lehet szerelmesével.
- Harmadik novella 127
 Simone mester Bruno és Buffalmacco és Nello unszolására
 elhitheti Calandrinóval, hogy teherbe esett; miért is ez a három
 fent mondott fickónak orvosságra kappanokat és pénzt ad
 és szülés nélkül megszabadul terhességétől.
- Negyedik novella 132
 Cecco di messer Fortarrigo mindenét eljátssza Buonconventó-
 ban, azonfelül pedig Cecco di messer Angiulieri pénzét is s egy
 szál ingben utána szalad s azt kiabálja, hogy amaz kirabolta
 őt, mire Angiulierit a parasztok elfogják s akkor Fortarrigo
 magára ölti amannak ruháit, felszáll annak lovára s elvágat,
 őt magát pedig egy szál ingben ott hagyja.
- Ötödik novella 137
 Calandrino beleszeret egy leányba; Brunótól talizmánt kap,
 mellyel is midőn a leányt megérinti, az vele megy; de
 Calandrinót rajtacsípi a felesége és istenigazában lepocskon-
 diázza.
- Hatodik novella 146
 Két ifjú éjjeli szállást vesz egy atyafinál; közülük egyik a
 fogadósnak leányához fekszik, a fogadósnak a felesége pedig
 tévedésből a másik ifjúval hál. Az, ki a leánynál volt,
 később az apja mellé fekszik és mindent elmond neki, abban
 a hiszemben, hogy a cimborájával beszél. Hangos pörlekedé-
 sükre az asszony észbekap, átmegy leányának ágyába s
 talpraesett mondással elsimítja a zúrzavart.

- Hetedik novella 152
 Talano di Molese azt álmodja, hogy egy farkas szétmarcangolja feleségének nyakát és arcát: óvatosságra inti az aszszonyt, de az nem hallgat rá s ekképpen a dolog valóban megeshik.
- Nyolcadik novella 155
 Biondello becsapja Ciaccót egy ebéddel, miért is Ciacco nagy ravaszul bosszút áll s úgy intézi, hogy Biondellót irgalmatlanul elagyabugyalják.
- Kilencedik novella 160
 Két ifjú tanácsot kér Salamontól; az egyik abban, hogy miképpen nyerjen szerelmet, a másik, hogy miképpen fenyítse meg akaratos feleségét. Az előbbinek feleli, hogy szeressen, a másodiknak pedig, hogy menjen a Libahídhöz.
- Tizedik novella 166
 Don Gianni varázslatot végez Pietro koma kívánságára, hogy ennek feleségét kancává változtassa; és mikor arra kerül a sor, hogy a farkat is rávarázsolja, Pietro koma bele szól, hogy neki nem kell a fark s ezzel elrontja az egész varázslatot.
- TIZEDIK NAP 173
 Végződik a Dekameron kilencedik napja; kezdődik a tizedik, melyen Pamfilo uralkodása alatt oly emberekről folyik a szó, kik nagylelkűen vagy nemesen cselekedtek valamit a szerelemben vagy más egyéb dologban.
- Első novella 176
 Valamely lovag a spanyol király szolgálatában áll; de úgy érzi, hogy nem nyer tőle méltó jutalmat, miért is a király biztos próbával megbizonyítja neki, hogy nem ő a hibás benne, hanem a lovagnak balszerencséje; annakutána pedig dúsan megajándékozza.
- Második novella 180
 Ghino di Tacco elfogja Clugny apáturát és meggyógyítja gyomrának nyavalyáját, annakutána pedig szabadon bocsátja. Ez pedig visszatérvén a római udvarba, Ghinót megbékélteti Bonifác pápával, ki őt ispotályos lovaggá teszi.
- Harmadik novella 186
 Mitridanes irigykedik Náthánra annak nemeslelkűsége

miatt; elindul, hogy meggyilkolja, bár nem ismeri; rábukkan s akkor az tájékoztatja a dolognak módja felől, mire az ifjú a megegyezés szerint találkozik vele az erdőben s mikor ráismer, elszégyelli magát s barátságot köt vele.

- Negyedik novella 194
 Messer Gentile de' Carisendi Modenából jövet kiveszi sírjából a hölgyet, kit szeretett s kit halott gyanánt eltemettek; ki is magához tér és fiat szül, messer Gentile pedig őt is, fiaskáját is visszaadja a férjének, Niccoluccio Caccianimicónak.
- Ötödik novella 202
 Madonna Dianora januárban májusi gyönyörű kertet kér messer Ansaldotól. Messer Ansaldo elkötelezi magát valamely varázslónak s megadja a kertet a hölgynek, kinek ura engedelmet ad, hogy messer Ansaldoék kedvét töltsse; ez a férj nagylelkűségének hallatára feloldozza a hölgyet ígérete alól, a varázsló pedig feloldozza messer Ansaldot és semmit nem fogad el tőle.
- Hatodik novella 208
 A győzedelmes öreg Carlo király beleszeret valamely ifjú hajadonba, de elröstelli magát bolondos gondolatja miatt s a leányt és annak testvérét nagy tisztességgel férjhez adja.
- Hetedik novella 215
 Pietro király értesülvén, mely forró szerelemmel viseltetik irányában a betegségben sýnlődő Liza, megvigasztalja őt; annakutána pedig férjhez adja valamely nemes ifjúhoz, homlokon csókolja s magát lovagjául örökre elkötelezi.
- Nyolcadik novella 223
 Sofronia azt hiszi, hogy Gisippus felesége, holott Titus Quinctius Fulvus felesége és ezzel Rómába megyen, hová Gisippus szegény sorban ugyancsak megérkezik és abban a hiszemben, hogy Titus megveti őt, azt mondja, hogy embert ölt, hogy meghalhasson. Titus megismeri s hogy megmentse, magát vallja gyilkosnak; ennek hallatára azonban az igazi gyilkos felfedi magát; miért is Octavianus mind valamennyiök felmenti, Titus pedig hűgát Gisippusnak adja feleségül s megosztja vele minden javait.
- Kilencedik novella 243
 Saladint, ki kereskedő képében jár, megvendégeli messer

Torello ; megindul a kereszteshadjárat ; messer Torello időt szab feleségének, midőn újból férjhez mehet ; fogságba esik ; a szultán híret hallja, mint ügyes sólyomidomítónak ; felismeri, magát is felfedi és Torellót nagy tiszteességgel vendégeli ; messer Torello nyavalyába esik és varázslat segédelmével egy éjszaka alatt Páviába jut ; minekutána pedig a lakodalmon, melyet felesége új menyegzőjén tartanak, felismerik, feleségével együtt megtér házába.

Tizedik novella 263

Saluzzo őrgrófja, kit belső emberei kéréseikkel zaklatnak, hogy megházasodjék, hogy mégis maga feje szerint válasszon feleséget, elveszi egyik parasztnak a leányát, kitől két gyermeke születik ; ezeket állítólag megöleti. Annakutána ürügyül veti, hogy megbánta házasságát és azzal a szösszel, hogy mást vesz feleségül, hazahozatja tulajdon leányát, mintha az volna új felesége, maga feleségét pedig egy szál ingben kifizeti házából ; de látván, hogy az asszony mindent békeséggel tűr, meggyarapodik iránta való szerelme, visszahívja házába, megmutatja neki nagy gyermekeit s őrgrófné gyanánt tiszteli és tiszteletet szerez neki.

Végezetül szól az írődeák 279

A fordító megjegyzése 287

